

S Y L W E T K I
P O L S K I C H
D Y D A K T Y K Ó W
I N A U C Z Y C I E L I
B I O L O G I I

pod redakcją
Wiesława Stawińskiego, Marii Obrębskiej,
Aliny Stankiewicz, Ilony Żeber-Dzikowskiej

Recenzent

Barbara Parka

Opracowanie redakcyjne

Olga Darewicz-Uberman

Projekt okładki

Szymon Uberman

ISBN 978-83-64436-05-5

Publikacja wydana na zlecenie Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Wydanie drugie poprawione i uzupełnione

Copyright © by Instytut Biologii, Zakład Zoologii i Dydaktyki Biologii
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach,
Kielce 2014

Copyright © by prof. zw. dr hab. Wiesław Stawiński, Kielce 2014

Copyright © by dr Maria Obrębska, Kielce 2014

Copyright © by dr Alina Stankiewicz, Kielce 2014

Copyright © by dr hab. Ilona Żeber-Dzikowska, Kielce 2014

Publikacja finansowana ze środków
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Afiliacja

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Wydawca

Perpetuum Mobile s.c.

ul. Zamkowa 3

25-009 Kielce

Spis treści

Wstęp 5

Rozwój edukacji biologicznej w Polsce 9

Udział nauczycieli i dydaktyków biologii/przyrody
w unowocześnianiu edukacji biologicznej/przyrodniczej 15

Sylwetki polskich dydaktyków i nauczycieli biologii 17

Podsumowanie 268

Wstęp

Dokonywane się od 1990 roku zmiany struktur organizacyjnych wielu uczelni niejednokrotnie wiążą się z włączeniem dydaktyki biologii do wydziałowych i międzywydziałowych zespołów pedagogicznych, redukcją etatów dla dydaktyków biologii oraz przeznaczaniem zajmowanych przez nich pomieszczeń na inne potrzeby.

Niejednokrotnie prowadzi to do zniszczenia dokumentacji przyrodniczo-dydaktycznych badań naukowych, prac magisterskich i doktorskich, archiwalnych maszynopisów ilustrujących wielostronną działalność naukowo-dydaktyczną pracowników, zbiorów podręczników szkolnych krajowych i zagranicznych, przewodników i poradników przedmiotowo-dydaktycznych, podręczników dydaktyki biologii oraz innych, nierzadko bardzo wartościowych prac/opracowań gromadzonych w zakładach i pracowniach dydaktyki biologii przez wiele dziesiątków lat.

Prof. zw. dr hab. Wiesław Stawiński zainicjował powstanie Archiwum Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników. im. Kopernika. Archiwum powstało pod koniec 2013 roku w Zakładzie Zoologii i Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, opiekę nad archiwum sprawuje przewodnicząca Sekcji Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika dr hab. Ilona Żeber-Dzikowska i członek PTP im. Kopernika dr Elżbieta Buchcic.

Podobne pod tym względem są również następstwa częstych reform systemu szkolnego, zmiany charakteru lub likwidacja wielu szkół. Gubią się dane biograficzne dotyczące wybitnych nauczycieli biologii i przyrody oraz osób zajmujących się badaniami nad edukacją przyrodniczą. Niezbędne okazało się zatem zgromadzenie i opublikowanie tych danych.

Należy przypomnieć, że w latach 50. ubiegłego wieku w Sekcji Historii Nauk Biologicznych i Medycznych Komitetu Historii Nauki PAN zrodziła się idea opracowania słownika polskich biologów – zestawienia i ukazania w nim udziału Polaków w rozwoju nauk przyrodniczych. Praca nad nim została podjęta w Zespole Historii Zoologii i prowadzono ją przez wiele lat. *Słownik polskich biologów* pod redakcją prof. dr. Stanisława Feliksiaka wydano bowiem dopiero w 1987 roku. Zawierał „zwięzłe życiorysy polskich biologów wszystkich specjalności [...] osób nieżyjących, narodowości polskiej wszystkich czasów” (łącznie 1075 biogramów), w tym:

- badaczy, którzy opublikowali przynajmniej jedną pracę naukową,
- dydaktyków, którzy opublikowali podręczniki, artykuły dydaktyczne itp.,
- popularyzatorów mających odpowiednie publikacje,
- organizatorów placówek naukowych, wypraw badawczych, towarzystw naukowych i kongresów, [...]” (Feliksiak 1987).

Na podkreślenie zasługuje wysokie uznanie dla wkładu, jaki w rozwój nauk biologicznych wnieśli dydaktycy i popularyzatorzy wiedzy biologicznej. W *Słowniku polskich biologów* zamieszczono biogramy biologów zajmujących się sprawami edukacji przyrodniczej, wśród nich: P. Czempińskiego (1755–1793) i K. Kluka (1739–1796),

pracujących w czasach Komisji Edukacji Narodowej nad pierwszymi podręcznikami biologii. W gronie tym znaleźli się propagatorzy nauczania przyrody z przełomu XIX i XX w. oraz przyrody i biologii z pierwszej połowy i dalszych lat XX w.: Z. Bohusiewicz, L. Jaxa-Bykowski, B. Dyakowski, W. Haberkantówna, T.M. Męczykowska, B. Bartecka, W. Bętkowski, D. Gayówna, K. Greb, J. Kołodziejczyk, S.A. Miller, H. Waniczek i J. Wernerowa (Feliksiak 1976).

Informacje o dalszych, nieżyjących już, a zasłużonych dla rozwoju edukacji przyrodniczej w Polsce nauczycielach i dydaktykach, zasługujących na upamiętnienie, są rozproszone, niektóre publikowane były w „Biologii w Szkole”, „Edukacji Przyrodniczej i Środowiskowej”, w materiałach pokonferencyjnych i uczelnianych rocznikach oraz monografiach.

W latach 80. ubiegłego stulecia kilku członków Zarządu Sekcji Dydaktyki Biologii PTP podejmowało starania opracowania *Bibliografii dydaktyki biologii i przyrody* (Frejłak 1983, Wrześniewski red. 1990, Kochmański 2001), *Słownika dydaktyki biologii* oraz *Słownika polskich dydaktyków biologii*.

Warto w tym miejscu przytoczyć listowną odpowiedź, jaką w 1976 r. od doc. dr. Sylwestra Frejłaka otrzymał W. Stawiński, na jego prośbę o poszukiwanie w Warszawie informacji biograficznych na temat Katarzyny Kleistówny oraz Romany Lubodzieckiej: „Rozmawiałem z koleżankami: Niemierko, Wipszycką i Kikolską, ale to raczej trudna sprawa. Zazwyczaj rodziny szybko usuwają pozostałe pamiątki pedagogiczne, które nie odgrywają większej roli w niepedagogicznych kręgach pokrewieństw” [podkreślenie – W.S.].

S. Frejłak nie przypuszczał, że w roku 2012 trzeba nam będzie pytać, kto, kiedy i gdzie zabezpieczył jego dydaktyczne archiwum, a także Marii Niemierko, Anieli Podgórskiej i wielu innych dydaktyków biologii.

Na potrzebę opracowania *Słownika polskich dydaktyków biologii* wskazywała także wypowiedź listowna J. Gilowskiego:

„Marzy mi się poczet polskich nauczycieli biologii, którzy byli mistrzami dydaktyki tego przedmiotu nauczania. Uczyli po mistrzowsku i skutecznie biologii, poprzednie ich pokolenie przyrody, a jeszcze dawniejsze historii naturalnej. Wszelkie dokumenty w naszych, i nie tylko, dziwnych czasach giną i przepadają bezpowrotnie, a przecież wzorowa praca człowieka i efekty tej pracy to jakaś część ogólnego kultury narodu, która nie powinna i nie może przepaść bez reszty. *Exempla trachunt!* Wzorce są i będą potrzebne” (Gilowski 1980).

W 2003 roku w pracy *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska* (Kowalski red. 2003) opublikowane zostały związane noty biograficzne 44 osób zajmujących się edukacją biologiczną i środowiskową, reprezentujących ośrodki naukowe oraz ośrodki doskonalenia nauczycieli z różnych regionów Polski.

W pierwszym etapie prac nad słownikiem opracowano listę obejmującą 150 osób, których biografie winny być w nim zamieszczone. Lista ta była sukcesywnie weryfikowana i uzupełniana. Słownik polskich dydaktyków i biologii/przyrody, noszący tytuł *Sylwetki polskich dydaktyków i nauczycieli biologii*, obejmuje biogramy żyjących i zmarłych osób, które aktywnie uczestniczyły w rozwoju edukacji przyrodniczej, bio-

logicznej i środowiskowej, są autorami/autorkami wartościowych publikacji dydaktycznych (np. przewodników i poradników dydaktycznych, podręczników i innych środków dydaktycznych), wartościowych projektów pracowni szkolnych, ogrodów szkolnych, przyrodniczych ścieżek dydaktycznych i in., prac naukowych z dziedziny dydaktyki biologii/przyrody oraz artykułów biologiczno-dydaktycznych. Również osoby, które były/są organizatorami konferencji, kursów doskonalących nauczycieli przyrody i biologii. Zdecydowano, że biogramy będą mieć charakter opisowy, ich tekst ma być ujęty pełnymi zdaniami i nie powinien – w zasadzie – zawierać skrótów. W ich treści należało uwzględnić najważniejsze dane dotyczące życia, wykształcenia, przebiegu pracy zawodowej – osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych i naukowych, działalności społecznej, wyróżnień i odznaczeń oraz publikacji. Wiele biogramów zamieszczonych w słowniku stanowi reprodukcję opracowań publikowanych w czasopiśmie (np. „Biologii w Szkole”, Biuletynach LOP), kronikach czasopism naukowych, wydawnictwach uczelnianych. Część pochodzi ze *Słownika polskich biologów*, inne – to opracowania autobiograficzne. W każdym przypadku podawane są informacje o ich autorach. Redaktorzy słownika na ogół nie dokonywali większych zmian w ujęciu biogramów, stąd ich forma ma różny charakter. W słowniku zabrakło biogramów żyjących dydaktyków, którzy nie wyrazili zgody na zamieszczanie ich w niniejszej publikacji. W niektórych biogramach brakuje zdjęcia omawianej sylwetki, związane jest to z uszanowaniem woli osoby zainteresowanej, aby ich nie zamieszczać. Część zdjęć nie zawsze jest dobrej jakości, w wielu przypadkach są to jedyne pamiątki pozostałe po osobach, które odeszły.

Kolejność prac nad słownikiem

Dla sprawnego i efektywnego przebiegu prac nad opracowaniem *Sylwetek polskich dydaktyków i nauczycieli biologii* przyjęto następującą kolejność działań:

- zgromadzenie zgłoszeń/deklaracji gotowości opracowania haseł/hasła do słownika,
- sporządzenie listy – rejestru, komputerowej bazy danych – wybitnych nauczycieli, metodyków i dydaktyków biologii/przyrody związanych w latach 1900–2010 z daną uczelnią, instytucją, ośrodkiem metodycznym lub regionem/miejscowością,
- opracowanie haseł (biogram, fotografia/e, wykaz ważniejszych publikacji, wykorzystane źródła),
- zgromadzenie tekstów opracowanych biogramów i ich dokumentacji,
- redakcyjne opracowanie słownika (w wersji cyfrowej, wzgl. także drukowanej), weryfikacja, korekta tekstów, zatwierdzenie przez redakcję i autorów ich ostatecznej wersji.

W strukturze biogramów na ogół uwzględnione zostały następujące elementy (podobne do przyjętych wcześniej w *Słowniku biologów polskich* (Feliksiak red. 1976):

- hasło: nazwisko, imię/imiona, rok urodzenia (w przypadku osób nieżyjących – rok śmierci),
- fotografia osoby,

- dane osobiste: nazwisko, imię/imiona; imiona rodziców (ew. nazwisko rodowe matki), data i miejsce urodzenia, wykształcenie (szkoła średnia, studia), przebieg pracy zawodowej – ważniejsze wydarzenia i osiągnięcia (u osób nieżyjących dokładna data śmierci, miejscowość),
- najważniejsze publikacje danej osoby (nazwisko, inicjał imienia, rok, tytuł pracy, wydawnictwo – względnie tytuł czasopisma, numer zeszytu, strony – wydawnictwo, miejscowość),
- bibliografia biograficzna dotycząca danej osoby,
- materiały archiwalne – rękopisy, maszynopisy, fotografie, kserokopie, informacje ustne – podanie źródła, informacja o miejscu przechowywania ww. materiałów.

Autorów biogramów proszono o dostarczenie ww. danych o objętości ok. 2–2,5 strony w formie elektronicznej, fotografii oraz wydruku komputerowego.

Po analizie i ewentualnym uzupełnieniu treści biogramów (a przed ich drukiem) zostaną one przekazane autorom/rodzinie do wglądu i akceptacji. Nadesłane dane do biogramów będą przechowywane w archiwum/redakcji słownika.

Dziękujemy wszystkim osobom, które bezinteresownie uczestniczyły w gromadzeniu danych biograficznych oraz nadesłały własne biogramy, także Zakładowi Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii Uniwersytetu Podlaskiego w Siedlcach za upoważnienie do wykorzystania danych opublikowanych w pracy pt. *Dydaktycy biologii i ochrony środowiska* (Kowalski red. 2003). Każdorazowo zaznaczone zostały miejsca, w których te dane zamieszczono.

Rozdział 1

Rozwój edukacji biologicznej w Polsce

W Polsce w XVII i na początku XVIII w. nie nauczano treści biologicznych – były tylko nieliczne wyjątki (np. w XVII w. historii naturalnej uczył w Lesznie J. Jonston). Dopiero w zreformowanych szkołach pijarskich nauczano historii naturalnej i zakładało muzea historii naturalnej. Komisja Edukacji Narodowej wprowadziła ją jako przedmiot nauczania do wszystkich szkół średnich, a jej elementy nawet do szkół parafialnych. Prace Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych doprowadziły do sprecyzowania kryteriów doboru treści rzeczowych oraz do sformułowania pierwszych wskazówek metodycznych, dotyczących nauczania historii naturalnej. Postulowano m.in. wykorzystywanie w procesie nauczania okazów, rozpoznawanie roślin, prowadzenie przez uczniów terenowych obserwacji biologicznych. Trwałym dorobkiem Towarzystwa było opracowanie przez ks. Krzysztofa Kluka dwóch podręczników historii naturalnej – *Botaniki dla szkół narodowych* (1785) i *Zoologii, czyli Zwierzętopisma* (1789). W ich opracowaniu redakcyjnym wyróżnił się dr Paweł Czempieński.

Na przełomie XIX i XX w. w porozbiorowej Polsce zostały wydane pierwsze podręczniki metodyki nauczania przyrody, w tym: M. Heilperna *Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych* (1890), J. Trzebińskiego *Metodyka botaniki* (1909), K. Czerwińskiego *Zarys metodyki przyrodoznawstwa* (1908) i B. Dyakowskiego *Zarys niższego kursu nauki o przyrodzie* (1909). Na uwagę zasługuje *Projekt programu nauk przyrodniczych* opracowany w 1907 r. przez F. Jezińskiego i T. Męczkowską, zaakcentowano w nim problemy zmienności i dziedziczności oraz ewolucję organizmów, zalecano organizowanie samodzielnych obserwacji i doświadczeń uczniów oraz zajęć terenowych. W pracach tych uwzględniano ówczesne osiągnięcia nauk przyrodniczych, psychologicznych i pedagogicznych. Wnikliwie analizowano modne światowe teorie i poglądy pedagogiczne. Ich przydatność sprawdzano w praktyce szkolnej, ograniczając w ten sposób niekorzystne konsekwencje zbyt pospiesznego i nieprzemyślanego „unowocześniania” rodzimej edukacji przyrodniczej.

W wolnej Polsce, w latach 1918–1939, działało wielu wybitnych nauczycieli biologii i dydaktyków biologii. Opracowywali i realizowali autorskie wartościowe programy nauczania przyrody i biologii. Nauczyciele tych przedmiotów zdobywali przygotowanie przedmiotowe i przedmiotowo-dydaktyczne w seminariach nauczycielskich, m.in. w Szczucinie Nowogrodzkim czy w Łomży, lub na uniwersyteckich kierunkach biologicznych. Uniwersyteckie zajęcia z dydaktyki biologii prowadzili wybitni pracownicy naukowcy. Na Uniwersytecie Warszawskim prowadzili je K. Czerwiński (od 1926 r.) i T. Klimowicz, na Uniwersytecie Jagiellońskim dydaktykę botaniki wykladał początkowo B. Dyakowski (od 1926 r.), a następnie A. Dziurzyński (od 1932 r.). Aby uzyskać uprawnienia do nauczania w szkołach średnich, kandydaci musieli odbyć praktykę w szkołach i zdać bardzo trudny egzamin pedagogiczny.

Dalszemu doskonaleniu zawodowemu służyły ogniska metodyczne przyrodznawstwa w latach 1931–1939 organizowane zwykle przy szkołach średnich posiadających dobrze zaopatrzone pracownie biologiczne, prowadzone przez doświadczonych nauczycieli i metodyków biologii: w Krakowie przez A. Dziurzyńskiego, w Jarosławiu przez T. Mula, Warszawie przez W. Karpowicz czy w Brześciu n. Bugiem przez J. Radowskiego. Odbływały się w nich przykładowe lekcje czy ćwiczenia oraz dyskusje z nauczycielami. Ważną rolę w wymianie doświadczeń nauczycieli biologii i upowszechnianiu wartościowych rozwiązań odgrywały również przyrodnicze czasopisma: „Metodyka Biologii”, wydawane w latach 1937–1939 jako dodatek do „Przyrody i Techniki”, „Przyrodnik” (1924–1927), „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (1927–1939). Dzięki tym działaniom podnosił się poziom przygotowania nauczycieli przyrody i biologii do ich pracy zawodowej. Nasilało się ich zaangażowanie w tworzeniu – czasem od podstaw – warsztatu pracy: nowoczesnych pracowni biologicznych i przyrodniczych oraz ogrodów szkolnych. Pracownie od początku były pomieszczeniami zielonymi, pełnymi roślin i zwierząt. Teoretyczne podstawy wykorzystania ogrodów szkolnych w nauczaniu przyrody (jako przedmiotu nauczania) i biologii zarysowane zostały w wielu publikacjach. Na ten temat zabierał również głos wybitny biolog W. Szafer, który w pracy pt. *Ogrody szkolne* (1926) nazwał je „żywymi pracowniami”.

Nauczania przyrody i biologii nie ograniczano jednak tylko do pracowni i ogrodów szkolnych. Domagano się wykorzystania w tym celu także bliższego i dalszego środowiska przyrodniczego, a więc prowadzenia szkolnych wycieczek przyrodniczych i zajęć terenowych. Warto tu się odwołać do pracy L. Jaxy-Bykowskiego *Wycieczki szkolne* (1920). Prawdopodobnie niewielu współczesnych nauczycieli biologii zdaje sobie sprawę, że prototypem współczesnych „ścieżek dydaktycznych” są proponowane przez niego, prawie przed stu laty (!), przykładowe „trasy szkolnych wycieczek”. W organizacji i tematyce zajęć terenowych zwracano uwagę na zagadnienia ochrony przyrody. M. Sokołowski zachęcał (1924, 1926) nawet nauczycieli do zakładania „szkolnych rezerwatów”.

W latach międzywojennych istniało znaczne zróżnicowanie polskiego szkolnictwa podstawowego. Dążono jednak do przekształcania czteroletnich szkół powszechnych w siedmioletnie. W 1933 r. treści biologiczne opracowywane były w klasach III–VII w ramach przedmiotu przyroda w powiązaniu z geografią (kl. III–IV) lub z przyrodą martwą (kl. V–VII). Uczniowie mieli opanować podstawowe wiadomości o życiu pospolitych roślin i zwierząt, o organizmie człowieka i jego higienie oraz umiejętności dokonywania obserwacji zjawisk przyrodniczych i zachodzących między nimi powiązań.

Do 1932 r. istniały dwustopniowe ogólnokształcące ośmioletnie szkoły średnie, obejmujące trzyletnie gimnazjum niższe i pięcioletnie gimnazjum wyższe. Zapoczątkowana w 1932 r. reforma szkolna spowodowała zmianę struktury szkół średnich. Stopniowo powstawały czteroletnie jednolite gimnazja kończące się „małą maturą” i dwuletnie zróżnicowane lica ogólnokształcące z klasami humanistycznymi, matematyczno-fizycznymi i przyrodniczymi (biologiczno-chemicznymi). Po ich ukończeniu abiturienti zdawali egzamin dojrzałości.

W gimnazjum ogólnokształcącym w 1933 r. program biologii przewidywał nauczanie zoologii w kl. I – 3 godz., botaniki w kl. II – 3 godz. i nauki o człowieku w kl. IV –

2 godz. Natomiast w 1937 r. w liceum ogólnokształcącym w klasach przyrodniczych w kl. I nauczanie botaniki i zoologii – 4 godz., a w kl. I. biologii ogólnej – 2 godz. Uczniowie mieli zrozumieć związek organizmów z ich środowiskiem i jedność świata organicznego oraz opanować umiejętności dokonywania obserwacji i eksperymentów biologicznych.

Korzystanie w latach 1918–1939 przez nauczycieli biologii z artykułów oraz książek o charakterze przyrodniczo-dydaktycznym miało pozytywny wpływ na ich pracę.

Organizowanie szkolnych wycieczek przyrodniczych propagowano w książkach: W. Haberkantówny *Z naszych wycieczek* (1918), H. Poniatowskiej *Wycieczki szkolne* (1918) czy we wspomnianej wcześniej pracy L. Jaxy-Bykowskiego *Wycieczki szkolne* (1920).

Pracę nauczycieli w organizowaniu pracowni biologicznych i samodzielną pracę laboratoryjną uczniów wspomagały informacje przekazywane w książkach: K. Czerwińskiego *Mikroskop w szkole* (1922); D. Gayówny *Organizacja ćwiczeń zoologicznych* (1923); E. Gemborka *O prowadzeniu ćwiczeń przyrodniczych w pracy szkolnej* (1933); L. Jaxy-Bykowskiego *Przewodnik do ćwiczeń fizjologicznych (szkoła średnia)* (1923); H. Waniczek *Jak urządzać pracownię w szkole średniej* (1924).

W latach międzywojennych szkolnym ogrodom poświęcono kilkanaście publikacji, w tym: S. Biedrzyckiego *Jak i czym uprawiać rolę w ogrodzie szkolnym* (1922); J. Biegańskiego *Ogród lekarski przy szkole* (1922); S. Przybyłowicza *Ogród-pracownia* (1931); W. Szafera *Ogrody szkolne* (1921); H. Waniczek *Praca w ogrodzie szkolnym* (1936).

Zmieniały się poglądy na rolę wycieczek szkolnych. Wiosenne rekreacyjno-patriotyczne spacerki, zwane majówkami, przekształcały się w przyrodnicze wycieczki i zajęcia terenowe służące poznawaniu przez uczniów życia i budowy roślin i zwierząt. Analiza treści publikowanych w latach 1918–1939 artykułów i książek, np.: W. Haberkantówna *Z naszych wycieczek* (1918, 1925); L. Jaxy-Bykowskiego *Wycieczki szkolne i ich organizacja* (1939) wykazała, że kształtowały się także teoretyczne podstawy dydaktyki tych zajęć.

Nie jest możliwe pełne przedstawienie dorobku polskich dydaktyków i nauczycieli biologii okresu międzywojennego. Nieco dokładniej omówił go autor w książce *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii* (1992).

Lata 1939–1945, zniszczenia spowodowane działaniami wojennymi, prześladowania polskich pracowników naukowych i nauczycieli przez obu okupantów – niemieckich i radzieckich – dotknęły boleśnie także dydaktyków i nauczycieli biologii. Nie ominęły ich aresztowania, deportacje czy utrata pracy. Zniszczeniu uległo prawie 60% majątku szkolnego – w tym większość pracowni biologicznych. Stąd też w latach 1945–1950 musiano w trudnych powojennych warunkach podejmować pracę nad organizacją wyposażenia szkół i kształcenia przyrodniczego. Mimo iż po przerwie wojennej pracę podjęła część przedwojennych nauczycieli biologii, szkoły odczuwały ich dotkliwy brak. Młodzież szkolna nadrabiała stracony czas, szybciej opanowując program szkoły średniej.

Nauczycieli kształcono w liceach pedagogicznych, na uniwersytetach oraz w wyższych szkołach pedagogicznych. Ich doskonaleniem przedmiotowo-dydaktycznym

zajmowały się ośrodki metodyczne: miejskie, powiatowe i wojewódzkie podlegające Centralnemu Ośrodkowi Metodycznemu. Mimo iż ich głównym zadaniem miało być gruntowanie „światopoglądu naukowego” kadr pedagogicznych, to jednak wielu wybitnych instruktorów i kierowników sekcji biologii – np.: W. Bętkowski, S. Frejłak, J. Gilowski, W. Karpowicz, L. Kobierski, M. Niemiecko, A. Podgórska i J. Zdebska-Sierosławska – kierowało się głównie troską o poprawę warunków i poziomu nauczania biologii w szkołach. Uczestniczyli w upowszechnianiu wśród nauczycieli nowoczesnych rozwiązań dydaktycznych. Na przestrzeni dalszych dziesiątków lat zmieniały się i nadal ulegają zmianie: nazwa, organizacja i zadania ośrodków metodycznych. Zbyt często, bo zwykle co 7–8 lat, dokonywano mniejszej lub większej „reformy szkolnej”, a w związku z tym zmian celów kształcenia przyrodniczego, programów nauczania i podręczników szkolnych. Instytucje i osoby zajmujące się kształceniem, dokształcaniem i doskonaleniem nauczycieli mają zawsze „pełne ręce roboty”.

Pojawiały się więc pytania, czy rzeczywiście i w jakim stopniu reformy te przyniosą spodziewane efekty? Czy dzięki nim dzieci i młodzież szkolna lepiej rozumieją i opanowują podstawy współczesnej wiedzy przyrodniczej? Czy są dobrze przygotowani do życia w zmieniających się warunkach społecznych i gospodarczych? Mniej lub więcej obiektywną ocenę efektów kształcenia przyrodniczego/biologicznego można uzyskać poprzez podjęcie rzetelnych badań przedmiotowo-dydaktycznych.

Badania z dziedziny dydaktyki biologii prowadzone są w Polsce, z różnym nasileniem, od końca lat 60. ubiegłego wieku. Ważną rolę w ich rozwoju odegrała Sekcja Dydaktyki Biologii działająca od 1972 roku przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Z jej inicjatywy, przy dużym udziale wyższych uczelni, instytutów naukowych – w tym instytutów doskonalenia nauczycieli, zorganizowano do 2010 roku około 30 ogólnopolskich i międzynarodowych seminariów dydaktyki biologii i konferencji dydaktyków biologii szkół wyższych. Sekcja nawiązała i pogłębiała kontakty z zagranicznymi ośrodkami dydaktyki biologii (Stawiński, Zabel 2012) *Z dziejów współpracy polskich i niemieckich dydaktyków biologii*, EBiŚ, nr 1). Wartościowe i nadal przydatne informacje: raporty z biologiczno-dydaktycznych badań naukowych, dane dotyczące organizacji pracowni i zakładów dydaktyki biologii oraz teoretycznych podstaw dydaktyki biologii zostały opublikowane w wielu książkach („materiałach pokonferencyjnych/poseminaryjnych”). Niestety w ciągu ostatnich kilku lat, z różnych przyczyn, działalność Sekcji Dydaktyki Biologii na tym polu uległa znacznemu osłabieniu.

Mimo licznych trudności w latach 1970–2005 stopniowo zwiększała się liczba pracowników naukowych zajmujących się dydaktyką biologii. W wyższych szkołach pedagogicznych i na uniwersytetach prowadzono seminaria magisterskie z tego przedmiotu, a w WSP w Krakowie i WSP w Kielcach zorganizowano studia doktoranckie w tym zakresie i przeprowadzano przewody doktorskie. Prace te są nadal kontynuowane na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach i w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie.

Niestety na drodze do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie dydaktyki biologii istniały i nadal istnieją w Polsce niezrozumiałe bariery. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat tylko kilka osób zdołało je pokonać (Stawiński, Ci-

chy 2008, *Kształcenie dydaktyków biologii w Polsce i innych krajach europejskich*, EBiŚ, nr 4).

Nie sposób przedstawić w tym zwięzłym zarysie całokształtu dorobku polskich dydaktyków biologii i ich wkładu w rozwój edukacji przyrodniczej w Polsce. Ich działalność naukowa przyczyniła się do wzbogacenia teoretycznych podstaw dydaktyki biologii jako nauki i oparcia na naukowych podstawach propozycji praktycznych rozwiązań dydaktycznych.

Wystarczy przeanalizować i porównać ujęcie polskich podręczników dydaktyki przyrody i biologii wydawanych w latach międzywojennych (np. B. Dyakowski *Zarys metodyki elementarnego kursu historii naturalnej* (1923); T. Męczkowska, S. Rychterówna *Metodyka przyrodoznawstwa* (1919); J. Śniezek, B. Dyakowski *Ogólne zasady nauczania historii naturalnej w szkole średniej*, cz. 1–2 (1918); E. Jarmulski *Dydaktyka fizjologii roślin* (1931)) i wydanych po II wojnie światowej w latach 60. ub. wieku (np. W. Karpowicz *Metodyka nauczania biologii* (1965); W. Michajłow (red.) *Metodyka nauczania biologii* (1969) z późniejszymi (W. Stawiński *Zarys ogólnej dydaktyki biologii* (1976); W. Stawiński (red.) *Zarys dydaktyki biologii* (1980); S. Frejłak, M. Niemierko *Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym* (1980); D. Cichy (red.) *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej* (1991); D. Cichy (red.) *Dydaktyka biologii dla szkół ponadpodstawowych* (1990); M. Pedryc-Wrona (red.) *Dydaktyczne aspekty kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Przewodnik dydaktyczny* (1997); W. Stawiński (red.), A. Walosik (wsp. red.) *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska* (2006); E. Fleszar, W. Wrześniewski *Wybrane zagadnienia dydaktyki biologii* (2005); K. Potyrała, A. Walosik (red.) *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności* (2011)), by dostrzec przechodzenie od uogólniania jednostkowych rozwiązań dydaktycznych do formułowania prawidłowości dydaktycznych opartych na wynikach empirycznych badań biologiczno-dydaktycznych.

Istotnym *novum* w tych badaniach było silne zwrócenie uwagi na specyficzne relacje między charakterystycznymi cechami nauk przyrodniczych/biologicznych i biologicznymi treściami nauczania, adekwatnymi do rozwiązań dydaktycznych i stosowanych procedur badawczych. Postulowano silniejsze organizacyjne powiązanie dydaktyki biologii z wydziałami i instytutami przyrodniczymi/biologicznymi i zapewnienie młodemu dydaktykom biologii solidnego wyższego wykształcenia przyrodniczego, przy równoczesnym zapewnieniu im możliwości opanowania podstaw wiedzy psychologicznej i pedagogicznej. Dydaktykę biologii traktowano jako naukę z pogranicza – podobnie jak biologię teoretyczną czy historię biologii – posiadającą własne specyficzne i odrębne zadania badawcze. Uważano, że nie może być ona nadal traktowana jako „uszczegółowiona dydaktyka ogólna” (Okoń 1975), czyli subdyscyplina – część dydaktyki ogólnej, której zadaniem byłoby ilustrowanie ogólnych założeń, praw i prawidłowości formułowanych przez pedagogów-dydaktyków ogólnych.

Ważną rolę w rozwoju dydaktyki biologii odgrywają prace nad metodologicznymi podstawami dydaktyki biologii, nad specyficzną przyrodniczo-dydaktyczną – w tym biologiczno-dydaktyczną – terminologią oraz metodyką badań i konstrukcją adekwatnych dla tej nauki narzędzi badawczych.

Brak zintegrowanego języka dydaktyki biologii utrudniał i nadal utrudnia porozumiewanie się oraz współpracę krajowych i zagranicznych dydaktyków biologii. Zarysowała się potrzeba i możliwość wyodrębniania się szczegółowych działów dydaktyki biologii. Początki tej tendencji widoczne były w Polsce już w pierwszej połowie XX w. – opracowywano np. odrębne podręczniki dydaktyki botaniki, dydaktyki fizjologii roślin. Współcześnie dąży się do specjalizacji, skoncentrowania uwagi na specyficznych aspektach dydaktycznych treści nauczania z określonej dziedziny nauk biologicznych.

Widoczne są dotychczasowe efekty badań nad strukturą programów nauczania przyrody i biologii oraz nad doбором i strukturą przyrodniczych/biologicznych treści kształcenia i związanymi z nimi problemami dydaktycznego przetwarzania – dydaktycznej transformacji tych treści. Wyniki tych badań były częściowo i winny być nadal wykorzystywane w pracach nad programami nauczania i podręcznikami przyrody oraz biologii. Z kolei uwzględnienie wyników badań nad rozumieniem biologicznych treści nauczania przez uczących się w organizacji procesów nauczania i uczenia się przyczynia się do podwyższenia osiągnięć szkolnych. Badania nad strukturą czynności nauczycieli i uczniów wskazały na znaczne, a niewykorzystywane dotychczas możliwości usprawnienia ich pracy, racjonalniejsze wykorzystanie czasu poświęconego na naukę – w tym na kształtowanie umiejętności i rozwój przyrodniczych/biologicznych zainteresowań uczniów.

Nie można także pominąć interesujących i ważnych badań nad strukturą i przydatnością różnorodnych i stale wzbogacanych środków dydaktycznych wykorzystywanych w nauczaniu przyrody i biologii, a także edukacji środowiskowej. Informacje na ten temat znajdzie czytelnik/czytelniczka w wielu artykułach czy pracach monograficznych – w tym również w publikacjach wymienianych pod biogramami osób uwzględnionych w *Słowniku*, jak i w podręcznikach dydaktyki biologii.

Ostatnio dominują prace poświęcone znaczeniu Internetu i multimedialnych środków dydaktycznych w unowocześnianiu edukacji przyrodniczej. Niestety na ogół odbywa się to kosztem ograniczenia badań nad innymi równie ważnymi, a nie w pełni poznanymi problemami dydaktyki przyrody/biologii. Prawie że zaniechane zostało dążenie do krytycznej porównawczej analizy wyników dotychczasowych badań i tworzenia na tej podstawie uogólnień oraz opracowywania wskazówek dydaktycznych i propozycji praktycznych rozwiązań.

Rozdział 2

Udział nauczycieli i dydaktyków biologii/przyrody w unowocześnianiu edukacji biologicznej/przyrodniczej

Na samym początku tego rozdziału należy się zastanowić, czy rzeczywiście nauczyciele płci obojga zajęci codziennym zaznajamianiem uczniów z podstawami wiedzy przyrodniczej, w tym biologicznej, mogą przyczynić się do stałego unowocześniania edukacji przyrodniczej – biologicznej, ekologicznej, środowiskowej? Uważne zastanowienie się nad treścią, zarówno *Wstępu*, jak i poprzedniego rozdziału wskazuje, że nie tylko mogą, ale na ogół wielu spośród nich co najmniej od ponad stu lat stale to czyni. Przez wiele lat opracowują prawie te same zagadnienia, ale przecież nie w pełni takie same i nie w takim samym zakresie oraz nie w ten sam sposób. Zmusza ich do tego konieczność uwzględniania postępu nauk przyrodniczych oraz w następstwie odmiennego oświetlania tych samych procesów życiowych – nowego na nie spojrzenia.

Nauczyciel w pełni zaangażowany w swą pracę dydaktyczno-wychowawczą stara się zapobiegać i przeciwdziałać rutynie. Zaczyna zastanawiać się nad efektami swej pracy i analizować sytuacje i czynniki wpływające na jej efekty. Rozważa swe osiągnięcia, wyrażające się we wzrastającej aktywności uczniów, nasilaniu się ich zainteresowania biologią, a także ich współdziałaniu z nim, ale również i porażki – apatię, bierność uczniów, narastanie wśród nich niechęci, zarówno wobec nauczyciela, jak i przedmiotu nauki. Sygnałem ostrzegawczym staje się pogorszenie osiągnięć uczniów.

Krytyczna analiza zgromadzonych danych i własnego postępowania pozwala dostrzec nauczycielowi złożoność procesu nauczania i uczenia się uczniów. Szuka więc przyczyn niepowodzeń oraz możliwości i sposoby ich przezwyciężenia. W tym celu sięga do literatury naukowej, zasięga rady u bardziej doświadczonych koleżanek i kolegów, nawiązuje kontakty z ośrodkami doskonalenia nauczycieli i wyższymi uczelniami, pogłębia swe kompetencje przedmiotowe i pedagogiczno-psychologiczne. Na ich podstawie podejmuje w miarę racjonalne działania naprawcze. Włącza się w badania prowadzone przez ośrodki metodyczne i uczelnie wyższe. Dostrzega korzyści płynące z takiej współpracy. Zaprasza innych nauczycieli na swe lekcje, dzieli się swymi przemyśleniami, podejmuje z nimi pracę na różnych projektach dydaktycznymi itd. Często przyjmuje studentów kierunków nauczycielskich na praktyki pedagogiczne. Z czasem powoływany jest do pracy w ośrodkach metodycznych. Prowadzi własne badania kończące się nierzadko otwarciem przewodu doktorskiego i promocją doktorską. Dochodzi do poszerzania i pogłębiania kontaktów naukowych z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi, co współcześnie znacznie ułatwiają narzędzia techniki informacyjnej. Część tak aktywnych twórczych nauczycieli biologii czy przyrody podejmuje pracę w szkołach wyższych.

Oczywiście, nie można jednak uważać, że przeważnie głównym motywem podjęcia działań na rzecz unowocześniania swej pracy przez nauczyciela, jest dostrzeżenie wła-

snych niedociągnięć i niepowodzeń. Wielu bowiem nauczycieli solidnie przygotowanych do pracy zawodowej przez pracownie/zakłady dydaktyki biologii (różnie się obecnie nazywające) zostało w toku studiów przyzwyczajonych do stałej oceny zarówno przebiegu, jak i efektów swej pracy. A nierzadko także do ciągłego pogłębiania wiedzy i doskonalenia umiejętności – podnoszenia swych kompetencji.

Chyba nie jest to tylko przypadek lub wyjątek, a pewna prawidłowość, że wielu wybitnych polskich pracowników naukowych, będących zarazem wspaniałymi nauczycielami akademickimi, rozpoczynało swą pracę zawodową jako nauczyciele szkół podstawowych i średnich. Świadczy o tym dobitnie przedstawiona w *Sylwetkach polskich dydaktyków i nauczycieli biologii* droga życiowa wielu osób.

Z kolei nie można pominąć także wpływu osobowości i jakości pracy wybitnych nauczycieli przyrody i biologii – w tym także uwzględnionych w słowniku – na zainteresowania ich uczennic i uczniów wiedzą przyrodniczą oraz wybór przyszłej pracy naukowej, względnie nauczycielskiej.

Bartecka Barbara

Barbara Bartecka (z d. Kryszko), ur. 3 XII 1909 r. w Koźminku (pow. Kalisz) w rodzinie inteligenckiej, ojciec był inżynierem ogrodnikiem, matka nauczycielką. W 1927 r. ukończyła Państwowe Liceum im. M. Konopnickiej w Warszawie. W latach 1927–1932 studiowała zoologię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego i uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie zoologii. W 1937 r. po dalszych studiach na Wydziale Pedagogiki złożyła egzamin państwowy i otrzymała kwalifikacje do nauczania biologii w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich.

Pracowała w Państwowym Gimnazjum im. Królowej Jadwigi (Pabianice 1937–1939), Tajnym Koedukacyjnym Gimnazjum i Liceum Pedagogicznym (Skierniewice 1939–1942), Państwowym Pedagogium (Łódź 1945–1947), Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego (Łódź 1946–1947); XII Państwowym Liceum i Gimnazjum im. M. Skłodowskiej-Curie (Warszawa 1947–1964), Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym nr 47 im. S. Wyspiańskiego (Warszawa 1964–1966), Uniwersytecie Warszawskim (wykładowca metodyki nauczania biologii, 1964–1967), XLVIII Liceum Ogólnokształcącym im. E. Dembowskiego (Warszawa 1968–1973).

W okresie okupacji hitlerowskiej, jako członek Tajnej Organizacji Nauczycielskiej, organizowała konspiracyjne komplety uczniowskie, współdziałała (wraz z mężem prof. dr. Janem Barteckim) w tworzeniu pedagogicznych zespołów samokształceniowych i sieci bibliotek na terenie woj. łódzkiego.

B. Bartecka umiejętnie łączyła pracę zawodową z działalnością społeczną. Była członkiem Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Polskiego Czerwonego Krzyża, Ligi Ochrony Przyrody, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Specjalizowała się w zagadnieniach z zakresu metodyki i organizacji lekcji biologii, prowadziła wzorowo zorganizowaną pracownię i koło zainteresowań. Swoimi wiadomościami i umiejętnościami dzieliła się z nauczycielami biologii na kursach doskonalenia zawodowego, aktywnie współpracowała z Sekcją Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Warszawie, cieszyła się głębokim szacunkiem w środowisku akademickim stolicy, wśród pracowników naukowych i studentów.

Była członkiem Komisji Programów Szkolnych i Pomocy Naukowych Ministerstwa Oświaty i Wychowania, współautorką programów, komentarzy oraz uwag o realizacji materiału, recenzentką i opiniodawcą. Współpracowała z Państwowymi Zakładami Wydawnictw Szkolnych, opracowywała opinie do podręczników i materiałów pomocniczych dla szkół. Recenzje mgr B. Barteckiej cechowała głęboka znajomość zagadnień merytorycznych i wszechstronna wiedza metodyczna.

W okresie czterdziestoletniej pracy zawodowej opublikowała wiele publikacji z zakresu metodyki nauczania biologii.

Na szczególne podkreślenie w szkicu sylwetki tej wybitnej postaci zasługuje jej stosunek do człowieka, pełen głębokiego szacunku, wyrozumiałości i autentycznej życz-

liwości. Z wielką troską o wyniki przygotowywała nie tylko materiały do publikacji, lecz każde wystąpienie przed gronem nauczycieli; jej konspekty lekcji stanowią przykłady niecodziennej staranności, dokładności i erudycji. Za swoje zasługi otrzymała wiele nagród i wyróżnień od władz oświatowych.

B. Bartecka zmarła 30 IV 1973 r. w Warszawie. Została pochowana w Grodzisku Mazowieckim.

Publikacje:

Bartecka B., *Biologia: komentarz metodyczny dla kl. 10 korespondencyjnego liceum ogólnokształcącego do podręcznika S. Feliksiak, W. Michajłow, Z. Raabe, K. Strawiński Zoologia dla kl. 10*, PZWS, Warszawa (od 1952 r. – 15 wydań).

Bartecka B., 1973, *Chemiczne środki ochrony roślin*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Bartecka B., Bornholtz A., 1970, *O metodzie wykładowej w nauczaniu biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Bartecka B., Niemierko M., Frejłak S., *Ćwiczenia z biologii dla liceum ogólnokształcącego*, PZWS, Warszawa (od 1969 r. – 4 wydania).

Bartecka B., Zabłocka T. i in., 1972, *Wybrane zagadnienia z agrotechniki: materiały dla nauczycieli do zajęć fakultatywnych grupy biologiczno-chemicznej*, PZWS, Warszawa.

Frejłak S., 1973, *Bartecka Barbara nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Opracowanie: S. Frejłak

Bętkowski Walerian mgr

Walerian Bętkowski, ur. 21 XII 1899 r. w Nowosielcach (pow. Sanok), w rodzinie rolniczej. W 1922 r. zdał z wyróżnieniem egzamin dojrzałości w Gimnazjum Klasycznym w Sanoku. W latach 1922–1926 studiował na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie, pod kierunkiem wybitnych profesorów: S. Kulczyńskiego, S. Krzemieniewskiego, S. Tołłoczki, K. Twardowskiego, J. Markowskiego, E. Ajdukiewicza, E. Hoyera. W 1926 r. za pracę *Udział bakterii w obiegu azotu i przemianie jego związków w przyrodzie* uzyskał stopień magistra botaniki. Po ukończeniu studiów do 1939 r. był asystentem swego promotora, prof. dr. S. Krzemieniewskiego, równocześnie pracował jako nauczyciel biologii w III Państwowym Gimnazjum i Liceum we Lwowie (1931–1939). Był (jako magister) od 1937 r. prezesem Oddziału Lwowskiego LOP. W latach okupacji niemieckiej organizował na terenie Lwowa tajne komplety gimnazjalne. Od 1945 r. pracował jako nauczyciel biologii w Miejskim Gimnazjum i Liceum w Dąbrowie Tarnowskiej, a następnie do śmierci w Liceum im. Bolesława Chrobrego w Bytomiu.

Już w okresie pracy asystenckiej W. Bętkowski opublikował 22 artykuły z zakresu botaniki i metodyki nauczania biologii; cały dorobek pisarski tego wybitnego dydaktyka obejmuje 70 artykułów oraz prac naukowych z różnych dziedzin biologii, 3 poradniki metodyczne i podręcznik *Botanika na semestr I dla dorosłych*, wydany w 1948 r. w Katowicach.

Przegląd publikacji W. Bętkowskiego wskazuje na wszechstronność jego zainteresowań. Obejmują one problemy z zakresu historii nauk biologicznych, organizacji działek szkolnych i pracowni biologicznych, zastosowanie lektury popularnonaukowej w procesie dydaktyczno-wychowawczym, metodyki lekcji i zajęć pozalekcyjnych,

organizacji systemu szkolnictwa, ochrony przyrody, hodowli roślin, krajoznawstwa oraz turystyki. Zwraca uwagę szeroki zakres tematyki artykułów w czasopismach, m.in.: „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, „Biologia w Szkole”, „Przyroda Polska”, „Wszelchświat”, „Kosmos”, „Chowanna”, „Nowa Szkoła”, „Głos Nauczycielski”.

Ogromne zasługi położył dla organizacji szkolnictwa okręgu bytomskiego, ochrony środowiska (m.in. Opracowanie plan zazieleniania i zadrzewiania nieużytków, hałd i terenów przemysłowych regionu śląskiego). Prowadził zajęcia na kursach doskonalenia zawodowego nauczycieli biologii w WSN. Jego wykłady były wzorem konstrukcji ujęcia i jasności myśli. Podobnie konstruował lekcje biologii, wiele z nich zostało ujętych w formę protokołów i opublikowanych.

W 1945 r., wspólnie z J. Sałabunem, W. Bętkowski zorganizował w Bytomiu Wytwórnę Pomocy Naukowych. Była to pionierska placówka spółdzielcza ZNP. W latach 1947–1950 stworzył na terenie Bytomia sekcję metodyczną nauczycieli biologii i kierował nią do końca życia. Współpracował z Sekcją Pedagogiczną ZNP i Sekcją Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Katowicach oraz Centralnym Ośrodkiem Metodycznym. W 1952 r. zainicjował i zrealizował projekt organizacji ogrodu międzyszkolnego, który służył miejscowym szkołom i był wzorem dla – nielicznych niestety – podobnych inicjatyw w kraju. Pracownia biologiczna w Liceum im. B. Chrobrego w Bytomiu, zorganizowana od podstaw przez W. Bętkowskiego, przystosowana do realizacji programu nauczania, nowoczesna, bogato wyposażona, była ośrodkiem pracy twórczej dla nauczycieli Śląska i budziła powszechny podziw logicznością rozmieszczenia środków dydaktycznych, ekonomią wykorzystania powierzchni użytkowej, zakresem prowadzonych w niej prac doświadczalnych.

W. Bętkowski umiał pogodzić pracę zawodową z licznymi obowiązkami społecznymi. Współpracował z Polskim Towarzystwem Przyrodników im. Kopernika, Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, Ligą Ochrony Przyrody i innymi organizacjami.

W. Bętkowskiego był niezwykle życzliwy w stosunku do ludzi, posiadał umiejętność współpracy z otoczeniem, a jednocześnie talent pedagogiczny, ujawniający się w czasie lekcji, wycieczek i wykładów, na kursach metodycznych. Zmarł 23 XI 1964 r. w Zabrze. Pochowany został w rodzinnej ziemi sanockiej, w Zarszynie.

W 1984 r. w 20-lecie śmierci W. Bętkowskiego w Bytomiu odbyła się sesja naukowa poświęcona jego pamięci.

Publikacje:

Bętkowski W., 1964, *Ćwiczenia do nauki o człowieku w ogólnokształcącej szkole podstawowej.*

Wskazówki metodyczne dla nauczycieli, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Doboszyńska J., 1967, recenzja książki *Wskazówki metodyczne do nauki o człowieku w kl. VIII. Walerian Bętkowski i Dzisiaj Majej*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Kobierski L. (L.K.), 1965, *Walerian Bętkowski nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Kobierski L., 1965, *Walerian Bętkowski*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, nr 4.

Penar-Wiśniewska D., 1969, *Wkład Waleriana Bętkowskiego w rozwój nauki biologii w Polsce Ludowej* (praca magisterska), WSP, Instytut Biologii Zakład Dydaktyki Biologii, Kraków.

Stawiński W., 1969, *Występowanie gatunków z rodzaju Phacus w różnych siedliskach w okolicy Bielska-Białej*, Acta Hydrobiologia, t. 11, nr 1. Kraków; jeden z nowo opisanych gatunków nazwany „Phacus Bętkowskii nov. Spec.”, na s. 51 notatka – „gatunek poświęcony pamięci Waleriana Bętkowskiego wybitnego metodyka i nauczyciela biologii”.

- Stawiński W., *Udział Waleriana Bętkowskiego w rozwoju dydaktyki biologii w Polsce* (referat przedstawiony w 1984 r. na Sesji Naukowej w 20-lecie śmierci W. Bętkowskiego).
- Marciniak W., 1976, *Walerian Bętkowski*, w: Praca zb., *Materiały z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, WSiP, Warszawa.
- Marciniak W., 1985, *Pamięci Waleriana Bętkowskiego*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Karpowiczowa L. (L.K.), 1987, *Bętkowski Walerian (1899–1964)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa.
- Skrzypczyk J., 1971, *Biochemiczne kryteria wzrostu glonów* (rozprawa doktorska), Katedra i Zakład Chemii Ogólnej Śląskiej Akademii Nauk, zawiera dedykację „Pamięci mgr Waleriana Bętkowskiego, nauczyciela i wychowawcy, któremu zawdzięczam moje zainteresowania biologią pracę tą poświęcam” – dr. J. Skrzypczyk biochemik Śl. A.M. w Katowicach.
- Pamięci Profesora Waleriana Bętkowskiego. Wspaniały biolog, naukowiec i wychowawca młodzieży*, „Życie Bytomskie”, nr 44 (1435).

Opracowanie: W. Marciniak

Bobrzyńska Eleonora dr

Eleonora Bobrzyńska, ur. 18 II 1948 r. w Bielsku Podlaskim, gdzie ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki. Studiowała w Instytucie Biologii WSP w Krakowie (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny). Podczas studiów należała do Koła Naukowego Biologów. Brała udział w pracach badawczych prowadzonych przez pracowników Instytutu Biologii, dotyczących m.in. efektywności laboratoryjnego nauczania biologii, modernizacji pracowni biologicznej oraz badania funkcji programów nauczania w procesie dydaktycznym. Studia ukończyła w 1972 r. W tym samym roku została zatrudniona w Instytucie Biologii Akademii Pedagogicznej na etacie naukowo-dydaktycznym w Zakładzie Dydaktyki Biologii. Zajmowała kolejno stanowiska asystenta stażysty i asystenta (1972–1978). Przewód doktorski otworzyła w 1974 r. W 1978 r. obroniła pracę doktorską pt. *Efektywność uczenia się biologii człowieka w szkole ogólnokształcącej*. Jej promotorem był prof. zw. dr hab. Wiesław Stawiński.

W październiku 1978 r. została zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Biologii. W 1981 r. odbyła miesięczny staż na Uniwersytecie Poznańskim im. A. Mickiewicza w Zakładzie Technologii Kształcenia pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Leona Lei, a w 1999 r. tygodniowy staż na Uniwersytecie w Karlstadzie (Szwecja). Jej dorobek naukowy obejmuje 101 prac naukowych, w tym 28 oryginalnych prac twórczych. W 1996 r. została upoważniona przez Ministra Edukacji Narodowej do wydawania opinii kwalifikujących programy i podręczniki do użytku szkolnego na wszystkich szczeblach nauczania.

Od 1979 r. brała udział w siedmiu projektach badawczych z zakresu dydaktyki biologii i ochrony środowiska, dwóch dotyczących resortowych badań i pięciu statutowych. Uczestniczyła czynnie w 49 konferencjach i seminariach naukowych, w tym 7 zagranicznych, w wielu powierzano jej przewodnictwo obrad.

W 1998 r. Minister Edukacji Narodowej powierzył E. Bobrzyńskiej funkcję rzeczoznawcy kwalifikującego środki dydaktyczne do edukacji biologicznej. W dorobku o charakterze popularyzacyjnym posiada 13 recenzji dopuszczających programy i pod-

ręczniki do użytku szkolnego oraz 24 recenzje dopuszczające środki dydaktyczne do użytku szkolnego.

Za zasługi otrzymała Złoty Krzyż Zasługi, medal KEN, zespołową nagrodę rektora II stopnia za osiągnięcia w dziedzinie doskonalenia form i metod pracy w zreformowanej szkole podstawowej i ponadpodstawowej oraz za działalność w zakresie doskonalenia kwalifikacji zawodowych nauczycieli. Za całokształt pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej w 2007 r. rektor przyznał jej indywidualną nagrodę III stopnia.

Od 1972 r. jest członkiem Sekcji Dydaktyki Biologii im. Kopernika w Warszawie. W latach 1986–1993 była sekretarzem tej Sekcji.

Zainteresowania E. Bobrzyńskiej mieszczą się w zakresie dydaktyki nauczania biologii i ochrony środowiska. Szczególnie związane są z edukacją zdrowotną i środowiskową. W 2010 r. przeszła na emeryturę.

Publikacje:

- Bobrzyńska E., 1978, *Sprawdzanie i utrwalanie wiadomości z biologii w klasie VII*, WSiP, Warszawa.
- Bobrzyńska E., Piotrowicz M., 1976, *Der Einfluss von Kenntnissen der Lernmethoden und Lerntechniken auf die Leistungen der Schüler in Biologieunterricht*, w: *XIII Schulbiologentage*, Neubrandenburg.
- Bobrzyńska E., 1979, *Efektywność uczenia się treści biologicznych*, w: *Problemy nauczania i uczenia się biologii we współczesnej szkole*, Materiały z III Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, MOiW, Warszawa.
- Bobrzyńska E., 1982, *Efektywność uczenia się biologii człowieka w klasie VIII szkoły podstawowej*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 81, Prace Zoologiczne IV, Kraków, s. 7-22.
- Bobrzyńska E., 1986, *Podstawowe pojęcia związane z nauczaniem problemowym biologii*, w: *Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, 16-19 IX 1985, Wyd. Nauk. WSP, Kraków.
- Bobrzyńska E., 1990, *Teoretyczne podstawy efektywnego problemowego nauczania i uczenia się biologii człowieka w świetle badań ankietowych*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 134, Prace z Dydaktyki Biologii IV, Kraków, s. 107-119.
- Bobrzyńska E., 1993, *Wpływ problemowego ujmowania zagadnień z biologii i fizjologii człowieka na ich opanowanie przez uczniów*, w: *Materiały konferencji „Problemy recepcji treści”*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 89-97
- Bobrzyńska E., 1995, *Problemowe nauczanie i uczenie się biologii i fizjologii człowieka*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 163, Prace z Dydaktyki Biologii VI, Kraków, s. 75-84.
- Bobrzyńska E., 1995, *The Influence of Teaching Through Different Problems Solving on the Educational Process of the Pupils*, w: *School Curricula and the Textbooks in the Secondary Comprehensive School in the Educational Strategies*. In Service Teacher Training Institute, Stara Zagora, Bułgaria.
- Bobrzyńska E., 1999, *Przewodnik dla nauczycieli. Przyroda wokół nas. Nauczanie przyrody w kl. IV szkoły podstawowej*, Wyd. Kubajak, Krzeszowice.
- Bobrzyńska E., 2000, *Dydaktyka nauki o człowieku*, w: W. Stawiński (red.), *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań, s. 482-493.
- Bobrzyńska E., Stawiński W., Walosik A., 2000, *Przyroda wokół nas dla kl. IV szkoły podstawowej*, Wyd. Kubajak, Krzeszowice.
- Bobrzyńska E., Walosik A., 2002, *Przyroda wokół nas. Zeszyt ćwiczeń dla klasy IV szkoły podstawowej*, cz. I, cz. II., Wyd. Kubajak, Krzeszowice.
- Bobrzyńska E., 2008, *Efektywność problemowego nauczania i uczenia się biologii człowieka i zachowania zdrowia*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Bohuszewicz Zofia

Zofia Bohuszewicz, ur. w 1887 r. w Starosielcach (dzisiejsze przedmieście Białego-stoku), jako córka Władysława Bohuszewicza, inżyniera kolejowego, i Kazimiery (z d. Zakrzewska). Ojciec powołany został do budowy kolei syberyjskiej i wyjechał do Wiatki. Około 1900 r. rodzina przeniosła się do Warszawy, gdzie Zofia ukończyła gimnazjum. Nie uzyskawszy zgody ojca na zagraniczne studia uniwersyteckie, objęła posadę nauczycielki w prywatnym domu. Za zarobione pieniądze wyjechała na uniwersytet do Genewy, skąd przeniosła się do Montpellier we Francji, gdzie mieszkała jej siostra. Postępowa rodzina ojca (Maria Bohuszewiczówna z I Proletariatu) oraz wpływ spotkanych za granicą rosyjskich rewolucjonistów sprawiły, że po powrocie ze studiów włączyła się do pracy konspiracyjnej. Jednocześnie jako nauczycielka przyrody uczyła w szkołach średnich. Około 1920 r. znalazła się pod wpływem W. Haberkantówny, wybitnej nauczycielki i wielkiego dydaktyka-reformatora. Zachwycona jej książką *Protokoły lekcji przyrodoznawstwa* (cz. I, II i III, Warszawa 1920–1922) napisała jakby jej kontynuację pt. *Lekcje botaniki w klasie IV szkoły średniej* (Warszawa 1925, II wyd. 1948 r.). Ta obszerna praca z dziedziny nauczania botaniki zdradza w Bohuszewiczówny bardzo wyrobionego, idącego własną drogą pedagoga, wskazuje na wielką, niemal pedantyczną dokładność w pracy, umiejętność organizowania pracy samodzielnej ucznia (nawet w złych warunkach) przy rozwiązywaniu zagadnień. Dziś nosi to nazwę nauczania problemowego. W wielu partiach książka ta nie straciła na aktualności.

Z. Bohuszewiczówna przyswoiła naszej literaturze przyrodniczej niektóre utwory J.H. Fabre'a, genialnego obserwatora owadów. Wraz z M. Górską przetłumaczyła w 1916 r. jego książkę *Z życia owadów*, a w 1918 – *Dziwy instynktu u owadów i pajęczków*. Są to wybrane opowiadania z dziesięciotomowego dzieła Fabre'a. W 1925 r. wyszło jej kolejne tłumaczenie książek dla dzieci *Szkodniki* i *Nasi sprzymierzeńcy*. W przeróbce dla młodzieży pt. *Służba zdrowia w świecie owadów*, wydanej w 1938 r. i wznowionej (V wyd.) przez wydawnictwo „Wiedza” w 1948 r., na końcu książki umieściła oryginalne wskazówki do obserwacji i doświadczeń nad owadami, na co w swoim czasie „zbyt małą zwrócono uwagę”.

Mieszkając przez pewien czas na południu Francji, Bohuszewiczówna była w bliskim kontakcie z Fabre'em, poznała go osobiście, zwiędziła jego „samotnię w Serignan”, żywiła niemal kult dla wielkiego uczonego. Znalazło to odbicie w wydanej w 1947 r. książce pt. *Jean Henri Fabre: Jan Henryk Fabre – Dzieje myśli i życia*. Pogląd zoopsychologów na zagadnienie instynktu zmienił się od czasów, gdy Fabre pisał swoje dzieła, toteż szkoda, że we wznowionych po wojnie tłumaczeniach nie ma o tym najmniejszej choćby wzmianki.

Z. Bohuszewicz była redaktorką działu książek przyrodniczych popularnonaukowych dla młodzieży w Księgarni Nakładowej, św. Wojciecha w Poznaniu, „Naszej Księgarni” w Warszawie, a po wojnie – „Wiedzy” i PZWS. W tej roli udało jej się nakłonić do pisania książek popularnonaukowych naszych znanych uczonych, m.in. prof. A.B. Dobrowolskiego, W. Szafera, J. Sokołowskiego.

Z powodu złego stanu zdrowia, które szwankowało niemal od urodzenia, dość wczesnie musiała porzucić nauczanie w szkołach i zająć się wyłącznie pracą literacką i redakcyjną. Doskonale rozumiejąc wartość nowoczesnych metod nauczania biologii,

propagowała je piórem i innych umiała do tej propagandy nakłonić. Po okresie pewnego powodzenia na polu zawodowym przyszedł czas, kiedy nie mogła już aktywnie pracować, co wywołało depresję i prawdopodobnie stało się przyczyną jej śmierci we wrześniu 1953 r.

Publikacje:

Lubodziecka R., 1963, *Zofia Bohuszewicz 1884–1953 w 10. rocznicę śmierci*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
Kowalska K., 1987, *Bohuszewicz Zofia (1884–1953)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik polskich biologów*, s. 80-81.

Borowiecka-Morska Jadwiga mgr

Jadwiga Borowiecka-Morska, ur. 4 IV 1951 r., córka Michała i Genowefy (z d. Treter) Borowieckich. Po ukończeniu szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego w Kielcach rozpoczęła naukę w Studium Nauczycielskim na kierunku biologia z chemią w Busku-Zdroju. Po ukończeniu SN (1971) zaczęła pracować w Szkole Podstawowej nr 16 w Kielcach.

Pracując, ukończyła studia w WSP w Kielcach na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w zakresie biologii, uzyskując stopień magistra biologii.

Ukończyła studia podyplomowe: Europejskie Integracyjne Międzynarodowe Studium Nauki o Środowisku w Polsce przy Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach (1996–1998); Studia Podyplomowe w zakresie „Przyroda w zreformowanej szkole” w Akademii Świętokrzyskiej im. J. Kochanowskiego – Wydział Matematyczno-Przyrodniczy (2001); Studium Przedmiotowo-Metodyczne dla nauczycieli z wykształceniem wyższym (1986).

Uczestniczyła m.in. w kursach profesjonalizacji zawodowej „Nauczanie nauczyciela”, organizowanych w latach 1993–1996 przez Hogeschool Amsterdam i IPABO Amsterdam, EkoLogik – nowoczesnych metod nauczania o środowisku (opracowany i prowadzony przez szwedzkich trenerów), uzyskując dyplom Trenera Aktywnych Form Edukacji Ekologicznej (1998).

Uzyskała trzeci stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii z higieną i ochroną środowiska (2000) oraz stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego.

Od 1990 r. do przejścia na emeryturę pełniła funkcję doradcy metodycznego w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Kielcach, po przekształceniu – w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

W 1995 r. dzięki współpracy z Polskim Klubem Ekologicznym Okręg Świętokrzyski i Urzędem Miasta Kielce założyła i prowadziła ogród dydaktyczny przy Szkole Podstawowej nr 16 w Kielcach.

Inne osiągnięcia to m.in.: praca z uczniem zdolnym – laureaci w Wojewódzkim Konkursie Biologicznym w roku 1985 i 1986, III miejsce w konkursie projektów na „Plan urządzenia terenów zieleni”, zorganizowanym przez Urząd Miasta Kielc, Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa (1998).

Prowadziła lekcje otwarte dla nauczycieli, m.in. na temat: Udzielanie pierwszej pomocy w nagłych wypadkach; Przemiany energii podczas urazów termicznych; Zjawiska akustyczne. Jak się to dzieje, że słyszymy?; Jak się to dzieje, że widzimy?

Organizowała konferencje metodyczne zespołów samokształceniowych dla nauczycieli biologii, prezentując na nich różne formy, metody i środki dydaktyczne pomocne nauczycielom w pracy z uczniami, m.in.: zabawy i gry dydaktyczne do zajęć w terenie; karty pracy do zajęć lekcyjnych w ogrodzie dydaktycznym i pracowni przyrodniczej; konspekty lekcji przyrody, biologii w ogrodzie szkolnym i pracowni biologicznej oraz różne modele pracy nauczyciela, przyczyniające się do uzyskiwania efektów w pracy z uczniem.

Współpracowała z licznymi wydawnictwami, uczestnicząc w organizowanych przez nie warsztatach szkoleniowych oraz przeprowadzając liczne warsztaty dydaktyczne dla nauczycieli.

W ramach współpracy z Zarządem Świętokrzyskich Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych w Kielcach uczestniczyła w organizacji wystaw i zajęć na trasach ścieżek dydaktycznych oraz w komisji konkursu „Ekologia, my i region, w którym żyjemy” (od 1990 r. – członek komisji konkursowej, a od 2005 r. do chwili obecnej (2012) – przewodnicząca).

W ramach współpracy z WSP Kielce w latach 1985–1990 prowadziła praktyki pedagogiczne ciągłe dla studentów III roku biologii.

Za działalność dydaktyczno-wychowawczą otrzymała liczne podziękowania od m.in. Wojewody Kieleckiego, Prezydenta Miasta Kielce, rektora WSP Kielce, prezesa Zarządu Polskiego Klubu Ekologicznego, dyrektora Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych w Kielcach, dyrektora Krajowego Centrum Edukacji Nauczycieli w Warszawie i nagrody Prezydenta Miasta Kielce, dyrektora Szkoły Podstawowej nr 16 Kielce oraz Brązowy Krzyż Zasługi, Złotą Odznakę Jubileuszu 65-lecia Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych.

Publikacje:

- Borowiecka J., 2001, *Rola ogrodu szkolnego w nauczaniu – uczeniu się przyrody, biologii*, w: Cichy D. (red.), *Nauczyciel 2000 – plus*, IBE, Warszawa, s. 115-118.
- Borowiecka J., 1996, *Materiały dydaktyczne do kursu doskonalenia nauczycieli w ramach programu „Teaching The Teachers” przedmiot biologia* (współautorstwo i korekta opracowania), Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Kielce.
- Borowiecka J., 2001, *Poznajemy cechy charakterystyczne roślin jednoliściennych i dwuliściennych* (scenariusze lekcji w ogrodzie szkolnym) [www.wsip.com.pl/serwisy/czasbiol/index.htm].
- Borowiecka J., 2001, *Poznajemy sposoby wyznaczania kierunków i stron świata* [www.wsip.com.pl/serwisy/czasbiol/index.htm].
- Borowiecka J., 2001, *Poznajemy budowę i funkcję organów rośliny zielonej* [www.wsip.com.pl/serwisy/czasbiol/index.htm].
- Żeber-Dzikowska I., Borowiecka J., 2001, *Test osiągnięć do działu „Ewolucjonizm”*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Borowiecka J. (współautorstwo), 1995, *Konkursy biologiczne w województwie kieleckim 1989–1995*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Kielce.
- Borowiecka J., 2000, *Podręcznik przyjazny uczniowi*, „Gazeta Szkolna”, nr 4.
- Borowiecka J., 2000, *Jak wybierać*, „Głos Nauczycielski”, nr 12.
- Borowiecka J., 1994, *Aby ocalić ziemię świat został poruszony*, „Świętokrzyski Informator Ekologiczny”, nr 1.

- Borowiecka J., 1994, *Eko-gra*, „Świętokrzyski Informator Ekologiczny”, nr 1.
- Borowiecka J., 1995, *Propozycja organizacji i programu Zielonej Szkoły i Zielonych Lekcji dla uczniów kl. IV–VI – materiały dla nauczycieli*, Okręg Świętokrzyski Polski Klub Ekologiczny, Kielce.
- Borowiecka J. (współautorstwo), 1995, *Świętokrzyski Program Edukacji Ekologicznej*, Okręg Świętokrzyski Polski Klub Ekologiczny, Kielce.

Brzeziński Mieczysław (SBP)

Mieczysław Brzeziński, ur. 6 X 1858 r. w Warszawie, syn Romualda, niezamożnego ziemianina z Lubelszczyzny. Gimnazjum ukończył w Warszawie w 1876 r. Od 15. roku życia pracował zarobkowo, udzielając korepetycji w domu A. Dygasińskiego. Duży wpływ na kształtowanie się jego osobowości wywarli A. Dygasiński i K. Prószyński (Promyk). W 1876 r. rozpoczął studia przyrod. koła patriotycznego, założonego przez K. Prószyńskiego, J. Pławińskiego i E. Kornilowicza. Studia przerwał aresztowanie i trzyletni pobyt (1878–1881) w Cytadeli Warszawskiej i w twierdzy w Brześciu. Po zwolnieniu z więzienia prowadził ożywioną działalność w Kole Oświatowym. Potem pełnił, początkowo nieoficjalnie, obowiązki redaktora tygodnika „Zorza” (1892–1911). Prace publikował pod własnym nazwiskiem bądź też pod pseudonimami: Wiktor Olszewski i Kazimierz Bystrzycki. Od momentu powstania Polskiej Macierzy Szkolnej uczestniczył w jej pracach. Był jej wiceprezesem i przewodniczącym Wydziału Oświaty Ludowej. Zawodowo pracował jako nauczyciel szkół warszawskich. Wiele czasu spędzał we własnym małym gospodarstwie wiejskim w Piotrowicach pod Nałęczowem. Opublikował ok. 40 książek i szereg artykułów, wśród nich przeważają prace o tematyce przyrodniczej i geograficznej. Na uwagę zasługują projekty programów szkolnych: Projekt szkoły: ludowej prywatnej (W. 1905), Projekt ustawy i programu szkoły początkowej wiejskiej prywatnej (W. 1906), Ustawa i program szkół, początkowych miejskich prywatnych (projekt) (W. 1907), Program dla szkół początkowych z 4- i 6-letnim kursem nauczania (L. 1915). Z prac przyrodniczych na podkreślenie zasługują podręczniki i prace popularnonaukowe.

Zmarł 25 I 1911 r. w Warszawie, pochowany został na cmentarzu Powązkowskim.

Publikacje:

- Brzeziński M., 1892, *Najciekawsze i najważniejsze zwierzęta ssące, ich życie i obyczaje*, Warszawa.
- Brzeziński M., 1897, *Owady i ich znaczenie w gospodarstwie*, Warszawa.
- Brzeziński M., 1900, *Rośliny, zwierzęta i ludzie na kuli ziemskiej*, Warszawa.
- Brzeziński M., 1906, *Krótką nauka o ciałach przyrody martwej i ich własnościach, przemianach i znaczeniu*, Warszawa.
- Chętnik A., 1930, Mieczysław Brzeziński jego życie, i praca, Warszawa, ss. 79 (fot. J. Stemler: PSB 3 1937, s. 40-41).

Opracowanie: W.St., SBP, s. 90.

Brzęk Gabriel prof.

Gabriel Brzęk, ur. 25 V 1908 r. w Etażowej k. Rzeszowa. Po złożeniu w 1926 r. egzaminu dojrzałości w Państwowym II Gimnazjum w Rzeszowie studiował w r. akad. 1926/1927 na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w latach 1927–1932 na Uniwersytecie Poznańskim, uzyskując w 1930 r. dyplom magistra filozofii w zakresie zoologii i anatomii porównawczej, a w 1932 r. dyplom magistra filozofii w zakresie pedagogiki z psy-

chologią. W 1932 r. złożył państwowy egzamin pedagogiczny dla nauczycieli szkół średnich.

W latach 1930–1939 był starszym asystentem, ostatnio adiunktem w Katedrze Zoologii Uniwersytetu Poznańskiego, a równocześnie przez 5 ostatnich lat nauczycielem biologii w prywatnych gimnazjach i liceach w Poznaniu. W naukach zoologicznych kształcił się pod kierunkiem profesorów J. Grochmalickiego, A. Jakubskiego i K. Simma. W 1934 r. uzyskał stopień doktora nauk ścisłych w zakresie zoologii z wynikiem *summa cum laude*.

Aresztowany 16 IX 1939 r. w Poznaniu przez gestapo, został osadzony w obozie przejściowym w Swarzędzu, skąd po kilku dniach udało mu się zbiec. Przez „zieloną granicę” koło Koluszek uciekł w rodzinne strony i tam przeżył okres wojny. Od grudnia 1939 r. do końca okupacji był współorganizatorem ZWZ–AK na Rzeszowszczyźnie, a także organizatorem i przewodniczącym Państwowej Komisji Egzaminacyjnej „Kuźnica”, kształcącej młodzież z oddziałów partyzanckich w zakresie szkoły średniej pod kątem potrzeb szkół podchorążych i kursów podoficerskich. Za udział w tej pracy i walkach został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V kl. (srebrnym), Krzyżem Walecznych oraz dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami. W latach 1942–1944 był też nauczycielem Zasadniczej Szkoły Rolniczej w Błazowej. Po wyzwoleniu był od września 1944 r. współorganizatorem Miejskiego Gimnazjum i Liceum w Błazowej, ucząc w tej szkole nauk przyrodniczych. W listopadzie 1944 r. nawiązał kontakt z powstającym w Lublinie Uniwersytem Marii Curie-Skłodowskiej, obejmując w nim początkowo funkcję adiunkta-wykładowcy, po habilitacji (1 III 1945 r.) stanowisko docenta etatowego i profesora kontraktowego, a od IV 1945 r. – kierownika Zakładu Zoologii na Wydziale Rolnym UMCS. Tę funkcję pełnił przez 33 lata, tj. do przejścia 1 X 1978 r. na emeryturę, awansując w międzyczasie w 1946 r. na profesora nadzwyczajnego, a w 1958 r. na profesora zwyczajnego na Wydziale Rolnym, a następnie Zootechnicznym w przeobrażającej się kolejno uczelni – najpierw w Wyższą Szkołę Rolniczą, a następnie Akademię Rolniczą w Lublinie. W latach 1947–1956 pełnił kilkakrotnie funkcje prodziekana i dziekana, a w latach 1959–1962 – prorektora.

Był autorem 186 prac i artykułów naukowych, w tym 12 publikacji książkowych.

Był organizatorem i przez 10 lat pierwszym przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Obrońców Pokoju, przez około 20 lat członkiem Prezydium Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu (do 1983 r.), a przez kilkanaście lat członkiem Prezydium Zarządu Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Lublinie. Za pracę naukową, wychowawczą i społeczną został odznaczony Krzyżami: Komandorskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Partyzanckim oraz medalami, m.in.: Zasłużonego Nauczyciela PRL, Komisji Edukacji Narodowej, Światowej Rady Pokoju, X-, XXX- i XL-lecia PRL. Trzykrotnie otrzymał Nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego II stopnia oraz Nagrodę I stopnia za pracę naukową. Był członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, 24 X 1984 r. otrzymał godność doktora honoris causa Akademii Rolniczej w Lublinie.

G. Brzęk zmarł 29 X 2002 r.

W 2013 r. jego imieniem została nazwana Sala Kolegialna Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.

Publikacje:

Brzęk G., 1959, *Złoty wiek ornitologii polskiej*, Ossolineum, Wrocław.

Brzęk G., 1977, *Krzysztof Kluk*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.

Brzęk G., 1981, *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.

Brzęk G., 1988, *Stacja hydrobiologiczna na Wigrach. Warsztat pracy i kolebka nowoczesnej limnologii polskiej*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.

Brzęk G., 1994, *Alfred Lityński – twórca nowoczesnej hydrobiologii polskiej*, Wydawnictwo „WEA”, Suwałki.

Brzęk G., 1995, *Lwów i Wilno. O dwu zgaszonych w 1939 roku ogniskach polskiej zoologii*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin

Informacje w Internecie: <http://www.wigry.win.pl/litynski> (data pobrania 10 VII 2013)

Prof. dr hab. Gabriel Brzęk – nestor hydrobiologii polskiej [www.pth.home.pl/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=34].

Opracowanie: Iskrzycki A., *Bibliografia Gabriela Brzęka*, Stowarzyszenie Autorów Polskich Oddz. w Lublinie, Lublin 1986.

Buchcic Elżbieta dr

Elżbieta Buchcic, ur. 9 IV 1966 r. w Kielcach, jako córka Władysława i Anieli.

Studiowała biologię na WSP w Kielcach. Stopień naukowy dr nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskała w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie.

Odbyła również studia podyplomowe: Bibliotekarskie Studia Zawodowe, Studia z zakresu ochrona i kształtowanie środowiska, Studia podyplomowe dla doradców metodycznych z przyrody i biologii oraz z zakresu zarządzania oświatą.

Uczestniczyła w wielu formach doskonalenia zawodowego, m.in. ukończyła: Kurs doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie ochrony i kształtowania środowiska; Nauczanie blokowe; Nauczanie biologii w gimnazjum; Włączanie umiejętności kluczowych w nauczaniu przedmiotowym; Pomiar dydaktyczny; Organizacja warsztatu pracy doradcy metodycznego oraz Komunikacja interpersonalna.

Pracowała jako nauczyciel biologii, przyrody i biblioteki w Szkole Podstawowej w Łosieniu, a następnie jako doradca metodyczny biologii i przyrody w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach. Po uzyskaniu stopnia doktora została adiunktem w Pracowni Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska w Instytucie Biologii na Uniwersytecie J. Kochanowskiego w Kielcach

Współpracuje z wieloma krajowymi i zagranicznymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli oraz z ośrodkami akademickimi, biorąc aktywny udział w seminariach i konferencjach naukowych. Przygotowywane referaty oparte są na prowadzonych badaniach, dotyczących zajęć terenowych, edukacji środowiskowej formalnej i nieformalnej, na różnych etapach edukacyjnych i w różnych grupach społecznych, przygotowania studentów do zawodu nauczyciela przyrody i biologii, ochrony środowiska.

Jest autorką bądź współautorką poradników metodycznych dla nauczycieli uczących w gimnazjum i w liceum oraz sprawdzianów wiadomości dla uczniów z II, III i IV etapu edukacyjnego. Artykuły publikowała w czasopiśmie ogólnopolskich: „Bio-

logia w Szkole”; „Aura”; „Bibliotekarz”; „Biblioteka w Szkole”; „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” „Kaganek Oświaty” oraz w opracowaniach zwartych, głównie w materiałach z konferencji naukowych.

Dodatkowe osiągnięcia to: III nagroda w konkursie ogłoszonym przez „Biologię w Szkole” za pracę na temat „*Biologia w Szkole*” *inspiracją moich działań*; trzeci stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii i ochrony środowiska; nauczyciel dyplomowany; ekspert MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli; członek Rady Programowej Ogólnopolskiego Kwartalnika Edukacyjnego dla Nauczycieli „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”.

Uczestniczyła w przygotowaniu programów do grantów otrzymanych z MEN oraz innych instytucji:

- „Nauczanie biologii w zreformowanej szkole ponadgimnazjalnej” – Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach,
- „Nauczanie przyrody” – Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie,
- „Szkolna monografia naszej miejscowości w kontekście zrównoważonego rozwoju”,
- „Doskonalenie zawodowe nauczycieli” – Centrum Polskich Szkół w Serbii – Centar Polonijus – Pegaz, Belgrad,
- przeprowadziła cykl szkoleń dla nauczycieli i dyrektorów szkół województwa świętokrzyskiego w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich – Nauczanie przyrody w klasach IV–VI – Społeczne Towarzystwo-Oświatowe,
- uczestniczyła w realizacji projektu „Szkoła – Centrum Aktywności Lokalnej” Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich Szkoła Podstawowa w Nowym Kamieniu i w Rogozinie – projektodawca IBE MEN w Warszawie,
- współpracuje z Centrum Polskich Szkół w Serbii – Centar Polonijus – Pegaz, Belgrad, jej efektem jest publikacja: *Projekat – Od kvantiteta do kvaliteta – kreativnost u procesu nastave na bazi poljskih iskustava u realizaciji reforme prosvete*.

Publikacje:

Buchcic E., Żeber-Dzikowska I., 2002, *Biologia I – Poradnik metodyczny liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

Żeber-Dzikowska I., Buchcic E., 2002, *Poradnik metodyczny Biologia kl. III gimnazjum*, Wydawnictwo Debit, Bielsko Białe.

Buchcic E., Żeber-Dzikowska I., 2003, *Biologia II – Poradnik metodyczny liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

Buchcic E., Jagiełło M., Urbańska E., Żeber-Dzikowska I., 2003, *Biologia I – Sprawdziany liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum. Kształcenia w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

Buchcic E., Żeber-Dzikowska I. i in., 2004, *Biologia II – Sprawdziany dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

Buchcic E., Żeber-Dzikowska I. i in., 2007, *Biologia III – Sprawdziany dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

- Buchcic E.; Grodzińska-Jurczak M., 2004, *Environmental Education in Polish Primary Schools. International Research in Geographical and Environmental Education*, Vol. 13. No 3, Channel View Publications.
- Buchcic E., 2005, *Zielone szkoły działalność i możliwości podwyższenia skuteczności edukacyjnej*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Płock.
- Buchcic E., 2005, *Education for the balanced – development*, w: *Sustainable development* (Scientific Monograph), red. E. Fleszar, Z.U.P.W. OptimeX, Szczecin.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla ucznia – Badanie atmosfery*. 311[24].Z1.01 MEiN EFS ITE, Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla nauczyciela – Badanie atmosfery*. 311[24].Z1.01 MEiN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla ucznia – Monitorowanie powietrza*. 311[24].Z3.01 MEiN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla nauczyciela – Monitorowanie powietrza*. 311[24].Z3.01 MEiN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla ucznia – Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami*. 311[24].Z4.01 MEiN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., 2006, *Poradnik dla nauczyciela – Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami*. 311[24].Z4.01 MEiN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., Żeber-Dzikowska I. i in., 2007, *Sprawdziany dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.
- Fudali I., Żeber-Dzikowska I., Buchcic E., 2012, *Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na obszarach wiejskich i miejskich*. Monografia. Afilia-cja Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Wyd. Perpetuum Mobile, Kielce, s. 553.
- Żeber-Dzikowska I., Buchcic E., Dymara J.W., Persona A.M., 2004, *Tablice. Biologia. Chemia*, WSiP, Warszawa. *Tablice* zostały wpisane na listę środków dydaktycznych zalecanych przez MENiS do użytku szkolnego – numer w wykazie MENiS 1633/2004.
- Buchcic E., Jagodzińska M., Żeber-Dzikowska I., 2005, *Edukacja środowiskowa. Gospodarowanie odpadami. Teoria*, Komunalny Związek Gmin „Dolina Redy i Chyloni”, Gdynia.
- Buchcic E., Żeber-Dzikowska I., 2008, *The environmental education as a challenge in the 21st century*, w: *Identifikácia zmien zložiek životného prostredia problémových oblastí východného Slovenska*. Identification of environmental changes in problematic areas of Eastern Slovakia, Slovenská poľnohospodárska univerzita, SPU Nitra, FEŠRR, KEM.
- Buchcic E., 2011, *The role of experiments and investigations in biology teaching*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego Kraków.

Bukała Barbara mgr

Barbara Bukala w 1967 r. ukończyła WSP w Krakowie, Wydział Geograficzno-Biologiczny

Od 37 lat pracuje jako nauczycielka biologii w IV LO im. H Sawickiej w Kielcach. Na początku lat 80. rozpoczęła pracę z uczniem zdolnym w ramach przygotowań do Olimpiad Biologicznych. W tym samym czasie zaczęła uczyć w klasie o profilu biologiczno-chemicznym.

Sukcesy odniesione w latach 1982–1984 – 15 finalistów Olimpiady Biologicznej oraz laureat I stopnia – Wojciech Paul – były z pewnością czynnikiem zachęcającym do dalszej pra-

cy w tej dziedzinie. Wymagało to z jednej strony podjęcia samokształcenia w zakresie nauczanego przedmiotu, z drugiej – pracy dydaktycznej w zakresie indywidualizacji procesu nauczania. Zaangażowanie i pasja, które cechowały jej pracę, przyniosły bardzo duże efekty.

Łączna liczba uczniów, których w latach 1982–2007 B. Bukala przygotowała do Olimpiad Biologicznych wyniosła około 200 osób, około 150 finalistów centralnych eliminacji, z których przeszło 50 to laureaci Olimpiad Biologicznych. Ich laureaci brali udział w Międzynarodowych Olimpiadach Biologicznych, zdobywając srebrne i złote (1992, 1997, 2003) medale.

W centralnych eliminacjach Jubileuszowej XXX Olimpiady Biologicznej w 2001 r. IV LO im. H. Sawickiej w Kielcach zdobyło drużynowo I miejsce w kraju, dzięki czemu szkoła wzbogaciła się o cenne pomoce dydaktyczne.

Udział w Olimpiadach Biologicznych pozwolił uczniom szkoły uczestniczyć w Europejskim Konkursie Młodych Naukowców. Prace badawcze Marii Garstki i Mateusza Śpiewaka wykonane w ramach Olimpiady Biologicznej zostały wytypowane do udziału w tym Konkursie. M. Śpiewak zdobył III nagrodę Komitetu Integracji Europejskiej.

Większość olimpijczyków w życiu zawodowym poświęciła się pracy naukowej. Część jest lekarzami ze stopniami naukowymi, pozwalającymi im pełnić funkcje nauczycieli akademickich.

B. Bukala otrzymała liczne nagrody: dyrektora szkoły, kuratora oraz Ministra Edukacji Narodowej. Została odznaczona Medalem Edukacji Narodowej, a w 2000 r. Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski. W rankingu przygotowanym w ramach XXXV Olimpiady Biologicznej zajęła I miejsce w kraju w kategorii liczba laureatów Olimpiady Biologicznej przygotowanych przez jednego nauczyciela.

B. Bukala uczestniczyła w pracach Stowarzyszenia Nauczycieli Olimpijczyków, działającym przy Towarzystwie Szkół Twórczych. Swoim doświadczeniem w pracy z uczniem zdolnym dzieliła się z innymi, przygotowując scenariusze lekcji, drukowane w „Biologii w Szkole”, „Aurze”.

W związku z przygotowaniem uczniów do zreformowanej matury od 2002 r. w ramach współpracy z Wydawnictwem Szkolnym Omega w Krakowie w serii „Trening przed maturą” B. Bukala wydała 10 książek, z których każda jest poświęcona osobnemu działowi z biologii, np. *Genetyka*, *Fizjologia człowieka*, *Ekologia* itd. Oprócz licznych rysunków, tabel i wykresów zawierają ponad 200 zadań przygotowanych zgodnie z obowiązującymi standardami maturalnymi. Książki te cieszą się dużym zainteresowaniem wśród uczniów i nauczycieli w Polsce.

B. Bukala to doświadczony, twórczy pedagog, stale poszukujący nowych rozwiązań, o bogatej wiedzy rzeczowej i metodycznej. Potrafi doskonale wzbudzać i rozwijać zainteresowania swoim przedmiotem. Jest niezwykle ceniona i lubiana przez młodzież.

Uczniowie o p. Barbarze Bukale – nauczycielce biologii:

– Profesor Barbara Bukala to postać, która biła na głowę wszystkich. Wysoka, szczupła, wiecznie rozbiegana. W okularach na nosie i z burzą blond loków na głowie. Drzemało w niej tyle energii, że było to aż zaraźliwe. Budziła podziw za to, że tak wiele potrafiła dać i potem tę wiedzę wyegzekwować.

- Pani Profesor Barbara Bukała to osoba niezwykła. Ucząc biologii, odkrywała przed nami tajniki wiedzy i rozpalala w nas zainteresowanie ukochanym przez siebie przedmiotem. Lekcje biologii były wyjątkowe, miały w sobie elementy współzawodnictwa i komplikowanej gry, której chlubnym prowokatorem była pani B. Bukała.
- Olimpiada Biologiczna i jej kolejne etapy wydawały się być trudnym do wykonania zadaniem, ale pod kierunkiem takiego Opiekuna, jak Pani Profesor Barbara Bukała stawały się wartościowym doświadczeniem, które procentuje na całe życie.

Bykowski-Jaxa Ludwik Ferdynand

Ludwik Ferdynand Bykowski-Jaxa, ur. 19 I 1881 r. w Zagwoździu (pow. stanisławowski), syn Stanisława, ziemianina, i Joanny (z d. Dobrowolska). Gimnazjum ukończył w Stanisławowie. Od 1899 r. studiował na Uniwersytecie Lwowskim biologię, uzyskując w 1904 r. doktorat filoz. w zakresie zoologii. Jako stypendysta kontynuował studia zoologiczne i pedagogiczne na Sorbonie i na uniwersytecie w Marburgu. Uczył w Przemyślu, Samborze, a od 1907 r. we Lwowie, gdzie w 1917 r. został dyrektorem gimnazjum. W 1921 r. został wizytatorem i profesorem zoologii w Akademii Medycyny Weterynaryjnej i wykładowcą Państwowego Studium Pedagogicznego we Lwowie. Od 1923 r. był dyrektorem Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Min. WRiOP. W 1926 r. habilitował się z pedagogiki na Uniwersytecie Poznańskim, w 1927 r. został prof. zw. i kierownikiem Instytutu Pedagogicznego UP. Po likwidacji Instytutu w latach 1934–1939 prowadził wykłady zleczone. Podczas okupacji był organizatorem, a w latach 1941–1943 rektorem Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w Warszawie. Po wojnie powrócił na UP jako prof. Katedry Pedagogiki, organizował tu m.in. Studium Wstępne. Aresztowany w 1946 r. pod zarzutem nielegalnych powiązań politycznych — po dwóch latach zwolniony. Zm. 28 VI 1948 w Poznaniu, pochowany został na cmentarzu Jeżyckim.

Ogłosił drukiem około 200 prac, artykułów i recenzji: kilka antropologicznych, kilkanaście zoologicznych i dydaktyczno-przyrodniczych, inne dotyczyły pedagogiki, psychologii i historii szkolnictwa. Tematy prac zoologicznych to anatomia wieloszczetów osiadłych (Kosmos, Lw. 1903), morfologia pasożytniczej ryby z rodzaju *Fierasfer* (wspólnie z J. Nusbaumem, Buli. Acad. Sc. Crac. 1904), transplantacja u *Lumbricidea* (Verh. Deutsch. Zool. Ges. Mahrburg), anatomia świni jednokopytnej (Rozpr. Biol. Med. Wet. Lw. 1923), matematyczne podstawy biologii (tamże 1924). Od jego nazwiska M.P. Giedroyc utworzył nazwę gatunkową dla nowo opisanego pijawki *Trocheta bykowskii* Gedr.

Prace antropologiczne na pograniczu pedagogiki zapewniły mu tytuł twórcy antropologii pedagogicznej w Polsce. W latach 1920–1929 był redaktorem „Muzeum”, w latach 1922–1926 współredaktorem „Rozpr. Biol. Med. Wet.”

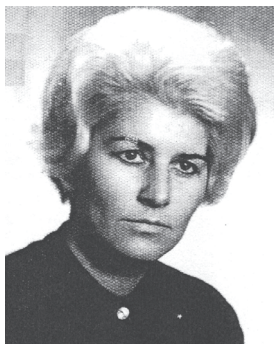
Publikacje:

Loza S., *Czy wiesz...* 1938; Spraw. PTPN 1948 3. 208-210; Kronika Uniw. Pozn. 1945–1954/55 P 1958, s. 356.

Wrzosek A., *Bibliografia...* 1959, s. 34-36 (prace antrop.); Walentynowicz M., *Monografia* (rkp.).

Opracowanie: M. Ćwirko-Godycki (M. Ć-G.); A. Wróblewski (A. WR.), 1987, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa.

Caban Lucyna dr

Lucyna Caban, ur. 31 III 1934 r. w Tourcoing we Francji. W 1938 r. wróciła z rodzicami do Polski. Liceum ogólnokształcące ukończyła w Kraśniku. Studia wyższe ukończyła w 1960 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pracowała jako nauczyciel biologii w szkołach podstawowych Lublina. W 1970 r. zaczęła pracę w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Lublinie na stanowisku kierownika sekcji biologii. W tym czasie opracowywała, wspólnie z nauczycielami, materiały pomocnicze do nauczania biologii w klasach V–VIII. W 1973 r. powstał Instytut Kształcenia

Nauczycieli i Badań Oświatowych, gdzie L. Caban była wykładowcą.

W ramach doskonalenia zawodowego uczestniczyła w seminarium pedeutologicznym prowadzonym przez prof. dr. hab. Józefa Kozłowskiego. W 1982 r. obroniła pracę doktorską *Warunki i proces rozwijania umiejętności obserwacji jako metody poznania i poznawania rzeczywistości przyrodniczej* na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP w Krakowie, której promotorem był prof. dr hab. J. Kozłowski.

L. Caban zmarła 26 X 1992 r. w Lublinie.

Publikacje:

- Caban L., 1974, *Nauczyciel szkoły podstawowej na studiach zaocznych*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Caban L., 1977, *Sprawdzian wiadomości z nauki o człowieku dla kl. VIII*, Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, Lublin.
- Caban L., 1982, *Życie w środowisku wodnym, cz. I Zespoły roślinne w jeziorze*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.
- Caban L., 1982, *Życie w środowisku wodnym, cz. II Jakie przystosowania do życia wykształciły się u roślin żyjących w jeziorach? Zespoły zwierzęce w jeziorach. Jakie przystosowania do życia w wodach słodkich wykształciły się u zwierząt? Zależności pokarmowe w jeziorach*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.
- Caban L., 1982, *Życie w środowisku wodnym, cz. III Jakie są warunki życia w morzach? Biocenoza morza. Przystosowanie zwierząt do życia w morzach. Jakie są różnice między środowiskiem wodnym a lądowym?*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.
- Caban L., 1982, *Życie w środowisku wodnym, cz. IV Sprawdzian wiadomości o biocenozach wodnych*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.
- Caban L., 1983, *Sprawdzian wiadomości z biologii dla II klasy liceum ogólnokształcącego o profilu ogólnym, humanistycznym, matematyczno-fizycznym i klasycznym. Poradnik wychowawczo-zawodowy dla nauczycieli*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.
- Caban L., 1984, *Egzamin wstępny z biologii na UMCS w Lublinie*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Caban L., 1990, *Współpraca ODN z Radą Postępu Pedagogicznego*, „Biologia w Szkole”, nr 1–2.

Chmielewski Kazimierz

Kazimierz Chmielewski (?) działał z początkiem XX w. Był m.in. autorem książki *Nauka początków przyrodoznawstwa i jej historia* (1915), w której na tle historii nauczania przyrody przedstawił swe poglądy na temat początkowego nauczania przyrody. Opowiadał się zarówno za nauczaniem według „środowisk i zbiorowisk organizmów”, jak i podstaw systematyki organizmów.

Uważał, że: „Oryentacya w cechach i właściwościach typu i organizmu jest konieczna, bo pierwszym zapytaniem zawsze jest „co to jest?”, a dobre wiadomości z systematyki roślin i zwierząt nadają nadto wiadomościom biologicznym pewien posmak, układają je w sposób rozumowy”. Jego zdaniem hodowle prowadzone w szkole i w domu przez uczniów miały wzbudzić zainteresowanie życiem zwierząt, rozwijać odpowiedzialność za sprawowanie nad nimi opieki, kształtować właściwe postawy względem żywej przyrody.

Był zdania, że nauczyciel, analizując przebieg i wyniki własnej pracy, może wybrać właściwe rozwiązania metodyczne.

Publikacje:

Stawiński W., 1992, *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Chruszczewska Bożena dr

Helena Bożena Kussyk-Chruszczewska, ur. 2 III 1933 r. w Terespolu w rodzinie nauczycielskiej, w której panował swoisty kult pracy pedagogicznej. Rodzice, Piotr Kussyk z Warszawy i Maryla (z d. Lachowicz) ze Lwowa, postanowili realizować w swoim życiu idee oświatowej pracy organicznej w małej wsi na Lubelszczyźnie. Atmosfera panująca w rodzinnym domu miała wpływ na kształtowanie się jej zainteresowań i wybór przyszłego zawodu.

W 1950 r. ukończyła liceum pedagogiczne w Szczepieszynie. Dydaktyką biologii zaczęła interesować się już w latach 1951–1954 podczas studiów w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie, gdzie otrzymała dyplom ukończenia studiów I. stopnia uprawniający do nauczania biologii i chemii w szkołach średnich. Od 1954 r. zamieszkała na stałe w Warszawie, gdzie pracowała jako nauczyciel biologii w liceach ogólnokształcących. W 1963 r. uzyskała stopień magistra biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego, a w 1971 r. ukończyła Studium Podyplomowe z zakresu biologii na Uniwersytecie Warszawskim.

W latach 1970–1972 r. była kierownikiem Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Warszawie. Pełniąc tę funkcję, miała możliwość ciągłego rozwijania swoich zainteresowań metodyką nauczania biologii. W tym okresie nawiązała bardzo owocny, wieloletni kontakt z Zakładem Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie, kierowanym przez prof. dr. hab. W. Stawińskiego. W 1972 r. został powołany Instytut Programów Szkolnych Ministerstwa Oświaty i Wychowania, w którym została zatrudniona w Zakładzie Kształcenia Przyrodniczego, kierowanym przez prof. dr. hab. D. Cichy, naj-

pierw jako pracownik pedagogiczny, następnie adiunkt, kierownik Pracowni Biologii, Geografii i Ochrony Środowiska.

W latach 70. i 80. ze względu na powołanie męża do pracy w służbie dyplomatycznej uczyła biologii w szkołach przy ambasadach PRL w Budapeszcie i Bagdadzie.

W 1988 r. B. Chruszczewska uzyskała stopień doktora nauk przyrodniczych w zakresie biologii w WSP w Krakowie. Pracę doktorską na temat wpływu doboru, zakresu i układu treści programowych na osiągnięcia uczniów z zakresu cytologii i genetyki przygotowała pod naukowym kierownictwem prof. dr. hab. W. Stawińskiego, kierownika Zakładu Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie.

Efektom wieloletnich zainteresowań B. Chruszczewskiej problemami doboru, zakresu i układu treści programowych z biologii, a od 1974 r. badań z tego zakresu jest jej dorobek naukowo-publicystyczny obejmujący ponad 40 publikacji. Była współautorem trzech poradników metodycznych dla nauczycieli, dwóch podręczników dla uczniów, encyklopedii *Biologia* (WSiP SA, Warszawa 1999).

Brała udział w opracowaniu założeń reformy programowej szkolnictwa oraz projektowaniu programów biologii dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych pod naukowym kierownictwem prof. dr. hab. D. Cichy, organizowała i prowadziła eksperymentalne badania weryfikujące treści i koncepcję metodyczną niektórych działów programów biologii wraz z elementami obudowy dydaktycznej. Jej aktywność związana była także z opracowaniem koncepcji i treści programowych nowego przedmiotu „Ochrona i kształtowanie środowiska”. W toku wieloletniej pracy w IPS uczestniczyła w działaniach związanych z doskonaleniem metodycznym nauczycieli biologii, w upowszechnianiu idei ochrony przyrody, w popularyzowaniu pracy kół zainteresowań.

B. Chruszczewska opracowała kilkadziesiąt ekspertyz dotyczących podręczników szkolnych, wydawnictw dla nauczycieli, filmów oświatowych i innych środków dydaktycznych. Brała udział w wielu konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych, wygłaszała na nich referaty i doniesienia naukowe. Rezultatem uczestnictwa w międzynarodowym ruchu naukowym są m.in. publikacje na łamach zagranicznych czasopism specjalistycznych (rosyjskich, niemieckich i czeskich).

W latach 1990–1999 r. redagowała dwumiesięcznik Ministerstwa Edukacji Narodowej „Biologia w Szkole”, czasopismo metodyczne dla nauczycieli biologii, najpierw jako sekretarz redakcji, a następnie redaktor działu „Koncepcje i innowacje dydaktyczne”. Bardzo ważne miejsce w jej działaniach od 1971 r. zajmowała Olimpiada Biologiczna. Przez ponad trzydzieści lat (do 2010 r.) była członkiem Komitetu Głównego, brała udział w pracach związanych z przygotowaniem młodzieży szkolnej do Olimpiady i jej przebiegiem na szczeblu centralnym.

Publikacje:

Chruszczewska B., Cichy D. i in., 1975, *Podstawy wiedzy o przyrodzie*, WSiP, Warszawa.

Chruszczewska B., Cichy D., Sandner H., Szymanderska W., 1939, *Biologia z ochroną środowiska*, WSiP, Warszawa.

Kussyk-Chruszczewska E., 1993, *Słowniczek biologiczny*, Oficyna Wydawnicza Patria, Warszawa.

Chruszczewska B., 1991, *Cele nauczania biologii z higieną w szkole podstawowej*, w: Cichy D. (red.), *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, WSiP, Warszawa.

Chruszczewska B., Długowiejska J., 1991, *Kontrola i ocena osiągnięć uczniów*, w: Cichy D. (red.), *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, WSiP, Warszawa.

- Chruszczewska B., 1990, *Cele i dobór treści nauczania biologii z higieną, i ochroną środowiska w szkołach ponadpodstawowych*, w: Cichy D. (red.), *Dydaktyka biologii dla szkół ponadpodstawowych*, IPS MEW, Warszawa.
- Chruszczewska B., Chróćcikówska U., Cichy D., Palus D., Pyłka E., *Szkolny słownik terminów biologicznych* (wkładka), „Biologia w Szkole”, nr 4-5/1991, 1-5/1992, 1-5/1993, 1-4/1994.
- Chruszczewska B., 1976, *Charakterystyka treści dotyczących ochrony środowiska w obecnie obowiązujących programach nauczania biologii w szkole podstawowej i liceum ogólnokształcącym*. Materiały z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, WSiP, Warszawa.
- Chruszczewska B., 1977, *Sprawozdanie z ogólnopolskiej dyskusji nad programem biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Chruszczewska B., 1973, *Cele kształcenia i wychowania biologii z higieną w powszechnej szkole średniej*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Chruszczewska B., 1983, *Kierunki modernizacji programu biologii w liceum ogólnokształcącym*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Chruszczewska B., 1983, *Taksonomia celów nauczania biologii*. Materiały V Seminarium Dydaktyki Biologii Szkół Wyższych, Toruń.
- Cichy D., Chruszczewska B., 1975, *Zoologia. Nauka o człowieku*, w: *Telewizyjne programy dla szkół podstawowych*, Wydawnictwa RiTV, Warszawa.
- Cichy D., Chruszczewska B., 1975, *Zwierzeta bezkręgowce i kręgowce. Anatomia i fizjologia człowieka*, w: *Telewizyjne programy dla szkół podstawowych*, Wydawnictwa RiTV, Warszawa.
- Chruszczewska B., 1981, *Film dydaktyczny z zakresu biologii z higieną w nowym modelu kształcenia*, w: *Film dydaktyczny w szkole*, Biblioteka IPS, WSiP, Warszawa.
- Chruszczewska B., 1984, *Radio- i telewevedaci w prepdawanii znanij ob okrużajuśejej srede w'skole*, w: *Informacionnyj Biulleten „Socialno-ekonomičeskije, organizacionno-pravovyje i pedagogiceckije aspekty ochrany sredej”*, nr 12, Varsava.
- Chruszczewska B., Soczewka J., 1984, *Materiały audiowizualne w nauczaniu biologii i chemii*, Biblioteka IPS, Warszawa.

Cichy Danuta, prof. zw. dr hab.

Danuta Cichy, córka Stanisława Szymanka i Marianny (z d. Zielińska).

Wykształcenie: Liceum Pedagogiczne im. W. Spasowskiego (1952), Uniwersytet Łódzki: Wydział Biologii i Nauk o Ziemi – magisterium (1959), studia doktoranckie Instytut Ekologii PAN (1965–1970), doktorat UŁ – Wydział Biologii i Nauk o Ziemi (1970), UJ, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi: dr hab. nauk przyrodniczych (1980), Rada Państwa – profesor nadzw. nauk humanistycznych (1989), Minister Edukacji Narodowej – profesor zwyczajny (1994).

Nauczycielka biologii w Szkole Podstawowej nr 2 w Warszawie (1952–1959), nauczycielka biologii w LO nr XVII im. Frycza Modrzewskiego w Warszawie (1959–1965), Instytut Ekologii – doktorantka (1965–1970), Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – wizytator (1970–1972), Instytut Programów Szkolnych, kierownik Zakładu Przedmiotów Przyrodniczych (1972–1986), Instytut Badań nad Młodzieżą – kierownik Zakładu Badań Młodzieży Szkolnej (1986–1990), Instytut Badań Edukacyjnych, profesor, kierownik Zakładu Edukacji Środowiskowej (1990–2009), 2009 – profesor, członek Pracowni Przedmiotów Przyrodniczych – nadal.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego (obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego) w Kielcach, kierownik Zakładu Dydaktyki Biologii (1977–2003).

Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, kierownik Katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej (2003–2005), a następnie kierownik Katedry Edukacji Ekologicznej i Środowiskowej (2003–2008).

Równocześnie w latach 1979–2000 redaktor naczelny czasopisma „Biologia w Szkole”, a od roku 2002 i nadal redaktor naczelny kwartalnika „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa. Innowacje – Inspiracje” (inicjator i założycielka tego czasopisma).

Od 1972 do 1990 jako członek IUCN uczestniczyła aktywnie w pracach Komisji Edukacji. W 1976 r. uczestniczyła w Kursie Konstrukcji Programów w Szwecji kierowanym przez B. Blooma.

W latach 1977–1990 brała udział w pracach UNESCO, recenzując prace z zakresu edukacji ekologicznej, wykonała dwa granty międzynarodowe dotyczące roli parków narodowych w edukacji środowiskowej oraz integracji przedmiotów przyrodniczych.

Od 1977 r. aktywnie uczestniczyła w pracach Komitetu „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN, kierowała Zespołem Edukacyjne Problemy Środowiska – MAB-13B. W latach 1982–2002 przewodniczyła Radzie Programowej Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi, aktywnie uczestnicząc w programie edukacyjnym „Czysta Wisła i Rzeki Przymorza”. W kadencji 2002–2004 była ekspertem w Państwowej Komisji Akredytacyjnej w zakresie ochrony środowiska.

Za pracę zawodową i społeczną otrzymała następujące wyróżnienia: Brązowy Medal za osiągnięcia w zakresie edukacji środowiskowej, przyznany przez Uniwersytet Rolniczy w Nitrze na Słowacji – 1998; Złoty Medal: „Nauczającym jak chronić i pielęgnować Ziemię”, nadany przez Fundację Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi – 2000; Medal Komisji Edukacji Narodowej – 1974; Nagroda ind. Rektora WSP I stopnia – 1974. Złote odznaki: LOP – 1979; Głównego Komitetu Olimpiady Biologicznej – 1974; ZHP – 1989; Polskiego Towarzystwa Przyrodników – 1989; Ministerstwa Środowiska – 2000. Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi – 1979; Krzyż Kawalerski OOP – 1982; Krzyż Oficerski – 2003 i inne nagrody indywidualne i zespołowe.

Członek Komitetu Naukowego „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk – 1976–2007, do końca istnienia Komitetu przez wiele kadencji przewodnicząca Zespołu Edukacyjnych Problemów Środowiska MAB-13B; członek Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Komitetem Naukowym Problemów Środowiska ICSU (ICSU SCOPE) i międzynarodowym Programem „Człowiek i Biosfera” (UNESCO-MAB) przy Prezydium PAN – 2007–2010. Ogólnopolska Sekcja Dydaktyków Biologii PTP im. Kopernika – honorowy członek od 2001 r.; Liga Ochrony Przyrody – honorowy członek – od 1972 r., różne funkcje. Związek Nauczycielstwa Polskiego – członek od 1952 r.; European Science Education Research Association – członek od 1996 r.

Główne kierunki pracy naukowej: dydaktyka biologii i ochrony środowiska, konstrukcja programów, teoria podręczników i środków dydaktycznych, kształcenie nauczycieli biologii i ochrony środowiska, szkoły ekologiczne, edukacja ekologiczna, rzeczoznawca MEN do oceny programów i podręczników biologii i ochrony środowiska od 1996 r.; ekspert Państwowej Komisji Akredytacyjnej w zakresie ochrony środowiska – kadencja 2002–2004.

W swojej dziedzinie recenzowała 3 prace habilitacyjne: jedną we współpracy z Międzynarodową Komisją i Uniwersytetem Burgundzkim w Dijon (Francja). Wypromowała 16 doktorów z dydaktyki biologii. Ogółem opublikowała ok. 360 pozycji, w tym była współautorką podręczników do przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze do edukacji wczesnoszkolnej, podręczników do biologii do gimnazjum oraz pierwszego podręcznika w Polsce do ochrony i kształtowania środowiska dla szkół średnich (I Nagroda Ministra Środowiska); *Przygotowanie młodzieży do ochrony i kształtowania środowiska* (II Nagroda Ministra Oświaty).

Najważniejsze publikacje:

- Cichy D., 1978, *Problemy ochrony i kształtowania środowiska w pracy szkoły*, WSiP, Warszawa.
- Cichy D., Michajłow W., Sandner H., 1978, *Ochrona i kształtowanie środowiska. Podręcznik dla szkół średnich*, WSiP, Warszawa.
- Cichy D., 1980, *Wdrażanie nauczania ochrony i kształtowania środowiska w powszechnej szkole dziesięcioletniej*, „Badania Oświatowe”, nr 3, s. 57-70.
- Cichy D., 1989, *Gry dydaktyczne w nauczaniu biologii w szkole podstawowej*, WSIP, Warszawa.
- Cichy D., Filipowicz H., 1993, *Edukacja ekologiczna wobec współczesności i wyzwań przyszłości. Raport z badań*, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Cichy D., 1996, *Szkola ekologiczna – funkcjonowanie i perspektywy rozwoju*, Fundacja Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi, Krosno.
- Cichy D., 2003, *Szkola wobec wyzwań edukacji biologicznej i środowiskowej w XXI wieku*, Wyd. IBE, Warszawa.
- Cichy D., Stachurska-Maj T., 2009, *Scenariusze zajęć edukacyjnych dla nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjów ponadgimnazjalnych. Ewolucjonizm*, Warszawa.
- Cichy D., Strumińska-Doktor A., 2009, *Poradnik do oceny higieny procesu nauczania uczenia się w szkole podstawowej*, Wyd. Główny Inspektorat Sanitarny, Warszawa.
- Cichy D., Odechowska G., 1995, *Moje środowisko. Klasa 1*, Łódź.
- Cichy D., Odechowska G., 1993, *Świat wokół ciebie. Klasa 2. sem. I*, Łódź.
- Cichy D., Odechowska G., 1995, *Środowisko wokół ciebie. Klasa 3*, Łódź.
- Cichy D., Żeber-Dzikowska I., *Biologia. Gimnazjum. Klasa I*, Wyd. Debit, Bielsko-Biała.
- Cichy D., Żeber-Dzikowska I., *Biologia. Gimnazjum. Klasa II*, Wyd. Debit, Bielsko-Biała.
- Cichy D., Żeber-Dzikowska I., *Biologia. Gimnazjum. Klasa III*, Wyd. Debit, Bielsko-Biała.
- Dydaktyka biologii dla szkół ponadpodstawowych*, 1990, Cichy D. (red.), Instytut Programów Szkolnych MEN, Warszawa.
- Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, 1991, Cichy D. (red.), WSiP, Warszawa.
- Cichy D., 1971, *The Role of some ecological factors in the development of pesticide resistance in Sitophilus oryzae L. and Tribolium castaneum Herbst*, Ekol.Pol. t. 19, z. 36, s. 364-416.
- Cichy D., 1977, *Wiedza i umiejętności uczniów w zakresie ochrony środowiska*, „Badania Oświatowe”, nr 3, s. 42-54.
- Podstawy kształcenia dla zrównoważonego rozwoju. Training bases for sustainable development*, 2000, Cichy D. (red.), Komitet Człowiek i Środowisko PAN, Warszawa.
- Edukacja środowiskowa – programy, metody, efekty. Environmental education – curriculum, methods, effects*, 2002, Cichy D. (red.), Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Edukacja środowiskowa założenia i rzeczywistość po reformie szkolnej. Environmental education its principles and reality after the school reform*, 2002, Cichy D. (red.), Komitet Człowiek i Środowisko PAN, Warszawa.
- Cichy D., 2003, *Bildung für nachhaltige Entwicklung als Herausforderung an heutige Schule*, „Problemy Ekologii”, vol. 7, nr 6, s. 280-282.
- Cichy D., 2006, *Nauka o człowieku w polskiej szkole*, w: Rzepka J. (red.), *Nauczanie wiedzy biomedycznej na studiach pedagogicznych*, Wyd. Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kard. A. Hlonda w Mysłowicach, Mysłowice, s. 161-168.

- Edukacja środowiskowa w szkole i społeczności lokalnej*, 2007, Cichy D. (red.), Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Cichy D., Żeber-Dzikowska I., 2006, *Edukacja ekologiczna w gimnazjum*, w: *Współczesne gimnazjum w Polsce. Nadzieje i zagrożenia*, Bogaj M. (red.), Wyd. Wszechnica Świętokrzyska, Kielce s. 173-204.
- Cichy D., 2006, *Skuteczne strategie i metody współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym*, w: *Edukacja środowiskowa dla społeczności lokalnej*, 2006, Cichy D. (red.), Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Warszawa, s. 25-34.
- Cichy D., 2007, *Wyzwania środowiskowe dla kształcenia przyrodniczego*, w: *Nauka – technika – społeczeństwo – wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Pedryc-Wrona M. (red.), Wyd. UMCS, Lublin, s. 9-17.
- Cichy D., 2007, *Teacher as an initiator of education project for the local environment*, „Problemy Ekologii”, nr 5, s. 231-232.
- Cichy D., Tuszyńska L., 2007, *Świadomość i poglądy społeczeństwa regionu mazowieckiego na ochronę środowiska i rozwój zrównoważony*, „Problemy Ekologii”, nr 3, s. 164-168.
- Cichy D., Strumińska-Doktór A., 2009, *Miejsce higieny w reformach szkolnych*, w: *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, s. 161-183.
- Cichy D., 2010, *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w społeczeństwie dorosłych*, w: *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Tuszyńska L. (red.), Wyd. UW, Warszawa, s. 18-29.
- Cichy D., 2010, *Dydaktyka biologii wobec zmian reform szkolnych*, w: *Rola i zadania dydaktyk przedmiotowych w kształceniu nauczycieli*, Kwaterna A. i Cieśla P. (red.), Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków, s. 90-101.
- Cichy D., 2011, *On the way to the development of Polish biology teaching*, w: *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Partinentia I*, Budrewicz T. (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 59-70.

Ciemochowska Jolanta dr

Jolanta Ciemochowska, dydaktyk biologii, była zatrudniona w Instytucie Pedagogiki UW od 16 X 1970 r. do 30 IV 1972 r. w Pracowni Matematyczno-Przyrodniczej w Zakładzie Kształcenia Ogólnego. W latach 70. XX w. była autorką lub współautorką wielu publikacji poświęconych dydaktyce biologii, głównie na IV etapie edukacyjnym, autorką scenariuszy i konsultantem pedagogicznych, edukacyjnych i dokumentalnych filmów przyrodniczych.

Opracowała scenariusze filmów: *Ptaki naszych jezior i łąk* (1970), *Owady – szkodniki pól, sadów i lasów* (1970), *Obrazki leśne* (1969). Filmy te zrealizowano w Wytwórni Filmów Oświatowych i Programów Edukacyjnych w Łodzi.

Konsultacje pedagogiczne przy produkcji filmów dokumentalnych: *Antropogeneza*, wyprodukowany w Polsce, rok produkcji 1973 na zlecenie Ministerstwa Oświaty i Wychowania przez Wytwórnię Filmów Oświatowych w Łodzi; *W Tatrzańskim Parku Narodowym*, brak danych.

Publikacje:

Instrukcje do filmów szkolnych: biologia.

Ciemochowska J., 1980, *Kierunki rozwojowe w dydaktyce biologii: materiały pomocnicze dla nauczycieli biologii*, do użytku wew., Wydawnictwo IKN, Warszawa.

Ciemochowska J., 1977, *Model nauczyciela biologii*, seria: Kształcenie Ustawiczne: materiały pomocnicze dla nauczycieli, t. 33, Wydawnictwo IKN, Warszawa.

- Ciemochowska J., Jerzmanowski A., Węgleński P., 1973, *Molekularne podstawy życia. Materiały dla nauczycieli do zajęć fakultatywnych grupy biologiczno-chemicznej*, t. 1, Państwowy Zakład Wydawnictw Szkolnych, Warszawa.
- Ciemochowska J., Jerzmanowski A., Węgleński P., 1977, *Molekularne podstawy życia*, w: *Organizm – jednostka biologiczna: materiały dla nauczycieli do zajęć fakultatywnych grupy biologiczno-chemicznej* (aut. K. Bujwid-Ćwik i in.), seria Zajęcia Fakultatywne, WSiP, Warszawa.
- Ciemochowska J., 1966, *Aktualne problemy w nauczaniu biologii w Stanach Zjednoczonych*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Ciemochowska J., 1977, *Procesy poznawcze w nauczaniu i uczeniu się biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Ciemochowska J., 1977, *Przygotowanie nauczycieli do egzaminu kwalifikacyjnego*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Ciemochowska J., 1977, *Egzaminu kwalifikacyjnego ciąg dalszy*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Ciemochowska J., 1973, *Propozycje w zakresie struktury biologii w szkole ogólnokształczącej*, Prace z Dyd. Szk. Wyż., WN WSP, t. 10, Kraków.

Opracowanie: U. Poziomka, 2012, Informacje z danych w IBE.

Czempiński (Czenpiński) Paweł dr

Paweł Czempiński (Czenpiński), ur. w 1775 r. w Warszawie, syn lekarza, Jana Baptysty, i Magdaleny (z d. Miller). Studia przyrodnicze i medyczne odbywał i ukończył w Wiedniu obroną rozprawy doktorskiej: *Dissertatio inauguralis zoologico-medica, sistens totius regni animalis genera in classes et ordines Linnaeana methodo digesta...*, będącej kompilacją prac Linneusza. Na tej podstawie uzyskał w 1778 r. stopień doktora medycyny.

Wkrótce po uzyskaniu stopnia i tytułu doktora nauk medycznych uczestniczył po raz pierwszy (27 XI 1780 r.) w posiedzeniu Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. W Protokołach odnotowano ten fakt: „Czempiński, doktor medycyny, znany z biegłości swojej w lekarskiej umiejętności i w historii naturalnej, za podaniem prezydującego sesji piątkowej w Komisji, a za zezwoleniem tejże poczytany jest w Towarzystwo honorarnie i dzisiaj miejsce zasiadł. Tenże podjął się pisania książki elementarnej o zachowaniu zdrowia”. Zajęty pracą redakcyjną nad podręcznikami botaniki i zoologii opracowywanych przez ks. dr. Krzysztofa Kluka nie miał czasu na pisanie podręcznika higieny. Dopiero pięć lat później, w 1785 r., na posiedzeniu Komisji rozpoczęto czytanie tekstu jego podręcznika *O zachowaniu zdrowia*. Niestety z różnych przyczyn nie ukazał się, m.in. to wpłynęło na pogarszające się zdrowie autora. P. Czempiński przyczynił się bardzo do opracowania programów przedmiotów przyrodniczych – historii naturalnej fizyki i chemii. Szczególnie wielki jest jego wkład w recenzowanie i redagowanie podręczników K. Kluka *Botanika dla szkół narodowych* (1785) oraz *Zoologia, czyli zwierzętopismo dla szkół narodowych* (1789).

Dr P. Czempiński (Czenpiński) zmarł 8 VIII 1793 r. w Warszawie w wieku zaledwie 38 lat.

Publikacje:

- Brzęk G., 1947, *Historia zoologii*, Lublin.
- Kowalska K., (K.K.), 1987, SPB, Warszawa, s. 114.
- Maciesza A., 1923, *Dr medycyny Paweł Czenpiński*, Lwów–Warszawa.
- Stawiński W., 1974, *Krzysztof Kluk czy Paweł Czenpiński*, „Wszechświat”, nr 1.

Opracowanie: W. Stawiński

Czerwiński Kazimierz (SBP)

Kazimierz Czerwiński, ur. 1869 r. w Lublinie, syn Zygmunta i Jadwigi (z d. Makowiec-ka). Po ukończeniu gimnazjum w Warszawie w latach 1891–1896 studiował nauki przyrodnicze na Ces-UW, uzyskując stopień kand. nauk. na podstawie pracy *K anatomii termitov* (Rab. Lab. zool. Kab. var. Univ. 1896). W latach 1898–1902 był kustoszem Gąb. Zool. u M. Nasonowa i brał udział w porządkowaniu zbiorów (opublikował *Spisok i opisanie kolekcii termitov Kolekcii Zool. Kabineta Imp, VOYS, Univ. W.* 1901). Od 1902 r. jako nauczyciel szkół średnich pracował naukowo u P. Mitronowa. Brał udział w randze chorążego (*praporszczika*) artylerii w wojnie rosyjsko-japońskiej 1905 r. Przy tej sposobności zwiedził Mandżurię i nadsyłał artykuły popularne do pism. Po zdemobilizowaniu w 1906 r. osiadł w Warszawie, gdzie nadal był nauczycielem nauk przyrodniczych w szkołach średnich (1900–1914, w szkole Jadwigi Sikorskiej).

Po odzyskaniu niepodległości pracował na wyższych stanowiskach w administracji szkolnej w Warszawie, udzielając się również w życiu społecznym. W latach 1910–1914 brał udział w pracach Towarzystwa Miłośników Przyrody, gdzie już w 1910 r. zainicjował zorganizowanie dla celów dydaktycznych Ogrodu Zoologicznego oraz Pracowni Biologicznej dla potrzeb nauczycielstwa, której był kierownikiem. Od 1912 r. uczestniczył w zorganizowaniu i terenowych badaniach Komisji Fizjograficznej PTK. Był współpracownikiem czasopisma „Przyroda”, wychodzącego w latach 1904–1905 pod redakcją W. Jezierskiego, oraz współredaktorem *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej*. Brał udział w popularyzowaniu darwinowskiego ewolucjonizmu w szkołach. W okresie międzywojennym był kierownikiem Pracowni Biologicznej MWRiOP i wizytatorem, do r. akad. 1933/1934 wykładał na UW dydaktykę biologii. Okres okupacji spędził w Warszawie. Zmarł po 1945 r.

Opublikował 4 prace na temat anatomii termitów (1896–1901) i wiele artykułów popularnych m.in. w „Przyrodzie”, „Tygodniku Ilustrowanym”, „Kurierze Codziennym”. W 1907 r. wydał wraz z W. Jezierskim i T. Męczkowską *Projekt programu nauk przyrodniczych dla powstających w Królestwie po rewolucji 1905 polskich prywatnych szkół średnich*, a w 1914 r. z myślą o nich – *Zoologię dla klas wyższych szkół średnich*. W okresie międzywojennym opracował i wydał dla potrzeb nauczycieli monografię *Korzenianówki (Rhizopoda)* (W.-Lw. 1920), *Szkice zoologiczne* (W.-Lw. 1921) oraz *Wypisy z zakresu teorii ewolucji (Lamarck, Darwin, Wallace W.* 1927).

Skonstruował model terenowego mikroskopu składanego na trójnogu, którego produkcję podjęła firma Leitz-Wetzlar pod nazwą „Feld-Mikroskop nach K. Czerwiński”. Często podróżował w celach przyrodniczych, m.in. w 1903 r. do Algierii, w 1917 r. był na Kaukazie, w 1911 r. wraz z S. Karczewskim na Helgolandzie, w 1909 r. w Londynie, interesując się szczególnie ogrodami zoologicznymi, botanicznymi i muzeami przyrodniczymi.

Publikacje:

Brzęk G., 1955, *Historia zoologii...* 3 L, s. 142-143; Inf, od uczniów K.Cz-go; Inf. listowne prof. K. Demela (u K. Kowalskiej).

Brzęk G. (G. Brz.), 1987, *Czerwiński Kazimierz (1869 – po 1945)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa, s. 116-117.

Dąbrowski Mieczysław mgr

Mieczysław Dąbrowski, ur. 27 IX 1936 r. w Głębokim k. Rymanowa, syn Jana i Marii (z d. Rodzinka). Po ukończeniu LO w Sanoku studiował biologię w WSP w Krakowie. W latach 1960–1963 był nauczycielem biologii i chemii w LO w Hajnówce, a w 1964 roku – w II LO w Siedlcach. Z uczelnią siedlecką (kolejno Studium Nauczycielskie, WSP, Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna, a od 1999 r. Akademia Podlaska) związany był od początku jej powstania.

Przez całe życie zawodowe zajmował się przygotowaniem studentów biologii do zawodu nauczyciela i dokształcaniem czynnych zawodowo nauczycieli. Przez wiele lat pracę naukowo-dydaktyczną łączył z obowiązkami związanymi z zarządzaniem i administracją. W latach 1969–1974 kierował administracją Wyższej Szkoły Nauczycielskiej. W następnych latach uczestniczył w rozwoju struktur organizacyjnych uczelni i kierunku, sprawując różne funkcje w administracji wydziałowej i instytucyjowej (jak wicedyrektor Instytutu Biologii, kierownik Pracowni Dydaktyki Biologii, kierownik Studium Pedagogicznego na Wydziale Rolniczym, kierownik studenckich praktyk pedagogicznych). Był nauczycielem i wychowawcą wielu roczników studentów biologii, którym zawsze przekazywał – oprócz wiedzy i umiejętności – prawdziwe wzorce moralne.

Pasjonował się historią, szczególnie okresem II wojny światowej, ogrodnictwem i sportem. Uczestniczył w wielu działaniach społecznych na terenie Siedlec.

Zmarł 1 IX 2003 r. w Siedlcach.

Publikacje:

- Dąbrowski M., 1975, *Możliwości zastosowania telewizji w obwodzie zamkniętym*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Dąbrowski M., 1984, *Wyniki kształcenia nauczycieli biologii w świetle ankiety*, „Życie Szkoły Wyższej”, nr 10.
- Dąbrowski i in., 1985, *Praktyczne przygotowanie studentów biologii do wykonywania zawodu nauczyciela*, WN WSP, Kraków.
- Dąbrowski M., 1989, *Geneza, rozwój i obecny stan Instytutu Biologii*, Verum 15.
- Dąbrowski M., 1989, *Kształcenie nauczycieli biologii w 20-leciu Uczelni*.

Opracowanie: M. Obrębska

Długowiejska Jadwiga dr

Jadwiga Długowiejska, ur. 20 III 1946 r. w Krakowie, córka Józefa i Marii. Uczęszczała do LO im. Z.F. Wróblewskiego w Krakowie. Studia podjęła na kierunku biologicznym na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) w Krakowie. W 1970 r. otrzymała dyplom magistra biologii za pracę nt. kontroli i oceny osiągnięć uczniów z biologii pod kierunkiem dr Ludwiny Palki.

Pracę podjęła w Zakładzie Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie. Pracowała kolejno na stanowisku asystenta, adiunkta oraz wykładowcy i st. wykładowcy.

Rozprawę doktorską pt. *Możliwości pomiaru skuteczności pracy laboratoryjnej przy zastosowaniu testu laboratoryjnego z zoologii* wykonała pod kierunkiem prof. dr. W. Stawińskiego w Instytucie Biologii na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. W 1982 r. otrzymała stopień doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii.

Problematyka badań J. Długowiejskiej koncentrowała się wokół zagadnień związanych z pomiarem dydaktycznym, a w węższym zakresie – kontroli osiągnięć uczniów z zakresu zoologii bezkręgowców. W obrębie jej zainteresowań badawczych znalazły się: pomiar efektywności pracy uczniów przy zastosowaniu testu laboratoryjnego z zoologii bezkręgowców, autokontrola i autoocena umiejętności uczniów, konstrukcja i badanie przydatności testów i zadań sytuacyjnych dla uczniów z zoologii bezkręgowców oraz dla studentów z dydaktyki biologii.

Drugi obszar badawczy to badanie warunków i efektywność realizacji programów nauczania biologii w szkole podstawowej i gimnazjum, a trzeci dotyczył dydaktyki szkoły wyższej, w tym celów dydaktycznego kształcenia studentów biologii.

Wyniki prowadzonych badań to opublikowanie ponad 90 prac w wydawnictwach krajowych i zagranicznych.

J. Długowiejska brała udział w badaniach resortowych MOiSW – RPBP III 30, Model dydaktyk szczegółowych, w grupie tematycznej „Dydaktyka biologii”, uczestniczyła w wielu krajowych i zagranicznych seminariach i konferencjach dydaktyków biologii. Jest współautorem podręcznika akademickiego z dydaktyki biologii oraz podręcznika biologii dla uczniów gimnazjum.

J. Długowiejska przeszła w roku 2011 na emeryturę.

Publikacje:

Długowiejska J., Walosik A., Zębalska B., 1999, *Kształtowanie umiejętności zawodowych studentów biologii*, w: Stawiński W. (red.), *Problemy szczegółowej dydaktyki biologii w kształceniu nauczycieli biologii i badaniach naukowych: materiały X Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych*, Wyd. Naukowe WSP, Kraków, s. 238-242.

Walosik A., Długowiejska J., Zębalska B., 1996, *Porównawcza analiza i ocena podręczników szkolnych biologii dla szkoły podstawowej*, w: Wiśniewski H. (red.), *Nowatorskie rozwiązania w zakresie programów nauczania biologii i ich dydaktycznej obudowy*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej Bydgoszcz.

Długowiejska J., Stawiński W., Zębalska B., 2004, *Rośliny i środowisko ich życia: podręcznik dla klasy I gimnazjum*, Wydaw. Kubajak, Krzeszowice, s. 176.

Długowiejska J., 2011, *Treść kształcenia biologicznego i organizacja procesu nauczania*, w: Potyrała K. (red.), *Kreatywny nauczyciel: wskazówki i rozwiązania: biologia i przyroda*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 20-25.

Doboszyńska Jadwiga

Jadwiga Doboszyńska, ur. 20 IV 1906 r. w Samarze (obecnie Rosja). Podczas I wojny światowej przebywała we Władywostoku i w Mandżurii. W Bugulmie, gdzie okresowo mieszkała z rodzicami, uczęszczała do gimnazjum, a następnie – po przyjeździe do Polski w 1918 r. – uczyła się w prywatnym Gimnazjum Żeńskim Leonii Rudzkiej w Warszawie i tam uzyskała maturę (1922 r.). Studiowała na Wydziale Nauk Biologicznych Uniwersytetu Moskiewskiego (5 semestrów) i Uniwersytetu Genewskiego. Dyplom specjalizacji w zakresie zoologii otrzymała w 1925 r. Po powrocie do kraju

i nostryfikacji dyplomu akademickiego podjęła pracę zawodową w charakterze nauczycielki w Gimnazjum L. Rudzkiej (od 1 II 1926 r.). W latach 1927–1932 pracowała jako nauczycielka biologii w szkołach prywatnych, a od 1932 r. do wybuchu II wojny światowej w Gimnazjum i Liceum im. N. Żmichowskiej w Warszawie.

Podczas okupacji hitlerowskiej organizowała i prowadziła komplety szkolne inicjowane przez Tajną Organizację Nauczycielską. W latach 1944–1945 pracowała prywatnie jako korepetytorka. Podczas Powstania Warszawskiego była komendantką punktu sanitarnego AK przy ul. Świat 21. Ranna w głowę nie opuściła prowadzonej placówki aż do jej likwidacji (6 X 1944 r.). W latach 1945–1947 organizowała szkolnictwo średnie i uczyła biologii w Ostrowcu Świętokrzyskim, gdzie pełniła również funkcję dyrektora miejscowego gimnazjum i liceum. Od 15 VIII 1948 r. pracowała w Zarządzie Centralnym Ministerstwa Oświaty (1948–1951, referent administracyjny, 1951–1955 – radca, 1955–1957 – starszy radca, 1957–1966 – wizytator), a od 1966 r. w Ministerstwie Oświaty jako wizytator i sekretarz Komisji ds. Programów i Podręczników (w zakresie higieny). Od 10 II 1949 r. była kierownikiem Katedry Przyrodniczej Wszechnicy Radiowej, a od 1960 r. członkiem Komitetu Zoologicznego przy Wydziale Nauk Biologicznych PAN. Od 1932 r. członek ZNP, od 1933 r. członek Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (od 15 X 1962 r. w Zarządzie Oddziału Warszawskiego). W okresie międzywojennym brała udział w pracach Towarzystwa Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego. Była członkiem Ligi Ochrony Przyrody, Towarzystwa Muzycznego im. F. Chopina, i ZBOWiD (od 1976 r.). Od chwili utworzenia w 1948 r. czasopisma przedmiotowo-metodycznego dla nauczycieli biologii związana była z jego komitetem redakcyjnym, a od 1960 r. redaktorem naczelnym dwumiesięcznika „Biologia w Szkole”. Autorka licznych: artykułów, opracowań metodycznych, tłumaczeń z języka rosyjskiego, recenzji książek z zakresu organizacji szkolnictwa, dydaktyki i zoologii, drukowanych m.in. w „Czasopiśmie Przyrodniczym” (1935–1938) i „Biologii w Szkole” (1948–1976). Współautorka i recenzentka licznych programów biologii oraz higieny dla szkół podstawowych i średnich; lektorka audycji przyrodniczych dla nauczycieli i programu Wszechnicy Radiowej w latach 1949–1953.

Odnaczenia: Medal X-lecia PRL, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złota Odznaka Honorowa Ligi Ochrony Przyrody, Złota Odznaka Związku Nauczycielstwa Polskiego.

J. Doboszyńska była wybitnym dydaktykiem biologii, organizatorem szkolnictwa, zwolennikiem podnoszenia kwalifikacji nauczycielskich w ramach zorganizowanych form doskonalenia; wiele lat poświęciła ofiarnej i umiejętnej pracy wychowawczej i metodycznej z młodzieżą oraz nauczycielami. Pełna uroku osobistego, zawsze pogodna, życzliwa i niezwykle wyrozumiała dla ludzi, odznaczała się prawością charakteru i wysoką kulturą (Frejlak, 1980).

W swej pracy redaktorskiej żywo listownie dyskutowała nawet z początkującymi autorami artykułów nadsyłanych do redakcji. W czasie wprowadzania przez ministerstwo (1975) programów biologii do szkoły dziesięcioletniej w imieniu redakcji sprzeciwiała się usunięciu przedmiotu biologia z końcowej klasy. Zwracała uwagę na negatywne konsekwencje tak okrojonego nauczania tego przedmiotu. Uważała, że „na sylwetkę zawodową nauczyciela wywiera wpływ również i program nauczania” (Stawiński, 2012).

Zmarła 20 listopada 1976 r., jest pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

Publikacje:

- Doboszyńska J., Podgórska A., Polny R., Wernerowa J., 1967, *Kształcenie politechniczne w nauczaniu biologii*, PZWS, Warszawa
- Doboszyńska J., 1970, *O kierunkach badań w nauczaniu biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Doboszyńska J., 1972, *Wychowawcze aspekty Olimpiady Biologicznej*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Doboszyńska J., 1973, *Biolog w gminnej szkole zbiorczej*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Doboszyńska J., 1973, *Kształcenie ustawiczne*, „Biologia w Szkole”, nr 2
- Doboszyńska J., 1973, *Nauka w służbie Narodu*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Doboszyńska J., 1973, *Wychowanie w szkole*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Doboszyńska J., 1973, *Muzeum Oceanograficzne i Akwarium Morskie*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Korespondencja J. Doboszyńskiej – archiwum *Słownika*.
- Frejlak S., 1980, *Jadwiga Doboszyńska*, w: Cichy D. i in. (red.), *Problemy nauczania–uczenia się biologii we współczesnej szkole*, IPS, Biblioteka IPS, Warszawa.
- Mikołajczyk W., 1978, *O naszych redaktorach naczelnych*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Opracowanie: S. Frejlak (uzupełnione)

Domański Tadeusz dr

Tadeusz Domański przez wiele lat pracował jako nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej nr 15 w Olsztynie, w latach 1963–1965 był jej kierownikiem.

W następnych latach pracował w WSP w Olsztynie, przyczyniając się do zorganizowania Pracowni Dydaktyki Biologii, początkowo (1969) przy Zakładzie Zoologii, a później przy Zakładzie Cytologii i Genetyki. Przez wiele lat był kierownikiem tej Pracowni i Zakładu. Jego zasługą było bardzo dobre wyposażenie sal ćwiczeniowych, prowadzenie przykładowych hodowli i upraw roślin oraz ogrodu dydaktycznego. W roku XX-lecia WSP w Zakładzie pracowało 7 pracowników naukowo-dydaktycznych oraz 5 technicznych. Zakład był dobrze wyposażony do teoretycznego i praktycznego przygotowywania studentów do nowoczesnego nauczania biologii. Dysponował wówczas 8 pomieszczeniami, a w ogrodzie dydaktycznym poza poletkami roślin uprawnych i sadem znajdowały się dwie szklarnie. Pod kierunkiem dr. T. Domańskiego powstawały wartościowe prace magisterskie i prowadzono badania biologiczno-dydaktyczne m.in. na temat: sylwetki zawodowej nauczycieli biologii i ich adaptacji do pracy zawodowej, nad rolą ogrodu szkolnego w kształceniu biologicznym, nad wpływem upraw i hodowli szkolnych uczniów na ich zainteresowania biologiczne, a także nad procesem uczenia się biologii. Interesujące prace prowadzone były także w ramach działalności studenckiego koła naukowego.

T. Domański odbył studia doktoranckie z zakresu dydaktyki biologii w Instytucie Biologii na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. Rozprawę doktorską na temat: *Badania nad funkcją zapisu w zeszycie przedmiotowym w procesie uczenia się biologii w liceum ogólnokształcącym* obronił w 1982 r. i na tej podstawie uzyskał stopień doktora nauk biologicznych.

T. Domański był bardzo czynnym, zasłużonym wieloletnim członkiem Zarządu Sekcji Dydaktyki Biologii przy Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika. Zorganizował w 1985 r. III Krajową Konferencję Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych połączoną z wartościowymi zajęciami terenowymi. Był także zasłużonym pełnomocnikiem rektora WSP ds. postępu pedagogicznego uczelni.

Jest autorem szeregu artykułów biologiczno-dydaktycznych oraz współautorem książki *Ogrodnictwo*, skryptu dla studentów biologii przydatnego w realizacji zagadnień programowych w procesie nauczania biologii.

Publikacje:

XX lat WSP w Olsztynie, 1989, Olsztyn, WSP.

Domański T., 1974, Z badań nad funkcją zeszytu przedmiotowego do biologii w procesie nauczania i uczenia się, WSP, Olsztyn.

Domański T., 1976, *Zeszyt przedmiotowy do biologii dla klasy II liceum ogólnokształcącego*, WSP, Olsztyn.

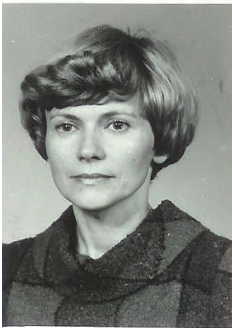
Domański T., 1976, *Organizacja i metody badań nad funkcją dokumentacji w zeszycie przedmiotowym do biologii*, w: *Sprawozdanie z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, MOiW, IPS, Warszawa.

Domański T., 1985, *Rola Pracowni Dydaktyki Biologii WSP w Olsztynie w kształceniu nauczycieli biologii*. Domański T., *Kształtowanie sylwetki zawodowej nauczycieli biologii*, w: *Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych*, Olsztyn, Sekcja Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, WSP, Olsztyn.

Domański T., Kawecki Z., Wierzbička B., 1994, *Ogrodnictwo*, WSP, Olsztyn.

Domański T. 1990, *Kształcenie nauczycieli biologii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie*, „Biologia w Szkole”, nr 1/2.

Domka Lubomira prof. dr hab.

Lubomira Domka, ur. 25 XI 1942 r. w Sanoku. Mąż Ludwik Domka, profesor na Wydziale Chemii UAM, córki: Anna (dr biologii, absolwentka UAM) i Joanna (absolwentka Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu).

Wykształcenie: absolwentka Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W 1968 r. uzyskała tytuł magistra, tytuł pracy magisterskiej: *Oznaczanie mono- i oligosacharydów przechodzących do wody podczas pęcznienia nasion bobiku (*Vicia faba L.*) metodą chromatografii cienkowarstwowej*. Została zatrudniona w Zakładzie Fizjologii Roślin, gdzie prowadziła badania dotyczące metabolizmu roślin motylkowych oraz przemian cukrowych w organach siewek i izolowanych liścieniach łubinu żółtego. Była m.in. współautorką przewodnika do ćwiczeń z fizjologii roślin dla studentów biologii.

W latach 1970–1973 podjęła studia doktoranckie na Wydziale Filozoficzno-Historycznym, gdzie rozwijała problematykę współczesnej technologii kształcenia w powiązaniu z dydaktyką biologii. W pracy doktorskiej pt. *Możliwości zastosowania holografii w nauczaniu biologii*, napisanej pod kierunkiem prof. Leona Lei, jako pierwsza w kraju zajmowała się m.in. wykorzystaniem obrazu holograficznego w nauczaniu biologii. Doktorat nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki obroniła w 1974 r. W 1986 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego w zakresie nauk humanistycznych, tytuł pracy habilitacyjnej: *Zastosowanie obrazów trójwymiarowych w nauczaniu – uczeniu się biologii*.

W latach 1987–1989 była prodziekanem na Wydziale Nauk Społecznych.

Jej zainteresowania naukowe w tym okresie skupiały się także wokół doskonalenia procesów nauczania i uczenia się biologii z wykorzystaniem najnowszych środków technicznych. Wiele uwagi poświęciła zastosowaniu obrazów holograficznych w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych. Prowadziła szeroko zakrojone badania z zakresu technologii kształcenia, opracowała podstawy stosowania obrazów trójwymiarowych w edukacji.

Bardzo istotnym obszarem jej zainteresowań zawodowych była edukacja ekologiczna. Wprowadziła autorski program tego przedmiotu i realizowała go na uczelniach poznańskich.

Opublikowała ponad 100 prac naukowych, w tym książki o charakterze monograficznym, wchodzące w skład podstawowych lektur dla studentów realizujących przedmiot edukacja ekologiczna.

Od 1990 r. była kierownikiem Pracowni Edukacji Ekologicznej na Wydziale Studiów Edukacyjnych, prowadziła seminaria magisterskie i doktorskie, opiekę nad praktykami zawodowymi studentów, uczestniczyła w cyklu wykładów Polskiego Klubu Ekologicznego. Współpracowała z placówkami oświatowymi na terenie Wielkopolski oraz kilku innych województw, jak również z ośrodkami zajmującymi się ochroną środowiska, a także z Wydziałem Oświaty Zdrowotnej Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Poznaniu.

Pełniła funkcję opiekuna Studenckiego Koła Ekopedagogów. Angażowała się w prowadzenie imprez artystycznych i konkursów o tematyce ekologicznej, wspierała prace społeczne związane z ochroną środowiska naturalnego oraz działalność wydawniczą i popularyzatorską wiedzy z zakresu edukacji ekologicznej.

W swojej pracy, jako nauczyciel akademicki, kształtowała proekologiczne postawy wśród studentów i nauczycieli. Nauczyciele mówili o niej: „Pani Profesor jest człowiekiem wyjątkowym. Nie szczędząc czasu, służy wiedzą i doświadczeniem, wspiera swoim autorytetem, uczy patrzenia i zaangażowania w problemy przyrody. Pani profesor jest wielkim przyjacielem przyrody i nas, nauczycieli, poszukujących dróg edukacji dla ekorozwoju” (J. Kasperkowiak w „Eko-świat”, 2000, 3).

W swoich pracach opublikowanych w czasopismach, książkach o charakterze prac monograficznych promowała proekologiczny styl życia. Poglądy dotyczące ratowania i ochrony środowiska przyrodniczego prezentowała także na konferencjach naukowych.

Kierowała pracami magisterskimi (ok. 200) oraz doktorskimi. Recenzowała prace doktorskie oraz podręczniki i programy edukacyjne.

Była laureatką wielu nagród: Nagroda Ministra Edukacji Narodowej za osiągnięcia naukowe, nagrody rektora UAM za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne.

Zmarła 11 XI 2004 r. w Poznaniu.

Najważniejsze publikacje:

Domka, L., 1981, *Możliwości wykorzystania obrazu holograficznego w nauczaniu biologii*, WN UAM, Poznań.

Domka, L., 1986, *Zastosowanie obrazów trójwymiarowych w nauczaniu – uczeniu się biologii*, WN UAM, Poznań.

Domka, L. (red.), 1995, *Gry dydaktyczne w edukacji ekologicznej*, WN Bogucki, Poznań.

Domka, L., 1996, *Kryzys środowiska a edukacja dla ekorozwoju*, WN UAM, Poznań.

Domka, L., 1998, *Kryzys środowiska a edukacja dla ekorozwoju* (wyd. II zm.), WN UAM, Poznań.

Domka, L., 2001, *Dialog z przyrodą w edukacji dla ekorozwoju*, WN PWN, Warszawa–Poznań.

Dyakowska Jadwiga prof. dr

Jadwiga Dyakowska, ur. 1 II 1905 r. w Zakopanem) najmłodsza córka Bohdana, znanego przyrodnika i literata, i Antoniny (z d. Pfaffius). Ukończyła prywatne liceum im. H. Kaplińskiej w Krakowie. W latach 1923–1927 studiowała nauki przyrodnicze na UJ, była uczennicą W. Szafera. Tytuł doktora filozofii uzyskała 26 VI 1929 r. na podstawie pracy *Historia torfowiska na Czerwonym pod Nowym Targiem w świetle analizy pyłkowej*. W latach 1930–1975 pracowała w Instytucie Botanicznym UJ. W czasie II wojny światowej nauczwała na Tajnym Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1954 r. otrzymała tytuł docenta, w 1968 r. profesora nadzwyczajnego. W latach 1964–1966 była prodziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. W latach 1970–1975 była kierownikiem Zakładu Paleobotaniki UJ. Równocześnie była kierownikiem Biblioteki Instytutu Botaniki UJ, stworzyła największe botaniczne zbiory biblioteczne w Polsce, w momencie jej przejścia na emeryturę w 1975 r. księgozbiór obejmował ponad 65 tys. woluminów.

Specjalizowała się w paleobotanice czwartorzędu (badanie flor kopalnych), palinologii (analiza pyłkowa) i historią botaniki. Była autorką między innymi pierwszego polskiego podręcznika palinologii, *Podręcznik palynologii. Metody i problemy* (1959).

Współpracowała z W. Szaferem na polu ochrony przyrody, łącząc racjonalne spojrzenie badacza z wielkim zaangażowaniem emocjonalnym na rzecz przyjaźni człowieka z przyrodą i popularyzując naukę, między innymi poprzez publikację artykułów w czasopismach dziecięcych i młodzieżowych. Przez wiele lat była działaczem w Krakowskim Oddziale LOP i kierowała pracą młodzieży w szkolnych kółkach LOP. Była członkiem rady naukowej Zakładu Ochrony Przyrody PAN.

Była członkiem rad naukowych Instytutu Botaniki PAN i Zakładu Ochrony Przyrody PAN, członkiem Zespołu Historii Botaniki Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki oraz Komisji Biologicznej Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk, przewodniczącą Sekcji Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Była aktywną działaczką Związku Kynologicznego w Polsce, międzynarodowym sędzią kynologicznym i pierwszą przewodniczącą Głównej Komisji Szkolenia Psów oraz przewodniczącą Klubu Ras Polskich.

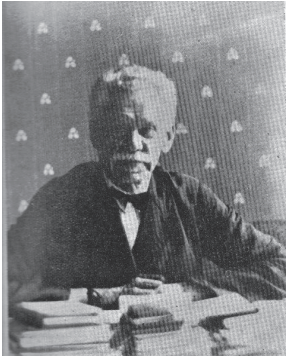
Była odznaczona między innymi Krzyżem Kawalerskim (1973) i Oficerskim (1988) Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem KEN (1975). Na emeryturę przeszła w 1975 r. Zmarła 7 września 1992 r. w Krakowie i została pochowana na Cmentarzu Rakowickim.

Jej imieniem nazwano utworzoną w 1994 r. Pracownię Historii Botaniki Muzeum Botanicznego w Krakowie.

Publikacje:

Dyakowska J., 1965, *Ochrona przyrody w szkolnictwie*, w: *Ochrona przyrody i jej zasobów*, t. II. Wyd. Zakładu Ochrony Przyrody PAN, Kraków.

Dyakowski Bohdan prof. dr

Bohdan Dyakowski, ur. 22 XII 1864 r. w Kotiużyńcach (gub. kijowska). Do szkoły średniej uczęszczał w Warszawie. Od 1883 r. studiował przyrodę na Uniwersytecie Warszawskim. W 1889 r. podjął pracę nauczyciela przyrody i fizyki w Szkole W. Górskiego w Warszawie. Dalsza jego działalność wiąże się z Zakopanem i Krakowem. W Zakopanem pracował w latach 1896–1905 w Muzeum Tatrzańskim jako jego sekretarz. Następnie od 1905 r. pracował w Krakowie w Towarzystwie Szkół Ludowych (TNSW), Towarzystwie Polskim, Instytucie Pedagogicznym, zajmując się nauczaniem przyrody – programami nauczania przyrody

i podręcznikami przyrody oraz metodyką przyrody. W Studium Pedagogicznym UJ prowadził od 1926 r. wykłady z dydaktyki botaniki. Od 1930 r. był członkiem Komisji Egzaminów Państwowych, przyznającej uprawnienia do pracy w zawodzie nauczycielskim. W znacznym stopniu przyczynił się do unowocześnienia edukacji przyrodniczej w Polsce jako autor i współautor podręczników metodyki nauczania przyrody (Dyakowski 1923) oraz podręczników szkolnych (Dyakowski 1909; Dyakowski, Śnieżek 1918; Dyakowski, Szafer 1933). B. Dyakowski za cel nauczania przyrody przyjmował kształtowanie postawy badawczej uczniów, rozwijanie ich samodzielności w poznawaniu przyrody oraz nasilanie pozytywnej motywacji ich uczenia się (Dyakowski 1909). Domagał się od nauczyciela przyrody, by stwarzał warunki i sytuacje mobilizujące uczniów, nie tylko do formułowania celów podejmowanych obserwacji i doświadczeń (np. z fizjologii roślin), lecz także w wyższych klasach – do planowania przebiegu tej pracy oraz wykonywania notatek z jej przebiegu. Jego zdaniem nauczyciele winni zachęcać uczniów, także poza lekcjami, w domu, w ramach nauki domowej, do poznawania życia roślin i zwierząt w różnych środowiskach i porach roku. Były to początki przyszłego nauczania środowiskowego i fenologicznego. Zachęcał także nauczycieli, by zaznajamiali uczniów z rzadkimi w danej okolicy roślinami i aby ich włączali do inwentaryzacji takich roślin oraz ochrony. Był jednym z organizatorów Ligi Ochrony Przyrody.

B. Dyakowski opracował projekt wyposażenia gabinetu przyrodniczego i zalecał gromadzenie w nim zbiorów zasuszonych roślin, zakonserwowanych lub wypchanych zwierząt, modeli anatomicznych, tablic i atlasów przyrodniczych. Proponował również prowadzenie tam upraw roślin i akwariowych hodowli zwierząt (Dyakowski 1918). Jego dorobek obejmuje ponad 50 publikacji książkowych oraz kilkaset artykułów w czasopismach: „Wszechświat”, „Przyroda” i in.

B. Dyakowski zmarł 9 XII 1940 r., został pochowany na cmentarzu Rakowickim.

Publikacje:

Dyakowski B., 1903, *Z naszej przyrody*, Warszawa.

Dyakowski B., 1909, *Zarys metodyki niższego kursu nauki o przyrodzie*.

Dyakowski B., Śnieżek J., 1918, *Historia naturalna*, Lwów.

Dyakowski B., 1923, *Zarys metodyki elementarnego kursu historii naturalnej*, Warszawa.

Dyakowski B., 1923, *Nasz las i jego mieszkańcy*, Warszawa.

Dyakowski B., 1925, *Historia naturalna dla kl. IV i V*, Warszawa.

Dyakowski B., Szafer W., 1933, *Zarys botaniki*.

Hayto L., 1987, *Dyakowski Bohdan (1864–1940)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PAN, PWN, Warszawa.

Stawiński W., 1992, *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Dziurzyński Adam prof. dr

Adam Dziurzyński, ur. 15 X 1887 r. w Krakowie, syn Jana i Bronisławy (z d. Wareska). Jego ojciec był profesorem VIII Gimnazjum w Krakowie. Tam uczęszczał do Gimnazjum im. J. Sobieskiego, które ukończył z wyróżnieniem w 1906 r. W latach 1906–1910 studiował nauki przyrodnicze na Wydziale Filozoficznym UJ. Podczas studiów uczestniczył w pracach Zakładu Anatomii Opisowej Człowieka na Wydziale Lekarskim UJ. Tam wykonał rysunki do I i II tomu podręcznika A. Bochenka *Anatomia człowieka*. Podjął także badania naukowe pod kierunkiem prof. H. Hoyera (jn.) nad regeneracją naczyń krwionośnych i limfatycznych (Dziurzyński 1911). Względny

rodzinne i materialne zmusiły go do przerywania pracy naukowej. Po złożeniu bardzo trudnego wówczas egzaminu nauczycielskiego podjął pracę nauczyciela przedmiotów przyrodniczych (1911) w IV Gimnazjum i Liceum w Krakowie i pracował tam do wybuchu II wojny światowej. W czasie okupacji niemieckiej pracował w Szkole Handlowej i Szkole Przemysłowej (niemieckie władze okupacyjne zezwalały tylko na funkcjonowanie polskich szkół zawodowych), ucząc biologii, towaroznawstwa i rysunku technicznego. Po wojnie powrócił do pracy w IV Gimnazjum i Liceum.

W 1928 r. A. Dziurzyński uzyskał tytuł profesora gimnazjum (wtedy ośmioletniego, do którego wstępowano po 4. klasie szkoły powszechnej). Swoją wiedzę biologiczną, pasję i wiedzę oraz umiejętności pedagogiczno-dydaktyczne przekazywał nauczycielom, kierując Ogniskiem Metodycznym w Krakowie (1911–1939, 1945–1950) oraz studentom Studium Pedagogicznego na Wydziale Humanistycznym UJ. Był także członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli biologii. Warto przytoczyć *in extenso* wspomnienie o A. Dziurzyńskim prof. dr. hab. Henryka Szarskiego.

„Jako student biologii UJ w latach 1930–1935 uczęszczałem również na Studium Pedagogiczne UJ, którego zaliczenie zwiększało uprawnienia magistrów do otrzymania posady w szkolnictwie i do późniejszych awansów w zawodzie. Niektóre z wykładów, których przyszło mi na Studium słuchać, bardzo mnie rozczarowały, skorzystałem jednak na pewno co najmniej z dwu przedmiotów prowadzonych przez profesorów A. Dziurzyńskiego i S. Szumana. Pierwszy z nich prowadził wykłady i ćwiczenia z dydaktyki biologii. Zawierały one wiele cennych wiadomości o stosowaniu różnych metod przedstawiania i utrwalania wiedzy biologicznej, jak np. rysunku – zarówno rysunku nauczyciela na tablicy, jak i rysunków uczniów w zeszytach. Największe i najtrwalsze wrażenie wywarły na mnie jednak ćwiczenia z dydaktyki, które polegały na hospitowaniu i dyskusowaniu lekcji prowadzonych bądź to przez prof. Dziurzyńskiego, bądź też przez moje koleżanki i kolegów. Tak np. prof. Dziurzyński demonstrował znakomicie na

własnej lekcji, jak nauczyciel może precyzyjnie sterować ożywieniem czy też skupieniem uwagi uczniów bez stosowania jakichkolwiek upomnień czy skarceń, jedynie tylko tonem głosu, wyrazem twarzy, względnie treścią i sposobem stawiania pytań. Omawiając lekcje prowadzone przez studentów, prof. Dziurzyński dostrzegał i życzliwie wytykał błędy i nawyki, jak np. monotonię w formułowaniu zdań i intonacji głosu, które męczą uczniów i utrudniają im skupienie uwagi. Podobne w zasadzie wiadomości podawane przez innych wykładowców Studium nudziły najczęściej swą oczywistością, natomiast podawane przez prof. Dziurzyńskiego głęboko zapadały w pamięć. Ogromny wpływ, jaki wywierał na swych uczniów A. Dziurzyński polegał na tym, że byli oni pod urokiem niezwyklego talentu pedagogicznego, złożonego z kilku harmonijnie połączonych cech, a mianowicie: absolutnego opanowania własnych reakcji, nawet wobec najbardziej niespodziewanych zachowań uczniów, spostrzegawczości i przenikliwości psychologicznej, bezwzględnej prawdomówności, jasności i precyzji wypowiedzi, wreszcie, pomimo wysokich wymagań merytorycznych, głębokiej życzliwości i wyrozumiałości. Sądzę, że prof. Dziurzyński zdawał sobie sprawę ze swych wyjątkowych uzdolnień i wyżej cenił swą działalność nauczycielską od pracy naukowej, pomimo to, że był również zamiłowanym i utalentowanym badaczem. Są to jednak tylko domysły, nieoparte bezpośrednio na wypowiedziach.

Po ukończeniu studiów we wrześniu i październiku 1935 r. odbywałem jeszcze pod kierunkiem prof. Dziurzyńskiego bezpłatną praktykę nauczycielską w gimnazjum im. H. Sienkiewicza. Przerwałem ją uzyskawszy od listopada asystenturę w Zakładzie Anatomii Porównawczej UJ. Chociaż praca naukowa była moim marzeniem, żegnałem się z wielkim żalem z profesorem Dziurzyńskim i ze szkołą” (Szarski 1988).

W latach 1950–1960 prof. A. Dziurzyński pracował w WSP (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) – prowadził wykłady z zoologii i metodyki biologii, był kierownikiem Zakładu Biologii (1951–1955), a następnie kierownikiem Katedry Zoologii WSP.

„Po raz pierwszy z osobą Profesora zetknąłem się w 1950 r. na drugim roku moich studiów biologicznych w WSP w Krakowie. Od pierwszego spotkania wywarł na mnie Profesor duże wrażenie. Prowadził wówczas wykłady z zoologii systematycznej obejmujące zwierzęta bezkręgowce. Szereg cech, jak np. staranność ubioru, wyważone i przemyślane ruchy, powaga, a nawet pewna surowość, spokojny i logiczny tok wypowiedzi, połączony z dużą troską o językową ich poprawność oraz łatwość, z jaką się posługiwał rysunkiem biologicznym dla ilustracji swych wypowiedzi, pogłębiały zainteresowanie studentów i zobowiązywały do koncentracji uwagi. Te cechy osobowości Profesora, jak również znaczna różnica wieku i związany z tym dystans w bezpośrednich kontaktach, były zarówno źródłem wielkiego szacunku dla Profesora, jak też pewnego lęku wśród młodych studentów.

Prof. Dziurzyński, znając dobrze pracę w szkole i potrzeby nauczycieli biologii, świadomie i celowo organizował metodyczne przygotowanie studentów – przyszłych nauczycieli do ich pracy zawodowej. Swoje poglądy przekazywał studentom bezpośrednio w czasie prowadzonych przez siebie wykładów i ćwiczeń z metodyki biologii. Uważał, że kształcenie biologiczne tych studentów winno się ściśle wiązać z ich dobrym przygotowaniem metodycznym. Stawiał więc przed wszystkimi pracownikami naukowo-dydaktycznymi wysokie zadania. Jego zdaniem wszyscy pracownicy nauko-

wo-dydaktyczni kierunku biologii winni przyczyniać się do stwarzania właściwej atmosfery pedagogicznej, a nawet „klimatu pedagogicznego” (Dziurzyński 1967).

Należy tutaj podkreślić, że prof. Dziurzyński nikomu nie narzucał własnych poglądów i rozwiązań. Nie zmuszał nikogo do biernego naśladownictwa, lecz swym działaniem pedagogicznym starał się pomagać swym uczniom i studentom w rozwoju ich umiejętności i postaw, ich osobowości, nauczycielom zaś w doskonaleniu zawodowym.

Po podjęciu przeze mnie pracy zawodowej poza Krakowem kontakty z Profesorem były luźniejsze. Składały się nań spotkania w ówczesnej Katedrze Zoologii, a następnie, po przejściu Profesora na emeryturę, w jego prywatnym mieszkaniu. Ożywiły się w latach 1967–1970, po podjęciu przeze mnie pracy w WSP w Krakowie. Profesor zachęcał absolwentów pracujących w zawodzie nauczycielskim do podejmowania pracy naukowej – korespondował z wieloma z nich. Był bardzo wdzięcznym rozmówcą i uważnym słuchaczem. Jego krótkie uwagi świadczyły, że śledził uważnie tok i treść wypowiedzi swych gości. Chętnie też informował o swej etologicznej pracy nad *Objawami miłości i jej następstwami w życiu zwierząt* (1998). Mimo podeszłego wieku i kłopotów związanych z osłabionym wzrokiem, imponował bardzo żywością swego umysłu, zainteresowaniami i aktywnością naukową. Przy współdziałaniu Profesora kształtowała się koncepcja I Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, zorganizowanego w 1970 roku w WSP w Krakowie. Zamierzał także w nim uczestniczyć. Niestety zmarł na kilka tygodni przed jego rozpoczęciem.

Prace i poglądy A. Dziurzyńskiego oddziaływały na rozwój dydaktyki biologii i nauczania biologii w Polsce w XX w. w sposób bezpośredni i pośredni. Wykłady dla nauczycieli biologii oraz rady i wskazówki udzielane im w latach międzywojennych i powojennych, w czasie pełnienia przez niego obowiązków kierownika Ogniska Metodycznego w Krakowie, ukierunkowywały ich codzienną pracę, pobudzały do refleksji nad jej przebiegiem i wynikami, a w efekcie przyczyniały się do jej doskonalenia. Także wykłady i ćwiczenia prowadzone dla studentów biologii kształtowały ich wiedzę i umiejętności dydaktyczne oraz postawy wobec obowiązków zawodowych. Ważną rolę odegrały także jego biologiczno-dydaktyczne publikacje (łącznie 20), w tym: *Podręcznik zoologii dla I klasy gimnazjalnej* (1935), *Szkolne wycieczki zoologiczne* (1958), *Praktyczne wskazówki z zakresu anatomii i fizjologii* [...] (1967, 1968).

Chociaż trudno wymierny, ale głęboki i trwały jest wpływ tych dawnych bezpośrednich kontaktów Profesora ze studentami i absolwentami, którzy nie tylko przed wielu laty korzystali, lecz korzystają i będą korzystać do końca swej pracy zawodowej z Jego inspiracji, rad i wskazówek oraz osobistego przykładu. W pewnym sensie nadal udziela im rad i wskazówek oraz współuczestniczy w podejmowaniu przez nich różnych decyzji i działań.

Najdłużej będą jednak wywierać wpływ na kształcenie oraz doskonalenie nauczycieli prace metodyczne prof. Dziurzyńskiego – zarówno książki, jak i opublikowane artykuły, za pośrednictwem których zaznajamiał nauczycieli z rozwiązaniami metodycznymi podawanymi w literaturze metodycznej oraz o wiele częściej z własnymi pomysłami sprawdzonymi w toku wieloletniej pracy dydaktycznej”.

A. Dziurzyński zmarł 30 VII 1970 r. w Krakowie, został pochowany na cmentarzu Rakowickim.

W 1986 r. jedną z sal wykładowych w Instytucie Biologii WSP (obec. UP) w Krakowie nazwano Jego imieniem.

Publikacje:

Dziurzyński A., 1946, *W borze świerkowym*, Nakł. Kamińskiego, Kraków.

Dziurzyński A., 1948, *W królestwie buka*, PZWS, Warszawa.

Dziurzyński A., 1958, *Szkolne wycieczki zoologiczne*, PZWS, Warszawa.

Dziurzyński A., 1967, 1969, *Praktyczne wskazówki z zakresu anatomii i fizjologii dla prowadzących naukę o człowieku w VIII klasie szkoły podstawowej*, WN WSP, Kraków.

Dziurzyński A., 1948, *O roli ośrodków naukowo-dydaktycznych*. „Biologia w Szkole”, nr 3.

Pieronek B., 1988, *Profesor Adam Dziurzyński (1887–1970) – życie i dorobek naukowy*, Prace Zoologiczne IV. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Z. 125, WN WSP, Kraków.

Pieronek B., 1988, *Adam Dziurzyński jako zoolog*, Prace Zoologiczne IV. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Z. 125, WN WSP, Kraków.

Szarski H., 1988, *Wspomnienie o Adamie Dziurzyńskim*, Prace Zoologiczne IV. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Z. 125, WN WSP, Kraków.

Stawiński W., 1988, *Adam Dziurzyński jako dydaktyk biologii*, Prace Zoologiczne IV. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Z. 125, WN WSP, Kraków.

Dziurzyński A., 1935, *O życiu i budowie zwierząt. Podręcznik zoologii dla I klasy gimnazjalnej*, wyd. 1, Ossolineum, Wrocław.

Wojtusiak R.J., 1971, *Doc. dr Adam Dziurzyński (1887–1970)*, „Przegląd Zoologiczny”, XV, 3.

Opracowanie: W. Stawiński

E–F

Englert Teresa mgr

Teresa Englert jest absolwentką kierunku biologia w WSP w Krakowie (1965 r.). Mieszka i pracuje w Rzeszowie. Przez pierwsze dziewięć lat pracowała jako nauczycielka biologii w LO, a następnie w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych. Z chwilą utworzenia kierunku biologia w WSP w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski) rozpoczęła pracę w tej uczelni, organizując od podstaw Pracownię Dydaktyki Przyrodznawstwa w Instytucie Biologii Ochrony Środowiska.

Jako wykładowca zajmuje się teoretycznym i praktycznym przygotowaniem studentów do pracy nauczyciela biologii.

Ejsmond Jadwiga mgr

Jadwiga Ejsmond, ur. 15 I 1938 r. w Wierobie (dawne woj. białostockie). Szkołę podstawową ukończyła w Białymstoku; do szkoły średniej uczęszczała w Bydgoszczy, a w 1962 r. ukończyła studia wyższe na Wydziale Nauk o Ziemi UMK w Toruniu, specjalność ekologia pod kierunkiem prof. dr Melityny Gromadzkiej, uzyskując stopień magistra biologii. W latach 1962–1963 pracowała jako asystent stażysta w Katedrze Hydrobiologii i Ekologii pod kierunkiem prof. dr. Józefa Mikulskiego i prof. M. Gromadzkiej, a następnie (1963–1971) jako nauczyciel biologii i wychowawca internatu Liceum Ogólnokształcącego w Nakle n. Notecią. Od 1972 do 1991 r. pracowała w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Bydgoszczy, najpierw jako wykładowca, a potem starszy wykładowca. W 1991 r. została powołana na stanowisko nauczyciela konsultanta ds. ekologii w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Bydgoszczy, gdzie pracowała aż do przejścia na emeryturę w 1998 r.

Przez prawie 20 lat poświęciła się doskonaleniu zawodowemu nauczycieli biologii, uczestniczyła też w seminarium prowadzonym przez prof. dr. hab. J. Kozłowskiego w Warszawie, a potem w innych większych miastach Polski.

Interesowała się teorią i praktyką strukturalizmu, m.in. strukturami pojęciowymi w programach nauczania biologii i w podręcznikach szkolnych, strukturą lekcji problemowych (we współpracy z wizytatorem KOiW w Bydgoszczy, a potem nauczycielem metodykiem – mgr Janiną Ignatowską), jak również strukturą zadaniową lekcji. Jako członek Międzywojewódzkiej Komisji ds. Specjalizacji i Stopni Zawodowych Nauczycieli przeprowadzała analizy i oceniała hospitowane zajęcia (wspólnie z mgr Rosławą Matysiak – nauczycielem metodykiem i dr. Henrykiem Wiśniewskim – asystentem IKN i in.) pod kątem ich struktury, stopnia realizacji założonych celów, w tym rozwijanych umiejętności i ocen oraz odniesień do najbliższego środowiska społeczno-przyrodniczego. Po przejściu na emeryturę, prace te podjęte zostały przez dr Violetę Panfil-Smolińską, konsultanta biologii w Kujawsko-Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy.

Jako konsultant WOM uczestniczyła w pracach międzyprzedmiotowego zespołu ds. analizy i kwalifikacji autorskich programów nauczania, przygotowywanych przez nauczycieli różnych specjalności, często były to propozycje cykli zajęć o charakterze ścieżek dydaktycznych, uwzględniające regionalne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i społecznego. Współpracowała też z nauczycielami doradcami Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Ekologicznej w Myśliczynie (mgr mgr Rosławą Matysiak, Pawłem Beczyńskim, Mirosławem Koczwarą, Janiną Stocką), czego rezultatem były zestawy tematyczne zajęć laboratoryjnych i terenowych dla uczniów różnych poziomów kształcenia.

Przez wiele lat była członkiem Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej (wraz z prof. dr hab. Ireną Kuczyńską, mgr Janiną Ignatowską, mgr. Julianem Ochendusko, dr. H. Wiśniewskim), aż do 2000 r. pełniła funkcję sekretarza Komitetu Okręgowego w Bydgoszczy (po mgr J. Ignatowskiej). Była jurorem i organizowała finały wojewódzkiego etapu Olimpiady Ekologicznej (przy współpracy z prof. dr. hab. Jerzym Gacą z ATR w Bydgoszczy, mgr Lidią Cymbor – nauczycielem metodykiem IKN i pracownikiem KOiW w Bydgoszczy). Organizowała i prowadziła (we współpracy z prof. J. Gacą i mgr Wiesławą Witek z WOM w Bydgoszczy) finały wojewódzkie Konkursu Ekologicznego dla uczniów wszystkich typów szkół. Na zlecenie KOiW włączała się do badań wyników nauczania i osiągnięć szkolnych (wspólnie z mgr V. Panfil i mgr M. Koczwarą).

Swoje doświadczenia związane ze strukturami zadaniowymi lekcji prezentowała na konferencjach metodycznych dla nauczycieli, na seminarium pedeutologicznym w ramach studiów doktoranckich w Warszawie.

Jest autorem wielu artykułów naukowych i dydaktycznych dotyczących nauczania problemowego oraz struktury lekcji i strukturalizacji treści kształcenia. Pełniła funkcje redaktora kilkunastu zeszytów przedmiotowo-metodycznych wydawanych przez IKN ODM i WOM w Bydgoszczy.

Opracowanie: na podstawie ustnych informacji przekazanych przez mgr J. Ejsmond i doc. dr. Wiśniewskiego

Figlarowicz Stefania mgr inż.

Stefania Figlarowicz (z d. Sikorska), ur. w 1907 r. W 1930 r. ukończyła Wydział Ogrodniczy Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując gruntowną wiedzę przyrodniczą, którą przez całe życie pogłębiała, biorąc udział w licznych kursach i współpracując twórczo z wyższymi uczelniami Warszawy oraz Gdańska.

W latach 30. XX w. pracowała w Gimnazjum SS. Urszulanek w Kołomyi, prowadziła tam Kółko Przyrodnicze, które w 1934 r. zorganizowało „bardzo piękną Wystawę Ochrony Przyrody. Poczuję się do miłego obowiązku wyrażenia w Imieniu Komitetu Lwowskiego Państwowej Rady Ochrony Przyrody J. Wielmożnej Pani, jako Opiekunice Kółka i głównej realizatorce Wystawy, gorące podziękowania za tak skuteczną propagandę idei ochrony przyrody wśród młodzieży szkolnej [...] prof. dr S. Wierdak Przewodniczący Lw. Kom. PROP”.

Okupację spędziła w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego, gdzie prowadziła działalność pedagogiczną i uczestniczyła w akcjach konspiracyjnych, dając dowód

wzorowej postawy patriotycznej. Po zakończeniu wojny przeniosła się do Gdańska, gdzie w latach 1962–1968 pełniła obowiązki kierownika sekcji biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego. Położyła wyjątkowe zasługi w organizowaniu kursów kształcenia politechnicznego dla nauczycieli biologii, kierowała akcją tzw. drzwi otwartych, która była praktycznym instruktazem innowacji metodycznych, eksponowała i upowszechniała dorobek dydaktyczno-wychowawczy wybitnych nauczycieli oraz wyróżniających się szkół województwa gdańskiego. Znakomitą formą poznania Pobrzeża Bałtyckiego były liczne zajęcia terenowe dla nauczycieli, lekcje koleżeńskie, ćwiczenia, kursy oznaczania roślin i zwierząt, wycieczki przyrodnicze i wiele innych praktycznych sposobów działalności dydaktycznej, zbliżających środowisko pedagogów do problematyki regionalnej obszarów nadbałtyckich.

Pasję S. Figlarowicz do ostatnich chwil pracowitego życia stanowiły problemy ochrony przyrody. Była członkiem Zarządu Okręgu Wojewódzkiego Ligi Ochrony Przyrody w Gdańsku, inicjatorką licznych konkursów dla młodzieży, wystaw, sejmików i prac społecznie użytecznych. Zwraçała szczególną uwagę na konieczność ochrony wydm nadmorskich, upowszechniała to przekonanie wśród działaczy LOP i społeczeństwa. Wielokrotnie występowała w tej sprawie na konferencjach nauczycielskich i zebraniach LOP, publikowała odpowiednie materiały informacyjne i instruktażowe. Dzisiaj ta pionierska idea znalazła swój wyraz w utworzeniu nad Bałtykiem licznych rezerwatów i Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego.

Mimo wielu trudności w wykonywaniu obowiązków zawodowych i społecznych zawsze była pełna inicjatywy, wiary w ludzi, pogodna i przyjacielska. Cechowała ją szlachetność i prawość, ambicja zawodowa, takt i optymizm pedagogiczny, talent organizatorski i konsekwencja, ujawniające się w realizowaniu różnych form doskonalenia zawodowego nauczycieli biologii, w kształtowaniu świadomości społecznej na rzecz ochrony środowiska, dynamice każdego działania, które podejmowała w imię służby człowiekowi i ojczyźnie.

Za wybitne zasługi została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Honorową Odznaką Ligi Ochrony Przyrody, wielokrotnie była również wyróżniana nagrodami i dyplomami uznania.

S. Figlarowicz, wybitny pedagog, metodyk i dobra koleżanka, przyjaciel i doradca biologów województwa gdańskiego, zmarła po krótkiej, lecz ciężkiej chorobie w Gdańsku 22 VIII 1981 r. Pozostaje w pamięci środowiska pedagogicznego jako człowiek czynu i niezmierniej dobroci.

Publikacje:

Siluk T., Zawadzka S., Frejłak S., 1983, *Pamięci Stefani Figlarowicz*, „Biologia w Szkole”, nr 5. Komitet Lwowski Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Pismo z dnia 22 czerwca 1934 r.

Opracowanie: T. Siluk, W. Zawadzka, S. Frejłak

Fleszar Ewa Maria dr

Ewa Maria Fleszar, ur. w 1942 roku w Kazachstanie, córka Alfonsa Kozakiewicza i Marii (z d. Świrbutowicz). Uczęszczała do Liceum Pedagogicznego nr 1 w Szczecinie, gdzie w 1960 r. uzyskała świadectwo dojrzałości. Pracę zawodową podjęła w 1960 r. jako nauczyciel biologii, a w latach 1974–1977 kierownik Pracowni Biologii w Pałacu Młodzieży w Szczecinie. W latach 1977–1986 pracowała jako nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej nr 8, skąd 15 IX 1986 r. przeszła do Uniwersytetu Szczecińskiego na stanowisko starszego wykładowcy. Równocześnie studiowała biologię na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi na Uniwersytecie Łódzkim, gdzie w 1978 r. uzyskała tytuł magistra biologii.

Swą wiedzę biologiczną i biologiczno-dydaktyczną pogłębiała, przygotowując rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. dr. hab. W. Stawińskiego w Instytucie Biologii, Zakładzie Dydaktyki Biologii na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Tam w 1992 r. otrzymała stopień doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii. W latach 1986–2009 r. pracowała na Uniwersytecie Szczecińskim, jako starszy wykładowca i (od 1992 r.) adiunkt – kierownik Pracowni Dydaktyki Biologii WNP, a po zmianach organizacyjnych w 2001 r. – do 2009 r. adiunkt Międzywydziałowego Studium Kształcenia Pedagogicznego. W 1997 r. uzyskała stopień: *Doctor of Philosophy* (Ph.D.) *In Pedagogical Sciences* na Południowo-Ukraińskim Pedagogicznym Uniwersytecie im. T.D. Uszyńskiego w Odessie, Ukraina, a w 2000 r. – stopień doktor pedagogicznych nauk (Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M.P. Dragomanowa, Kijów, Ukraina). Pracując na Uniwersytecie Szczecińskim, pełniła różne funkcje związane z wykonywaną pracą nauczyciela akademickiego, a także społecznie. Jest członkiem Rady Naukowej Centrum Ekologiczno-Rekolekcyjnego w Wiselce, członkiem Komitetu Organizacyjnego Międzynarodowych Sympozjów Naukowych nt. Ekologii i Zdrowia (Ałusztza, Krym, Ukraina), promotorem i recenzentem prac dyplomowych na studiach podyplomowych organizowanych przez Akademię Rolniczą w Szczecinie i Uniwersytet Szczeciński. W latach 1999/2000 i 2000/2001 była kierownikiem studiów podyplomowych, finansowanych w formie grantów, w zakresie przyrody i biologii oraz 2003/2005 – w zakresie przyrody.

E. Fleszar prowadziła współpracę naukową z: Południowo-Ukraińskim Pedagogicznym Uniwersytetem im. T.D. Uszyńskiego w Odessie, Ukraina (1995–1997), Narodowym Państwowym Uniwersytetem Leśno-Technicznym (Katedra Ekologii i Architektury Krajobrazu) we Lwowie, Ukraina (od 2001 do chwili obecnej); Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie (obecnie Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli); Regionalną Dyрекcją Lasów Państwowych w Szczecinie, Zarządzeniem Wojewódzkim Ligi Ochrony Przyrody w Szczecinie. Sprawowała funkcję osoby prowadzącej (przewodniczącej) pracę grup tematycznych na konferencjach (od 1990 do chwili obecnej) krajowych i międzynarodowych. Główna problematyka jej badań obejmuje: wpływ zajęć terenowych na recepcję treści biologicznych i środowiskowych; kształtowanie umiejętności oznaczania flory i fauny na zajęciach terenowych; obserwacje

ornitologiczne w edukacji ekologiczno-środowiskowej; obserwacje współzależności zachodzących w ekosystemach. Swe badania kieruje na rozwijanie świadomości ekologicznej wg założeń edukacji ekologiczno-środowiskowej, kształtowanie kultury ekologicznej w ramach edukacji ekologiczno-środowiskowej oraz doskonalenie umiejętności transformacji wiedzy biologicznej z poziomu uniwersyteckiego na poziom szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły średniej.

Staże naukowe: Uniwersytet w Kassel, Niemcy (1993), Uniwersytet w Odessie, Ukraina (1996).

Jest autorem programów zajęć terenowych z przyrody dla szkoły podstawowej, biologii dla gimnazjum i szkoły średniej; zajęć terenowych z fenologii dla szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły średniej oraz letniej szkoły ekologicznej.

Opublikowała przeszło 150 pozycji: (7) książek i artykułów w czasopismach oraz materiałach konferencyjnych krajowych i zagranicznych. Jest redaktorem naukowym monografii, podręcznika o zasięgu międzynarodowym.

Działalność organizacyjna E. Fleszar obejmuje: zorganizowanie i kierowanie Pracownią Dydaktyki Biologii na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Szczecińskiego (1987); zorganizowanie konferencji naukowych i obozów naukowych krajowych i międzynarodowych, założenie i opieka nad Kołem Naukowym Biologów (1986); zorganizowanie VIII Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii (1991); pełnienie funkcji Pełnomocnika Dziekana WNP USz do klas bio-chem. w LO XIII; recenzowanie programów ekologicznych do realizacji w LO oraz opiniowanie programów ekologicznych przeznaczonych do realizacji w LO. Jest członkiem kilku organizacji, w tym: Sekcji Dydaktyki Biologii (członkiem Zarządu do 2006); Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika; Polskiego Towarzystwa Zoologicznego Sekcja Ornitologiczna; Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków; Polskiego Klubu Ekologicznego Oddział Szczecin; Zarządu Wojewódzkiego Ligi Ochrony Przyrody Oddział Szczecin (członek zarządu); IOSTE International Organization for Science and Technology Education; była wydziałowym społecznym inspektorem pracy WNP USz. (1999–2004), a także zastępca przewodniczącego Stowarzyszenia Praw Człowieka Oddział w Szczecinie (1993–1996).

Odnaczenia: Odznaka Tysiąclecia Państwa Polskiego (1966); Złoty Krzyż Zasługi (1981); Medal Komisji Edukacji Narodowej (2002); Złota Honorowa Odznaka Towarzystw Przyjaciół Szczecina (1985), Złota Odznaka Honorowa „Zasłużony dla Ochrony Przyrody (1986), i nagrody rektora Uniwersytetu Szczecińskiego (1988, 1992).

Publikacje:

Fleszar E., 1995, 1997, 2005, *Dydaktyczna ścieżka przyrodnicza w Lesie Arkońskim. Puszcza Wkrzańska*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Wyd. I Szczecin, s. 44; wyd. II rozszerzone, s. 64; wyd. III poprawione, s. 64.

Fleszar E., 1995, 1998, 1999, *Biologia 4–8 (jaśniej, prościej). Książka pomocnicza do nauki biologii w szkole podstawowej*, wyd. I, Wydawnictwo Interbook, Szczecin, s. 123; wyd. IV poprawione i uzupełnione, s. 123; wyd. V poprawione, s. 123.

Fleszar E., 1996, *Podgotowka buduszczeu uczyciela k ekologiczeskomu obrazowaniu (na materiale ornitologiczeskich nabludenij)*, Tipografija NPO PPA, Odessa, s. 133.

Fleszar E., 1998, *Teoretyczne zalozenia przygotowania studentow – przyszych nauczycieli biologii, do realizacji zalozen edukacji ekologiczno-środowiskowej*, Wydawnictwo Promocyjne Albatros, Szczecin, s. 221.

- Fleszar E., 2000, 2003, *Biologia dla gimnazjalistów (jaśniej, prościej)*, wyd. I. Wydawnictwo Interbook, Szczecin; s. 150, wyd. II, s. 150.
- Fleszar E. (red.), 2005, *Sustainable development (Scientific Monograph)*, Szczecin, Z.U.P.W. Optitex (introduction 8), s. 414.
- Fleszar E., 2006, *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska. Przewodnik dydaktyczny*, Szczecin, WN Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 261.
- Fleszar E. (Scientific editor), 1998, *Environmental Education. Forms of Environmental Education. The First International Scientific Conference*, Wydawnictwo Promocja, Szczecin.
- Fleszar E. (red.), 2000, *Environmental Education. Human Being in Environment. The Second International Scientific Conference*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.

Frątczak Janina mgr

Emilia Frątczak, ur. 10 IX 1926 r. w Marianowie (pow. Kutno), córka Franciszka i Franciszki (z d. Wojda). Ukończyła liceum pedagogiczne (1965), studium nauczycielskie (1972), wyższą szkołę pedagogiczną (1977). Kolejno pracowała na stanowisku nauczyciela-kierownika przedszkola (1950–1972), wizytatora wychowania przedszkolnego w inspektoracie oświaty (1972–1973), w kuratorium oświaty i wychowania (1973–1975).

Odznaczona: Złotym Krzyżem Zasługi (1972), Medalem im. dr Henryka Jordana (1978), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1981), Krzyżem Polonia Restituta (1981)

Publikacje:

- Frątczak E. i J., 1977, *Ogród przedszkolny*, WSiP, Warszawa.
- Frątczak E. i J., wyd. I 1983, wyd. II 1989, *Kącik przyrody w wychowaniu przedszkolnym*, WSiP, Warszawa.
- Frątczak E. i J., 1993, *Edukacja ekologiczna. Założenia ogólne*, TuveX, Pabianice.
- Frątczak E. i J., 1993, *Edukacja ekologiczna dla klasy I. Poradnik dla nauczyciela*, TuveX, Pabianice.
- Frątczak E. i J., 1994, *Edukacja ekologiczna dla klasy II. Poradnik dla nauczyciela*, TuveX, Pabianice.
- Frątczak E. i J., 1994, *Edukacja ekologiczna dla klasy III. Poradnik dla nauczyciela*, TuveX, Pabianice.
- Frątczak E. i J., 1995, *Środowisko i Ja. Zeszyt ćwiczeń ekologicznych dla ucznia klasy II*, Branta Oficyna Wydawnicza.
- Frątczak E. i J., 1996, *Edukacja zdrowotna dzieci przedszkolnych*, Turpress, Toruń.
- Frątczak E. i J., 2000, *Eko-gra Rośliny. Zaprowadź mnie do mego środowiska*, EmilJan, Bydgoszcz.
- Frątczak E. i J., 2002, *Papież Jan Paweł II o ochronie Ziemi i Życia na niej*, EmilJan, Bydgoszcz.
- Frątczak E. i J., 2005, *Przyroda 2–3. Scenariusze zajęć*, EmilJan, Bydgoszcz.
- Frątczak E. i J., 1981, *Organizacja infrastruktury technicznej i metodycznej – dla uczniów edukacji wczesnoszkolnej*, „Oświata i Wychowanie”, Wersja D, nr 2, s. 29-36.
- Frątczak E. i J., 1981–1982, *Eksperyment na lekcjach środowiska społeczno-przyrodniczego w klasach I–III z przyrody nieożywionej*, „Nauczanie Początkowe”, nr 3, s. 75-90.
- Frątczak E. i J., 1981–1982, *Znaczenie i metodyka oraz technika wykorzystywania roślin w edukacji dzieci klas I–III*, „Nauczanie Początkowe”, nr 5, s. 76-87.
- Frątczak E. i J., 1982, *Wychowanie najmłodszych dzieci przez pracę w środowisku przyrodniczym – w przedszkolu i domu*, „Oświata i Wychowanie”, Wersja B, nr 7, s. 41-42.
- Frątczak E. i J., 1985, *Poglądy pedagogów i nauczycieli na znaczenie i wykorzystywanie przyrody w wszechstronnym rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym*, „Studia Pedagogiczne”, WN WSP, Bydgoszcz.

Frątczak E. i J., 1987, *Kolekcjonerstwo w przedszkolu*, „Studia Pedagogiczne”, WN WSP, Bydgoszcz, s. 17-34.

Frątczak E. i J., 1992/1993, *Edukacja socjologiczna uczniów w wieku wczesnoszkolnym*, „Nauczanie Początkowe”, s. 17-24.

Frątczak Jan doc. dr

Jan Frątczak, ur. 17 VI 1932 r. w Kocewi (pow. Kutno), syn Franciszka i Heleny (z d. Ossowska). W latach okupacji niemieckiej odbył obóz i obowiązkowo przymusową pracę w gospodarstwie rolnym w Niemczech bez możliwości uczenia się.

Po wyzwoleniu ukończył: liceum pedagogiczne (1949–1953), studium nauczycielskie (eksternistycznie – biologia – 1958), Uniwersytet Łódzki – mgr biologii (1952–1961), a w 1970 r., samodzielna działalność naukowo-badawcza z zakresu efektywności nauczania i uczenia się biologii z zastosowaniem dydaktycznych środków audiowizualnych pozwoliła na uzyskanie tytułu doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Uniwersytecie A. Mickiewicza w Poznaniu.

Ponadto J. Frątczak uzyskał certyfikat AMU-Center Kopenhaga (1995), Dyplom Modular Training For Curriculum Developers for Adult Training Turin (1996).

Odbył staże naukowe w: Instytucie Pedagogiki w Czerkasach (1979), Uniwersytecie w Ołomuńcu (1982), Uniwersytecie w Rostocku (1984), Uniwersytecie w Kassel (1998), Wyższej Szkole Pedagogicznej w Güstrow (1982, 1984, 1987), Ośrodku Edukacji Dorosłych w Kopenhadze (1985), Ośrodku Edukacji Dzieci i Młodzieży w Paryżu (1990). Ponadto brał czynny udział w sympozjach i konferencjach naukowych w ośrodkach krajowych i zagranicznych (1975–2000), a także w podstawowych badaniach diagnostyczno-prognostycznych Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Transportu i Gospodarki Morskiej (1971–1996).

Redaktor naczelny 45 teleaudycji biologii (botaniki i zoologii) dla Telewizyjnego Technikum Rolniczego w Ośrodku Telewizji Gdańskiej.

Posiada wielostronny dorobek zawodowy jako: kierownik szkoły podstawowej (1954–1962), dyrektor liceum ogólnokształcącego (1962–1973), inspektor szkolny (1973–1976), adiunkt, docent, zastępca dyrektora IPiP, prodziekan wydziału pedagogicznego w WSP w Bydgoszczy (1976–1995), profesor Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Koszalinie (1997–2010), docent Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy (od 2009 r.). Promotor prac dyplomowych – magisterskich (920), licencjackich (560), podyplomowych (280) oraz recenzent prac naukowych (48).

Zainteresowania naukowe: dydaktyka (od przedszkola do szkolnictwa wyższego), biologia, ekologia, edukacja komunikacji drogowej i interpersonalnej, projektowanie i diagnozowanie systemu edukacji audiowizualnej. Autor ok. 100 monografii, 230 artykułów na łamach czasopism naukowych: „Biologia w Szkole”, „Chemica w Szkole”.

le”, „Chowanna”, „Dydaktyka Szkoły Wyższej”, „Film Naukowy”, „Neodidagmata”, „Oświata Dorosłych”, „Życie Szkoły” i in.

Doc. dr Jan Frątczak został odznaczony: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1967), Złotym Krzyżem Zasługi (1975), Krzyżem Kawalerskim (1977), Krzyżem Polonia Restituta (1980), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1973, 1977), Medalem im. dr. Henryka Jordana (1988), Złotą Odznaką ZNP (1964), Złotą Odznaką ZZDZ (1980)

Kombatant – obóz hitlerowski 05 V 1940 – 05 V 1945 (Nr zas. B005434/1209277).

Publikacje:

Frątczak J., 1973, *Grafoskop w praktyce szkolnej*, ZNP, Katowice.

Frątczak J., 1976, *Czynniki determinujące efektywność filmu przyrodniczego*, UAM, Poznań (nagroda III° MSzW).

Frątczak J., 1976, *Sektor dydaktyczny szkoły środowiskowej dla przedmiotów przyrodniczych*, UAM, Poznań.

Frątczak J., 1976, *Testy osiągnięć dziecka przedszkolnego z przyrodoznawstwa*, WSP, Bydgoszcz.

Frątczak J., 1976, *Testy biologii dla liceum ogólnokształcącego*. Wersja A, IKNiBO, Łódź.

Frątczak J., 1981, 1990, *Doświadczenia biologiczne z zastosowaniem projektoskopu*, WSiP, Warszawa.

Frątczak J., 1997, *Czasopismo w edukacji ekologicznej. Metodyka i katalog*, Ośrodek Usług Pedagogicznych ZNP, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2000, *Środowisko, w którym żyję i działam*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2000, *Scenariusze terenowych zajęć ekologicznych dla klasy I-III*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2000, *Scenariusze terenowych zajęć ekologicznych dla klasy IV-VI*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2000, *Scenariusze terenowych zajęć ekologicznych dla gimnazjum*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2008, *Zasady konstruowania autorskich programów nauczania, np. ekologii*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 2008, *Ekologia człowieka*, EmilJan, Bydgoszcz.

Frątczak J., 1961, *Znaczenie i metodyka zajęć laboratoryjnych na lekcjach nauki o człowieku*. „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 5-13 (Praca wyr. I nagrodą w konkursie).

Frątczak J., 1963, *Praca w kole biologicznym*. „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 17-24 (Praca wyróżniona I^o).

Frątczak J., 1966, *Skład krwi i rola jej składników (lekcja z filmem)*, „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 19-22 (Praca nagrodzona w konkursie).

Frątczak J., 1972, *Wykorzystywanie na lekcjach biologii wiedzy i doświadczeń posiadanych przez uczniów*, „Biologia w szkole”, nr 2, s. 13-20 (Artykuł nagrodzony I^o).

Frątczak J., 1973, *Wykorzystywanie audycji radiowych na lekcjach biologii*, w: Sławiński W. (red.), *Z zagadnień dydaktyki biologii*, PZWS, Warszawa, s. 100-154.

Frątczak J., 1973, *Wdrażanie do samokształcenia*, „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 51-55.

Frątczak J., 1975, *Edukacja w trzeźwości*, „Biologia w Szkole”, nr 5, s. 17-22.

Frątczak J., 1979, *Testy kontroli i oceny wiadomości i umiejętności z biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 17-25.

Frątczak J., 1980, *Projekt teorii edukacji człowieka przez środowisko przyrodnicze*, w: *W poszukiwaniu modernizacji edukacji szkolnej i nieszkolnej*, „Studia Pedagogiczne”, Zeszyt 27, WSP, Bydgoszcz, s. 69-77.

Frątczak J., 1980, *Tereny zielone w działalności dydaktyczno-wychowawczej*, „Oświata i Wychowanie”, nr 6, Wersja D, s. 21-24.

Frątczak J., *Zur Koordination des Inhaltes der Biologie mit anderen Fachern im polnischen Schulsystem*, w: *Grundlegendes Wissen und Fachkoordination im Biologieunterricht XVII Schulbiologietage*, UR, Rostock 1980, s. 195-199.

Frątczak J., 1980, *Kształtowanie w toku studiów podyplomowych nauczyciela dla wychowania przez przyrodę wobec przyrody*, „Neodidagmata”, t. XIII, UAM, Poznań, s. 12-20.

Frątczak J., 1982, *Grundsätze und Bedingungen der Planung der didaktisch erzieherischen Arbeit des Biologereichs*, w: *Schulplantheorie und Biologieunterricht*, Reinhardsbraun, s. 78-85.

Frątczak J., *Die Erziehung zur gesunden Lebensführung in der polnischen Volksbildung*, w: XXI Schulbiologietage, Universität, Erfurt 1984, s. 87-97.

Frątczak J., *Mikrośrodowisko przyrodnicze w edukacji uczniów*, w: *Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizacji zajęć terenowych*. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, Z. II, IKN-ODN Katowice, 1985, s. 36-42.

Frejlak Sylwester doc. dr

Sylwester Frejlak, ur. 28 XII 1933 r. w rodzinie inteligenckiej w Warszawie, gdzie ukończył Państwową Wyższą Szkołę Pedagogiczną, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, kierunek biologia. Na podstawie pracy pt. *Analiza mikroflory Kotła Morskiego Oka w Tatrach* uzyskał na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW tytuł magistra biologii. Pracował jako nauczyciel biologii, a następnie wicedyrektor w XLII Liceum Ogólnokształcącym im. A. Dobiszewskiego w Warszawie. Równocześnie podjął pracę naukową pod kierunkiem prof. dr. J. Bowkiewicza jako asystent w Zakładzie Biologii Ogólnej i Parazytologii Akademii Medycznej w Warszawie. W latach

1955–1959 pełnił funkcję instruktora Sekcji Biologii WODKO w dzielnicy Mokotów i instruktora Międzyszkolnego Ogrodu Pracowni WODKO. W 1967 r. został kierownikiem Sekcji Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Warszawie. Od 1971 r. pełnił funkcję kierownika Sekcji Biologii w Centralnym Ośrodku Metodycznym Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Po reorganizacji COM i utworzeniu Instytutu Kształcenia Nauczycieli pracował w Instytucie jako starszy wykładowca – kierownik Pracowni Biologii. W 1978 r., na podstawie pracy *Badania nad grzybami wyższymi polskiej części Tatr Wysokich*, uzyskał stopień doktora na Wydziale Biologu i Nauk o Ziemi UW.

Jego inteligencja, talent pedagogiczny i twórcza inwencja pozwoliły na rozwinięcie szerokiej działalności naukowej w zakresie dydaktyki biologii. Głównym celem jego pracy było szerzenie wiedzy biologicznej i kształtowanie umiejętności zawodowych nauczycieli biologii. Jego dorobek naukowy obejmuje około 200 publikacji. Uderza w nich szeroki zakres poruszanych zagadnień, od tekstów monograficznych, botanicznych, zoologicznych, zoologicznych do opracowań z historii biologii.

S. Frejlak to wybitny dydaktyk biologii. Był autorem kilku publikacji zwartych – poradników i książek popularnonaukowych, autorem audycji radiowych z biologii, pomocy szkolnych i recenzentem wielu prac z zakresu dydaktyki biologii, współautorem podręczników biologii na różnych poziomach kształcenia: dla uczniów, studentów i nauczycieli, niektóre doczekały się kilku wydań. Nauczyciele bardzo cenią sobie jego poradniki do nauczania biologii w szkołach ogólnokształcących oraz *500 zagadek z ochrony środowiska*.

S. Frejlak był zasłużonym działaczem społecznym, członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Towarzystwa Botanicznego, LOP, w których pełnił liczne funkcje. Od 1970 r. był aktywnym członkiem prezydium Sekcji Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika. Był zawsze pierwszy w inicjowaniu i wykonywaniu często

trudnych prac. Uczestniczył we współpracy Sekcji z dydaktykami NRD, był współorganizatorem wielu konferencji naukowych.

Miał duży wkład pracy i liczący się dorobek w konstruowaniu programów szkolnych. Od wielu lat był członkiem Komisji Programowej Biologii. Swoje doświadczenia w pracy w szkole i z nauczycielami wykorzystywał w przygotowaniu instrukcji programowych i uwag o realizacji programów.

Ostatnio ofiarnie pracował w Zespole Edukacji Środowiskowej Komitetu „Człowiek i Środowisko” PAN – przygotowywał ekspertyzę dotyczącą kształcenia nauczycieli w zakresie ochrony środowiska.

Od lat współpracował z redakcją „Biologii w Szkole” jako członek Komitetu Redakcyjnego, autor licznych publikacji, recenzent prac konkursowych i trafnych ocen naszego pisma.

Za swoje osiągnięcia w nauce i działalności społecznej został wyróżniony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Honorową Odznaką Ligi Ochrony Przyrody oraz innymi odznaczeniami państwowymi i resortowymi.

Potrafił być przyjacielem i miał wielu przyjaciół. Otoczony szacunkiem, za wybitne osiągnięcia, za jego życzliwość dla ludzi pozostanie trwale w pamięci rzeszy nauczycieli i przyjaciół. Mało kto wiedział, że był także poetą.

S. Frejlak zmarł nagle 16 II 1987 r. w Warszawie, po powrocie z Nowego Sącza, gdzie po raz ostatni spotkał się z nauczycielami. Został pochowany na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

Publikacje:

- Frejlak J., 1987, *A watra nadal będzie płonąć*, w: *Królowa Tatr*, Wyd. W drodze. Poznań.
- Frejlak S., Wernerowa J., 1973, *500 zagadek biologicznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Frejlak S., 1973, *Nowa organizacja oraz formy kształcenia i doskonalenia nauczycieli biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Frejlak S., 1973, *Terenowe obserwacje nad grzybami*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Frejlak S., 1975, *Poradnik metodyczny do nauczania zoologii w kl. VII*, WSiP, Warszawa.
- Frejlak S., 1976, *Ćwiczenia z biologii dla szkoły podstawowej. Kl. V*, WSiP, Warszawa.
- Frejlak S., Wernerowa J., 1977, *500 zagadek o ochronie środowiska człowieka*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Frejlak S., 1974, *Sylwetka zawodowa i zadania nauczycieli biologii we współczesnej szkole*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Frejlak S., 1975, *Przyrodnicze rozrywki umysłowe*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Frejlak S., Niemierko M., 1980, *Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym*, WSiP, Warszawa.
- Frejlak S., 1983, *Bibliografia opracowań metodycznych z biologii za lata 1973–1981 (przygotowanych przez specjalistów IKNiBO, ODN i CDN)*, IKN, Warszawa.
- Frejlak S. (S.F.), 1980, *Doktor Jadwiga Werner nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Cichy D., 1987, *Docent Sylwester Frejlak nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Laszek C., 1987, *Sylwester Frejlak*, „Biuletyn Ligi Ochrony Przyrody”, nr 8.
- Stawiński W., 1988, *Sylwester Frejlak (1933–1987)*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, z. 1.
- Listy S. Frejlaka do znajomych (w archiwum redakcji).

Opracowanie: D. Cichy

Gaczorek Józef mgr

Józef Gaczorek przed II wojną światową był nauczycielem biologii w Liceum Pedagogicznym w Szczuczynie Nowogródzkim (dawne woj. wileńskie). Tam w latach 1935–1939 dysponował dobrze wyposażoną pracownią biologiczną, składającą się z sali ćwiczeniowej, sali hodowlanej, w której prowadził liczne hodowle zwierząt i uprawy roślin, oraz gabinetu na pomoce dydaktyczne. Od 1933 r. pracował w Zarządzie Białostockiego Oddziału Ligi Ochrony Przyrody. Po wojnie pracował w Liceum Pedagogicznym i innych szkołach średnich w Bielsku-Białej. Przygotowywał uczniów liceum pedagogicznego – przyszłych nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, do organizowania pracowni biologicznych, prowadzenia i dydaktycznego wykorzystywania ogrodu szkolnego oraz szkolnych hodowli. Był autorem projektu szkolnego naokiennego ula obserwacyjnego. Ul składał się z dwu części: dolnej gniazdowej i górnej nadstawkowej. Jego wylot łączył się z otworem w ramie okna, co umożliwiało swobodne wydostawanie się pszczół z ula w teren i powrót do niego ze zgromadzonym pożytkiem, a wprowadzenie szklanej rylniki obserwację pszczół w ruchu. Oszklone części ula zakrywały ruchome drewniane ścianki. Po ich zdjęciu widoczne były plastry i pracujące w ulu pszczoły.

Swymi doświadczeniami dzielił się z nauczycielami biologii, publikując artykuły w „Biologii w Szkole”.

Publikacje:

Stawiński W., 1986, *Pracownia biologiczna w szkole ogólnokształcącej*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Gajuś-Lankamer Ewa dr

Ewa Gajuś-Lankamer, ur. 24 IX 1965 r. w Lublinie, jako córka Kazimierza i Henryki (z d. Ostapiuk). Absolwentka III LO im. Unii Lubelskiej w Lublinie, klasy o profilu biologiczno-chemicznym. W latach 1984–1989 odbyła studia wyższe magisterskie dzienne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie w zakresie biologii – specjalność biologia środowiskowa. Pracę magisterską na temat fauny bezkręgowej torfowisk węglanowych koło Chełma przygotowała w Zakładzie Ochrony Przyrody pod kierunkiem doc. dr. hab. Tadeusza Puszkara. W 1999 r. uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie, przedstawiając rozprawę doktorską pt. *Projekty autorskie zajęć pozalekcyjnych nową strategią w edukacji środowiskowej*, promowaną przez prof. zw. dr hab. D. Cichy.

Od 1989 r. zatrudniona w Pracowni Dydaktyki Biologii i Edukacji Środowiskowej na Wydziale Biologii i Biotechnologii UMCS. Działalność dydaktyczna E. Gajuś-Lankamer

związana jest z kompleksowym kształceniem nauczycieli przedmiotów przyrodniczych. Przygotowuje studentów różnych kierunków studiów, tj. biologia, nauczanie biologii i chemii, nauczanie biologii i geografii, nauczanie geografii i przyrody, pedagogiki do pracy w zawodzie nauczyciela, prowadząc zajęcia w ramach przedmiotów, takich jak: pedagogika, dydaktyka biologii, technologie informacyjne w pracy nauczyciela, emisja głosu w pracy nauczyciela, edukacja ekologiczna. Uczestniczy także w doskonaleniu zawodowo czynnych nauczycieli, prowadząc zajęcia na studiach podyplomowych oraz współpracując z ośrodkami doskonalenia nauczycieli. Udziela wsparcia pracującym nauczycielom, przygotowując i wydając poradniki dla nauczycieli, programy i scenariusze zajęć. Współpracuje z Ministerstwem Środowiska jako ekspert w zakresie wprowadzania edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w kształceniu formalnym w Polsce. Od 1996 r. zaangażowana jest w egzamin maturalny z biologii, przygotowując na zlecenie CKE artykuły opublikowane w biuletynie maturalnym oraz pracując jako egzaminator egzaminu maturalnego z biologii. W ramach współpracy z Fundacją UMCS od wielu lat prowadzi kursy dla uczniów liceów przygotowujące do egzaminu maturalnego z biologii. Wielokrotny recenzent wniosków grantowych na realizację projektów edukacyjnych z edukacji środowiskowej, przygotowywanych przez ekologiczne organizacje pozarządowe. Działalność naukowa E. Gajuś-Lankamer skupia się także na problematyce kształcenia nauczycieli przedmiotów przyrodniczych oraz organizacji procesu edukacyjnego. W ramach projektów krajowych i międzynarodowych prowadziła badania na temat wykorzystania technologii informacyjnych w edukacji, pracy z dzieckiem z trudnościami w nauce, edukacji ekologicznej i edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Najważniejsze publikacje:

- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2006, *Zrozumienie i pomoc dzieciom z trudnościami w nauce – potrzeba współpracy interdyscyplinarnej*, w: Turowski K., Begier J., Jasik J. (red.), *Sectio D, Medicina, Vol. LX, Supplement XVI, No. 8, Annales, Lublin* s. 101-104.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2006, *Kształtowanie kompetencji w zakresie kontroli i oceny osiągnięć uczniów wśród studentów – przyszłych nauczycieli biologii*, w: *Nabywanie praktycznych umiejętności w kształceniu kierunkowym. Jakość kształcenia w szkole wyższej*, Akademia Pedagogiczna, Siedlce, s. 191-200.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., Bogucki J., Tuszyńska-Bogucka W., 2006, *Effectiveness of teaching biology with the aid of the computer in pre-secondary school*. Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków, p. 118-121.
- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E. Wójcik A.M., 2007, *Proposal of therapeutic action towards an ADHD diagnosed pupil and his social environment*, In: *Polish Journal of Environmental Studies*, Vol. 15, No 6B, p. 695-697.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., Bogucki J., 2007, *Opinie nauczycieli gimnazjum na temat efektywności nauczania-uczenia się biologii z wykorzystaniem komputera*, w: Suska-Wróbel R., Majcher I. (red.), *Dydaktyka biologii wobec wyzwań współczesności*. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 180-187.
- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E. Wójcik A.M., 2007, *Zasady i formy pracy z uczniem z ADHD w gimnazjum*, Wydawnictwo Czelej, Lublin, s. 1-95.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2007, *Education in Aid of Sustainable Development in the Pedagogic Studies at the UMCS in Lublin*, In: *Science and technology Education in the Central and Eastern Europe: Past, Present and Perspectives*. Ed. Lamanaukas V., Vaidogas G., 6th IOSTE Symposium For Central and Eastern Europe, Siauliai, Lithuania, p. 44-48.

- Gajuś-Lankamer E., Pytka P., Wójcik A.M., 2004, *Zalew Zemborzycki jako miejsce rekreacji, w: Dolinę rzeki Bystrzycy*. Fundacja Centrum Ekspertyz Wodnych, Lublin, s. 17-19.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2004, *Metody nauczania i formy pracy uczniów na lekcjach biologii w liceum ogólnokształcącym w świetle obserwacji lekcji nauczycieli*, w: *Biuletyn Maturalny nr 6*, Centralna Komisja Egzaminacyjna Wydział Matur, Kraków, s. 15-20.
- Gajuś-Lankamer E., 2004, *Scenariusz wewnętrznych warsztatów dla zespołu nauczycieli biologii*, w: *Biuletyn Maturalny nr 6*, Centralna Komisja Egzaminacyjna Wydział Matur, Kraków, s. 20-25.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., Grodzińska-Jurczak M., 2005, *Człowiek a środowisko – program edukacji ekologicznej dla gimnazjum*, Zielone Brygady, Kraków, s. 1-32.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2008, *Wiedza studentów pedagogiki UMCS z zakresu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju – doniesienie z badań*, w: Rydz E., Kowalak A. (red.), *Świadomość ekologiczna a rozwój regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Słupskiej Słupsk s. 317-321.
- Gajuś-Lankamer E., 2008, *Realizacja założeń dekady na rzecz zrównoważonego rozwoju w kształceniu biologicznym w liceum na podstawie analizy wybranych programów nauczania*, w: Nędzyńska M., Paško J.R. (red.), *Badania w dydaktyce przedmiotów przyrodniczych – monografia*, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków, s. 131-136.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2009, *Rola poradnika przedmiotowo-metodycznego w pracy nauczyciela*, w: Rodzós J., Wojtanowicz P. (red.), *W poszukiwaniu nowoczesnej koncepcji podręcznika szkolnego*, Lublin, Lubelski Oddział PTG, s. 271-276.
- Gajuś-Lankamer E. Wójcik A.M., 2009, *Wiedza studentów pedagogiki UMCS z zakresu edukacji ekologicznej wobec wyzwań dekady edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: Rondalska D., Zduniak A. (red.), *Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia. Edukacja XXI w.*, cz. 2, t. 17, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań, s. 246-251.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2009, *Potrzeba i warunki kształcenia dla zrównoważonego rozwoju w szkole wyższej*, w: Sitarska B., Jankowski K., Droba R. (red.), *Wiedza, umiejętności i postawy a jakość kształcenia w szkole wyższej*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej w Siedlcach Siedlce, s. 295-300.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2009, *Analiza ciągłości edukacji dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie środowiskowym na różnych poziomach kształcenia ogólnego w Polsce*, *Problemy Ekologii*, 5, s. 249-250.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2010, *Rola dydaktyk przedmiotów przyrodniczych w przygotowaniu nauczycieli do edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju*, w: *Rola i zadania dydaktyk przedmiotowych w kształceniu nauczycieli*, (red.)Kwatera A., Cieśla P., Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, s. 102-113
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2010, *Analiza ciągłości edukacji dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie środowiskowym na różnych poziomach kształcenia ogólnego w Polsce*, w: Borys T. (red.), *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, Białystok–Wrocław, Fundacja Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych, s. 137-152.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2010, *Rola i zadania szkół wyższych w edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: Tuszyńska L. (red.), *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego Warszawa, s. 53-64.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2010, *Efekty kształcenia na kursie dla studentów „Edukator zrównoważonego rozwoju”*, w: Nodzyńska M., Paško R. (red.), *Research in Didactics of the Sciences. Monograph. Badania w dydaktyce przedmiotów przyrodniczych. Monografia*, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, s. 134-138.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2010, *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Education for sustainable development*. Immedia Studio, Lublin, s. 1-132.
- Grodzińska-Jurczak M., Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., Pietrzyk A., 2010, *Potrzeby i warunki edukacji dla zrównoważonego rozwoju w Polsce*, *Problemy ekorozwoju*, 5, 2, s. 94-106.

- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2011, *Edukator zrównoważonego rozwoju odpowiedzią na potrzebę kształcenia zrównoważonego społeczeństwa*, Problemy ekorozwoju – Problems of Sustainable Development, vol. 6, s. 157-164.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A., 2011, *Wspieranie zrównoważonego rozwoju ucznia z trudnościami w nauce wyzwaniem dla dydaktyków i nauczycieli biologii*, Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, t. 86, s. 214-220.

Galuszka Józef mgr

Józef Galuszka, ur. w 1906 r., w latach międzywojennych był nauczycielem biologii w gimnazjum w Żorach, a następnie w Liceum Pedagogicznym w Pszczynie. Od 1931 r. pełnił funkcję komisarza ochrony przyrody w powiecie pszczyńskim, rybnickim i bielskim, ocalając przed zniszczeniem zabytkowe drzewa i aleje drzew (np. aleję brzoźową w Suszcu). W latach powojennych pracował w Liceum Pedagogicznym w Cieszynie. Przyłożył się do ochrony cennych obiektów przyrodniczych, w tym ochrony roślinności góry Tuł, zabytkowych drzew i drzewostanów ziemi cieszyńskiej. Jako terenowy instruktor LOP utrzymywał żywe kontakty z opiekunami SK LOP. Interweniował w przypadkach niszczenia drzew i drzewostanów, dewastacji gleby i protestował przeciwko bezkarności osób przekraczających przepisy ochrony przyrody. Brał aktywny udział w doskonaleniu nauczycieli biologii, zwłaszcza w zakresie organizacji biologicznych zajęć terenowych, prowadzonych przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny Sekcją Biologii w Katowicach.

W 1947 r. J. Galuszka był współorganizatorem koła LOP w Cieszynie i jego sekretarzem, a następnie członkiem Zarządu Oddziału Powiatowego LOP w Cieszynie oraz przez kilka kadencji aktywnym członkiem Zarządu Wojewódzkiego LOP w Bielsku-Białej. Zmarł w 1993 r.

Publikacje:

Galuszka J., 1937, *Sprawozdanie z wycieczki biologiczno-geograficznej wchodzącej w zakres programu nauczania biologii i geografii w kl. II gimnazjalnej*, „Metodyka Biologii”, z. 5.

Pieczka K., 1985, *Działacze Ligi Ochrony Przyrody. Józef Galuszka*, „Biuletyn LOP”, nr 12.

Rosner L., 1989, *Materiały do „Słownika biologów śląskich”*, „Rocznik Bielski”, Bielsko-Biała.

Opracowanie: W. Stawiński

Gawłowska Jadwiga prof. dr hab.

Jadwiga Gawłowska, ur. 23 IX 1919 r. w Krakowie. Tam uczyła się do Państwowego Gimnazjum im. Królowej Wandy, gdzie w 1937 r. uzyskała świadectwo dojrzałości. W latach 1937–1939 studiowała w Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim UJ. W czasie wojny pracowała w Krakowskiej Izbie Rolniczej i studiowała na tajnym Wydziale Rolniczym UJ. Po wojnie pracowała w Zjednoczeniu Przemysłu Węglowego w Katowicach (1945–1947), w Doświadczalnych Zakładach Zielarskich SGGW w Zakrzowie k. Koźła (1947–1952), równocześnie kontynuując studia rolnicze. J. Gawłowska uczyła w Średniej Szkole Zielarskiej w Zakrzowie k. Koźła (1947–1952) oraz wykładała w Podyplomowym Studium Ochrony Przyrody przy

Wydziale Leśnym WSR(AR) w Krakowie (1970–1972). Uczestniczyła w pracach Studium Doktoranckiego przy Instytucie Botaniki oraz Zakładzie Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN w Krakowie.

Dyplom mgr. inż. nauk rolniczych uzyskała w 1952 r. i przez 40 lat aż do przejścia na emeryturę pracowała w Zakładzie (obecnie Instytucie) Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. J. Gawłowska przez wiele lat zajmowała się problemami ochrony przyrody. Była wieloletnim sekretarzem redakcji i zastępcą redaktora naczelnego czasopisma „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”. Jako autorka i współautorka opublikowała ponad 250 prac naukowych i popularnonaukowych. Była dyrektorem Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych uzyskała w tym Instytucie w 1959 r. Habilitowała się w 1967 r. na Wydziale Rolnym WSR(AR) w Krakowie.

Była promotorem rozprawy doktorskiej mgr. H. Urbanika *Rozwój popularyzacji i form nauczania ochrony przyrody w Polsce i na forum międzynarodowym w ciągu XX wieku*, której obrona pod jej kierunkiem w 1987 r. została pomyślnie zakończona na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny).

W 1989 r. uzyskała tytuł profesora. Jej działalność i bogaty dorobek naukowy bardzo dokładnie przedstawił J. Fabijanowski (1999), zwracając uwagę na trzy główne kierunki jej zainteresowań naukowych, a mianowicie: „1. Racjonalna ochrona zasobów roślin, zwłaszcza o znaczeniu leczniczym; 2. Podstawy naukowe doskonalenia sieci parków narodowych i rezerwatów w Polsce; 3. Metody nauczania i wychowania w zakresie ochrony przyrody”. Dorobek J. Gawłowskiej w dziedzinie pracy naukowej i dydaktycznej z trzeciego obszaru obejmuje 20 publikacji naukowych i naukowo-dydaktycznych. Na podkreślenie zasługują m.in. *Zielarz w służbie ochrony przyrody* (1955) oraz pierwszy w Polsce poradnik metodyczny do nauczania ochrony przyrody w szkole podstawowej pt. *Poradnik ochrony przyrody* (1977), opracowany wspólnie z W. Stawińskim.

Była aktywnym członkiem wielu towarzystw i komitetów naukowych w kraju i zagranicą. Na podkreślenie zasługuje jej wieloletnia działalność w Komisji Wychowania Wschodnioeuropejskiego Komitetu Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (1967–1988). Na posiedzeniach Komisji Wychowania MUOPiJZ prezentowała zagadnienia dotyczące edukacji w zakresie ochrony przyrody, a w krajowych publikacjach, zwłaszcza w czasopiśmie „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, informowała o przebiegu i efektach tych prac (np. z Generalnego Zgromadzenia Unii w Madrycie w 1986 r.).

J. Gawłowska za swoją pracę zyskała: nagrodę zespołową Sekretarza Naukowego PAN oraz nagrodę zespołową Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Medal XXV-lecia PAN, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznakę Honorową LOP.

Była życzliwa, bardzo uczynna, skromna i nad wyraz pracowita.

J. Gawłowska zmarła 10 XI 1998 r. w Krakowie, została pochowana na cmentarzu Rakowickim.

Publikacje:

- Fabijanowski J., 1999, *Wspomnienie o Profesor Jadwidze Gawłowskiej*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, z. 1.
- Gawłowska J., Stawiński W., 1977, *Poradnik ochrony przyrody*, LOP, Warszawa.
- Stawiński W., Gawłowska J., 1986, *Komisje Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów w czasie XVI Sesji Generalnego Zgromadzenia Unii w Madrycie z uwzględnieniem prac Komisji Wychowania*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, nr 4.
- Stawiński W., Gawłowska J., 1986, *Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej Unii*.
- Gawłowska J., Kusińska M., Czarski W., 1981, *Podstawowe zagadnienia zielarstwa w pracy szkolnej*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Opracowanie: W. Stawiński

Gayówna Delfina

Delfina Gayówna, ur. w 1885 r. Po ukończeniu pensji Jadwigi Sikorskiej w Warszawie wyższe wykształcenie zdobyła w Szwajcarii: w Genewie i Lozannie. Po powrocie do kraju jeszcze w czasach caratu nauczwała w kompletach prywatnych, a później w polskich szkołach średnich i na „Państwowym Wyższym Kursie dla Nauczycieli Szkół Powszechnych”. To była jej najważniejsza praca. Ponadto założyła na Kursie pracownię biologiczną, prowadziła wzorowe prace hodowlane oraz organizowała liczne wycieczki zamiejskie z nauczycielami szkół powszechnych.

Była bardzo zdolną i błyskotliwą uczennicą W. Haberkantówny, pracując z nią, wkrótce przejęła jej prace nad kształceniem młodych nauczycieli biologii na kursach metodycznych organizowanych w okresie międzywojennym przez Związek Nauczycielstwa Polskiego w Muzeum Pedagogicznym w Warszawie, równolegle prowadziła prace autorskie. Kształciła rzesze młodych i starszych nauczycieli.

Była autorką podręczników botaniki dla klas gimnazjalnych, w 1923 r. opublikowała nowatorską pracę pt. *Tradescantia zebrina (Zebrina pendula): przyczynek metodyczny do ćwiczeń botanicznych w szkole z 20 rysunkami*, gdzie na przykładzie jednej rośliny zapoznawała z morfologią, anatomią i fizjologią organizmów roślinnych. Była też autorką programów ministerialnych – nauki o przyrodzie szkół powszechnych. Opublikowała doskonałe prace popularnonaukowe, jak: *Ludwik Pasteur – dobroczyńca ludzkości*, *Sosna* (rodzaj monografii), artykuł *Rola obrazów ściennych w nauczaniu w kursie elementarnym*, *Dzienniczki przyrodnicze* (1918) – wskazówki w celu zainspirowania uczniów do samodzielnych hodowli oraz obserwacji żywej przyrody.

D. Gayówna swą głęboką wiedzą i talentem przyczyniła się niewątpliwie do podniesienia poziomu nauczania biologii w szkołach powszechnych, nie tylko w Warszawie. Żywy umysł, łatwość pisania, niewątpliwy dar słowa i pracowitość nie opuszczały jej prawie do ostatnich dni życia.

Za swoją pracę wychowawczą i metodyczną otrzymała Złotą Odznakę ZNP w 1956 r.

D. Gayówna zmarła 11 IX 1960 r. w Warszawie.

Publikacje:

- Gayówna D., 1946, *Przyroda żywa — podręcznik dla kl. VI*, NK, Warszawa.
- Gayówna D., 1948, *Botanika dla kl. VI szkoły podstawowej*, NK, Warszawa.
- Gayówna D., 1950, *Biologia — podręcznik dla kl. V szkoły podstawowej*, PZWS, Warszawa.
- Gayówna D., 1947, *Dobroczyńca ludzkości — Ludwik Pasteur*, Wiedza (wyd. 2, 1957). Warszawa.
- Gayówna D., 1957, *Rośliny w różnych porach roku*, PZWS, Warszawa.

Gayówna D., 1960, *Rośliny naszych łąk. Atlas*, PZWS, Warszawa.

Gayówna D., 1954, tłum. książki N. Popowa *Obserwacje fenologiczne w szkole*, PZWS, Warszawa.

Gayówna D., Karpowicz W., 1964, *Metodyka wycieczek botanicznych*, PZWS, Warszawa.

Karpowicz W., 1973, *Główne kierunki rozwoju dydaktyki biologii w Polsce w latach 1900–1939*, w: Jarowiecki J., Stawiński W. (red.), *Problemy dydaktyki biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium z Dydaktyki Biologii*. Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, z. 10, WN WSP, Kraków.

Gayówna D., 1960, *Wspomnienie pośmiertne*, „Biologia w Szkole”, nr 6.

Dzięczkowski A. (A.Dz.), 1987, *Gayówna Delfina (1885–1960)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa, s. 175.

Opracowanie: W. Karpowicz, 1973, *Główne kierunki rozwoju dydaktyki biologii w Polsce*, s. 48.

Gątkiewicz Jadwiga

Gątkiewiczowa J., 1949, *Plan pracy Ośrodka Dydaktyczno-Naukowego Biologii w Białymstoku na rok 1948/1949*, „Biologia w Szkole”.

Gemborek Edward

Edward Gemborek, instruktor ministerialny, autor podręczników gimnazjalnych oraz wskazówek dydaktycznych dotyczących organizacji ćwiczeń przyrodniczych/biologicznych w pracowniach szkolnych. Przestrzegał m.in. przed mechanicznym przenoszeniem modelu organizacji uniwersyteckich pracowni przyrodniczych i pracy laboratoryjnej do średnich szkół ogólnokształcących.

Publikacje:

Gemborek E., 1924, *Ośliczka*, Warszawa.

Gemborek E., 1924, *Zoologia dla gimnazjów*, Warszawa.

Gemborek E., 1933, *O prowadzeniu ćwiczeń przyrodniczych w pracowni szkolnej*, PWKSz, Lwów.

Gemborek E., 1937, *Zoologia. Podręcznik dla klasy I gimnazjalnej* (wyd. 2), IW „Biblioteka Polska” Warszawa.

Gilowski Józef mgr

Józef Gilowski, ur. 6 IX 1923 r. w Łodygowicach (pow. Żywiec, woj. krakowskie). Pracę nauczycielską rozpoczął w 1946 r. Pracował w szkołach podstawowych powiatu żywieckiego: w Rybarzowicach (1946–1948) i w Czańcu (1948–1951). W 1951 r. został nauczycielem III LO w Opolu. Tam też rok później otrzymał nominację na stanowisko kierownika Sekcji Biologii w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych, a w latach 1958–1960 kierował pracą Wojewódzkiego Ogniska Metodycznego Biologii. Bardzo aktywnie uczestniczył w konferencjach organizowanych przez Sekcję Biologii Centralnego Ośrodka Metodycznego

w Warszawie i centralnych kursach dla instruktorów biologii i nauczycieli biologii. Okres 1960–1975 to praca w charakterze kierownika Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Opolu. W trakcie pracy zawodowej w 1963 r. ukończył studia magisterskie w zakresie biologii na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu. W 1965 r. został absolwentem Podyplomowego Studium Agrobiologii (Sopot, Miedzeszyn).

W 1964 r. opracował i wdrożył do szkolnej praktyki w III LO w Opolu autorski program nauczania biologii w klasach o profilu biologiczno-chemicznym. W 1973 r. reprezentował polskich nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na Międzynarodowym Kongresie Biologów w Gandawie (Belgia).

W 1975 r. został koordynatorem Zespołu Wizytatorów Metodyków Przedmiotów Ogólnokształcących w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Opolu. Lata 1981–1984 to sprawowanie funkcji nauczyciela metodyka w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (potem Oddziału Doskonalenia Nauczycieli) w Opolu.

Był autorem lub współautorem kilkudziesięciu opracowań. Współpracował z periodykami pedagogicznymi i naukowymi, m.in.: „Kwartalnik Nauczyciela Opolskiego”, „Biologia w Szkole”, „Przyroda Polska”, „Oświata i Wychowanie”, „Biuletyn Zarządu Głównego Ligi Ochrony Przyrody”.

Na emeryturę przeszedł w 1984 r.

Był wybitnym działaczem Ligi Ochrony Przyrody, od 1961 r. nieprzerwanie przewodniczył opolskiemu Zarządowi Wojewódzkiemu. W latach 1952–2000 uczestniczył w pracach Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Opolu.

Za wybitne osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej odznaczony został: Krzyżem Kawalerskim OOP, tytułem „Zasłużonego Nauczyciela PRL”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką III stopnia „Zasłużony dla Ochrony Przyrody”. Posiadał licznych wyróżnień branżowych i regionalnych. Otrzymał dwukrotnie Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania oraz Nagrodę Kuratora Oświaty i Wychowania.

J. Gilowski zmarł 25 V 2011 r., został pochowany w Opolu.

Publikacje:

Dobre wzorce. Józef Gilowski, 1979, (rozm. M. Podstolska), „Biologia w Szkole”, nr 4.

Gilowski J., 1961, *Sprawdzanie wyników nauczania biologii w województwie opolskim*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Gilowski J., 1965, *Jak szkoły Opolszczyzny walczą o ochronę przyrody*, „Biologia w Szkole”, nr 6.

Gilowski J., 1959, *Jak realizuję zasady ochrony przyrody w nauczaniu biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 6.

Gilowski J., 1969, *Rozmnażanie się roślin i zwierząt*, w: Zdebska J. (red.), *Rozmnażanie i rozwój organizmu. Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VIII szkoły podstawowej*, MOiSW, COM. Warszawa.

Gilowski J., 1972, *Narzędzia pomiaru wyników nauczania wybranych przedmiotów nauczania*, Opole.

Gilowski J., 1973, *Wymagania minimum programu nauczania w kl. VI, VII, VIII*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Gilowski J., 1974, *Funkcja dydaktyczna szkoły opolskiej*, Opole.

Gilowski J., 1975, *Przewodnik przyrodniczy po województwie opolskim*, Warszawa.

Gilowski J., 1983, *Stan środowiska przyrodniczego Opolszczyzny*, Opole.

Opracowanie: W.St. na podstawie: *Zasłużony pedagog. Organizator doskonalenia nauczycieli w województwie opolskim*, <http://opole.gazeta.pl?opole/2029020,351149914091.html> [2011-10-23].

Góra Barbara dr n. przyr.

Barbara Góra, ur. 9 XI 1934 r. w Sarbinowie k. Biskupina, rodzice: Stanisław Antkowiak i Wiktoria (z d. Ropuszko), pochodzili z wielkopolskiej szlachty; dom rodzinny o mocnych tradycjach patriotycznych. Wykształcenie: 1958 r. UMK w Toruniu Wydział Biologii i Nauk o Ziemi – mgr biologii, 1971 r. WSP w Krakowie Wydział Geograficzno-Biologiczny – dr n. przyrodniczych; praca zawodowa: 1958–1964 nauczyciel w LO i SP

w Toruniu, 1964–1973 nauczyciel akademicki AWF Gdańsk, 1973–1992 starszy wykładowca i kierownik Zakładu Kształcenia Nauczycieli Przedmiotów Matematyczno-Przyrodniczych w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Sopocie, 1992–1995 nauczyciel w LO w Sopocie, 1995–1996 nauczyciel w X LO w Gdańsku, od 1998 r. nauczyciel w I Gdańskim Liceum Katolickim oraz założyciel i wieloletni dyr. Centrum Kształcenia Ponadgimnazjalnego w Gdańsku.

Wprowadziła w nauczaniu biologii pionierskie metody graficznych pomocy dydaktycznych, stworzyła polską epistemologiczną dydaktykę biologii, opublikowała ponad 50 prac i rozpraw naukowych w Polsce i zagranicą, 3 książki oraz liczne publikacje popularnonaukowe.

Członek Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Zarządu Polskiego Towarzystwa Przeciwtytoniowego, prezes Gdańskiego Koła Stow. RKCH „Odrodzenie”, współzałożycielka Fundacji „Przyjęcia Daru Życia” w gdańskim Matemblewie; odznaczona medalami: Komisji Edukacji Narodowej, Zasłużony dla Ziemi Gdańskiej, Zasłużony dla Miasta Gdańsk, oraz Krzyżem KOOP.

Publikacje:

Góra B., 1968, *Psychologiczne funkcje poglądowego nauczania nauk społecznych i przyrodniczych*, w: XX Zjazd Naukowego Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Kraków.

Góra B., 1970, *Badania nad przydatnością i możliwościami wykorzystania pomocy naukowych w procesie nauczania biologii*, w: Ogólnopolskie Seminarium z Dydaktyki Biologii, WN WSP, Kraków.

Góra B., 1970, *Metodyka nauczania biologii*, „Nowa Szkoła”, nr 10.

Góra B., 1972, *Wiedza zoologiczna a problem jej systematyki i struktury*, w: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Wrocław.

Góra B., 1972, *Funkcja pomocy dydaktycznych w nauczaniu biologii*, Problemy Dydaktyki Biologii, WN WSP, Kraków.

Góra B., 1972, *Zasada poglądowości w nauczaniu biologii, jej pojęcie i funkcje*. Roczniki Naukowe WSWF w Gdańsku, t. I, PWN, Warszawa–Poznań.

Góra B., 1973, *Struktura biologii warunkiem integracji procesu nauczania i wychowania*, Roczniki Naukowe WSWF w Gdańsku, t. 2, PWN, Warszawa–Poznań.

Góra B., 1973, *Struktura odmian myślenia a epistemologiczne rozumienie uczenia się i nauczania biologii*, Roczniki Naukowe WSWF w Gdańsku, PWN, Warszawa–Poznań.

Góra B., 1974, 1977 (wyd. II zm.), *Graficzne pomoce dydaktyczne a zasady nauczania biologii*, WSiP, Warszawa.

Góra B., 1974, *Teoria środków wychowania*, „Nowa Szkoła”, nr 4.

Góra B., 1974, *Struktur des schöpferischen Lernprozesses im Biologie – Unterricht*, Material der XI Schulbiologentage, Schwerin, Biologische Gesellschaft der DDR.

Góra B., 1974, *Wirkungsarten der Bildung im erkenntnistheoretischen Sinne der sozialistischen Schule/naturwissenschaftliche Fächer*, w: Materialien der Internationalen Tagung „Leistungsermittlung und – Bewertung” Friedrich – Schiller Universität, Jena.

Góra B., 1974, *Studium der Struktur des Lernprozesses als schöpferische Tätigkeit im Biologieunterricht*, w: Mitteilungen der Sektion Schulbiologie der Biologischen Gesellschaft, Teil II, nr 14.

Góra B., 1975, *Erziehungslehre zur Landeskultur Und zum Umweltschutz in der sozialistischen Schule*. Material der XII Schulbiologentage der Biologischen Gesellschaft der DDR, Cottbus.

Góra B., 1975, *Die erkenntnistheoretische Betrachtungskonzeption des Wasens einer Schülerbewertung im Unterricht naturwissenschaftlicher Fächer*, w: Tagungsbericht der wissenschaftlichen Arbeitstagung zum Thema: „Leistungsermittlung Und Leistungsbewertung im Unterricht der sozialistischen Schule“, Günther J. Hrsg., Friedrich-Schiller-Universität Jena.

Góra B., 1975, *Struktury biologiczne w nauce i nauczaniu*, WSiP, Warszawa.

- Góra B., 1975, *Zum Wesen Und zur Funktion grafischer Unterrichtsmittel*, w: *Unterrichtsmittel im Biologieunterricht*, Halle-Wittenberg.
- Góra B., 1976, *Jak uczyć biologicznego myślenia*, „*Biologia w Szkole*”, R. XXIX, nr 1(147).
- Góra B., 1977, *Möglichkeiten der Aneignung des dauerhaften Wissens Und eines soliden Könnens im Biologieunterricht durch verschiedene Arten Erklärungen*, w: *XIV Schulbiologentage der Biologischen Gesellschaft*, Lipsk.
- Góra B., 1978, 1981 (wyd. II), *Samodzielna praca ucznia na lekcjach biologii*, WSiP, Warszawa.
- Góra B., 1978, *Doskonalenie dokształcanie nauczycieli biologii w makroregionie nadmorskim*, „*Zagadnienia Pedagogiczne*”, Gdańsk.
- Góra B., 1979, *Rozwijanie samodzielności studentów w kształceniu zoologicznym*, w: *XII Zjazd PTZool.*, UAM, Poznań.
- Góra B., 1979, *Wybrane problemy metodologiczne dotyczące przygotowania preparatów zoologicznych do zajęć szkolnych*, w: *XII Zjazdu PTZool.*, UAM, Poznań.
- Góra B., 1980, *Częstotliwość palenia tytoniu przez uczniów szkół podstawowych Trójmiasta i stan profilaktyki*, Wyd. PTH, Łódź.
- Góra B., 1986, *Transponowanie wiedzy biologicznej z poziomu akademickiego na różne poziomy kształcenia w szkole średniej. Studium teoretyczno-empiryczne*, Wyd. ODN, Gdańsk.

Graff Jacek mgr

Jacek Henryk Graff, ur. 5 VII 1948 r. w Krakowie, jako syn Rudolfa i Zofii (z d. Bosser). Po maturze w II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, w 1966 r. rozpoczął studia na kierunku biologia Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Zainteresowania przyrodnicze, które przejawia od najmłodszych lat, zawdzięcza dwóm charyzmatycznym osobom, które miał szczęście spotkać w swoim życiu – Ojcu oraz Janinie Solawie, nauczycielce biologii i geografii w Szkole Podstawowej nr 7 w Krakowie. Studia ukończył w 1971 r., uzyskując stopień magistra biologii w zakresie zoologii. W tym samym roku rozpoczął pracę na

etacie asystenta naukowo-dydaktycznego w Pracowni Entomologicznej Instytutu Ochrony Roślin Akademii Rolniczej w Krakowie. W latach 1973–1975 pracował jako specjalista fizjolog w Pracowni Zdrowotności Obuwia w Centralnym Laboratorium Przemysłu Obuwniczego, a w latach 1975–1979 – w Bibliotece i Ośrodku Informacji Naukowej Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie.

We wrześniu 1979 r. rozpoczął pracę pedagogiczną w Zbiorczej Szkole Gminnej w Kłaju i jednocześnie w jej punkcie filialnym w Targowisku. W tym samym roku ukończył dwusemestralny kurs pedagogiczny w Studium Pedagogicznym krakowskiego oddziału Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Placówka w Kłaju była jedną z ponad dwudziestu szkół podstawowych w Polsce, uczestniczących w realizacji programu eksperymentalnego ze wszystkich przedmiotów. Funkcjonowały w nich obok siebie klasy realizujące program dotychczasowy oraz eksperymentalny. J.H. Graff uczestniczył w badaniach wdrożeniowych nowego programu w latach 1979–1983.

Stopień nauczyciela mianowanego został nadany J.H. Graffowi w 1982 r. Po latach unieważniony wobec przemian ustrojowych, przyznany został w obecnej formie w roku 2000.

W roku szkolnym 1983/1984 J.H. Graff rozpoczął pracę w Krakowie jednocześnie w Szkole Podstawowej nr 12 (praca etatowa) oraz w LO PP. Prezentek (praca dodatkowa) jako nauczyciel biologii z higieną i ochroną środowiska. W tym samym roku rozpoczął dwusemestralne studium podyplomowe biologii w WSP w Krakowie. Praca w szkole podstawowej trwała pięć lat, praca w liceum – do 2003 r. (20 lat). W roku szkolnym 1999/2000 otwarto Publiczne Gimnazjum nr 53 Sióstr Prezentek w Krakowie. J.H. Graff pracował równolegle w obu szkołach Sióstr Prezentek jako nauczyciel biologii. Przez krótki czas był także nauczycielem fakultatywnego przedmiotu ochrona i kształtowanie środowiska – póki obowiązywał. Lata 80. przyniosły mu drugi stopień specjalizacji zawodowej (z pominięciem pierwszego – 1985) oraz trzeci (1988). W związku z ubieganiem się o trzeci stopień ukończył trzysemestralne studium podyplomowe „Ekologiczne podstawy planowania gospodarki łowieckiej” w Instytucie Biologii Środowiskowej UJ. W latach 90. J.H. Graff współpracował z Ligą Ochrony Przyrody oraz z Polskim Klubem Ekologicznym.

Początek okresu przemian ustrojowych i społecznych przyniósł pierwsze wyjazdy zagraniczne organizowane przez Polski Klub Ekologiczny, Oddział w Krakowie, współpracujący z podobnymi organizacjami przede wszystkim w krajach skandynawskich, które przodują w dziedzinie edukacji proekologicznej. J.H. Graff uczestniczył w szkoleniach i konferencjach naukowych w Åarhus i Svendborgu (Dania), w Goeteborgu i Örebro (Szwecja).

W 1989 r. wspólnie z Elżbietą Tyralską-Wojtyczą rozpoczął prace o charakterze badawczym, dotyczące przygotowania nauczycieli i kandydatów na nauczycieli do prowadzenia zajęć z przedmiotu ochrona i kształtowanie środowiska. Wspólnie napisali materiały do zajęć z tego przedmiotu: *Woda dla Krakowa* (wyd. Instytut Kształcenia Nauczycieli ODN, Kraków 1988), *Drzewa pomniki przyrody miasta Krakowa* (wyd. Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Kraków 1989). Od tego czasu datują się także artykuły w publikacjach zwartych, wydane w materiałach metodycznych ODN w Krakowie: *Planty pierwowzorem przestrzennego planowania krajobrazu. Propozycje zajęć koła biologicznego w LO* (1986) oraz *Słownik wybranych pojęć z ekologii i ochrony środowiska* (wyd. poszerzone, 1987), obydwa napisane z E. Tyralską-Wojtyczą. Wspólnie opublikowali w latach 1989–1992 czternaście artykułów w „Biologii w Szkole”, „Aurze” i we „Wszechświecie”. Oboje zostali zaproszeni do konsultacji dydaktycznej wydawnictwa Polskiego Klubu Ekologicznego – polskiego wydania pracy Manfreda Häfnera *Ochrona środowiska. Księga eko-testów do pracy w szkole i w domu* (Kraków 1993). Opublikował także, wspólnie z Barbarą Płytycz, konspekty do lekcji z immunologii na łamach „Biologii w Szkole” (1990).

W tym okresie trwała współpraca z Pracownią Dydaktyki Biologii UJ obejmująca studenckie praktyki śródsesemestralne w LO PP. Prezentek (1985–2003), oraz z Zakładem Metodyki Nauczania Chemii UJ w formie zajęć dla słuchaczy studiów podyplomowych dla nauczycieli przyrody (zoologia) oraz chemii i ochrony środowiska (ekologia, ochrona środowiska) w latach 1999–2012. J.H. Graff uczestniczył w XXIV Sesji Naukowej dla Nauczycieli Chemii i Przyrody w Instytucie Chemii UJ, wygłaszając komunikat *Biologiczna rola cukrowców*, opublikowany w rozszerzonej wersji, w formie dwuczęściowego artykułu, w periodyku „Niedzialki” Polskiego Towarzystwa

Chemicznego (nr 2, 3, 2000). J.H. Graff został recenzentem publikacji pracowników Zakładu Metodyki Nauczania Chemii UJ oraz Zakładu Metodyki Nauczania Biologii UJ: *Poznajemy tajemnice przyrody. Poradnik dla nauczycieli* Agaty Szpilskiej i współautorów oraz *Zbiór zadań i pytań z przyrody dla klas IV–VI szkoły podstawowej* Agnieszki Adryjańskiej i współautorów.

Uczestniczył w pracach Wojewódzkiej Komisji Egzaminów Szkolnych w Krakowie nad realizacją programu Nowa matura w makroregionie Polski Południowej (1995–1996).

Od czasu przejścia na emeryturę w 2003 r. podejmuje, w miarę możliwości, pracę w szkolnictwie w niepełnym wymiarze godzin.

W latach 2011–2012 publikował artykuły we „Wszechświecie”, w „Dodatku Ekologicznym dla Szkół” w miesięczniku „Aura”, w tym dwa wspólnie z Elżbietą Poprawą, oraz głównie na temat roślin Izraela na łamach „Naszej Gminy”, miesięcznika wydawanego przez Jewish Community Center w Krakowie.

J.H. Graff współpracował z Oddziałem Krakowskim Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, z Wojewódzką Regionalną Pracownią Krajoznawczą przy Oddziale Akademickim PTTK w Krakowie, z Radą Naukową Krakowskiego Młodzieżowego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Sztuk, ze Szkolnym Kołem Krajoznawczo-Turystycznym „Szekla” przy ZSZ Żegluga Śródlądowej im. mjr Henryka Sucharskiego we Wrocławiu.

Obecnie współpracuje z Sekcją Ogrodów Botanicznych i Arboretów Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Wziął udział w seminariach terenowych PTB: XIV – „Szata roślinna i krajobrazy kulturowe Ziemi Świętej” (2011) oraz XV – „Przemiany antropogeniczne szaty roślinnej południowej części Półwyspu Iberyjskiego” (2012). Uczestniczył w spotkaniach organizowanych przez dyrekcję i pracowników Ogrodu Botanicznego UJ w Collegium Śniadeckiego. Publikując materiały dla szkół w miesięczniku „Aura” i ucząc w Centrum Nauki i Biznesu „Żak” (przedmiot rośliny ozdobne dla kierunku architektury krajobrazu), jest w kontakcie merytorycznym z pracownikami Ogrodu Botanicznego UJ oraz Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, którym – jako zoolog z wykształcenia – zawdzięcza swoje ukierunkowanie botaniczne.

J.H. Graff wspiera Otwartą Rzeczpospolitą – Stowarzyszenie Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii, organizacje: Fundacja WWF Polska oraz Greenpeace Polska – z jednym wyjątkiem: nie aprobuje akcji przeciwko GMO.

Przykładowe publikacje:

Graff J., 1984, *Wdrażanie uczniów do korzystania z czasopism przyrodniczych*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Tyralska-Wojtyca E., Graff J., 1989, *Zajęcia w ogrodzie zoologicznym. Z doświadczeń duńskich*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Graff J., 1990, *Wybrane zagadnienia z epidemiologii. Konspekt lekcji dla klasy IV LO*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Graff J., Płytycz B., 1990, *AIDS (konspekt lekcji dla klasy IV LO)*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Płytycz B., Graff J., 1990, *Immunologia (konspekt lekcji dla klasy IV LO)*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Greb Kazimierz dr

Kazimierz Norbert Greb, ur. 6 VI 1900 r. w Wilnie, syn Karola, właściciela sklepu wędliniarskiego, i Marii (z d. Wierzchnicka), działaczki Koła Polek Ziemi Lidzkiej. Stu-

diował na UWil. na Wydziale Sztuk Pięknych i w sekcji przyrodniczej WKN w Warszawie. W latach 1931–1933 studiował biologię na WWP oraz w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie. W 1920 r. podjął pracę w zawodzie nauczycielskim. Szczególnie interesował się organizacją pracowni biologicznych. W 1928 r. kierował wzorową pracownią w Lidzie. Konstruował nowe pomoce dydaktyczne. Odbył wyjazdy zagraniczne do Austrii, Czechosłowacji, Niemiec i Związku Radzieckiego. Od 1934 r. mieszkał w Warszawie, gdzie pracował jako redaktor w Wydz. Wydawniczym ZNP. Redagował czasopisma: „Praca w Klasach Łączonych”, „Szkolna Gazetka Ścienna” i „Ilustracja Szkolna”. Uczestniczył w pracach Ministerialnej Komisji Oceny Książek i Pomocy Naukowych z dziedziny przyrody, geografii i języka polskiego. W 1937 r. uczestniczył w strajku nauczycielskim jako członek Komitetu Strajkowego ZNP. Brał udział w tajnym nauczaniu. W końcu 1944 r. podjął pracę w Wydz. Wydawniczym PKWN, a z początkiem 1945 r. w Ministerstwie Oświaty. Od 1951 r. pracował w Instytucie Wydawniczym „Nasza Księgarnia, był redaktorem działu popularnonaukowego. Zajmował się metodyką nauczania biologii i popularyzacją wiedzy przyrodniczej. Przewodził wykłady i ćwiczenia na kursach dla nauczycieli biologii.

Odnznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką ZNP i Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Zmarł 25 III 1969 r. w Warszawie, pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kwatery 213, rz. I, grób 16).

Opracował kilkanaście wydawnictw książkowych i około 200 artykułów publikowanych w latach 1925–1969 w czasopismach: „Biologia w Szkole”, „Praca w Klasach Łączonych”, „Ruch Pedagogiczny” „Sprawy Nauczania”, m.in.: *Pomoce naukowe, Ich istota i stosowanie* (W. 1934), *Mikroskop w szkole* (W. 1962), *Poczet wielkich biologów* (W. 1967).

Opracowanie: Stawiński W. (W.St.), 1976, w: Feliksiak S. (red.) *Słownik polskich biologów*, s. 194-195. Dzikkaniec J., 1939, *Samoobrona Ziemi Lidzkiej*, Wfl. s. 82; Faltn M., *Prace i poglądy metodyczne K. Greba*, Masz. pracy magisterskiej, Kr. 1974, Zakł. Dydaktyki Biologii WSP (fot.); Kopczewski: Prz. Hist. Ośw. 1, 1970. Doboszyńska J. (J. D.), 1969, *Biol. w Szk.*, s. 51; In. J. Greb (córki). *Prace i poglądy*. Kr. 1974 Zakł.... (fot.) Masz.

Grygier Urszula mgr

Urszula Grygier, ur. 19 III 1958 r. w Krakowie. W mieście tym w 1981 r. ukończyła biologiczne studia magisterskie w WSP, a następnie rozpoczęła pracę jako nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej nr 145 (1981–1982). Dalej pracowała w Szkole Podstawowej nr 153 (1982–1995), od 1995 r. w Zespole Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 4 jako nauczyciel biologii i przyrody, a od 2002 r. równocześnie w Wydziale Edukacji Urzędu Miasta Krakowa na stanowisku doradcy metodycznego.

Stale dąży do pogłębiania wiedzy i kompetencji zawodowych: odbyła studia podyplomowe w zakresie oligofrenopedagogiki na WSP (1996) oraz studia podyplomowe: przyroda na UJ (2000). Temu celowi służyło ukończenie kilku kursów kwalifikacyjnych, w tym: organizacja i zarządzania oświatą

(2005), przygotowujący do pracy edukatorskiej (2006) oraz nadający kwalifikacje w zakresie sprawowania nadzoru pedagogicznego (2006).

Uzyskała stopień awansu zawodowego: nauczyciel dyplomowany.

W latach 2000–2012 uczestniczyła w kształceniu studentów kierunku biologia na Uniwersytecie Pedagogicznym i UJ, prowadząc zajęcia otwarte oraz pełniąc rolę opiekuna praktyk studenckich.

W latach 2005–2006 włączyła się w prace nad projektem nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego. Grupa robocza do opracowania tego projektu została utworzona przez Instytut Spraw Publicznych na zlecenie MENiS. Prace prowadzone były pod kierunkiem prof. K. Konarzewskiego.

U. Grygier jest autorką kilku programów dydaktycznych:

- programu ścieżki ekologicznej „Przygoda z ekologią” oraz materiałów pomocniczych do realizacji tematyki ścieżki dla II etapu edukacyjnego. Program wraz z obudową metodyczną został wydany przez Wydawnictwo Edukacyjne w 2000 r.;
- programu współpracy nauczycieli pracujących w klasie integracyjnej na II i III etapie edukacyjnym, opublikowanym w czasopiśmie „Nowa Szkoła” 2002, nr 1;
- koncepcji programowej kształcenia integracyjnego opisanej w publikacji *Praca w klasach integracyjnych*, wydawnictwo Impuls 2004;
- programu biologii dla III i IV etapu edukacyjnego (zakres podstawowy) – program zdobył I miejsce w konkursie ogłoszonym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie w 2012 r.

Swą wiedzę i doświadczenie pedagogiczne upowszechniała, wygłaszając referaty na konferencjach o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim:

- *Drama w nauczaniu biologii* podczas Konferencji „Teatr i Szkoła solidarni wobec Nowych Wyzwań”, organizator Teatr GROTESKA, Kraków 2000 r.
 - *Pomocne emocje – rola emocji w nauczaniu* podczas Polskiej Konferencji Edukacyjnej organizowanej przez Fundację „Dziecięce Listy do Świata”, Kraków 2000 r.
 - *Kształcenie umiejętności interdyscyplinarnych na lekcjach przyrody* podczas Konferencji „Z doświadczeń nauczyciela przyrody” organizowanej przez MCDN ODN w Krakowie w 2004 r.
 - *Organizacja procesu dydaktycznego i wychowawczego w klasach integracyjnych* podczas Forum Nauczycieli Uczących Matematyki w Klasach Integracyjnych, organizowanego przez doradców matematyki oraz wizytatora Kuratorium Oświaty w Krakowie, Trzebinia 2005 r.
 - *Integracja w gimnazjum – okiem praktyka* podczas konferencji „Integracja w gimnazjum – czas przemian”, organizowanej przez doradcę metodycznego ds. integracji oraz dyrektora ZSOI nr 5, Kraków 2005 r.
 - *Nowa formuła pomocy psychologiczno-pedagogicznej* – funkcja eksperta podczas III Krakowskiego Forum Oświatowego w zakresie szkolnictwa specjalnego 2011 r.
- Współorganizowała odbywające się od 2002 r. Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych, w którym uczestniczyli nauczyciele z całej Polski.

Opiniowała różne materiały metodyczne dla nauczycieli:

- materiały dydaktyczne dla nauczycieli *Jak sobie radzić z powodzią?*, wydane przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w ramach międzynarodowego Projektu OSIRIS (2003),
- pakiet edukacyjny *Woda*, wydany przez Regionalny Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Krakowie, przeznaczony dla szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich (2003),
- multimedialną prezentację zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych z elementami dydaktyki (2003),
- scenariusze zajęć wykorzystujących ścieżki dydaktyczne w regionie bliskim szkole dla Polskiego Klubu Ekologicznego (2008),
- materiały dydaktyczne dla uczniów klas I–III z zakresu edukacji ekologicznej (2008),
- materiały metodyczne dla nauczycieli uczestniczących w akcji „Święto Drzewa” dla Klubu Gaja 2007 i 2008 r.
- arkusze konkursowe Małopolskiego Konkursu Matematyczno-Przyrodniczego oraz Małopolskiego Konkursu Biologicznego – konkursy są organizowane przez Małopolskiego Kuratora Oświaty.

W ramach współpracy z Centralną Komisją Egzaminacyjną i Okręgową Komisją Egzaminacyjną U. Grygier była: recenzentem zadań z biologii w arkuszu egzaminu gimnazjalnego oraz sędzią kompetentnym opiniującym zadania w arkuszu egzaminu eksternistycznego z biologii; przewodniczącą zespołu oceniającego arkusze A8 w części matematyczno-przyrodniczej oraz opracowała arkusz egzaminu eksternistycznego z biologii.

Na jej dorobek składają się pozycje książkowe oraz artykuły w czasopismach fachowych z zakresu nauczania przyrody i biologii.

Ponadto U. Grygier współpracuje z internetowym portalem edukacyjnym Scholaris oraz jest rzeczoznawcą MEN w zakresie programów nauczania, podręczników i środków dydaktycznych.

Za swe osiągnięcia zawodowe została wyróżniona: Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej (2011), Nagrodą Prezydenta Miasta Krakowa (2000) oraz Nagrodą Małopolskiego Kuratora Oświaty (2007) i odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2006).

Obecnie pracuje jako doradca metodyczny w Zespole Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 4 w Krakowie.

Publikacje:

Grygier U., 2000, *Spotkania ekologiczne – materiały pomocnicze dla nauczycieli*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków.

Grygier U., 2004, *Praca w klasach integracyjnych*, Impuls, Kraków.

Grygier U., 2005, *Scenariusze lekcji przyrody w klasie IV*, Oficyna Wydawnicza Pazdro.

Grygier U., 2006, *Scenariusze lekcji przyrody w klasie V*, Oficyna Wydawnicza Pazdro.

Grygier U., 2007, *Scenariusze lekcji przyrody w klasie VI*, Oficyna Wydawnicza Pazdro.

Grygier U., 2008, *Mój uczeń pracuje inaczej*, MNODN, Kraków.

Grygier U., 2008, *Trener – przygotowanie do matury z biologii*, PWN, Warszawa.

Grygier U., 2011, *Poradnik metodyczny – przyroda kl. IV*, Wiking.

Grygier U., 1999, *Warsztaty ekologiczne*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 5.

Grygier U., 2000, *Drama na lekcjach przyrody*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Grygier U., 2001, *Metoda projektów*, „Aura”, nr 4.

Grygier U., 2001, *Mosty, czyli integrowanie treści z wykorzystaniem projektowania dydaktycznego*, „Nowa Szkoła”, nr 9.

Grygier U., 2001, *Hodowle szkolne*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

- Grygier U., 2003, *Ciekawe zabawy z wodą*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
 Grygier U., 2002, *Kilka słów o Przyrodzie*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
 Grygier U., 2002, *Trzy lata z przyrodą*, „Nowa Szkoła”, nr 8.
 Grygier U., 2003, *Lekcje przyrody w terenie*, „Nowa Szkoła”, nr 1.
 Grygier U., 2003, *Blok przyroda okiem entuzjasty i realisty*, „Nowa Szkoła” 2.
 Grygier U., 2003, *Kształtowanie umiejętności na lekcjach przyrody*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
 Grygier U., 2004, *Od czego zależy nasze zdrowie? Projekt edukacyjny*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
 Grygier U., 2005, *Od sprawdzianu do nowej matury*, „Wychowawca”, nr 2.
 Grygier U., 2005, *Doświadczenia w nauczaniu przyrody*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
 Grygier U., 2006, *Uczeń współtwórcą procesu edukacyjnego*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Haberkantówna Wanda

Wanda Haberkantówna, ur. w 1871 r. Dąbju (k. Konina) jako córka Jana Adama i Heleny (z. d. Tydelska). Do gimnazjum uczęszczała w Kaliszu. Po jego ukończeniu w 1887 r. pracowała jako nauczycielka, początkowo na prowincji, w Kaliszu i Koninie. Studiowała na uniwersytecie w Genewie (1893–1897) i tam doktoryzowała się w dziedzinie chemii. W 1902 r. przenieśli się do Warszawy, gdzie szybko zdobyła sobie uznanie jako zamiłowana i nieprzeciętna nauczycielka biologii. Uczyła na kompletach prywatnych w żeńskich szkołach średnich, na różnych kursach dla nauczycieli, ale dopiero gimnazjum Jadwigi Kowalczykówny stało się ostatecznie tym „warsztatem”, który najbardziej przyczynił się do jej śmiałych i nowatorskich poczynań metodyczno-programowych. Pracowała w tej szkole od 1906 do 1926 r. Dzięki niezwykle sprzyjającym warunkom – zrozumieniu przez przełożoną i ułatwianiu, a także popieraniu przez nią pionierskiej pracy rozmiłowanej w swoim zawodzie nauczycielki – mogła wprowadzić m.in. daleko posuniętą samodzielność w zdobywaniu wiedzy biologicznej przez uczennice podczas świetnie prowadzonych wycieczek i lekcji w odpowiednio zorganizowanej i wyposażonej pracowni z podziałem klas na grupy. Te dziś tak powszechne formy w nauczaniu biologii W. Haberkantówna jako pierwsza wprowadzała w Warszawie. Lekcje te były perłami sztuki nauczycielskiej, dającymi uczennicom „radosną wiedzę”, stwarzającymi niepowtarzalny, a szczególnie nastrój. Ogromną pracę wkładała Haberkantówna w ich przygotowanie. Pewny, choć pewno skromny obraz jak przebiegały te lekcje, można znaleźć się w wydanych przed wojną *Protokołach lekcji przyrodoznawstwa* w kl. I, II i III dawnego 8-klasowego gimnazjum. Książki te o zupełnie nowej formie metodycznej służyły w kształceniu się licznych nauczycielom w okresie międzywojennym.

W 1923 r. W. Haberkantówna została powołana na instruktora do Ministerstwa WRiOP. Jak mało kto nadawała się do tej roli. Jednała sobie nauczycieli szczególnie miłym i serdecznym do nich stosunkiem. Nie była surowym sędzią popełnianych przez nich błędów, ale raczej starszą i doświadczoną koleżanką, która umiejętnie i taktownie radziła, jak tych błędów unikać na przyszłość, a przede wszystkim, jak uczynić nauczanie biologii atrakcyjnym dla ucznia.

Nie tylko w pracy z uczniami, ale i instruując nauczycieli, jeszcze zanim została instruktorem Ministerstwa, osiągała szczególnie dobre wyniki. Gdy wykładała w Państwowym Instytucie Pedagogicznym metodykę nauczania biologii, którą nie mając wzorów, musiała sama wypracowywać, pod względem ważności na równi traktowała

wykłady, jak i hospitacje lekcji w szkołach: niektóre prowadziła sama, inne jej słuchacze lub też nauczyciele wybranej placówki. Wspólnie ze słuchaczami analizowała potem i oceniała te lekcje na wykładach. Podejście niemal do każdej było inne i w ten sposób powstawała niezmiernie pożyteczna i pulsująca życiem wiedza praktyczna. W tworzeniu się polskiego szkolnictwa udział jej wyraził się w pisaniu – na polecenie MWRiOP – programu przyrodznawstwa dla niższych klas gimnazjum. Pisała poza tym książki i artykuły dla dzieci i młodzieży. Przełomowe znaczenie miała książka pt. *Śmietnik z nowym na owe czasy ujęciem biologicznym*.

Pod koniec swego bardzo pracowitego życia, kiedy z powodu złego stanu zdrowia w 1928 r. przeszła na emeryturę, wykladała jeszcze metodykę nauczania biologii na Wolnej Wszechnicy Polskiej. Było to w latach 1929 i 1930. Miała zamiar z tych wykładów opracować książkę. Śmierć przerwała, niestety, tę pracę, pozostał jedynie rękopis wykładów. Zmarła 16 III 1930 r. w Warszawie.

Do 1960 r. nie ukazała się w druku żadna tego rodzaju publikacja. Czytając ten rękopis obecnie, wiele lat od śmierci tego wybitnego pedagoga, znajdziemy w nim wiele zagadnień, które nie przestały być aktualne.

Jedną z największych zasług W. Haberkantówny było zwalczanie werbalizmu. Podejście do zagadnień metodycznych było oryginalne i wypływające z praktyki nauczania, w osiągnięciu dobrych wyników pomagały jej: żywy temperament, pogoda i humor, nieprzeciętny talent pedagogiczny, rozległa, i wszechstronna wiedza uzupełniana stale do ostatnich dni życia, umiłowanie przedmiotu, głębokie zainteresowanie nauczycielami i dzieckiem.

Publikacje:

Chrząszczewska J., Haberkantówna W., 1925, *Opowiadanie przyrodnicze. Staw* (2 wyd.), Nakł. Gebethnera i Wolffa, Warszawa.

Chrząszczewska J., Haberkantówna W., 1929, *Ląka* (3 wyd. popr.).

Haberkantówna W., 1918 (wyd. 1), 1925 (wyd. 2), *Z naszych wycieczek*, Wyd. Arcta, Warszawa.

Haberkantówna W., 1910 (wyd. 1), 1928 (wyd. 4 uzupeł.), *Śmietnik. Opowiadania, przyrodnicze*, Książnica Atlas, Warszawa.

Haberkantówna W., 1922, *Protokoły lekcji przyrodznawstwa odbytych w r. szkolnym 1918/19 w klasie pierwszej Gimnazjum p. Kowalczyków w Warszawie*, cz. 1, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa–Lwów.

Haberkantówna W., 1922, *Protokoły lekcji przyrodznawstwa odbytych w roku szkolnym 1919/20 w klasie drugiej Gimnazjum p. J. Kowalczyków w Warszawie*, cz. 2, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Książnica Polska, Lwów–Warszawa.

Haberkantówna W., 1923, *Protokoły lekcji przyrodznawstwa odbytych w roku szkolnym 1919/20 w klasie trzeciej Gimnazjum p. J. Kowalczyków w Warszawie*, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Książnica Polska, Warszawa–Lwów.

Wanda Haberkantówna, *Uwagi w sprawie nauczania higieny w gimnazjach, referat wygłoszony na posiedzeniu lekarzy szkolnych w Warszawie dnia 16 lutego 1928 r.*, Druk. św. Wojciecha, Poznań.

Dzięczkowski A. (A.Dz.), 1987, *Wanda Haberkantówna (1871–1930)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*.

Karpowicz W., 1973, *Główne kierunki rozwoju dydaktyki biologii*, w: Jarowiecki J., Stawiński W. (red.), *Problemy dydaktyki biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium z Dydaktyki Biologii*. Prace z Dydaktyki Biologii, WN WSP, Kraków. W. Karpowicz, omawiając prace wybitnych dydaktyków-biologów w latach 1918–1939, poświęciła 4 strony tekstu życiu i dorobkowi W. Haberkantówny (s. 43-47).

Lubodziecka R., 1960, *W trzydziątą rocznicę śmierci*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Heilpern Maksymilian

Maksymilian Heilpern, ur. 8 I 1856 r. w Warszawie, w patriotycznej rodzinie kupieckiej. Po ukończeniu w 1876 r. gimnazjum był wolnym słuchaczem na Wydziale Fiz.-Matem. UW, a następnie w Szkole Weterynaryjnej. Za swą działalność polityczno-społeczną w kołach socjalistycznych został aresztowany i więziony w X pawilonie Cytadeli Warszawskiej, a następnie zesłany na Sybir (Krasnojarsk, Jenisejsk). Prowadził badania flory syberyjskiej. Przyczynił się do założenia szkoły polskiej dla dzieci zesłańców i był w niej nauczycielem. Po powrocie w 1884 r. do Polski kontynuował studia na UW. Ukończył je w 1887 r. Przyczynił się do rozwoju szkolnictwa zawodowego w Warszawie. Bardzo aktywnie uczestniczył w organizacji i działalności edukacyjnej „Uniwersytetu Latającego”. Był zwolennikiem unowocześniania edukacji przyrodniczej. Świadczy o tym treść jego publikacji *Zasady metodyki ogólnej* (1890, 1910) i *Zasady metodyki ogólnej nauk przyrodniczych* (1912, 1919). W tej ostatniej scharakteryzował główne tendencje zaznaczające się w nauczaniu przyrody w XVIII i XIX w., zalecał prowadzenie zajęć laboratoryjnych – obserwacji i eksperymentów, organizowanie wycieczek przyrodniczych. Przeciwwstawiał się werbalnemu nauczaniu przyrody. Bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości włączył się w 1918 r. w prace MWRiOP, opracowując plany i programy szkolne szkół zawodowych. Zajmował się popularyzacją wiedzy przyrodniczej. Był autorem wielu książek i podręczników przyrodniczych.

M. Heilpern zmarł 15 XI 1924 r. w Warszawie.

Publikacje:

Feliksiak J. (J.F.), 1987, Heilpern Maksymilian (1856–1924), w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa, s. 204-205.

Stawiński W., 1992, *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Hetper Stanisław

Stanisław Hetper, ur. 29 III 1904 r. w Leżajsku (pow. Łańcut). Szkołę podstawową ukończył w Muszynie (woj. krakowskie), a Gimnazjum Realne w Krakowie w 1922 r. W tym samym roku zapisał się na Politechnikę Lwowską. Tutaj odbywał studia akademickie na Wydziale Rolniczo-Leśnym. W 1923 r. zmarł mu ojciec, dlatego by ukończyć studia, musiał częściowo zarabiać na życie. Swoją pracę dyplomową napisał w grupie nauk techniczno-leśnych na temat: *Przemysł dykt i płyt klejonych i jego konkurencja dla przemysłu tartaczego*. Egzamin zdał 12 VI 1929 r., otrzymując tytuł inżyniera leśnika. W tym czasie mieszkał w Muszynie.

Po studiach odbył obowiązkową służbę wojskową w Podchorążówce w Modlinie. W lutym 1930 r. przyznano mu kategorię zdrowia C i zwolniono ze służby. 1 IV 1930 r. został przyjęty do Dyrekcji Robót Publicznych w Krakowie, a następnie przydzielony jako praktykant techniczny w zakresie regulacji potoków górskich do Państwowego Zarządu Wodnego w Nowym Sączu. Z powodu redukcji personalnych po roku zwolniono go. Był to okres poważnego kryzysu gospodarczego. W listopadzie 1931 r.

otrzymał stanowisko odbiorcy materiałów drzewnych w Dyrekcji Kolei Państwowych w Krakowie.

W połowie lat 30. XX w. zawarł związek małżeński z Anną (ur. 18 I 1903), miał jednego syna Jacka (ur. 6 XI 1936 r., absolwent LO im. R. Traugutta w Częstochowie). W tym czasie opiekował się swoją matką Józefą (ur. 6 III 1862 r.).

W 1935 r. został przeniesiony na takie samo stanowisko do Dyrekcji Lwowskiej, gdzie pracował aż do wybuchu wojny. Po zajęciu Lwowa przez ZSRR do kwietnia 1940 r. pracował w Zarządzie Kolei. Potem został zatrudniony w Biurze Inwestycyjnym jako pracownik techniczny. W 1941 r. wyjechał ze Lwowa. W styczniu 1942 r. podjął pracę w Państwowym Nadleśnictwie w Muszynie, najpierw jako tzw. urządzeniowiec, a następnie adiunkt leśny. Z chwilą uruchomienia Gimnazjum i Liceum w Muszynie 10 X 1945 r. zaangażowano go jako nauczyciela przedmiotów ścisłych w wymiarze 30 godzin tygodniowo. W szkolnictwie miał uprawnienia do nauczania: chemii, biologii i nadobowiązkowo matematyki. Równolegle w dalszym ciągu pracował w Nadleśnictwie. Ze względu na stan zdrowia zrezygnował z tej pracy i poświęcił się wyłącznie pracy nauczycielskiej.

1 IX 1947 r. podjął pracę w Szkole Podstawowej i LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie. W tym samym czasie uzupełniał etat w II LO im. R. Traugutta (8 godz.), jak również w Szkole Zgromadzenia Braci Szkolnych (6 godz.). 18 III 1948 r. uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich z głównym przedmiotem nauczania – biologią.

13 VI 1950 r. się na własną prośbę przeniósł do Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej im. R. Traugutta w Częstochowie, gdzie uczył biologii do 1952 r. Następnie przeszedł do Prywatnej Szkoły Stopnia Licealnego SS. Nazaretanek, ucząc 8 godzin tygodniowo biologii.

S. Hetper współpracował przez wiele lat z Sekcją Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Katowicach – uczestniczył w konferencjach dla nauczycieli biologii, organizował i umiejętnie prowadził wiele poświęconych florystyce i ochronie przyrody wycieczek terenowych w Jurze Krakowsko-Wieluńskiej dla swych uczniów oraz nauczycieli. Jest autorem publikacji z tej dziedziny.

Data i miejsce śmierci nieznane.

Publikacje:

Hetper S., 1955, *Lekcja wycieczka do lasu*, „Biologia w Szkole” nr 6.

Hetper S., 1958, *Wycieczki biocenotyczne*, w: „Biuletyn Metodyczny”, nr 3, WODKO Sekcja Biologii, Katowice.

Hetper S., 1965, *Szkolne wycieczki leśne*, w: praca zb., *Szkolne wycieczki biologiczne na terenie województwa katowickiego*, ZO ZNP, Katowice.

Opracowanie: K. Miszczuk

Hiszpańska Bogumiła dr

Bogumiła Maria Hiszpańska, ur. w Warszawie, córka Stanisława Hiszpańskiego, wybitnego malarza. Studiowała na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi w Uniwersytecie Warszawskim, gdzie uzyskała stopień magistra nauk biologicznych. Stopień dr nauk humanistycznych uzyskała w Instytucie Badań Edukacyjnych MEN w Warszawie.

Pracowała jako nauczycielka biologii i chemii w XXXVII LO w Warszawie; w Ministerstwie Edukacji Narodowej jako główny specjalista; w Instytucie Badań Edukacyj-

nych na stanowisku adiunkta. W latach 1978–2004 opublikowała ponad 50 artykułów, m.in. z dziedziny metodyki nauczania oraz oceniania osiągnięć szkolnych uczniów. W książce *Pomóż młodzieży znaleźć wartości – drogowaskazy*, na podstawie charakterystycznych scenek z życia szkoły i pytań pomocniczych, skłania nauczycieli do oceny szkoły, swojej pracy i stosunków z uczniami; jednocześnie, wykorzystując cytaty z wielu prac, ukazuje własną ich ocenę i daje wskazówki do zmiany, a następnie propozycje spotkań wychowawcy z klasą – ich tematykę i przebieg, służących samopoznaniu uczniów i ich rozwojowi moralnemu oraz społecznemu. Na końcu zamieszcza opisy kilku lekcji jęz. polskiego i ekologii oraz pomysły metodyczne nauczycieli. B. Hiszpańska działała w różnych międzynarodowych stowarzyszeniach, w tym International Council of Assotiation for Science Education, oraz uczestniczyła w wielu międzynarodowych konferencjach.

Aktualnie głównie zajmuje się malarstwem artystycznym. Organizuje wystawy własnych prac.

Publikacje:

Hiszpańska B., *Umiejętności samodzielnego uczenia się – szansą przyszłości: materiały i propozycje dla nauczycieli liceów*, wyd. IBE, Warszawa.

Hiszpańska B. *Pomóż młodzieży znaleźć wartości – drogowaskazy*, wyd. IBE, Warszawa.

Hiszpańska B., *Ministerstwo Edukacji Narodowej o nauczaniu przyrody*, MEN, Warszawa.

Hiszpańska B., 1988, *Maturzyści wobec problemów nauk biologicznych*, „Edukacja”, nr 1.

Hiszpańska B., 1987, *Operatywność wiedzy biologicznej maturzystów*, „Biologia w Szkole”, nr 1, <http://www.pbp.poznan.pl/arch/A38.TEX-iso.html>, 2006

Hiszpańska B., 1978, *Konspekty lekcji dla klasy IV powszechnej szkoły średniej*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Hiszpańska B., 1979, *Kurs dla młodych pedagogów*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Hiszpańska B. 1981, *Reforma programów nauczania i podręczników w szkołach węgierskich*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Hiszpańska B., 1982, *Test z biologii dla kl. VI*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Hładyłowicz Edward dr

Edward Hładyłowicz był nauczycielem biologii w XI Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie, a w latach 1972–1991 jego dyrektorem. W latach 70.-80. XX w. kierownikiem Sekcji Biologii OOM w Krakowie. Doktoryzował się w Zakładzie Antropologii Instytutu Zoologii UJ pod kierunkiem prof. dr. Pawła Sikory (1972). Temat pracy doktorskiej „Tempo wzrastania organizmu człowieka w nawiązaniu do jego wysokości”. Przez kilka lat prowadził zajęcia z dydaktyki biologii w Instytucie Biologii WSP (obec. Uniwersytet Pedagogiczny).

Publikacje:

Hładyłowicz E., 1970, *Konkurs. Warzywa mało znane na działkach szkolnych*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Hyla Władysław

Władysław Ludwik Hyla, ur. 5 XI 1894 r. w Krakowie, syn Franciszka i Franciszki (z d. Rózga). W Krakowie ukończył szkołę powszechną, 8-letnie gimnazjum klasyczne i uzyskał świadectwo maturalne. Swoją naukę kontynuował na UJ. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym i zakończył je egzaminem na nauczyciela szkół

średnich przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w 1931 r. Od tej chwili mógł nauczać jako przedmiot główny: biologię i pomocniczy: fizykę.

2 VIII 1922 r. poślubił Olę Kuryło, nauczycielkę (ur. 7 III 1896 r. we Lwowie). Z ich związku urodziło się dwoje dzieci: Bohdan Jan (ur. 25 XII 1927 r.) i Barbara Irena (ur. 6 III 1932 r.).

Swoją pracę zawodową rozpoczął w szkołach prywatnych: 1 września 1922 r. w Gimnazjum Zawodowym w Kaliszu, następnie od 1 września 1923 r. w Prywatnym gimnazjum S. Niemca w Radomsku. Tutaj pracował do 1924 r., następnie w Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Szkół Społecznych w Częstochowie.

W latach 1932/1933 do 1935/1936 pracował dodatkowo w wyższych klasach prywatnej szkoły powszechnej S. Zielińskiej. Od 15 X 1939 do 16 I 1945 r. pracował w Państwowej Szkole Żeńskiej w Częstochowie.

W latach 50. i 60. XX w. był organizatorem wycieczek przyrodniczych i zajęć terenowych dla częstochowskich uczniów i nauczycieli. Żywo uczestniczył w doskonaleniu nauczycieli biologii, współpracując z Sekcją Biologii POM w Częstochowie oraz OOM w Katowicach.

Należał do ZNP, był członkiem Miejskiej Rady Narodowej, prezesem częstochowskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej, delegatem Towarzystwa Kultury Regionu w Częstochowie, członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, członkiem Koła Przyjaciół Harcerstwa, członkiem Caritas w Częstochowie.

Od 1 I 1946 r. został jako nauczyciel IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie oddelegowany na etat dyrektora w Prywatnym Liceum i Gimnazjum Towarzystwa Szkoły Społecznej w Częstochowie.

Zmarł w 1966 r.

Opracowanie: K. Miszczuk

Jaczewska Halina mgr

Halina Jaczewska, ur. 3 II 1902 r. w Warszawie, pochodziła z rodziny o wielopokoleniowych tradycjach patriotycznych. Całe swe bogate życie spędziła w Warszawie. Jako młoda dziewczyna stanęła do walki w obronie Warszawy w 1920 r., będąc sanitariuszką na froncie. Aktywnie działała w harcerstwie i była jego entuzjastką. Skończyła studia biologiczne na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, uzyskując stopień magistra filozofii w zakresie biologii. W 1925 r. związała swe losy z Tadeuszem Jaczewskim, również biologiem, późniejszym profesorem UW, jego prorektorem i członkiem-korespondentem PAN.

We wspomnieniach wielu pokoleń uczennic i wychowanek powracać będzie taka, jaką zapamiętałyśmy z gimnazjum i liceum im. K. z Tańskich Hoffmanowej, w którym pracowała od 1928 r. do czasów powojennych.

Nasza nauczycielka rozpoczynała swą pracę w trudnych warunkach powojennych odbudowy polskiej państwowości, a w niej szkolnictwa, jego reformy i zabiegów o jego nowoczesność. Dobre wyposażenie pracowni biologicznej, propagowanie szkolenia w terenie na wycieczkach przyrodniczych, samodzielność obserwacji, pomiarów i opisów, stanowiły podstawy nauczania biologii u Hoffmanowej. H. Jaczewska, skrupulatna i wnikliwa, uczyła nas tych cech, które podbudowane krytycyzmem, tworzyły fundament nie tylko dla studiów biologicznych. Biologia w naszym humanistycznym gimnazjum nie była bynajmniej przedmiotem drugiej rangi, jej program podlegał tylko elastycznej adaptacji do profilu nauczania ogólnego. Była nauczycielką i wychowawczynią wymagającą, czasem surową, ale sama sobie stawiała również wysokie wymagania.

Okupacja wciągnęła H. Jaczewską bez reszty w konspirację i tajne nauczanie. Z jej udziałem powstawały komplety pod szyldem szkoły zawodowej, organizowała przerzuty grup do mniej zagrożonych miejsc, współpracowała w tym zakresie z innymi szkołami, szczególnie z gimnazjum i liceum im. Królowej Anny Wazówny. Część zajęć odbywała się w mieszkaniu Jaczewskich i nie przerwano ich nawet po aresztowaniu i osadzeniu w Oświęcimiu starszego syna. Nauczaniu, mimo własnego bólu, poświęciła uwagę, starania i ryzyko, na pocieszenie słuchając piosenek patriotycznych i harcerskich, nuconych przez uczennice konspiracyjnie cicho, ale wbrew zasadom konspiracji. Powstanie warszawskie przeżyła w stolicy. Mąż i młodszy syn odeszli do oddziałów AK, potem znaleźli się w obozach. Lecz nasza nauczycielka pracowała bez wytchnienia, organizując na Ochocie kuchnię powstańczą i prowadząc ją aż do kapitulacji dzielnicy.

Po wojnie aż do końca lat 60. pracowała jako wizytatorka, inspektorka i wykładowczyni w kuratorium i Instytucie Pedagogiki, kształciła młodzież i nauczycieli. Dydaktyka

była pasją jej życia. Przez kilka lat pracowała jako członek komitetu redakcyjnego „Biologii w Szkole”. Była autorką publikacji i artykułów o metodach nauczania, współautorką podręcznika zoologii, książek popularyzatorskich, a wśród nich – wspólnej z J. Wernerową książki o reniferach pt. *Wędrowcy mroźnej północy*.

H. Jaczewska była odznaczona Medalem X-lecia PRL i Złotym Krzyżem Zasługi. Wobec choroby w ostatnich latach życia zachowała hart i pogodę ducha, była w kontakcie z otoczeniem i uczennicami, zachowała wprost niezwykłą pamięć.

Póki trwa nasza pamięć, wspomnienie o naszej nauczycielce i wychowawczyni będzie żywe, barwne i czułe. Wiązała z nami nadzieje i ambicje, cieszyła się z naszych osiągnięć. Dała nam z siebie część dobrą, może nawet najlepszą – podstawy rzetelnej wiedzy, sceptycyzm i ostrożność w badaniu zjawisk, mądrość, która się nie narzuca, umiejętność zachowania we wszystkim harmonijnego dystansu oraz humanistyczne zasady współżycia.

H. Jaczewska, wybitna nauczycielka, pedagog i dydaktyk biologii, zmarła w Warszawie 7 VII 1989 r. po pracowitym i trudnym życiu. Pożegnaliśmy ją na cmentarzu Powązkowskim w gronie najbliższych: rodziny, przyjaciół, uczennic i wychowanek, z uczuciem żalu, że odtąd będziemy wspominać ją już tylko w czasie przeszłym, dokonany, nieodwracalnym.

Publikacje:

Michalska-Bagdasarian (Dzik) K., 1980, Halina Jaczewska (1902–1989), „Biologia w Szkole”, nr 1/2.

Opracowanie: K. Michalska-Bagdasarian (Dzik) (zmodyfikowane)

Jagodzińska Małgorzata dr

Małgorzata Jagodzińska, ur. w Płocku, jest dr. nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki – IBE Warszawa. Przebieg pracy zawodowej: nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej w Sikorzu oraz w LO „Impuls” w Płocku; nauczyciel konsultant w zakresie biologii i ewaluacji pedagogicznej w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Płocku; wizytator w Kuratorium Oświaty w Płocku; starszy wykładowca w Instytucie Pedagogiki w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku; koordynator ds. studiów podyplomowych w PWSZ w Płocku; dyrektor Płockiego Ośrodka Edukacji „Impuls” oraz Instytutu Nauk

Humanistycznych i Społecznych PWSZ w Płocku.

M. Jagodzińska ukończyła studia podyplomowe w zakresie: biologia i ochrona środowiska, pomiar dydaktyczny i egzaminowanie, zarządzanie oświatą.

Inne formy doskonalenia zawodowego: kurs kwalifikacyjny przygotowanie do sprawowania nadzoru pedagogicznego; pomiar dydaktyczny; metodyka nauczania biologii; ewaluacja (liczne edycje); pomiar dydaktyczny; organizacja warsztatu pracy doradcy metodycznego; komunikacja interpersonalna itp.

Współpracuje z wieloma krajowymi i zagranicznymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli oraz z ośrodkami akademickimi, biorąc aktywny udział w seminariach i konferencjach naukowych, na które przygotowuje referaty na podstawie prowadzonych badań dotyczących prowadzenia zajęć w zakresie edukacji środowiskowej na różnych

etapach kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem pomiaru efektów dydaktycznych w nauczaniu przyrody w szkole podstawowej; przygotowania nauczycieli i studentów do zawodu nauczyciela; doskonalenia nauczycieli; oceniania; edukacji zdrowotnej w kontekście zadań współczesnej szkoły.

Jest współautorką dwóch prac monograficznych, autorką programów licznych edycji studiów podyplomowych w zakresie oceniania, nauczania przyrody, pedagogiki, edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego organizowanych przez IBE MEN w Warszawie oraz przez PWSZ w Płocku oraz ok. 60 referatów wygłoszonych na różnych konferencjach naukowych, członkiem komitetów naukowych i organizacyjnych wielu konferencji, a także prowadzącą sesje naukowe. Jest promotorem ok. 70 licencjackich prac dyplomowych.

Osiągnięcia: Medal KEN, Nagroda Kuratora Oświaty w Warszawie, Nagroda Rektora PWSZ w Płocku, pierwszy stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii i ochrony środowiska, nauczyciel dyplomowany, ekspert MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli. Ponadto przewodnicząca Zespołu Egzaminatorów OKE w Warszawie na sprawdzian po szóstej klasie szkoły podstawowej, członek komisji konkursów zorganizowanych przez redakcję czasopisma „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” – IBE, Komisji Olimpiady Wiedzy Ekologicznej, Rady Programowej Ogólnopolskiego Kwartalnika Edukacyjnego dla Nauczycieli „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, wcześniej zastępca redaktora naczelnego i zastępca prezesa Oddziału LOP w Płocku, członek Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika – Sekcja Dydaktyki Biologii.

M. Jagodzińska uczestniczyła w przygotowaniu programów w ramach grantów Mazowieckiego Kuratora Oświaty i projektów innych instytucji:

- „Szkolna monografia naszej miejscowości w kontekście zrównoważonego rozwoju” – ZPDN Płock,
- Analiza i interpretacja wyników egzaminu zewnętrznego – ODN Płock,
- Ewaluacja w praktyce szkolnej – ODN Płock,
- Realizacja projektu „Szkoła – Centrum Aktywności Lokalnej” POKL Kapitał Ludzki, Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich – Szkoła Podstawowa w Nowym Kamieniu – projektodawca IBE MEN w Warszawie,
- Realizacja projektu „Szkoła – Centrum Aktywności Lokalnej” POKL Kapitał Ludzki, Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich – Szkoła Podstawowa w Rogozinie – projektodawca IBE MEN w Warszawie,
- Realizacja projektu „Wychowawca w rozmiarze XL” EFS, ZPORR, Działanie 2.1 – projektodawca Płocki Ośrodek Edukacji Impuls,
- Realizacja projektu „Aktywność, Działanie, Rozwój w Gminie Brudzeń Duży”, POKL Kapitał Ludzki, Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich – projektodawca Płocki Ośrodek Edukacji Impuls,
- realizacja projektu „Kompetentny wychowawca w placówkach oświatowych w gminie Zawidz”, POKL Kapitał Ludzki, Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich – projektodawca Gmina Zawidz,
- Polsko-Amerykański Program Edukacji Ekologicznej „Krag”, CEE w Płocku.

Doświadczenia naukowe: współpraca z Instytutem Pedagogicznym im. P. Tyczyny w Humaniu (Ukraina), wygłaszanie referatów na konferencjach międzynarodowych na Litwie i organizowanych przez Wszechnicę Mazurską w Olecku, udział w Projekcie „Demokracja w szkole – system duński”.

Publikacje:

- Jagodzińska M., 2005, *Przygotowanie nauczycieli do nauczania przyrody w szkole podstawowej*, Wyd. ODN, Płock.
- Jagodzińska M., Buchcic E., 2012, *Nauczyciel przyrodnik. Zasoby, konteksty, działanie pedagogiczne*, Wyd. PWSZ, Płock.
- Jagodzińska M. (red.), 2007, *Wychowawca w rozmiarze XL*, Wyd. Korepetytor, Płock.
- Jagodzińska M. (red.), 2007, *Profilaktyka w szkole*, Wyd. Korepetytor, Płock.
- Jagodzińska M. (red.), 2006, *Aktywność, Działanie, Rozwój w Gminie Brudzeń Duży*, Wyd. Korepetytor, Płock.
- Jagodzińska M. (red.), 2011, *Kompetentny wychowawca w placówkach oświatowych w Gminie Zawidz*, Wyd. Korepetytor, Płock.
- Jagodzińska M., 2009, *Szkoła – Centrum Aktywności Lokalnej*, Wyd. Korepetytor, Płock.
- Jagodzińska M., Kasprzyk J., Walczak F., 2002, *Ścieżka dydaktyczna Łąck*, Nadleśnictwo Łąck, ODN, Płock.
- Jagodzińska M., Buchcic E., 2005, *Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów*, w: *Kształcenie przyrodnicze w szkole podstawowej. Teoria i praktyka*, Cichy D. (red.), ODN, Płock.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla nauczyciela – Badanie wody*. 311[24].Z1.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla ucznia – Badanie wody*. 311[24].Z1.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla nauczyciela – Monitorowanie wód*. 311[24].Z3.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla ucznia – Monitorowanie wód*. 311[24].Z3.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla nauczyciela – Wykorzystanie zasobów wód*. 311[24].Z4.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Jagodzińska M., 2005, *Poradnik dla ucznia – Wykorzystanie zasobów wód*. 311[24].Z4.02 MEN EFS ITE. Wydawca ITE – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu.
- Buchcic E., Jagodzińska M., Żeber-Dzikowska I., 2005, *Edukacja środowiskowa. Gospodarowanie odpadami. Teoria. Europejska Akademia Ekologii. Uczy segregować odpady opakowaniowe. Kaskada edukacyjna „Nie musimy śmiecić”. Poradnik metodyczny, z. 2*, NFOŚiGW. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Komunalnych Związków Gmin, Gdynia.
- Jagodzińska M., Buchcic E., Żeber-Dzikowska I., 2005, *Edukacja środowiskowa. Gospodarowanie odpadami. Praktyka Europejska Akademia Ekologii. Uczy segregować odpady opakowaniowe. Kaskada edukacyjna „Nie musimy śmiecić”. Poradnik metodyczny, z. 3*, NFOŚiGW. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Komunalnych Związków Gmin, Gdynia.
- Buchcic E., Jagodzińska M., Żeber-Dzikowska I., 2005, *Współdziałanie szkoły w gospodarowaniu odpadami. Europejska Akademia Ekologii. Uczy segregować odpady opakowaniowe. Kaskada edukacyjna „Nie musimy śmiecić”. Poradnik metodyczny, z. 4*, NFOŚiGW. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Komunalnych Związków Gmin, Gdynia.

Janicka-Panek Teresa dr

Teresa Janicka-Panek, ur. w 1958 r. w Łowiczu, córka Henryka i Krystyny (z d. Jabłońska). Ukończyła LO im. J. Chełmońskiego w Łowiczu. Pedagogikę w zakresie nauczania początkowego studiowała w latach 1977–1981 na Wydziale Filozoficzno-Historycznym na Uniwersytecie Łódzkim. Na podstawie pracy pt. *Zajęcia wyrównawcze w szkole wiejskiej jako miejsce realizacji wychowawczych celów kształcenia*, przygotowanej pod kierunkiem dr. D. Greulich, uzyskała dyplom magistra pedagogiki.

W toku ponad 30-letniej pracy zawodowej pełniła coraz bardziej odpowiedzialne zadania i funkcje. Początkowo pracowała jako nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej w Parmie k. Łowicza (woj. łódzkie) (1981–1986), potem była doradcą metodycznym w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Łodzi (1986–1990). Następnie w gminie Nieborów została zatrudniona jako dyrektor Szkoły Podstawowej w Bobrownikach (1990–1996); a także inspektor ds. oświaty (1993–1995). W latach 1992–1994 była radną Gminy Łowicz i przewodniczącą Komisji Oświaty, Kultury i Sportu. W 1996 r. została starszym wizytatorem Kuratorium Oświaty w Skierniewicach. Od 1997 r. jest nauczycielem konsultantem ds. edukacji wczesnoszkolnej, dyrektorem Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Skierniewicach. Autorka lub współautorka programów nauczania początkowego, materiałów metodycznych dla nauczycieli klas I–III. W 1998 r. uzyskała trzeci stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania początkowego. Stopień dr. nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki został jej nadany w IBE w Warszawie w 2003 r. na podstawie rozprawy pt. *Skuteczność zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej po trzech latach reformy*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. D. Cichy, opublikowanej w 2004 r. Za dysertację doktorską otrzymała wyróżnienie Marszałka Województwa Łódzkiego (2004).

Swoją wiedzę i doświadczenie pogłębiała w ramach: Studium Podyplomowym Życia Rodzinnego przy Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie (1994), aplikacji administratorskiej (1996), Studium wz. Doskonalenie Zarządzania według Programu TERM-IAE Politechnika Łódzka (finansowane z funduszy PHARE) (1997), studiów podyplomowych: Finansowanie i zarządzanie działalnością oświatową, WSBiF w Bielsku-Białej (2000); w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, WISBiOP w Radomiu (2003); oligofrenopedagogika z terapią pedagogiczną, WSUPiZ w Rykach (2004). Ukończyła wiele form kształcenia ustawicznego, także zagranicznych. Była uczestnikiem wielu seminariów zagranicznych o tematyce przyrodniczej.

Od 1997 r. pracuje jako nauczyciel akademicki na stanowisku adiunkt w Mazowieckiej Wyższej Szkole Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu; sekretarz Katedry Metodologii Badań Pedagogicznych u prof. dr. hab. W.P. Zaczyńskiego, MWSHP w Łowiczu.

T. Janicka-Panek prowadzi zajęcia z następujących przedmiotów: pedagogika ogólna, pedagogika wczesnoszkolna, dydaktyka wczesnoszkolna, pedeutologia, metodyka nauczania początkowego, terapia pedagogiczna. W latach 2007–2011 była nauczycielem akademickim w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Skierniewicach, dy-

rektorem Instytutu Filologii Polskiej, opiekunem Koła Naukowego Filologów; a od 2011 r. wykładowcą BHP i organizacji pracy. Zorganizowała Ogólnopolską Konferencję „Projekty badawcze w naukach społecznych” (2009) oraz dwie ogólnopolskie konferencje dla dydaktyków biologii szkół wyższych, udokumentowane wydaniem monografii z recenzjami naukowymi.

Do jej ważniejszych wydarzeń i osiągnięć należy udział:

- w badaniach organizowanych przez UMCS w Lublinie nt. „Badanie osiągnięć edukacyjnych uczniów klas I–III; oraz w badaniach wyników nauczania w zakresie 7 ówczesnych przedmiotów nauczania (1986–1990);
- w ogólnopolskich badaniach pt. „Badanie gotowości szkolnej sześciolatków”, koordynator Zespołu nr 5 w woj. łódzkim, badaniami objęto 910 dzieci 6-letnich, wyniki opublikowano (2006–2007);
- w międzynarodowych badaniach „Teacher Education and Development Study-Mathematics”, TEDS-M realizowanych pod egidą Międzynarodowego Stowarzyszenia Badania Osiągnięć Edukacyjnych (IEA) (2007–2008);
- w Projekcie „Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy”, funkcja edukatora współpracującego z 270 nauczycielami nauczania początkowego woj. łódzkiego, którzy dokonali diagnozy profilu inteligencji (H. Gardner), zaprojektowali pracę opartą na uzyskanych wynikach, a następnie zbadali efekty rocznej pracy pedagogicznej (4 500 uczniów klas I) (2008–2011);
- w Ogólnopolskim Seminarium Badawczym, publikacje z zakresu metodologii badań pedagogicznych, artykuły naukowe (2000–2012); także na Ukrainie.

W latach 1999–2011 WODN w Skierniewicach pod jej kierownictwem zorganizował 125 form szkoleń dla nauczycieli, 271 grup, na łączną liczbę 8 423 godz., dla 6191 osób. Były to szkolenia zrealizowane na podstawie grantów Łódzkiego Kuratora Oświaty lub MEN. Wśród form kształcenia ustawicznego ujęto także te, które dotyczyły rozwijania zainteresowań przyrodniczych, stosowania sposobów nauczania aktywizujących uczniów (metoda projektów), diagnozowania profilu inteligencji; w tym inteligencji przyrodniczej.

Opublikowała wiele artykułów o kształtowaniu u uczniów klas I–III postaw proekologicznych, umiejętności badawczych, np. *Edukacyjna ścieżka środowiskowa po Unii Europejskiej* („Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” 2004, nr 2–3); *Pojęcie osiągnięć szkolnych w kontekście pedagogiki konstruktywistycznej* („Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” 2008, nr 1–2).

Jest członkinią Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych (od 2002), wiceprezesem Oddziału Regionalnego TUL w Piotrkowie Trybunalskim, propagatorką idei zrównoważonego rozwoju (konferencje w Łowiczu, Bobrownikach i Dzierżgówku).

Aktualne zainteresowania T. Janickiej-Panek obejmują naukowe badania nad działaniem nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej oraz edukację enaktywną, ikoniczną i symboliczną dzieci w wieku 3–10 lat; także w zakresie edukacji przyrodniczej. Jest autorką programów doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Publikacje:

Janicka-Panek T., 2002, *Zanim wybierzesz program i podręcznik do nauczania zintegrowanego*, „Fraszka Edukacyjna”, Warszawa.

- Janicka-Panek T., 2004, *Skuteczność zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej po trzech latach reformy*, „Fraszka Edukacyjna”, Warszawa.
- Janicka-Panek T., 2007, *Stanowienie celów dydaktyczno-wychowawczych w zintegrowanej edukacji uczniów*, ITeE, Radom-Skierniewice.
- Janicka-Panek T. (współred. z A. Dąbrowską), 2007, *Nauczyciel i uczeń w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*, „Korepetytor”, Płock.
- Janicka-Panek T. (red.), 2008, *System wsparcia doradztwa zawodowego (z teorii i praktyki)*, ITeE, Skierniewice-Radom.
- Janicka-Panek T. (red.), 2010, *Projekty badawcze w naukach społecznych*, PWSZ, Skierniewice.
- Janicka-Panek T., 2001, *Efekty zintegrowanej edukacji przyrodniczej w klasie I – prezentacja wyników eksperymentu pedagogicznego*, w: Kowalak A. (red.), *Współpraca międzynarodowa w edukacji ekologicznej*, Krosno.

Janowski Jan mgr

Jan Janowski, aktywny nauczyciel biologii w liceach w Łodzi. Jego zasługą były modelowo urządzone pracownie biologiczne i organizowane cykliczne spotkania z nauczycielami biologii, których celem było krzewienie wiedzy i wymiana praktycznych doświadczeń z zakresu nauczania biologii na różnych poziomach nauczania.

Jarmulski Emil

Emil Jarmulski był nauczycielem przyrody w czteroklasowej Szkole Powszechnej w Świrzanach, a także biologii i fizyki w gimnazjum (1885/1886).

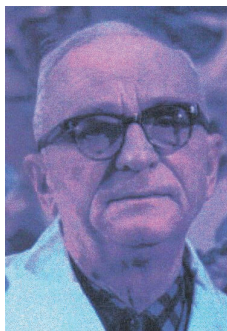
Wraz z Edwardem Potęgą redagował „Czasopismo Przyrodnicze”, będące od 1933 r. czasopismem Towarzystwa Przyrodników im. S. Staszica, a także „Kółko Przyrodnicze” (1933–1938), adresowane do „młodych miłośników przyrody”. Przekazywano w nim wskazówki dotyczące organizacji i pracy kół przyrodniczych oraz sprawozdania z ich działalności.

E. Jarmulski w swych artykułach prezentował programy nauczania przyrody. Podkreślał eksperymentalny charakter nauk przyrodniczych.

Publikacje:

- Jarmulski E., 1930, *O potrzebie czasopisma przyrodniczego dla młodzieży*, Łódź.
- Jarmulski E., 1935, *Klucz do oznaczania grzybów*, Wyd. Towarzystwo Przyrodnicze, Łódź.
- Jarmulski E., 1930, *Przykład programu szczegółowego dla pięciu pierwszych oddziałów szkoły powszechnej i odpowiednich klas gimnazjum niższego*, „Czasopismo Przyrodnicze”, R. IV.
- Jarmulski E., 1930, *Stosunek przyrodoznawstwa do robót ręcznych jako przedmiotu nauczania szkolnego*, „Roboty Ręczne i Rysunki”, nr 4.
- Mowszowicz J., 1974, *Pamięci Edwarda Potęgi*, „Biologia w Szkole”. *Historia Muzeum*, w: www.biol.uni.lodz.pl.muzeum/html/hist.htm (16.02.2012), [www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain_content.id.=93190\(i id=130985\)](http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain_content.id.=93190(i id=130985))
- Sprawozdanie c.k. Rady Szkolnej o stanie szkół średnich galicyjskich w r. szk. 1885/1886, Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa.

Jaromin Ludwik dr

Ludwik Jaromin, ur. w 1905 r. w Niwce (obecnie dzielnica Sosnowca). Ukończył Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Mysłowicach. Do 1939 r. pracował jako nauczyciel w szkolnictwie śląskim. W czasie II wojny światowej pracował jako cieśla górniczy. Po jej zakończeniu studiował na UJ w Krakowie, gdzie pod kierunkiem prof. dr. Władysława Szafera opracował i obronił rozprawę doktorską na temat przywrócenia hałdom i piaszkom śląskim roślinności. W latach 1954–1956 zorganizował Zespół Inwentaryzacyjny Nieużytków Poprzemysłowych PAN i uczestniczył w rejestrowaniu roślinności hałd i piaszorni. W 1956 r. został adiunktem w Zakładzie Ochrony

Przyrody PAN w Krakowie, równocześnie organizował oddział tego Zakładu w Katowicach, którym kierował do 1959 r. Publikował wiele prac naukowych z botaniki i ochrony przyrody.

Z inicjatywy L. Jaromina i jego współpracowniczek, dr Eugenii Górkiewicz, w 1928 r. reaktywowano działalność Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, które funkcjonowało na Górnym Śląsku do II wojny światowej. Początkowo w Katowicach (1956) powstała filia Krakowskiego Oddziału PTP, a następnie (1962) samodzielny Katowicki Oddział PTP. L. Jaromin dbał o to, by liczba członków stale rosła, rekrutując ich nie tylko spośród naukowców, lecz również słuchaczy i absolwentów Studium Nauczycielskiego oraz nauczycieli biologii szkół średnich.

W okresie, kiedy na Śląsku jeszcze nie było wyższej uczelni kształcącej przyrodników, L. Jaromin wraz z doskonałą kadrą katowickiego Studium Nauczycielskiego wykształcił rzeszę przyrodników na poziomie dobrej zawodowej szkoły półwyższej. Absolwenci zasilający oświatę innych województw, głównie zachodnich, często pracowali w szkołach średnich, jednocześnie podnosili kwalifikacje w uniwersytetach, niektórzy przez przewody doktorskie i habilitacyjne.

Prowadził znakomite wykłady z botaniki i ochrony przyrody z powiązaniem z ciekawymi i wartościowymi zajęciami terenowymi. Wszyscy Go pamiętają jako wymagającego, surowego i pedantycznie uporządkowanego dydaktyka. Posiadał rzadko spotykany dar przekazywania wiedzy, wspierane metodycznie wplecionymi środkami dydaktycznymi. Prowadził świetne ćwiczenia, tak przygotowane, by je można było później wykorzystać zarówno w szkole podstawowej, jak i średniej. Materiał do ćwiczeń pochodził bardzo często z zajęć terenowych. Zajęcia terenowe/wycieczki, obok typowych zagadnień florystycznych uczących oznaczania, zbierania i preparowania roślin, zawierały ogromny ładunek nowoczesnej wiedzy ekologicznej, która w owym czasie nawet na wszystkich uniwersytetach nie była wykładana. Tak zorientowana była również jego działalność biologiczno-dydaktyczna w okresie pracy jako kierownik Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Katowicach. L. Jaromin zmarł w 1992 r.

Publikacje:

Jaromin L., 1955, *Z frontu o czystość wód*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, z. 1.

Jaromin L., 1958, *Rezerwat lasu bukowego na Srebrnej Górze („Segiet”) w Blachówce*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, z. 4.

Jaromin L., 1960, *Nowe stanowisko orzecha wodnego w Kuźni Nieborowskiej*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, z. 4.

Jaromin L., 1965, *Krajobrazy województwa katowickiego*, w: Praca zb., *Szkolne wycieczki biologiczne na terenie województwa katowickiego*, „Biuletyn Metodyczny”, ZO ZNP, Katowice.
Opracowanie: Świerad J., 1996, *Dr Ludwik J (1905–1992)*, „Przyroda Górnego Śląska”, nr 6 (zmien.)

Jóźwiak Małgorzata Anna dr

Małgorzata Anna Jóźwiak, ur. 13 X 1956 r. w Nowej Dębie, córka Jana Lechickiego i Marii Doroty (z d. Kossakowska-Dębicka). Ukończyła LO im. J Słowackiego w Kielcach, w latach 1975–1979 studiowała w WSP w Kielcach, gdzie uzyskała tytuł magistra biologii. W latach 1985–2006 pracowała w kieleckich szkołach średnich jako nauczyciel biologii, a 1999–2004 także jako nauczyciel doradca metodyczny i ministerialny ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w I LO im S. Żeromskiego. W latach 2002–2006 była dyrektorem tej szkoły. Z racji wielu uczniów finalistów Olimpiady Biologicznej jest członkiem Stowarzyszenia Nauczycieli Olimpijskich. M.A. Jóźwiak jest twórcą autorskich programów nauczania: „Ekozdrowie” oraz „Promocja zdrowia, higiena życia, zdrowy organizm, prawidłowy rozwój”, wpisanego do rejestru innowacji pedagogicznych, realizowanego w klasach medycznych o profilu biologiczno-chemicznym. Na Uniwersytecie Warszawskim uzyskała III stopień specjalizacji zawodowej oraz tytuł nauczyciela dyplomowanego. Jest współtwórcą sylabusów przedmiotowych i materiałów szkoleniowych wdrażających Nową Maturę i pracownikiem Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi. Od 2007 r. jest pracownikiem Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. W 2009 r. obroniła rozprawę doktorską pt. *Ocena zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi i metalami ciężkimi z wykorzystaniem porostów w aglomeracjach miejskich na przykładzie Kielc* na Wydziale Nauk Biologicznych na Uniwersytecie Wrocławskim, na którym przyjęty został dorobek naukowy stanowiący podstawę do otwarcia przewodu habilitacyjnego.

Wykształcenie uzupełniające: kurs doskonalenia zawodowego w zakresie biologii (1992), kurs doskonalenia zawodowego w zakresie biologii (1996), kurs dla Promotorów Reformy Oświaty (1999), kurs Standardy w konstrukcji narzędzi pomiaru dydaktycznego (1999) oraz studia podyplomowe w zakresie biologii z elementami wychowania seksualnego (2000), certyfikat MENiS egzaminatora okręgowej komisji egzaminacyjnej (2000), kurs kwalifikacyjny Kierowanie placówką oświatową (2000), ekspert MENiS ds. awansu zawodowego nauczycieli.

Dodatkowe uprawnienia: egzaminator okręgowych komisji egzaminacyjnych, ekspert Ministerstwa Edukacji Narodowej, nauczanie drugiego przedmiotu.

Odnaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (1996), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2002).

Dorobek naukowy: książki *Botanika* i *Zoologia*, artykuły naukowe, opracowania naukowe wykorzystane w praktyce, artykuły dydaktyczne z zakresu biologii, recenzje wydawnicze podręczników do biologii.

Publikacje:

- Józwiak M.A., 2009, *Ocena zanieczyszczenia powietrza w ekosystemie leśnym w centralnej części Gór Świętokrzyskich z wykorzystaniem epifitów*, Monitoring Środowiska Przyrodniczego, nr 10, s. 43-50.
- Józwiak M.A., Rybiński P., 2009, *Możliwości wykorzystania czerwonej krzyżówki kalifornijskiej (*Eisenia foetida* Sav.) do utylizacji odpadów organicznych pochodzenia przemysłowego*, Monitoring Środowiska Przyrodniczego, nr 10, s. 27-31.
- Kargol M., Przystalski M., Józwiak M.A., 2009, *Zmysły: dotyku i równowagi*, w: Kargol M. (red.), *O zmysłach człowieka i rozwoju technik komputerowych*, Kielce, s. 39-41.
- Kargol M., Przystalski M., Józwiak M.A., 2009, *Zmysły: smaku i węchu*, w: M. Kargol (red.), *O zmysłach człowieka i rozwoju technik komputerowych*, Kielce, s. 42-44.
- Józwiak M.A., Józwiak M., 2009, *Zastosowanie mikroskopii elektronowej w bioindykacji środowiska*, Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych, 40, s. 419-429.
- Józwiak M.A., 2009, *Przyczynek do poznania lichenobioty Bellsundu (SW Spitsbergen)*, Rocznik Świętokrzyski. Ser. B – nauki przyrodnicze, 30: s. 15-28.
- Józwiak M.A., 2010, *Ekologiczne uwarunkowania występowania porostów i ich wykorzystanie w biomonitoringu środowiska*, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, 1(33), s. 5-15.
- Józwiak M.A., 2010, *Charakterystyka cech gatunkowych porostów występujących na Calyposstrandzie (SW Spitsbergen)*, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, 4(36), s. 5-14.
- Józwiak M.A., Józwiak M., Szwed M., 2010, *Metody transplantacji porostów stosowane w biomonitoringu powietrza atmosferycznego*, Monitoring Środowiska Przyrodniczego, vol. 11, s. 15-23.
- Kozłowski R., Józwiak M.A., Borowska E., 2010, *Porównanie wybranych metod do obliczania wysokości opadu spływającego po pniach drzew*, Monitoring Środowiska Przyrodniczego, vol. 11, s. 25-33.
- Józwiak M.A., Rybiński P., 2010, *Wykorzystanie Red Hybrid of California [*Eisenia foetida* (Sav)] do procesów bioremediacji piasków morskich zanieczyszczonych związkami ropopochodnymi*, Rocznik Świętokrzyski. Ser. B – nauki przyrodnicze, 31: s. 1-10.
- Józwiak M.A., 2010, *Biomonitoring środowisk lądowych i wodnych*, t. 2, Wydawnictwo UJK, Kielce.
- Józwiak M.A., 2010, *Zmiany makroskopowe plech *Hypogymnia physodes* (L.) Nyl. w warunkach stresu antropogenicznego*, Monitoring Środowiska Przyrodniczego, 13, s. 51-62.
- Józwiak M.A., Jachymczyk B., Bętkowska B., Cieplicka K., 2010, *Ocena zanieczyszczenia powietrza wzdłuż tras szybkiego ruchu z wykorzystaniem bioindykatorów*, Rocznik Świętokrzyski Seria B – nauki przyrodnicze, vol. 33, s. 47-65.
- Józwiak M.A., Bętkowska B., 2010, *Analiza zmian makroskopowych w plechach porostu *Hypogymnia physodes* (L.) Nyl. w zależności od odległości od źródła emisji punktowej*, Rocznik Świętokrzyski Seria B – nauki przyrodnicze, vol. 33, s. 11-31.
- Józwiak M.A., Cieplicka K., 2012, *Zmiany makroskopowe i mikroskopowe w mchu *Pleurozium schreberi* (Brid.) Mitt. pod wpływem zanieczyszczeń komunikacyjnych*, Rocznik Świętokrzyski Seria B – nauki przyrodnicze, vol. 33, s. 33-45.
- Józwiak M.A., 2012, *Hodowle i badania laboratoryjne w pracowniach szkolnych jako element doskonalenia nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, w: Fudali I., Żeber-Dzikowska I., Buchcic E. (red.), *Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych w obszarach wiejskich i miejskich*, UJK Kielce, s. 207-219.
- Józwiak M.A., Józwiak M., 2012, *Wykorzystanie zajęć terenowych w edukacji międzyprzedmiotowej, nauczanie interdyscyplinarne*, w: Fudali I., Żeber-Dzikowska I., Buchcic E. (red.), *Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych w obszarach wiejskich i miejskich*, UJK Kielce, s. 271-287.

Kałuża Jan dr

Jan Kałuża, ur. 16 X 1936 r. w Boguszowicach, w rodzinie robotniczej. Uczęszczał do LO w Cieszynie, gdzie w 1954 r. złożył egzamin dojrzałości. Studiował w Krakowie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. W 1959 r. uzyskał stopień magistra biologii. Jego praca magisterską *Naczynia krwionośne w narządzie węchowym węgorza* została opublikowana w „Acta Zoologica Cracoviensis” (1960).

Pracę zawodową nauczyciela biologii podjął w 1959 r. w LO w Dobrzeniu Wielkim. W latach 1962–1973 pracował w LO w Koźlu. Posługiwał się metodami nauczania aktywizującymi pracę uczniów. Na podkreślenie zasługuje jego praca nad organizacją zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej i ich wpływem na rozwój zainteresowań biologicznych wśród uczniów. Wzorcowe konspekty tych zajęć zostały opublikowane przez Sekcję Biologii COM w *Materiałach metodycznych dla nauczycieli liceów ogólnokształcących* (1970, 1972). J. Kałuża przez wiele lat prowadził Szkolne Koło LOP, które zajęło I miejsce w ogólnokrajowym konkursie na najlepsze koło w Polsce. Pozycja ta utrzymywała się przez dalsze lata, aż przechodnia nagroda – statuetka żubra – pozostała w szkole na stałe. O efektach pracy dydaktyczno-wychowawczej J. Kałuży świadczą artykuły zamieszczone w prasie lokalnej. W 1973 r. powierzono mu funkcję zastępcy dyrektora szkoły. W tym samym roku przeniósł się do pracy naukowo-dydaktycznej w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Oddziale w Opolu. Równocześnie podjął w WSP w Krakowie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym studia doktoranckie w Instytucie Biologii. Pod kierunkiem prof. W. Stawińskiego prowadził badania i opracował rozprawę doktorską pt. *Wpływ zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej na rozwój zainteresowań biologicznych uczniów liceów ogólnokształcących*. Po jej obronie w 1977 r. uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych ze specjalnością wz. dydaktyki i biologii. Obszerną część jego pracy doktorskiej opublikowano w 1982 r. w „Wissenschaftliche Zeitschrift d. Pädagogische Hochschule”, WSP w Güstrow (Niemcy).

Wielu wychowanków z liceum zawdzięcza mu nie tylko rozległą wiedzę biochemiczną, dzięki której z powodzeniem wkroczyli w mury wyższych uczelni medycznych, rolniczych czy uniwersytetów, ale także przejęcie trwale zainteresowania dla tak ważnej dziś dla egzystencji człowieka problematyki ekologicznej.

„Jako naukowo-dydaktyczny pracownik IKN-owskiego systemu doradztwa pedagogicznego, szczególnie wkład pracy wniósł w realizację reformy szkoły podstawowej, będąc (...) cenionym i kompetentnym wykładowcą zagadnień środowiska społeczno-przyrodniczego (nowej wtedy dziedziny) w procesie powszechnego wówczas podnoszenia kwalifikacji nauczycieli w międzyszkolnych zespołach samokształceniowych.

Interesowały Go też zagadnienia pomiaru wiedzy uczniów, czego wyrazem były liczne testy z biologii i biochemii dla różnych typów szkół. Dowodem uznania dla Jego kompetencji w tej dziedzinie było powierzanie Mu od wielu lat przez akademie medyczne i rolnicze tworzenia zestawów testów na egzaminy wstępne”.

Zostawszy w 1982 r. wicedyrektorem Oddziału Doskonalenia Nauczycieli (Instytutu Kształcenia Nauczycieli) w Opolu, zajął się kierowaniem i koordynowaniem wieloaspektowej działalności nauczycieli-metodyków. Prowadził ten dział z niezwykłą systematycznością i dokładnością, porządkując racjonalnie tę rozległą dziedzinę doradztwa pedagogicznego. Był też wraz z gronem najbliższych współpracowników współtwórcą – uznanej za wzorową w skali kraju – koncepcji włączenia pracy nauczycieli-metodyków w system doradztwa i doskonalenia IKN. To głównie dzięki Niemu rozwiązania opolskie w tej dziedzinie prezentowano jako modelowe dla całego systemu.

Rozumiał doskonalenie nauczycieli jako ruch „do przodu” – jako dążenie do coraz lepszych wyników pracy wychowawczo-dydaktycznej nauczycieli. Jako przewodniczący Wojewódzkiej Rady Postępu Pedagogicznego inicjował formy inspirowania nauczycieli do unowocześniania i ulepszania swej pracy, zabiegał też o upowszechnianie ich pedagogicznych i dydaktycznych doświadczeń, które miały inspirować innych do poszukiwania nowych, i lepszych (lub „starych” i lepszych) rozwiązań problemów pracy szkoły i nauczycieli. W stosunkowo krótkim czasie (jak na tego rodzaju działalność) zgromadził ponad 30 prac.

Upowszechnianiu doświadczeń pedagogicznych poświęcona była też praca J. Kałuży jako zastępcy redaktora naczelnego „Kwartalnika Nauczyciela Opolskiego”, którym został w 1982 r. Swoimi zainteresowaniami naukowymi objął zagadnienia ekologiczne, pomiaru osiągnięć ucznia, dydaktyki biologii. Szczególnie pasjonowała go sprawa budzenia u uczniów zainteresowań naukami przyrodniczymi. Rozumiał bowiem, że efekty dydaktyczne powstają nie tyle z motywacji negatywnych uczenia się, wynikających z poczucia przymusu, lecz przede wszystkim z motywacji pozytywnej, wśród których za najważniejszą uważał rozbudzenie człowieczej ciekawości poznania.

Jego prace naukowe to ponad 40 publikacji drukowanych w różnych periodykach polskich i niemieckich (m.in. „Kwartalnik Nauczyciela Opolskiego”, biuletyny Centralnego Ośrodka Metodycznego, biuletyny Zarządu Głównego LOP czy wspomniane „Acta Zoologica Cracoviensis” i „Wissenschaftliche Zeitschrifte Pädagogische Hochschule” w Güstrow).

Uhonorowany różnymi nagrodami (3 razy kuratora, 2 razy ministra, raz nagrodą zespołową dyrektora IKN) i odznaczeniami (Złoty i Brązowy, Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, odznaka „Zasłużonemu Opolszczyźnie”, Złota i Srebrna Odznaka Honorowa LOP, Medal 800-lecia Koźła), ale ci, którzy Go znali bliżej, wiedzieli, że największą satysfakcję odczuwał, gdy jakaś praca „dobrze wyszła” (jak to określał).

„Daremny jest trud wyrażenia człowieka, który odszedł suchym przypomnieniem kilku faktów z jego biografii. Przypomnieniem jego niezwykłej rzetelności i sumienności, pracowitości i głęboko zakorzonego poczucia obowiązku, Jego metodyczności i uprządkowania, mądrości i spokojnej rozważliwej, żarliwej ideowości i oddania sprawie szkoły”.

J. Kałuża zmarł w styczniu 1986 r. Pochowany został w Kędzierzynie-Koźlu.

Publikacje:

Słownik biograficzny nauczycieli Śląska Opolskiego, Kałuza J., t. 6, poz. 48.

Bąk Z., 1986, Pamięci Jana Kałuży (16 X 1936 – 18 I 1986), *Kwartalnik Nauczyciela Opolskiego*.

Kałuza J., 1959, *Naczynia krwionośne w narządzie węchu u węgorza (Anguilla anguilla L.). The blond vessels of the olfactory organ of the Eel (anguilla anguilla L.)*, *Acta Biologia Cracoviensia*, S. Zoologie. V. 11.

Kałuza J., 1970, *Składniki chemiczne organizmów, węglowodany, ich rola w metabolizmie komórki. Tłuszcze. Biokatalizatory*, w: Zdebska J. (red.), *Materiały pomocnicze do realizacji programu zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej*, Sekcja Biologii COM, Warszawa.

Kałuza J., 1972, *Reakcje rozpoznawcze na niektóre węglowodany (glukozę, fruktozę i celulozę). Reakcje rozpoznawcze niektórych aminokwasów oraz wykrywanie ich obecności w białkach. Ekstrakcja tłuszczu z nasion i badanie jego nienasylenia. Struktura i rodzaje enzymów: Wpływ temperatury i pH na działanie enzymów. Rodzaje i zasady stosowania antybiotyków w medycynie i lecznictwie zwierząt (Konspekty ćwiczeń)*, w: Zdebska J. (red.), *Zajęcia fakultatywne w grupie biologiczno-chemicznej. Materiały metodyczne dla nauczycieli liceów ogólnokształcących*, Sekcja Biologii COM, Warszawa.

Kałuza J., 1976, *Wpływ zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej na rozwój zainteresowań biologicznych uczniów liceów ogólnokształcących*, w: Praca zb., *Materiały z II ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, Warszawa, WSiP.

Opracowanie: na podstawie publikacji Z. Bąka, informacji dyr. mgr. R. Więcka i W. Stawińskiego

Karczewska Danuta mgr

Danuta Karczewska, ur. w 1930 r. w Lipnie, w rodzinie nauczycielskiej. Już we wczesnej młodości zetknęła się z wieloma problemami i techniką pracy nauczycielskiej. Szkołę podstawową i licealną kończyła w Lipnie. W 1950 r. podjęła studia biologiczne w WSP w Warszawie. Dyplom magistra biologii uzyskała na UMCS w Lublinie. Kolejno pracowała jako nauczycielka biologii w liceach warszawskich, wizytator szkół średnich dla pracujących oraz dyrektor liceów dla pracujących, ostatnio jako zastępca kierownika Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej. Walczyła o odpowiednie umiejscowienie biologii w programach szkół dla pracujących, o unowocześnienie metod nauczania tego przedmiotu. Współpracując z Instytutem Programów Szkolnych, z zespołem wizytatorów-metodyków przedmiotowych opracowywała materiały metodyczne i rozkłady materiałów, recenzowała publikacje z zakresu oświaty dla pracujących.

Jej osobowość cechowało wiele zalet. Odznaczała się wielką skromnością, ofiarnością, życzliwością i wyrozumiałością dla wszystkich. Nie zwracała uwagi na sprawy materialne i odznaczenia. Jej miłość do przyrody, do zwierząt i roślin była tak wielka, że wywoływała u innych uczucie odprężenia, radości, zachwytu oraz poczucie harmonii świata.

Była człowiekiem wielkiej prawości i życzliwości. Pozostawiła po sobie w głębokim żalu przyjaciół, współpracowników, uczniów i wszystkich z kimkolwiek zetknęła się w swym pracowitym życiu, którzy stracili ofiarnego przyjaciela, poświęcającego się bez reszty sprawom młodzieży, cenionego wychowawcę, człowieka szlachetnego serca i twórczego umysłu.

D. Karczewska zmarła dnia 21 X 1994 r. w Warszawie.

Opracowanie: A. Wyciechowska

Wyciechowska A., 1995, *Mgr Danuta Karczewska nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Karpowicz Wanda dr

Wanda Karpowicz, ur. 4 IX 1897 r. w Warszawie, w rodzinie znanego pedagoga Stanisława Karpowicza. Ukończyła z wyróżnieniem gimnazjum J. Kowalczykówny i J. Jawurkówny, a po skończeniu studiów wróciła do tego gimnazjum jako nauczyciel. Studiowała w latach 1914–1919 na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UW. Rozprawę doktorską nad rozwojem przedrośli oraz pierwszych liści sporofitu paproci krajowych (*Polypodiaceae*), pod opieką prof. dr. B. Hryniewieckiego, obroniła w 1927 r. w krakowskiej Akademii Umiejętności. Po ukończeniu studiów prowadziła badania jako pterydolog. Zebrała do zielnika UW wszystkie gatunki paproci występujących w kraju, dokonując jednocześnie weryfikacji ich oznaczenia. Pracę tę ukończyła w 1970 r.

Pracę zawodową podjęła jako nauczycielka biologii w Żeńskim Gimnazjum J. Kowalczykówny i J. Jawurkówny, gdzie zetknęła się z W. Haberkantówną i innymi czołowymi w dziedzinie dydaktyki biologii – Z. Bohuszewicz, D. Gayówną, T. Męczykowską, S. Rychterówną czy B. Dyakowskim.

W historii jej pracy zawodowej wyraźnie zaznacza się zainteresowanie nowymi wówczas kierunkami w nauczaniu biologii. Już w pierwszych latach pracy nauczycielskiej zwracała uwagę na konieczność organizowania pracowni biologicznych, zajęć terenowych, stosowania nauczania „poszukującego”, polegającego w istocie na samodzielnej pracy uczniów. W. Karpowicz uczestniczyła w 1937 r. w I Ogólnopolskim Zjeździe Nauczycieli Biologii i wygłosiła tam referat (Frejlak 1972, 1986). Bezpośrednio przed wybuchem II wojny światowej pracowała w Gimnazjum i Liceum im. S. Batorego.

W latach 1940–1944 organizowała i kierowała tajnymi kompletami akademickimi organizowanymi przez Politechnikę i Uniwersytet Warszawski, obejmującymi kierunki: biologię, medycynę, stomatologię i chemię. Pod jej opieką pozostawało około 300 studentów. Po zakończeniu wojny była asystentką w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin nowo utworzonego Uniwersytetu Łódzkiego, jednocześnie uczyła biologii w kilku liceach łódzkich oraz prowadziła wykłady w miejscowej WSP.

W 1947 r. została powołana przez władze oświatowe do zorganizowania Ogniska Metodycznego dla nauczania biologii m.st. Warszawy i woj. warszawskiego, i kierowania nim, w następnym roku przekształcony został w Sekcję Biologii WODKO. Równocześnie nauczała biologii w Państwowym Liceum im. S. Batorego. Na stanowisku kierownika tej sekcji pozostawała do 1950 r. W 1958 r. nauczyciele zorganizowali jej, jako swemu pierwszemu po wojnie kierownikowi metodycznemu, jubileusz pracy dydaktycznej i naukowej (Frejlak 1970).

W latach 1950–1953 była adiunktem przy Katedrze Botaniki Ogólnej w WSP w Warszawie i wykładowcą tego przedmiotu. Wykładała botanikę i dydaktykę szczegółową biologii, zwaną wówczas metodyką, prowadziła również ćwiczenia z tych przedmiotów i opiekowała się praktykami studenckimi w stołecznych szkołach. Wysoki poziom zajęć, poglądowy przekaz informacji, systematyczność, rzetelna prezentacja faktów, znakomity talent rysunkowy i kultura osobista W. Karpowicz budziły podziw i uznanie słuchaczy.

Jej zajęcia, ilustrowane odręcznymi rysunkami, wzbogacone licznymi środkami dydaktycznymi i uzupełnione wycieczkami florystycznymi, wpisały się na stałe w pamięci jej studentów, jako wspaniałe i nieśmiertelne. Była znana w całym kraju z licznych wykładów dla nauczycieli. Swoje doświadczenia zawarła w dwóch cenionych publikacjach *Metodyka nauczania biologii* (cztery wydania w latach 1961–1965) i *Metodyka wycieczek botanicznych* (współautorstwo D. Gayówny 1964), w wielu rozprawach i studiach. Za twórczy udział w doskonaleniu nauczycieli, długoletnią pracę nauczycielską oraz wkład w rozwój dydaktyki została odznaczona Medalem KEN.

Następnie podjęła pracę jako wykładowca botaniki na Wydziale Pedagogicznym UW (1953–1968), metodyki biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW (1955–1957), metodyki biologii na Wydziale Pedagogicznym UW (1954–1968) oraz botaniki i metodyki tego przedmiotu w Studium Pedagogiki dla Pracujących na UW.

W latach 1954–1968 W. Karpowicz była doradcą ds. popularyzacji wiedzy w Wydziale II PAN, w latach 1956–1958 – adiunktem w Pracowni Fitosocjologii Leśnej Instytutu Botaniki PAN, a w latach 1959–1964 – adiunktem na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW. W 1964 r. przeszła formalnie na emeryturę, nie przerywając dalszej pracy naukowej i społecznej. Uczestniczyła w konferencjach organizowanych przez kierowników sekcji biologii przy WODKO, m.in. miała prelekcje w Katowicach. Czynn timerce uczeztniczyła w I Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii zorganizowanym w 1972 r. przez Sekcję Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika w Krakowie. Bardzo starannie przygotowywała się do udziału w nim. Przedstawiła bardzo wartościowy referat pt. *Główne kierunki rozwoju dydaktyki biologii w Polsce w latach 1900–1939* (Karpowicz, 1972). W liściach do W. Stawińskiego dziękowała za pamięć o jej działalności: „Najserdeczniej dziękuję za pamięć mych dawnych Koleżanek i Kolegów, za pozdrowienia i przysłanie *Materialów z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*. Dziękuję bardzo” (Karpowicz, 1976) „W latach 1970/72 wiele czasu poświęciłam zbieraniu materiału do mego referatu na Zjazd Ogólnopolskiego Seminarium w Krakowie w Wyższej Szkole Pedagogicznej, który był poświęcony »Problemom Dydaktyki Biologii« w 1972 r. Na końcu mego referatu przytoczyłam obszerną bibliografię z lat 1880–1939, a czasopism – z lat 1882–1939. O ile pamiętam – referat mój był bardzo mile przyjęty przez zebranych na sali obrad” (Karpowicz 1980).

Chętnie służyła pomocą W. Stawińskiemu w poszukiwaniu danych niezbędnych w opracowywaniu książek dotyczących pracy laboratoryjnej uczniów i historii dydaktyki biologii, interesowała się przebiegiem tych prac oraz przesyłała swe uwagi: „Najserdeczniej dziękuję za list i za książkę – tak ciekawą i pożyteczną. Nie tak prędko o niej Panu Profesorowi napisze, bo druk jej bardzo drobny trudny obecnie do czytania. Ale z ciekawością ją odczytam [...]. Dziękuję najserdeczniej za miłe pełne życzliwości i ciepła – słowa o mej *Metodyce* i naszych spotkaniach na kursie w Katowicach” (Karpowicz 1980).

Dała się poznać jako wybitny popularyzator wiedzy przyrodniczej, kierując ośrodkiem popularyzacyjnym w Polskim Towarzystwie Przyrodniczym im. S. Staszica (do 1939), a następnie w sekcji popularyzacyjnej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Działała także w Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika.

W. Karpowicz łączyła myśli i idee wybitnych dydaktyków pierwszego półwiecza XX w. z czasami współczesnymi. Przenosiła tradycje dobrej roboty w lata powojenne.

Nie zawsze spotykała się z właściwą oceną swej działalności społecznej i pracy zawodowej. W świadomości wielu przyrodników i dydaktyków tego przedmiotu W. Karpowicz jest symbolem i taką pozostanie.

Zmarła 22 VI 1985 r. w Warszawie.

Publikacje:

Dr Wanda Karpowicz 1897–1985, 1986, „Biologia w Szkole” nr 1 oraz S. Frejlik, 1970, *Z kroniki Sekcji Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego m.st. Warszawy*, „Biologia w Szkole” nr 2 oraz treść listów W. Karpowicz i uzupełnienia W. Stawińskiego.

Karpowicz W., 1976, 1980, *Listy* (rękopisy).

Karpowicz W., 1963, *Metodyka nauczania biologii*, WSiP, Warszawa.

Karpowicz W., 1972, *Główne kierunki rozwoju dydaktyki biologii w Polsce w latach 1900–1939*, w: Jarowiecki J., Stawiński W. (red.), *Problemy dydaktyki biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium z Dydaktyki Biologii*. Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, WN WSP, Kraków.

Gayówna D., Karpowicz W., 1964, *Metodyka wycieczek botanicznych*, PZWS, Warszawa.

Opracowanie: K. Tolkacz

Kasperczyk Maria dr

Maria Kasperczyk, ur. w 1922 r. w Królowej Ruskiej (obecnie Królowa Górna), córka Dionizego i Zenobii Symczaków. Szkołę podstawową ukończyła w Chełmie Lubelskim, a do średniej uczęszczała w Zakopanem i Nowym Targu. Rok przed wybuchem II wojny światowej rozpoczęła naukę w Liceum Pedagogicznym w Nowym Sączu. W lipcu 1945 r. zdała maturę w LO im. Seweryna Goszczyńskiego w Nowym Targu. Studia wyższe odbyła na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ w Krakowie, uzyskując w czerwcu 1949 r. stopień magistra filozofii w zakresie zoologii wraz z anatomią porównawczą.

Pracowała jako nauczycielka biologii w LO w Książu Wielkim i Zawierciu. Równocześnie prowadziła badania w Zakładzie Psychologii i Etiologii Zwierząt UJ w Krakowie, uzyskując w 1965 r. stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych. W 1967 r. objęła stanowisko kierownika Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Katowicach. Publikowała prace dotyczące opracowań metodycznych do zajęć fakultatywnych o profilu biologicznym, zagadnień związanych z unowocześnianiem nauczania biologii, pracy z uczniem zdolnym oraz aktywności i efektywności uczenia się w procesie rozwiązywania problemów. Organizowała konferencje szkoleniowe dla nauczycieli biologii, współpracując z pracownikami naukowymi UJ w Krakowie.

W 1973 r. rozpoczęła pracę jako adiunkt w WSP w Częstochowie. Brała czynny udział w wielu krajowych i zagranicznych konferencjach dydaktyków biologii. Wykonała liczne prace badawcze głównie z zakresu psychodydaktyki, dydaktyki biologii i dydaktyki szkoły wyższej, publikowane w czasopiśmie przedmiotowych i materiałach konferencyjnych. W latach 1974–1976 przeprowadziła obszernie badania eksperymentalne w liceach ogólnokształcących, dotyczące zależności efektów uczenia się biologii od motywacji. Zajmowała się też zagadnieniami kształtowania właściwych postaw u dzieci i młodzieży wobec środowiska naturalnego. Od 1978 r. współpracowała naukowo z Zakładem Dydaktyki Biologii w WSP w Krakowie.

Za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej we wrześniu 1973 r. otrzymała nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania I stopnia. W 1974 r. została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi. Rektor WSP w Częstochowie przyznał jej w 1986 r. nagrodę I stopnia za szczególne osiągnięcia w pracy naukowo-dydaktycznej.

Po przejściu na emeryturę pracowała od 1999 r. w Wyższej Szkole Administracji i Zarządzania w Zawierciu, gdzie wykładała wybrane zagadnienia z psychologii na kierunku informatyka i kierunku turystyka i rekreacja. W tym czasie opublikowała prace dotyczące aspektów motywacyjno-emocjonalnych uprawiania turystyki i realizowania założeń ekorozwoju w zakresie turystyki w powiecie i gminie Zawiercie. Od 2007 r. pełni funkcję rektora WSAiZ w Zawierciu.

Publikacje:

- Kasperczyk M., 1972, *Lektura w nauczaniu biologii*. Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, WSP w Krakowie, z. 10, s. 101-106.
- Kasperczyk M., 1974, *Aktywność i efektywność uczenia się w procesie rozwiązywania problemów*, „Biologia w Szkole”, nr 3, s. 14-18.
- Kasperczyk M., 1976, *Uzdolnienia i zainteresowania przyrodnicze młodzieży, a możliwość różnicowania treści i zakresu nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym*, Materiały II Ogólnopolskiego Seminarium „Dydaktyki Biologii”, WSIP, Warszawa, s. 146-151.
- Kasperczyk M., Piotrowicz M., 1979, *Schwierigkeiten im Verstehen und Aneignen des Unterrichtsstoffes aus dem Gebiet der Genetik und die Vorbereitung der Lehrerstudenten auf die Realisierung genetischer Unterrichtsstoffe*, XV Schulbiologentage – Informationsberichte, Berlin, Heft 10.
- Kasperczyk M., Jarzińska M., 1979, *Rola dyskusji w uczeniu się biologii*, Materiały III Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, Biblioteka IPS, Warszawa, s. 242-249.
- Kasperczyk M., Suchmiel J., 1980, *Einsatzmöglichkeiten der populär-wissenschaftlichen Literatur im Biologieunterricht in der VR Polen*, Wiss. Hefte d. Pädagogischen Hochschule „W. Ratke”, Röthen, Heft 2, s. 129-130.
- Kasperczyk M., 1982, *Motywacja uczenia się a efekty nauczania biologii*, Wydawnictwo WSP w Częstochowie.
- Kasperczyk M., 1983, *Wykorzystanie korelacji między psychologią a dydaktyką w przygotowaniu studentów do nauczania biologii*, IV Krajowa Konferencja Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych, UMCS, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi, Lublin, s. 42-47.
- Jarzyńska I., Kasperczyk M., 1991, *Zagadnienia ochrony środowiska człowieka w kształceniu studentów*, w: Hanisz J. (red.), *Wybrane zagadnienia z teoretycznych podstaw kształcenia studentów pedagogiki wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo WSP w Częstochowie, s. 54-70.
- Kasperczyk M., 1986, *Der Einfluss der Arbeit im Freiland auf die Gestaltung der elementaren Begriffe im propädeutischen Biologieunterricht*, Biologieunterricht ausserhalb des Schulgebäudes, Aulis Verlag Deubner und COKG, Köln, s. 54-70.
- Kasperczyk M., Piasecka M., Jarzyńska J., 1993, *Rozwój myślenia biologicznego w procesie przyswajania treści biologicznych w klasach początkowych*, Materiały VIII Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, Szczecin, s. 65-69.

Kikolska Maria mgr

Maria Kikolska pracowała w latach 1960–1980 w LO im. Rejtana w Warszawie jako nauczycielka biologii, a także kierownik Sekcji Biologii w Warszawskim Ośrodku Metodycznym. Była znaną, wybitną nauczycielką. W 1973 r. uczestniczyła w II Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w Warszawie.

Publikacje:

Kikolska M., 1969, *Jajorodność i żyworość*, w: *Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VII szkoły podstawowej*, MOiSzW COM, Warszawa.

Kikolska M. 1969, *Rozmnażanie i rozwój organizmów*, w: *Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VII szkoły podstawowej*, MOiSzW COM, Warszawa.

Klein Adela

Adela Klein, ur. 14 I 1892 r. w Siedlcach, córka Krystiana i Natalii Lodwichów. Ukończyła 7-letnie rosyjskie gimnazjum żeńskie w Siedlcach oraz klasę VIII uzupełniającą w żeńskim gimnazjum w Brześciu i uzyskała uprawnienia nauczycielki domowej. W latach 1911–1913 pracowała jako „druga siła” w 2-klasowej szkole w Izabelinie (pow. wołkowyski gub. grodzieńska). Od września 1913 r. była nauczycielką w szkole w Kamieńcu k. Wodyń. Od 1915 do 1916 r. pracowała w prywatnej szkole elementarnej w Siedlcach. We wrześniu 1917 r. rozpoczęła pracę w nowo utworzonej Szkole Powszechnej nr 3. Przepracowała w niej aż 48 lat, ucząc przyrody, geografii i biologii. W 1924 r. ukończyła roczny Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie. Od 1929 r. związana była z Ligą Ochrony Przyrody: jako jej członek, opiekun szkolnego kółka, prezes siedleckiego oddziału LOP (w latach 1958–1964). Od 3 kwietnia 1929 r. przez 33 lata opiekowała się założonym przez siebie w szkole Kółkiem Miłośników Przyrody LOP. Było to najstarsze i najdłużej działające bez przerwy kółko w Polsce. Utrzymywało kontakt z prof. W. Szaferem, B. Dyakowskim i J. Dyakowską. Przez dziesięciolecia pracy wychowała kilka pokoleń młodzieży w poszanowaniu przyrody. Działała także społecznie na rzecz przyrody miasta i okolic.

Za swoją postawę i pracę dla przyrody została odznaczona w 1956 r. Złotym Krzyżem Zasługi z Ministerstwa Leśnictwa. Otrzymała również Złotą Odznakę Honorową Ligi Ochrony Przyrody w 1964 r. Zmarła 8 VIII 1978 r. w Węgrowie.

Publikacje:

Klein A., 1951, *20-lecie Koła Ochrony Przyrody w Szkole Podstawowej w Siedlcach*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Opracowanie: M. Obrębska

Kleistówna Katarzyna dr (SBP)

Katarzyna Kleistówna należała do wybitnych nauczycieli warszawskich. Prawie całe swe czynne życie pracowała w gimnazjum, a później w liceum im. Słowackiego. Odznaczała się głęboką znajomością i wielkim umiłowaniem biologii, wielu obecnych pracowników naukowych jest jej wychowankami. Pisała wiele recenzji, prowadziła wzorowe lekcje dla studentów, wykladała na kursach dla nauczycieli. Była przy tym niezmiernie skromna, życzliwa i koleżeńska, chętnie pomagała mniej doświadczonym kolegom. Wielu nauczycieli i uczniów zachowa ją we wdzięcznej pamięci.

K. Kleistówna zmarła 22 X 1971 r.

Opracowanie na podstawie: *Dr Katarzyna Kleistówna*, 1971, „Biologia w Szkole”, nr 5 (notatka Redakcji).

Klimuszko Barbara Janina mgr

Barbara Janina Klimuszko jest absolwentką UW, magistrem biologii. Interesuje się metodami nauczania biologii w aspekcie ich skuteczności, oddziaływań motywujących na ucznia oraz wpływu na percepcję materiału nauczania oraz rozwijanie umiejętności samokształcenia. Po ukończeniu Międzywydziałowego Studium Podyplomowego Ochrony i Kształtowania Środowiska na SGGW zainteresowania naukowe zostały poszerzone o tematykę związaną z edukacją ekologiczną, czego wyrazem były publikacje w „Biologii w Szkole”, a także programy, podręczniki, zeszyty ćwiczeń i scenariusze lekcji. W tych publikacjach, zgodnie z nowoczesnymi tendencjami, propagowane jest środowiskowe podejście w nauczaniu biologii.

Wynika to z przekonania autorki, że problematyka związana z zagrożeniami i ochroną środowiska nie powinna stanowić samodzielnego działu programowego na każdym poziomie nauczania, lecz winna być ważną, integralną częścią wszystkich działów. Idea ta została zawarta w programie „Biologia środowiskowa”, pierwszym programie biologii mającym budowę czynnościową, gdyż obok czynności ucznia zawiera on także spodziewane osiągnięcia, podzielone na wymagania podstawowe i ponadpodstawowe.

Jest doradcą metodycznym ds. biologii i edukacji ekologicznej (początkowo dla szkół podstawowych, później dla średnich). W pracy dydaktycznej propaguje metody aktywizujące w nauczaniu biologii, a także w realizowaniu treści związanych z edukacją ekologiczną. Autorka programów i podręczników do nauczania przyrody i biologii. Rzecznik MENiS w zakresie opiniowania i kwalifikowania podręczników i środków dydaktycznych do użytku szkolnego.

Posiada II stopień doskonalenia zawodowego i świadectwa ukończenia kursów doskonalenia zawodowego, takich jak: pomiaru dydaktycznego w biologii, mierzenia jakości pracy szkoły średniej, edukatorski programu Nowa Szkoła, na egzaminatorów egzaminu maturalnego z biologii. W zakresie posiadanych kompetencji prowadzi zajęcia z nauczycielami, doskonalącymi ich warsztat zawodowy w zakresie pomiaru dydaktycznego, planowania pracy dydaktycznej nauczyciela, a także przygotowują do pracy po wprowadzeniu reformy szkolnej.

Uczestniczyła w konferencjach i seminariach organizowanych przez Sekcję Dydaktyki Biologii PTP, konferencjach i seminariach dotyczących edukacji ekologicznej, pomiaru dydaktycznego, w pracach MEN związanych z reformą szkolną i w pracach MOŚZNiL nad przygotowaniem zarysu Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej.

Zorganizowała, pierwsze na terenie Warszawy, sejmiki ekologiczne dla szkół Ursynowa (1990 i 1992 r.), inicjując w ten sposób wspólne działania nauczycieli różnych przedmiotów na bazie edukacji ekologicznej. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, należy do Sekcji Dydaktyki Biologii (Oddział Krakowski), pełni w niej funkcję skarbnika.

Publikacje:

Klimuszko B.J., *Program nauczania biologii z higieną i ochroną środowiska w klasach IV–VIII szkoły podstawowej*, „Biologia środowiskowa” DKO-4014-1/96;

Kluk Krzysztof ks. dr

Jan Krzysztof Kluk, ur. 13 IX 1739 r. w Ciechanowcu jako syn Jana Krzysztofa Adriana, budowniczego-architekta, i Marianny Elżbiety. Uczęszczał do średniej szkoły pijarskiej w Łukowie. Ukończył ją ok. 1957 r. W 1761 r. wstąpił do seminarium duchownego oo misjonarzy w Warszawie. Święcenia kapłańskie uzyskał w 1763 r. Następnie był nadwornym kapłanem Tomasza Ossolińskiego w m. Nur k. Ciechanowca. Był proboszczem we wsi Winna, a od 1770 r. w Ciechanowcu. Obok pracy duszpasterskiej poświęcił się pracy naukowej w dziedzinie przyrodoznawstwa. Osiągnął – jako samouk – obszerną wiedzę, studiując krajową i zagraniczną literaturę

przyrodniczą zgromadzoną w Bibliotece Jabłonowskiej w Siemiatczach. Odbił terenowe wyprawy służące poznawaniu flory i fauny Podlasia i Mazowsza oraz gromadzeniu zbiorów przyrodniczych, w tym zielnika i kolekcji zwierząt. Obok plebanii założył mały ogród botaniczny, w którym uprawiał głównie rośliny lecznicze.

Opracował obszerne kilkutomowe dzieła: 1) podręcznik botaniki gospodarczej pt. *Roślin potrzebnych, pożytecznych... utrzymanie, rozmnażanie i zużycie* (t. 1–3, wyd. 1777–1823?); 2) podręcznik zoologii pt. *Zwierząt domowych i dzikich, osobliwie krajowych, historii naturalnej i gospodarstwo...* (t. 1–4, wyd. 1779–1780); 3) podręcznik mineralogii i geologii pt. *Rzeczy kopalnych osobliwie zdatnych szukanie, poznanie i zużycie* (t. 1–2, wyd. 1781–1772); 4) *Dykcjonarz roślinny, w którym podług Linneusza są opisane rośliny...* (t. 1–3, wyd. 1786–1788). Książki te miały po kilka wydań. Ks. K. Kluk zyskał uznanie. W 1781 r. został odznaczony przez króla Stanisława Augusta orderem zasługi *Merentibus*, a w 1787 r. Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego mianowała go „doktorem nauk wyzwolonych i filozofii”.

Ważny okres jego działalności stanowi współpraca z Komisją Edukacji Narodowej i z powołanym przez nią Towarzystwem do Książ Elementarnych. Rozpisany przez Towarzystwo konkurs, mimo rozlicznych działań i wysiłków, nie doprowadził do uzyskania podręczników historii naturalnej. Ostatecznie więc pracę nad podręcznikami botaniki i zoologii powierzono ks. K. Klukowi, proboszczowi w Ciechanowcu.

Ks. K. Kluk rozpoczął pracę nad obu podręcznikami w latach 1781–1782. Pierwszy polski podręcznik botaniki *Botanika dla szkół narodowych*, opracowywany w latach 1781–1784, ukazał się w 1785 r. Nad kolejnym pracował bardziej intensywnie w latach 1785–1786. Stosunkowo długo trwały prace nad przygotowywaniem go do druku. Podręcznik *Zoologia czyli zwierzętopismo* wydano bezimiennie w 1789 r. Wprawdzie Kluk otrzymał nagrody Komisji Edukacji Narodowej (1786 i 1787) za pracę nad obu podręcznikami, lecz wbrew regulaminowi konkursu nie zamieszczono w *Zoologii* jego nazwiska.

Toczona w XIX i XX w. żywa, silnie emocjonalnie zabarwiona dyskusja nad sprawą faktycznego autorstwa *Zoologii* nie została dotychczas definitywnie zakończona.

Ks. K. Kluk zmarł 2 VII 1796 r. i został pochowany w krypcie pod prezbiterium kościoła w Ciechanowcu. W 1848 r. w kościele wmurowano tablicę pamiątkową poświęconą jego pamięci, a w 1850 r. postawiono jego pomnik. W 1963 r. założone zostało Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka, obecnie jego siedzibą jest pałac z XVIII w. otoczonym

rozległym parkiem. W dwusetną rocznicę śmierci ks. K. Kluka w 1996 r. zorganizowana została przez Muzeum oraz Komitet Historii Nauki i Techniki PAN uroczysta sesja naukowa poświęcona jego życiu.

Publikacje:

Brzęk G., 1977, *Krzysztof Kluk*, wyd. 2, Wyd. Lubelskie, Lublin.

Brzozowski S., 1976, *Kluk Krzysztof Jan (1739–1796)*, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa, s. 262-264.

Stawiński W., 1986, *Wartości dydaktyczne podręcznika Krzysztofa Kluka*, „Kosmos”, z. 3.

Stawiński W., 1974, *Krzysztof Kluk czy Paweł Czempiński*, „Wszecławiat” 1974. z. 1.

Opracowanie: W. Stawiński

Kłapkowska-Kaczmarz Maria mgr

Maria Kaczmarz, ur. 28 X 1942 r. w Krakowie jako jedna z czterech córek dr. Franciszka Kłapkowskiego (pracownika naukowego Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Akademii Medycznej w Krakowie) i Joanny (z d. Sędzik).

Ukończyła w Krakowie szkołę podstawową, podstawową szkołę muzyczną II stopnia i VI LO im. A. Mickiewicza. Studia odbyła w WSP w Krakowie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w latach 1960–1965, w cyklu 5-letnich studiów magisterskich zakończonych egzaminem magisterskim i obroną pracy magisterskiej pt. *Porosty drzew rosnących przy drogach polnych i zabudowaniach wiejskich w zachodniej*

części Pogórza Wielickiego.

Podczas nauki w liceum oraz na studiach pracowała z młodzieżą jako instruktor ZHP. W 1962 r. założyła 28. Krakowską Drużynę Harcererek, a po podjęciu w 1965 r. pracy zawodowej przy Szkole Podstawowej nr 106 utworzyła i zorganizowała szereg harcerski „Tajfun”. Jej liczne zainteresowania – fascynacja przyrodą, kolarstwo, żeglarstwo, udział w Zespole Pieśni i Tańca „Krakus” przy AGH Kraków – ułatwiały jej nawiązywanie kontaktu z dziećmi i młodzieżą.

W Szkole Podstawowej nr 106 w Krakowie pracowała do 1999 r., a następnie – po przekształceniu jej w Gimnazjum nr 17 – do 2002 r. W 1994 r. podjęła równocześnie pracę w Zespole Szkół Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Krakowie. Pracowała w Społecznej Szkole Podstawowej nr 4 i Społecznym Gimnazjum nr 7 do 2009 r.

Po rezygnacji z czynnej pracy zawodowej w szkole prowadziła przyrodnicze zajęcia terenowe dla dzieci i młodzieży w Nielepicach.

W latach 1981–1995 pełniła obowiązki metodyka, później doradcy metodycznego w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Krakowie. Doradztwem obejmowała w różnych okresach od 200 do 450 nauczycieli biologii w Krakowie i na terenie byłego województwa krakowskiego. Do jej obowiązków należało:

- wspieranie nauczycieli w pracy zawodowej,
- promowanie działań innowacyjnych nauczycieli,
- pomoc nauczycielom w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych,
- organizowanie konferencji zespołów przedmiotowych,
- organizacja kursów i warsztatów,

– organizacja konkursów przedmiotowych – biologicznych.

Te lata pełnienia funkcji doradcy ds. biologii były bardzo cenne i bogate w doświadczenia, które pozwalały na ciągle doskonalenie się w obszarze merytorycznym i metodycznym. Prowadząc różne formy doradztwa, sama stawała się nauczycielem coraz bardziej kompetentnym, a prowadząc rozmaite formy doskonalenia, rozwijała umiejętności prowadzenia zajęć z dorosłymi, wzbogacała zdolności organizacyjne.

Wiedzę swoją systematycznie poszerzała, uczestnicząc m.in. w Studium Przedmiotowo-Methodycznym dla metodyków biologii, Studium Specjalnym „Wybrane zagadnienia z cytologii, biochemii i biologii molekularnej” (organizator: CDN w Warszawie), jak i w licznych kursach, m.in. Pomiar Dydaktyczny (organizator: ODN Wrocław), Nauczanie przyrody w szkole podstawowej – przedmiot zintegrowany (organizator: ODN Chełm), warsztatach, seminariach dydaktyki biologii. Uzyskała uprawnienia egzaminatora OKE i kilkakrotnie uczestniczyła w pracach zespołów egzaminatorów, sprawdzających prace uczniów po egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej w Ośrodku Koordynacji Oceniania w Krakowie.

W latach 1990–1998 współpracowała z Zakładem Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii WSP w Krakowie (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) w szeregu dziedzin – naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Czynnie włączyła się do badań nad doborem, zakresem i dydaktyczną transformacją biologicznych treści kształcenia oraz do badań statutowych, dotyczących innowacji pedagogicznych w zakresie ochrony i kształtowania środowiska, udzielając pomocy w doborze szkół, opracowaniu tematyki i zakresu obserwacji pedagogicznych oraz eksperymentu pedagogicznego, a także w przeprowadzeniu tych badań. Brała udział w badaniach nad weryfikacją projektu programu nauczania biologii w klasach V i VI szkoły 10-letniej, prowadzonych przez uczelnię w ramach problemu węzłowego Ministerstwa Oświaty i Wychowania. Była opiekunem praktyk studenckich w szkołach, w których pracowała.

Od 1985 r. współpracuje z AGH, prowadząc zajęcia z dydaktyki szczegółowej przyrody, biologii i ochrony środowiska dla słuchaczy Podyplomowego Studium Przygotowania Pedagogicznego.

Współpracowała z Niepubliczną Placówką Doskonalenia Nauczycieli – Studio Edukacyjne „Indeks” w Krakowie.

Była współautorem programów kursów doskonalenia nauczycieli: „Poznanie świata przez eksperyment przyrodniczy”, „Aktywne nauczanie przyrody”, „Edukacja regionalna źródłem poznawania świata”. Prowadziła zajęcia organizowane przez wojewódzkie ośrodki metodyczne w Kaliszu, Chełmie, Sieradzu i Łodzi. Tematyka zajęć w większości przypadków dotyczyła form edukacji ekologicznej oraz przygotowania i wykorzystania foliogramów na zajęciach lekcyjnych.

Współpracowała również z Regionalnym Ośrodkiem Edukacji Ekologicznej w Krakowie oraz z Ośrodkiem Dydaktycznym Ojcowskiego Parku Narodowego. Współpraca ta zaowocowała organizacją kilku warsztatów dla metodyków z różnych województw oraz dla nauczycieli przyrody z województwa krakowskiego. Zajęcia te, organizowane w Ojcowie, Chochołowie i w Pieninach na Durbaszce, były wysoko ocenione przez uczestników.

Była współautorką (z mgr inż. M. Halastrą, mgr B. Kędzierską i mgr M. Łuszczczyk) programu autorskiego „Przyrodznawstwo”, który za zgodą Kuratorium Oświaty i Wychowania w latach 1995–2000 był realizowany w czterech szkołach krakowskich.

W roku szkolnym 2003/2004 uczestniczyła w pracach nad projektem „Szkolenie Nauczycieli i Dyrektorów Szkół” w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich. Była współautorką programu i skryptu dla nauczycieli przyrody – liderem tematu „Nauczanie przyrody w klasach IV–VI” oraz trenerem w województwie małopolskim. Jest nauczycielem dyplomowanym.

Odnaczona: Medalem KEN, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Złotym za Długoletnią Służbę, Srebrną Odznaką za pracę społeczną dla miasta Krakowa. Dwukrotnie otrzymała Nagrodę Ministra i trzykrotnie Nagrodę Kuratora Oświaty.

Jest współautorką materiałów metodycznych dla nauczycieli biologii wydanych przez ODN Kraków i WOM Kraków, artykułów w czasopiśmie „Biologia w Szkole”, z mgr Haliną Ambroży zestawu foliogramów „Anatomia i morfologia kręgowców”. Zestaw ten został wydany przez Fabrykę Pomocy Naukowych w Warszawie.

Publikacje:

Kłapkowska-Kaczmarz M., Korzycka K., 2002, *Biologia – kurs przygotowawczy do egzaminu gimnazjalnego*, Wydawnictwo IDEA, Kraków.

Egzamin gimnazjalny – przedmioty matematyczno-przyrodnicze. Arkusze i zadania, praca zb., Wydawnictwo IDEA Sp. z o.o., Kraków 2000.

Knapik Maria dr

Maria Knapik (z d. Janik), ur. się 1 VIII 1936 r. w Regulicach (pow. Chrzanów). Uczęszczała do LO w Chrzanowie (1950–1954). Studiowała biologię na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP w Krakowie (1954–1958), tam uzyskała stopień magistra biologii. Po studiach podjęła (1958) pracę w Państwowej Szkole Pielęgniarstwa w Nysie, następnie w Szkole Podstawowej w Trzebini (1959–1962). Od 1962 do 2001 r. pracowała w WSP w Krakowie, najpierw na stanowisku asystenta w Zakładzie Fizjologii Zwierząt w Instytucie Biologii, a następnie adiunkta (1968).

W 1968 r. po obronie rozprawy doktorskiej pt. *Przebieg regeneracji uszkodzonych mięśni szkieletowych przy lokalnym podaniu wybranych aminokwasów*, której promotorem był prof. dr A. Kulczycki, otrzymała stopień doktora nauk przyrodniczych. W latach 1972–2001 pracowała w Zakładzie Dydaktyki Biologii. Prowadziła badania nad rolą obserwacji i eksperymentu w nauczaniu i uczeniu się treści z zakresu fizjologii zwierząt i człowieka w szkole ogólnokształcącej. Opublikowała kilkanaście prac. M. Knapik uczestniczyła w naukowych krajowych i międzynarodowych konferencjach dydaktyków biologii. Pełniła trzykrotnie funkcję opiekuna roku na studiach zaocznych.

M. Knapik działała wiele lat w LOP – była prezesem Koła LOP w Instytucie Biologii, członkiem Zarządu Wojewódzkiego LOP w Krakowie oraz Komisji ds. Edukacji i Popularyzacji przy ZG LOP w Warszawie, a także opiekunem naukowym „szkoły letniej” organizowanej przez ZG LOP w Warszawie. Za tę ożywioną działalność zosta-

ła odznaczona Srebrną (1977) i Złotą Odznaką LOP (1990). Uczestniczyła w organizacji Olimpiad Biologicznych w szkołach średnich w Krakowie. Zajmowała się organizacją praktyk pedagogicznych w Instytucie Biologii, opracowywała wytyczne do praktyk na kierunku biologicznym. Działała w PCK, m.in. jako członek Komisji Rewizyjnej w Zarządzie Okręgu PCK w Krakowie. Dr M. Knapik była także członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Zmarła 14 IX 2005 r.

Publikacje:

Knapik M., 1973, *Elementy fizjologii człowieka i zwierząt w programach biologii w szkołach ogólnokształcących*, w: Jarowiecki J., Stawiński W. (red.), *Problemy dydaktyki biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium z Dydaktyki Biologii*. Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, nr 10. WN WSP, Kraków.

Knapik M., 1985, *Korelacja problematyki realizowanej w ramach działalności koła LOP z tematyka zajęć studentów w przedmiocie „ekologia i ochrona środowiska”*, w: Materiały z III Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych, WSP, Olsztyn.

Knapik M., 1991, *Kształtowanie umiejętności dydaktycznych studentów kierunku biologii w czasie praktyk pedagogicznych* (Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii w Krakowie – wrzesień 1985), WN WSP, Kraków.

Kobierski Leopold dr

Leopold Kobierski, ur. 1 X 1932 r. w podkrakowskich Bronowicach. Uczęszczał do LO im. S. Staszica w Sosnowcu. Po maturze w 1954 r. rozpoczął studia biologiczne w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Uczelnię tą, wówczas 3-letnią, ukończył w 1957 r., uzyskując dyplom studiów wyższych. Nakaz pracy otrzymał do LO im. J. Smolenia w Bytomiu. W szkole tej pracował jako nauczyciel biologii, a później metodyk biologii do chwili przejścia na emeryturę. W drugim roku pracy zawodowej pojął studia magisterskie na Wydziale Biologii i Nauki o Ziemi UJ. Promotorem jego pracy magisterskiej z ekologii

i ochrony środowiska był prof. W. Szafer, z którym współpracował przez wiele lat. Jako metodyk biologii inicjował wśród nauczycieli różne formy działań sozologicznych.

Nieustannie pogłębiał swoją wiedzę i umiejętności dydaktyczno-metodyczne. Stawiał sobie wysokie wymagania merytoryczne i organizacyjne. Swymi pasjami, inicjatywami i działaniami na rzecz ochrony przyrody w zdegradowanym przez przemysł środowisku „zarażał” i mobilizował zarówno młodzież szkolną, jak i bytomskie społeczeństwo do konkretnych działań ekologiczno-sozologicznych.

Świadectwem wpływu jego bogatej osobowości na uczniów są wspomnienia absolwentów LO J. Smolenia, jak i kształcącej się tam nadal młodzieży: „O żadnym z bytomskich pedagogów nie krąży wśród byłych uczniów tyle anegdot co o doktorze Leopoldzie Kobierskim [...], sam jest zresztą autorem wielu spośród tych opowieści [...]. Doktor Leopold Kobierski to przedstawiciel pokolenia nauczycieli starej daty, jakich dziś już coraz mniej. Wymagający, ale równocześnie cieszący się rzadko spotykaną sympatią wśród młodzieży, postać barwna, pełna autentycznej pasji, którego można lubić, nawet gdy nie przepada się za biologią” (Kobierski 2008).

W bytomskim liceum stworzył wzorową pracownię biologiczną, bogatą w środki dydaktyczne i hodowle szkolne. Z jego umiejętności w tym zakresie korzystali nauczyciele ze szkół bytomskich. Zawsze służył radą i pomocą.

W swej pracy dydaktyczno-wychowawczej kładł duży nacisk na samodzielne poznawanie przez uczniów przyrody poprzez hodowle szkolne, pracę laboratoryjną oraz dokonywanie obserwacji i eksperymentów biologicznych.

Z dużym nakładem swej pracy i emocjonalnego zaangażowania kontynuował działalność Waleriana Bętkowskiego, wybitnego biologa LO im. B. Chrobrego w Międzyszkolnym Ogrodzie w Bytomiu. Prowadził w nim zajęcia dydaktyczne i instruktaż metodyczny dla nauczycieli biologii. Dla młodzieży z miejscowych szkół prowadził lekcje praktyczne z hodowli i uprawy roślin, geografii i fizjologii roślin oraz obserwacje i eksperymenty biologiczne. Stopniowo w miarę zmieniających się programów, możliwości i potrzeb społecznych przekształcił ten ogród (1965–1968) w Międzyszkolny Ogród Botaniczny, poszerzając go o teren pobliskich nieużytków przemysłowych. Zgromadził w nim bardzo dużą liczbę gatunków bylin, drzew i krzewów, utworzył działki florystyczne, unowocześnił salę dydaktyczną i dostosował ją do prowadzenia zajęć praktycznych. Tu przez 20 prawie lat prowadził badania nad aklimatyzacją drzew i krzewów „egzotycznych” z myślą o ich wykorzystaniu do nasadzeń w parkach i terenach przemysłowych. W ten sposób stał się głównym projektantem i wykonawcą zazieleniania hałd w Bytomiu (LOP, 2012).

Był przodującym nauczycielem w śląskim regionie. Systematycznie pracował nad własnym rozwojem naukowym i dydaktyczno-metodycznym. Jego ulubionym miejscem badań i zajęć terenowych był rezerwat bukowy „Segiet” k. Bytomia i wzniesienie tarnogórskie, obfitujące w liczne gatunki endemiczne i reliktowe.

Zagadnienia taksonomii i florystyki Garbu Tarnogórskiego były przedmiotem jego badań naukowych. Wyniki zawarł w rozprawie doktorskiej, której promotorem był prof. dr Kazimierz Kostrakiewicz. Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskał w 1970 r. na WSP w Krakowie.

Jako metodyk biologii aktywnie uczestniczył w doskonaleniu zawodowym nauczycieli prowadzonym przez IKN i BO, a później ODN w Katowicach.

Przygotowywał nauczycieli do podjęcia studiów wyższych i do egzaminów kwalifikacyjnych. Wchodził w skład Komisji Egzaminacyjnej przeprowadzającej egzaminy praktyczne w terenie na I i II stopień specjalizacji zawodowej.

Jego ambitne plany zawodowe wiązały się również z własnym doskonaleniem. W 1988 r. uzyskał III stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii, nadany przez Główną Komisję Kwalifikacyjną w Warszawie.

Był aktywnym członkiem PTP im. Kopernika.

Brał udział w Ogólnopolskich Seminariach Dydaktyki Biologii organizowanych przez Sekcję Dydaktyki Biologii działającej przy tym Towarzystwie (II – Warszawa 1973; V – Katowice 1982). Podczas V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii na temat: „Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizowania zajęć terenowych” prowadził pokazowe zajęcia w Międzyszkolnym Ogrodzie Botanicznym oraz prezentował swoją bazę dydaktyczną w LO im. J. Smolenia.

Osobny rozdział w jego życiu i pracy zawodowej stanowi rola, jaką odegrał w działalności LOP. Był wielkim propagatorem idei ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. W 1957 r. założył w Bytomiu oddział LOP i przez wiele lat był jego prezesem. W swoim liceum stworzył siedzibę bytomskiego oddziału LOP, tam prawie do końca życia współpracował z nauczycielami w zakresie ochrony środowiska.

Efektom działalności bytomskiego LOP są m.in. arboreta, ogrody dendrologiczne z drzewami i krzewami z różnych stron świata założone przy 36 szkołach. Stały się one z czasem oazą zieleni i wzorem dla działkowiczów.

L. Kobierski aktywnie uczestniczył w pracach Wojewódzkiego Zarządu LOP w Katowicach i Zarządu Głównego w Warszawie. Publikował wiele materiałów z ochrony przyrody na łamach „Wszechświata”, „Przyrody Polskiej”, „Biologii w Szkole” oraz w „Poznaj swój świat” i „Chrońmy Przyrodę Ojczyznę”. Pomagały nauczycielom w edukacji ekologicznej młodzieży. Organizował wspólnie z ODN spotkania nauczycieli z ekologami Uniwersytetu Śląskiego, którzy prezentowali wyniki prac badawczych Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska UŚ nad restytucją zdegradowanego środowiska.

Za szczególnie wyróżniającą działalność dydaktyczno-wychowawczą L. Kobierski został odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zostało mu przyznane najwyższe wyróżnienie „Zielone Serce Przyrodzie” (2008) oraz Bytomska Nagroda Europejska (2013).

L. Kobierski zmarł w Bytomiu 25 IV 2013 r. Został pochowany na cmentarzu Mater Dolorosa w Bytomiu. W pogrzebie uczestniczyły tłumy nauczycieli, Jego wychowankowie oraz władze i społeczność bytomska.

Publikacje:

Kobierski L., 1960, O możliwościach hodowli chińskiego jedwabnika morwowego w szkole, „Biologia w Szkole” nr

Kobierski L., 1963, *Hodowla żab szponiastych w szkole*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Kobierski L., L.K., (1965) Walerian Bętkowski nie żyje, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Kobierski L., 1965, *Łąki województwa katowickiego*, w: praca zb., *Szkolne wycieczki biologiczne na terenie województwa katowickiego*, Biuletyn Metodyczny ZO ZNP, Katowice, s. 127-130.

Kobierski L., 1965, *Walerian Bętkowski nie żyje*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyznę”, nr 4.

Opracowanie: W. Marciniak

Kochanowski Jan

Jan Kochanowski, ur. w 1894 r. w Grodnie, syn Józefa. Z wykształcenia inżynier, z zawodu nauczyciel biologii w męskim Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Grodnie (1920–1930). W 1920 r. założył w szkole Kółko Miłośników Przyrody.

W 1926 r. założył przy gimnazjum ogród botaniczny – na terenie dawnego „Królewskiego Ogrodu Botanicznego”, założonego w 1778 r. przez Jana Emannuela Giliberta. Ogród zajmował obszar 30 arów i służył jako pomoc w nauczaniu biologii nie tylko uczniom gimnazjum, ale także i innych szkół miasta. Od 1928 r. J. Kochanowski zaczął rozwijać w ogrodzie dział zoologiczny, z którego wyodrębniło się później miejskie zoo. Ogród zoologiczny istnieje

do dziś, do niedawna jako jedyne zoo na Białorusi. W latach 1927–1939 był wiceprezesem Rady Grodzieńskiego Miejskiego Muzeum Przyrody.

Kochanowski był długoletnim współpracownikiem i delegatem ochrony przyrody w powiecie grodzieńskim, założycielem i kierownikiem Towarzystwa Ochrony Przyrody w Grodnie oraz gorliwym propagatorem idei ochrony przyrody – organizował liczne odczyty, kursy dokształcające dla nauczycieli i kółek szkolnych LOP. Szereg artykułów i notatek jego pióra ukazało się w wydawnictwach Państwowej Rady Ochrony Przyrody oraz w prasie krajoznawczej i codziennej. Był redaktorem pisma „Niemen”, poświęconego ochronie przyrody i „swojszczyzny”. Szczególnie duże zasługi położył na polu ochrony bobra w obszarze nadniemeńskim.

Po ustanowieniu w 1939 r. w mieście władzy sowieckiej został skierowany na staż do miasta Miczuryńsk, w celu zapoznania się z pracą miczuryńców. Po powrocie do Grodna J. Kochanowski powiedział, że nic nowego tam nie zobaczył i sam może pracować nawet lepiej. To nie spodobało się władzom, został aresztowany przez NKWD i osadzony w więzieniu pod zarzutem przynależności do antysowieckiej organizacji. Z niewoli tej udało mu się zbiec po zbombardowaniu budynku więzienia przez niemieckie samoloty. W czasie wojny Kochanowski był kilkakrotnie aresztowany, ale udawało mu się uwolnić. Ostatni raz był aresztowany w 1942 r., razem z innymi 99 mieszkańcami Grodna, przedstawicielami lokalnej inteligencji, po tym, jak z rąk Polaków zginął niemiecki żandarm i ranny został żołnierz gestapo. Władze miasta starały się wykupić zakładników, jednak zabiegi te nie przyniosły oczekiwanego skutku. Szef gestapo zgodził się, by rozstrzelanych zostało nie 100, a 25 zakładników. Wśród wytypowanych do rozstrzelania znalazł się Józef Wiewiórski, dyrektor szkoły powszechnej nr 8, ojciec 7 dzieci. J. Kochanowski zgłosił się na ochotnika oddać swoje życie w zamian za uwolnienie Wiewiórskiego. J. Kochanowski i 24 innych mieszkańców Grodna zostali rozstrzelani 20 X 1942 r. we Frontach Naumowicze k. Grodna.

Publikacje:

Szafer W., 1947, *Kronika żałobna. Jan Kochanowski*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, nr 1/2.

Jeremiejewa J, *Tajemnice grodzieńskiego zoo*,

<http://www.polacy.by/spoleczestwo/turystyka/235-tajemnice-grodzieskiego-zoo.html>.

Ян Кохановский (Кохановский Иван Иосифович),

http://www.grodno.by/grodno/history/biblio/jan_kohanowski.html.

Opracowanie: M. Obrębska

Kochmański Bronisław dr

Bronisław Kochmański, ur. 23 IX 1926 r. w Rudołowicach (pow. Jarosław). W latach 30. w rodzinnej wsi ukończył 4-klasową szkołę powszechną I stopnia, ucząc się jednocześnie trudnej sztuki gospodarowania na niewielkim skrawku ojcowizny. Nie był to łatwy okres, na który składała się codzienna trudna walka o chleb, w warunkach powszechnej biedy mało-rolnych chłopów, w klimacie nieustannych kryzysów ekonomicznych kraju i poszukiwania pracy. Po napaści hitlerowskiej, w trudnym okresie okupacji kontynuował edukację w tajnym nauczaniu, kończąc siedem klas szkoły

powszechnej III stopnia i dwie klasy gimnazjum ogólnokształcącego. Po zakończeniu II wojny światowej, w 1947 r. ukończył Męskie Gimnazjum Ogólnokształcące w Jarosławiu i zdał małą maturę, a w 1949 r. ukończył Liceum Pedagogiczne w Rzeszowie i 1 września rozpoczął pracę nauczycielską w 7-klasowej Szkole Podstawowej w Tuliłowach (pow. Jarosław). W następnym roku, po ukończeniu wakacyjnego kursu kierowników szkół, awansował na kierownika Szkoły Podstawowej w Wietlinie (pow. Jarosław). Staraniem B. Kochmańskiego, w czasie jego dwuletniej pracy w tej wsi, odbudowano spalony w czasie działań wojennych budynek szkolny i wyposażono pomieszczenia dydaktyczne, wybudowano od podstaw wiejski dom kultury i komfortowo, jak na owe czasy, wyposażono salę widowiskową. W tym okresie pełnił również obowiązki kierownika wieczorowej szkoły dla osieroconej w czasie wojny młodzieży, osiedlonej w Młodzieżowej Spółdzielni Produkcyjnej Wietlin III, jedynej wówczas tego typu placówce w kraju.

W uznaniu zawodowych i społecznikowskich zasług oraz przyrodoznawczych zainteresowań osobistych w r. szkol. 1952/1953 został skierowany na Wyższy Kurs Nauczycielski w Lublinie, gdzie skończył wydział biologiczno-chemiczny i wrócił do pracy na stanowisku kierownika referatu szkolnictwa podstawowego w Wydziale Oświaty w Jarosławiu, a następnie kierownika Wydziału Oświaty w nowo ustanowionym powiecie Radymno (woj. rzeszowskie). W 1961 r. wrócił do Jarosławia, gdzie kolejno pełnił funkcje: inspektora szkolnego, dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2 i 5, nauczyciela biologii liceum ogólnokształcącego i wizytatora metodyka biologii.

W 1967 r. ukończył studia wyższe na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie i uzyskał stopień magistra biologii. W 1970 r. otworzył przewód doktorski na tejże uczelni i przygotował rozprawę pt. *Ranga i funkcje biologii jako przedmiotu nauczania w dziejach szkolnictwa polskiego*.

W 1975 r., w wyniku zmiany podziału administracyjnego kraju, przeszedł do pracy w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Przemyślu, gdzie do końca zawodowej służby kolejno pełnił funkcje: wizytatora szkolnictwa ogólnokształcącego, wizytatora metodyka biologii oraz doradcy przedmiotowego w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Zawodowego. W 1980 r. obronił pracę doktorską i uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych, a także nominację na tytularnego profesora szkół średnich.

W ramach doskonalenia zawodowego i specjalizacji przedmiotowej w zakresie dydaktyki biologii był zaangażowanym uczestnikiem, współorganizatorem i organizatorem licznych ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji i seminariów naukowych. Równocześnie przez wiele lat emocjonalnie i czynnie związany był z ruchem ochrony przyrody. Przez pięć kadencji pełnił funkcję prezesa Zarządu Wojewódzkiego i członka Zarządu Głównego LOP. W 1969 r. wstąpił do Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, a po powołaniu w jego strukturze Sekcji Dydaktyki Biologii (1972) został członkiem jej zarządu z funkcją przewodniczącego zespołu ds. historii dydaktyki biologii.

Pasja naukowa B. Kochmańskiego przez wszystkie lata wyrażała się licznymi publikacjami na łamach „Dydaktyki Szkoły Wyższej”, „Biologii w Szkole”, „Przyrody Polskiej”, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, miesięcznika „Wszechświat”, a także w miejscowych: dzienniku „Nowiny Rzeszowskie” oraz tygodnikach „Życie Przemyskie” i „Gazecie Jarosławskiej”. Ponad 200 artykułów, doniesień naukowych i rozpraw, dwa opraco-

wania podręcznikowe: *Kalendarz Fenologiczny i Dydaktyka Edukacji Środowiskowej*, to niezaprzeczalnie bogaty dorobek publicystyczny, bardzo zróżnicowany, ekspresyjny, dynamiczny, świadczący o głębokiej wiedzy i trosce o podnoszenie poziomu nauk pedagogicznych i przyrodznawstwa.

Przez wiele lat B. Kochmański gromadził materiały do historii dydaktyki biologii w Polsce, usilnie – choć bez finalnego skutku – zabiegał o utworzenie ogólnopolskiego muzeum dydaktyki biologii, dla którego z benedyktyńską starannością opracował centralny katalog polskiego dorobku wydawniczego w zakresie dydaktyki biologii, chronił przed zaprzepaszczeniem i wydobywał z zapomnienia nierzadko bezcennej wartości dokumenty i materiały o ludziach i wydarzeniach związanych z oświatą. Osobnym rozdziałem w jego życiu było swoiste kolekcjonerstwo podań i legend, głównie związanych z życiem roślin, zwierząt i człowieka.

Całe swoje życie prywatne i społeczne, z wielkim oddaniem i skutecznie, poświęcał sprawie wychowania dorastających pokoleń, opartego na autentycznym i racjonalnym partnerstwie. W globalnym dorobku tej edukacji i społecznego działania młodzież szkół średnich pod jego kierunkiem wykonała na użytek lokalnych administracji samorządowych m.in. szczegółową inwentaryzację wszystkich przyrodniczych i przyrodopochodnych twórców godnych prawnej ochrony w obszarze byłego województwa przemyskiego.

W uznaniu zasług na polu nauki i pracy dydaktyczno-wychowawczej został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Orderem Zasłużony Nauczyciel Rzeczypospolitej Polskiej, Złotą Odznaką za zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz licznymi odznaczeniami i wyróżnieniami stowarzyszeniowymi.

Publikacje:

- Jamróż T., 2002, *Dr B. Kochmański nie żyje*, „Gazeta Jarosławska i Okoliczna”, nr 22(255).
- Stawiński W., 2003, *Wspomnienie o dr Bronisławie Kochmańskim*. Słupskie Prace Przyrodnicze. Biologia Eksperymentalna i Ochrona Środowiska. Słupsk.
- Misiak T., 2002, Bronisław Kochmański 1026-2002, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, nr 5.
- Dobre wzorce. Bronisław Kochmański*, 1979, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Kochmański B., 1972, *Porównawcza analiza systemów nauczania biologii w Polsce w latach 1773–1970*, w: Jarowiecki J., Stawiński W. (red.), *Problemy Dydaktyki Biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium z Dydaktyki Biologii*, WSP, Kraków.
- Kochmański B., 1980, *Geneza dydaktyki biologii jako nauki w Polsce*, w: Praca zb., *Problemy nauczania – uczenia się biologii we współczesnej szkole*, Warszawa.
- Kochmański B., 1985, *Kontrola i ocena pracy uczniów w problemowym nauczaniu biologii*, w: Praca zb., *IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii*, IPS, Warszawa.
- Kochmański B., 1987, *Funkcje szkolnego ogrodu w kształtowaniu umiejętności biologicznych*, w: Zębalska E., Ziolo J. (red.), *Kształcenie i doskonalenie umiejętności biologicznych nauczyciela i ucznia*, JKN ODN, Kraków, s. 141-148
- Kochmański B., 1989, *Współczesne rozumienie prawnych i etycznych norm ochrony środowiska w toku prowadzenia zajęć biologicznych w szkołach ogólnokształcących*, w: Praca zb., *Nauczanie biologii – hodowle i zajęcia pozalekcyjne*, UW, Filia w Białymstoku, Białystok, s. 63-78
- Kochmański B., 1997, *Dydaktyka edukacji środowiskowej. Informacje merytoryczne i metodyczne*, WOP ZW, Przemysł, s. 670.
- Kochmański B., 1997, *Podstawowe uwarunkowania skuteczności współczesnych systemów i metod ochrony naturalnych zasobów środowiskowych*. Referat – tekst wygłoszony na Krajowej Konferencji Architektów Krajobrazu w Bydgoszczy i wydrukowany w Materiałach z Konferencji

Kołodziejczyk January prof. dr

January Kołodziejczyk, ur. 10 VII 1889 r. w Warszawie, jako syn Walentego i Stanisławy (z d. Głowczyńska). W Warszawie uczęszczał do państwowego V Gimnazjum, które opuścił po strajku szkolnym w 1905 r., by kontynuować naukę na tajnych kompletach, a następnie w polskim prywatnym gimnazjum im. gen. P. Chrzanowskiego, gdzie w 1910 r. zdał prywatny egzamin dojrzałości i w tymże roku także państwowy – rosyjski, egzamin w Moskwie. W latach 1910–1914 odbył studia przyrodnicze na Wydziale Filozoficznym UJ, specjalizując się w botanice pod kierunkiem prof. M. Raciborskiego. W czasie studiów prowadził badania nad florą jeziora Świtezi Nowogrodzkiej. Po studiach był nauczycielem prywatnym (1914–1916) oraz nauczycielem przyrody w Gimnazjum Statkowskiej w Warszawie (1916–1918). Następnie pracował na UJ jako asystent prof. M. Raciborskiego. Tam w 1919 r. uzyskał stopień doktora filozofii. Choroba uniemożliwiła mu prowadzenie badań terenowych. Podjął więc pracę w warszawskich szkołach wyższych: w Wolnej Wszechnicy Polskiej oraz Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, początkowo jako docent, a potem jako profesor nadzwyczajny. Stopniowo tracił zdrowie, mimo to nie przerywał pracy naukowej. W 1925 r. został sparaliżowany.

Jego poważny dorobek naukowy, obejmujący ok. 150 publikacji z zakresu morfologii, fizjologii i ekologii roślin oraz historii nauk przyrodniczych, np. *Nauki przyrodnicze w działalności KEN* (1936), został obszernie przedstawiony w *Słowniku biologów polskich* przez S. Brzozowskiego oraz S. Feliksiaka (s. 268-269). Wraz ze swym bratem Tadeuszem preredagowywał podręcznik botaniki M. Arc-Golczewskiej dla II klasy gimnazjum, adaptując go do wymagań szkolnych. Opracował kilka podręczników botaniki, w tym *Podręcznik dla liceów ogólnokształcących, szkół rolniczych, ogrodniczych, leśnych i zakładów kształcenia nauczycieli* (1946). W pracy nauczycieli biologii były bardzo przydatne jego *Ćwiczenia z morfologii roślin* (1950), *Rozmnażanie się roślin* (1951), *Życie naszych ziół i drzew* (1950). Zajmował się także popularyzacją wiedzy biologicznej, zwłaszcza botanicznej. Uwydatnia się w nich głęboka wiedza humanistyczna J. Kołodziejczyka, znajomość światowej i polskiej literatury pięknej oraz jej powiązań z przyrodą. W licznych artykułach popularnonaukowych wspierał ideę ochrony przyrody. Był inicjatorem powołania Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Był organizatorem i członkiem wielu organizacji naukowych: Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Komisji Fizjograficznej i Komitetu Historii i Medycyny i Nauk Przyrodniczych PAU. W 1937 r. został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

W czasie okupacji, mimo utraty wzroku i niemożliwości poruszania się, zajął się kształceniem tajnym młodzieży, organizując komplet biologiczny, a następnie przygotowywał i doprowadził w 1943 r. grupę gimnazjalistów do „małej matury”.

J. Kołodziejczyk zmarł 14 marca 1949 r. w Zalesiu Dolnym, pochowany został w Piasecznie. W 1963 r. jego szczątki przeniesiono na cmentarz Powązkowski w Warszawie. W kilka lat po śmierci prof. J. Kołodziejczyka, dla uczczenia jego pamięci, został wydany zbiór jego artykułów pt. *W świecie roślin* (1957), zawierający także wspomnienia prof. B. Hryniewieckiego i pisarza W. Borowego.

Publikacje:

Brzozowski S., Feliksiak S., 1976, w: Feliksiak S. (red.), *Słownik polskich biologów*, PWN, Warszawa, s. 268-269.

- Borowy W., 1957, *January Kołodziejczyk – czyli sztuka życia*, w: Kołodziejczyk J., *W świecie roślin*, LSW, Warszawa
- Hryniewiecki B., 1957, *January Kołodziejczyk. Wspomnienie pośmiertne*, w: Kołodziejczyk J., *W świecie roślin*, LSW, Warszawa.
- Kołodziejczyk J., 1950, *Życie naszych ziół i drzew*, WSiP, Warszawa.
- Kołodziejczyk J., 1950, *Ćwiczenia z morfologii roślin*, cz. 1. *Morfologia organów wegetatywnych roślin kwiatowych*; cz. 2. *Morfologia kwiatów i owoców*, WSiP, Warszawa.
- Kołodziejczyk J., 1951, *Rozmnażanie się roślin. Do użytku nauczycieli biologii oraz uczniów klas licealnych szkół ogólnokształcących i zawodowych [...]*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Koszevska Barbara dr

Barbara Koszevska jest warszawianką od kilku pokoleń. Z Warszawą, poza związkami o charakterze formalnym, łączą ją silne więzy uczuciowe. Szczęśliwe dzieciństwo przerwał wybuch II wojny światowej. Potem przyszły ciężkie i tragiczne wydarzenia Września, bombardowania budynków i wyratowanie z gruzowiska. A dalej losy okupacyjne warszawiaków i wreszcie Powstanie Warszawskie – jego heroizm i codzienność zamknięta koszmarem obozu w Pruszkowie. Potem tułaczka, jak większości warszawiaków, a po latach powrót do stolicy i rozpoczęcie nowego, „normalnego” życia.

Edukacja to kolejno – szkoła powszechna i już w czasie wojny początek nielegalnego gimnazjum (u siostr Zmartwychstanek na Żoliborzu, 1944) częściowo na kompletach, które prowadzili też jej rodzice podczas wojny.

Etap szkoły średniej, już po 1945 r. odbywała w różnych miejscowościach, zależnie od wędrówki rodziców, świadectwo maturalne otrzymała w 1949 r. W tym roku rozpoczęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, Sekcji Biologii UW (później Biologii i Nauk o Ziemi). Pracę magisterską z zakresu protozoologii wykonała pod kierunkiem prof. dr Zdzisława Raabe w 1960 r.

Pracę zawodową rozpoczęła już na III roku studiów jako asystent przy Zakładzie Zoologii Systematycznej w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie, kierowanym przez prof. dr. J. Bowkiewicza. Po roku, na skutek reorganizacji PWSP i likwidacji kierunku biologii, podjęła pracę w Państwowych Zakładach Wydawnictw Szkolnych, w redakcji pedagogicznej. Następnie w 1953 r., gdy powstały możliwości etatowe, kontynuowała pracę asystencką u prof. Bowkiewicza w Zakładzie Biologii Akademii Medycznej w Warszawie (1953–1956). Poza zajęciami dydaktycznymi ze studentami I roku Wydziału Lekarskiego prowadziła badania w zakresie parazytologii lekarskiej. Pomimo dużej satysfakcji z tej pracy (nagroda rektorska), z powodów rodzinnych przerwała pracę w AM.

Od 1959 r. podjęła obowiązki wykładowcy zoologii i biologii ogólnej w Studium Nauczycielskim nr 2 w Warszawie, gdzie ponadto przez okres 2 lat była kierownikiem Wydziału Biologii (1959–1964). W tym czasie dostała propozycję przejścia do Instytutu Pedagogiki w Warszawie. W 1964 r. rozpoczęła pracę na stanowisku starszego asystenta, a następnie adiunkta (1969) w tym Instytucie, w Pracowni Matematyczno-Przyrodniczej.

Problematyka badawcza w IP skupiała się w pierwszym etapie na ogólnych zagadnieniach metodyki nauczania biologii, a następnie skoncentrowała się wokół zagadnień efektywności nauczania programowanego oraz możliwości jego wykorzystania przy opracowywaniu podręczników szkolnych.

Była uczestnikiem Seminarium Dydaktyki Ogólnej prowadzonego przez prof. dr. W. Okonia oraz Seminarium Nauczania Programowanego prof. dr. C. Kupisiewicza przy UW. Uczestniczyła w posiedzeniach Komisji Programowej ds. Biologii i Higieny przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania, a także była przedstawicielem MOiSzW w Komitecie Antropologii PAN.

W czerwcu 1972 r. obroniła pracę doktorską pt. *Metody programowania dydaktycznego jako podstawa konstrukcji podręcznika zoologii*, wykonaną pod kierunkiem prof. dr. hab. C. Kupisiewicza.

W tym samym roku, decyzją resortu oświaty, „rozparcelowano” IP i powołano nowe jednostki. B. Koszewska została, zgodnie z zainteresowaniami, przeniesiona do Instytutu Programów Szkolnych, jako kierownik Zakładu Badań nad Podręcznikiem. Była to nowa jednostka, więc wymagała określenia organizacji i zadań.

W latach 1973–1981 prowadziła wraz z zespołem teoretyczne i empiryczne badania podręczników dla ucznia i nauczyciela. Powstały m.in. kryteria oceny treści podręczników, założenia ich badań, poradnik metodyczny i inne opracowania.

W latach 1975–1980 została kierownikiem dwóch tematów, które dotyczyły badań wdrożeniowych podręczników szkolnych, realizowanych na szczeblu krajowym w ramach Problemów Węzłowych resortu oświaty. Udział w nich brało kilkanaście zespołów z różnych uczelni. Badano zestawy podręczników do wybranych przedmiotów nauczania. W odniesieniu do biologii szczególny udział miał zespół Zakładu Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie, pod kierunkiem prof. dr. W. Stawińskiego. Wyniki badań przedstawiono w publikacjach IPS pod jej redakcją, w poszczególnych tomach tematycznych, jako prace zbiorowe (druki zwarte).

Bardzo przydatna dla zadań badawczych była współpraca z ośrodkami zagranicznymi. B. Koszewska uczestniczyła czynnie w seminariach krajowych i zagranicznych, przedstawiając wyniki prac własnych i zespołu. Szczególnie ważne były cykliczne, organizowane przez wiele lat, spotkania naukowe, prowadzone w ramach Sekcji Dydaktyki Biologii przy PTP im. Kopernika. Sekcja ta powstała z inicjatywy głównie prof. dr. hab. W. Stawińskiego. Była członkiem Zarządu Sekcji, włączając się aktywnie w jej prace. Wyniki działań przedstawiano w publikacjach z tych seminariów.

Z powodu różnych zmian organizacyjnych, podejmowanych także w nauce, od początku 1982 r. B. Koszewską zatrudniono w Instytucie Kształcenia Zawodowego (dyrektor – prof. dr Stanisław Kaczor). Zrezygnowała więc z pracy w IPS. Nowe zadania były zbieżne z dotychczasowymi doświadczeniami, jednak wymagały wielu dodatkowych studiów; które uwzględniały specyfikę kształcenia zawodowego. Wyniki prac zespołu to m.in. poradnik dla autorów podręczników zawodowych oraz inne materiały w czasopismach oświaty zawodowej. W IKZ pracowała do 1990 r., tj. do zakończenia etatowej działalności zawodowej.

W latach 1973/74–1983/84 pracowała na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Biologii. Prowadziła wraz z zespołem zajęcia z dydaktyki biologii dla studentów IV i V

roku studiów stacjonarnych i zaocznych. Były to programowe wykłady, seminaria, ćwiczenia oraz organizacja studenckich praktyk szkolnych. Zajmowała się całą organizacją zajęć z przedmiotu dydaktyka biologii, zgodnie z wymaganiami programowymi. Praca na uczelni była drugim, niezależnym od pracy instytutowej, nurtem działalności. Wielokrotnie uczestniczyła w różnych nauczycielskich konferencjach metodycznych.

W swoim dorobku ma powyżej 100 publikacji – artykułów i druków zwartych, w tym 15 pozycji to redakcja naukowa.

Artykuły dotyczą głównie prac badawczych – projektów, sprawozdań – jak też problematyki metodycznej (około 50). Druki zwarte to książki i inne opracowania własne oraz współautorstwo w pracach zbiorowych (łącznie ok. 50 prac): są to podręczniki biologii dla ucznia, np. *Biologia dla kl. 6* – [10], podręcznik eksperymentalny, WSiP 1980; *6 klasa Biologia*, WSiP, wyd. I do XII (współaut. i red. nauk.); materiały ćwiczeniowe, zeszyty ćwiczeń, testy kontrolne dla uczniów, kompendium z zoologii (1997); poradniki i inne materiały metodyczne dla nauczyciela.

Wydawcy: krajowe oficyny: PZWS; WSiP; PWN; PAN – Ossolineum; wyd. uczelniane i instytutowe, wydawnictwa zagraniczne: Biologia Tanitasa – Budapest (1974); roswieszczeniye, Moskwa (1977); Ernst Klett Verlag, Stuttgart (1976); Volk und Wissen, Berlin.

Odnaczenia: Krzyż Kawalerski OOP, Medal Komisji Edukacji Narodowej i Złota Odznaka Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Publikacje:

Koszewska B., 1982, *Problematyka, metody i narzędzia badań oraz ich organizacja*, w: Koszewska B. (red.), *Wybrane problemy podręczników eksperymentalnych dla uczniów klasy IV*, Biblioteka IPS, Warszawa.

Koszewska B., 1983, *Problemy metodologiczne badań, podsumowanie i wnioski*, w: Koszewska B. (red.), *Wybrane problemy z badań podręczników eksperymentalnych uczniów klasy B*, Biblioteka IPS, Warszawa.

Koszewska B., *Sprawozdanie z sondażu nauczycieli nieuczestniczących w badaniach podręcznika dla kl. VI*, w: w: Koszewska B. (red.), *Wybrane problemy z badań podręczników eksperymentalnych uczniów klasy B*, Biblioteka IPS, Warszawa.

Frejłak S., Koszewska B. i in., 1983, *6 Klasa, Biologia*. Podręcznik dla ucznia, Koszewska B. (red. nauk.), WSiP, wyd. 1.

Frejłak S., Koszewska B., Zabłocka T., 1984, *Nauczanie biologii w klasie 6* (książka przedmiotowo-metodyczna Koszewska B. (red. nauk.), WSiP. Warszawa.

Koszewska B., 1985, *Wykorzystanie elementów programowania dydaktycznego do samokontroli pracy ucznia (biologia)*, w: Frejłak S., Koszewska B., Wrońska K. (red.), *Teoretyczne podstawy i wyniki badań procesu kontroli i oceny w nauczaniu biologii*, Ogólnopolskie seminarium dydaktyki biologii, IPS, Warszawa, B.K. s. 8.

Frejłak S., Koszewska B. i In., 1985, *Biologia – Podręcznik dla klasy szóstej szkoły podstawowej*, Koszewska B. (red. nauk.), WSiP. (wyd. 12), Warszawa (uwaga: pełny wykaz 12 wydań w katalogu BN)

Koszewska B. (współautor), *Raport z badań podręcznika biologii dla kl. VII*, w: *Badania podręczników dla kl. VII*, Praca zb., Biblioteka IPS

Frejłak S., Koszewska B., 1988, *Ćwiczenia z biologii klasa 6*. Poradnik dla nauczyciela, wyd. 1, WSiP, Warszawa.

Cichy D., Koszewska B. (red.), 1991, *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, WSiP, Warszawa.

Frejłak S., Koszewska B., 1988, *Ćwiczenia z biologii klasa 6*. Poradnik dla nauczyciela, WSiP, Warszawa.

- Koszevska B., Zabłocka T., 1997, *Zoologia – Jedność i różnorodność zwierząt, Kompendium dla uczniów*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Koszevska B., Zabłocka T., 1997, *Testy z zoologii dla uczniów szkoły podstawowej*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Koszevska B., 1980, *Dydaktyczne i edytorskie koncepcje podręczników w innych krajach*, „Badania Oświatowe”, nr 3.
- Koszevska B. (współautorstwo), 1981, *Zum Ziel und Inhalt des fakultativen Unterrichts in der 4 Klasse der allgemeinbildenden Oberschule sowie Primärliteratur und ihrer Auswertung*. Güstrow, s. 122-123.
- Koszevska B., Szymanderska W., 1981, *Fachinnere und fachübergreifende Beziehungen in Biologielehrbüchern der Volksrepublik Polen*, w: XII Schulbiologentage 1980 in Rostock – Wilhelm-Pieck Universität Rostock, s. 162.
- Koszevska B., Szyłarska E., 1983, *Badania eksperymentalnego podręcznika biologii z higieną dla uczniów klasy 7*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Koszevska B. (współautorstwo), 1984, *Nützlichkeit von verschiedenen Übungstypen für die Beurteilung und Bewertung bei dem Biologieunterricht*, w: Mitteilungen der Sektion Schulbiologie der Biologischen Gesellschaft der DDR Schiller Universität, Jena 5, s. 631.
- Koszevska B. (współautorstwo), *Raport z badań podręcznika biologii dla klasy 7*, w: *Badania podręczników dla klasy 7*. Praca zb., Biblioteka IPS.
- Koszevska B., *Podręcznik szkolny – określenie, charakterystyka i podział*. Referat na IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii Szkół Wyższych, 1983, Toruń (w druku).
- Koszevska B., 1985, *XXI Dni Szkolnej Biologii...*, „Biologia w Szkole”, nr 2, s. 118.
- Koszevska B. (współautorstwo), 1986, *Wybrane problemy metodologii badań wdrożeniowych podręczników szkolnych*, w: Krzemianowski Z., Skrzypczak J. (red.), *Teoretyczne i praktyczne aspekty metodologii badań podręczników szkolnych*, ODN, Koszalin.
- Koszevska B., 1992, „*Encyklopedia Świata Zwierząt*” i jej przydatność w praktyce szkolnej, „Biologia w Szkole”, nr 5 (231) XLV.
- Koszevska B., 2000, *Wspomnienie o Teresie Zabłockiej*, „Biologia w Szkole”, nr 2-3 (268-269), s. 158.

Koszuta Ryszarda Maria mgr

Ryszarda Maria Koszuta, ur. w 1933 r., córka Pawła Podjaski i Anieli (z d. Lubecka). W 1952 r. ukończyła Państwowe Liceum Pedagogiczne w Kościerzynie. Uzyskała dyplom przodownika nauki, który umożliwił jej podjęcie studiów bez zdawania egzaminu wstępnego. Studia rozpoczęła w 1952 r. w 3-letniej WSP w Gdańsku, kontynuowała w WSP w Łodzi, gdzie w czerwcu 1956 r. uzyskała stopień magistra biologii w zakresie botaniki na Wydziale Geograficzno-Biologicznym.

Pracę nauczyciela biologii rozpoczęła 15 VIII 1956 r. w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Złotowie. Po trzech latach pracy, mając dwoje dzieci, przeszła w stan pozasłużbowy i zamieszkała w Gdyni. Po przerwie, 1 II 1962 r., Kuratorium Okręgu Szkolnego Koszalińskiego w Koszalinie powołało ją do służby czynnej na stanowisko nauczyciela Szkoły Podstawowej nr 7 w Gdyni, skąd została oddelegowana do pracy w Wydziale Oświaty. Od 1 X 1962 r. została zatrudniona w Szkole Podstawowej nr 27 na stanowisku nauczyciela biologii. W 1966 r. w swojej pracowni biologicznej przeprowadziła zajęcia dla uczestników ogólnopolskiej konferencji – nauczycieli szkół wiodących. Organizatorem konferencji był Centralny Ośrodek Metodyczny Ministerstwa Oświaty. Od 1966 r. pełniła funkcję nauczyciela szkoły ćwiczeń dla studentów kierunków pedagogicznych WSP w Gdańsku. Po ukończeniu Centralnego Kursu Wakacyjnego Kierowników Ognisk

Metodycznych w Krakowie została kierownikiem Ogniska Metodycznego Biologii. We wrześniu 1972 r. Wydział Oświaty Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gdyni powołał ją na stanowisko wizytatora metodyczno-przedmiotowego biologii na terenie Gdyni i Sopotu, w szkołach podstawowych i średnich.

Władze WSP w Gdańsku, przygotowując się do przekształcenia w uniwersytet, poleciły Radzie Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi powołanie Komisji do Wyboru Kandydata na Wykładowcę Dydaktyki Biologii. Po rozpatrzeniu pięciu kandydatur Komisja jednoznacznie wytypowała R. Koszutę na to stanowisko. Od listopada 1969 r. rozpoczęła prowadzenie zajęć z dydaktyki biologii (na podstawie umowy-zlecenia) w WSP, a po dwóch miesiącach w Uniwersytecie Gdańskim. Od 1 XI 1973 r. została zatrudniona na stanowisku wykładowcy w Instytucie Biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Gdańskiego. W czerwcu 1979 r. została mianowana starszym wykładowcą. W pracy koncentrowała się na tworzeniu warunków do realizacji programu dydaktyki biologii i na samokształceniu. Korzystała z doświadczeń i osiągnięć dydaktyków innych uczelni. Uczestniczyła w ogólnopolskich seminariach i konferencjach.

Przy wsparciu Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika przygotowała VI Krajową Konferencję Dydaktyków Biologii „Problemy związane z transponowaniem wiedzy biologicznej z poziomu uniwersyteckiego na różne poziomy kształcenia w szkole ogólnokształcącej”, która odbyła się w Gdańsku 9–13 IX 1986 r. Wzięli w niej udział dydaktycy biologii krajowych szkół wyższych oraz wybitni nauczyciele biologii. Uczestniczyło również 17 dydaktyków uczelni zagranicznych (w tym 12 profesorów), m.in. z Australii, Bułgarii, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Republiki Federalnej Niemiec. Poza aspektem naukowo-dydaktycznym starała się zaprezentować jej uczestnikom warunki materialne niezbędne do realizacji programów nauczania biologii. Goście mieli okazję zwiedzenia niektórych instytucji naukowo-badawczych związanych z biologią morza oraz poznania Gdańska, Sopotu i Gdyni, a poza Trójmiastem zobaczyli piękno ziemi kaszubskiej, zwanej Szwajcarią Kaszubską.

R. Koszuta zdobyła również doświadczenie w edukacji telewizyjnej w Gdańskim Ośrodku Telewizyjnym. Była współtwórcą 43 programów – lekcji telewizyjnych dla uczniów Telewizyjnego Technikum Rolniczego. Liczne środki dydaktyczne przygotowywane dla potrzeb tych programów po wykorzystaniu zasiliły zbiory jej pracowni dydaktyki biologii.

Przy współpracy z mgr. inż. Krzysztofem Szlązakiem zatrudnionym w Zakładzie Dydaktyki Geografii i Biologii został zgromadzony sprzęt techniczny. Ukończyła 70-godzinny kurs wybranych zagadnień teoretycznych i praktycznej eksploatacji technicznych środków dydaktycznych, zorganizowany na polecenie rektora przez Międzywydziałowy Zakład Nowych Technik Nauczania UG dla pracowników naukowo-dydaktycznych UG w roku akademickim 1973/1974.

Przykłady te ilustrują jej drogę tworzenia warsztatu pracy –pracę w UG rozpoczęła, dysponując jedynie biurkiem i szafą w sekretariacie Instytutu Biologii, zakończyła na wyposażeniu czterech pomieszczeń dla potrzeb dydaktyki biologii.

Przez wiele lat przygotowywała pisemny egzamin wstępny dla kandydatów na studentów kierunku biologii UG. W latach 80. była członkiem Rady Instytutu Biologii oraz reprezentantem wykładowców w Radzie Wydziału.

We wrześniu 1989 r. ks. H. Jankowski zaproponował jej członkostwo Komitetu Opiekuńczego Liceum Autonomicznego w Gdańsku. Zadaniem Komitetu było wspieranie fachową pomocą społeczności szkolnej oraz udział w opracowywaniu programu kształcenia i wychowania dla tego Liceum. Praca w zespole założycielskim tego projektu była ciekawym doświadczeniem w nowej rzeczywistości politycznej.

Przez całe życie zawodowe działała w LOP, pełniąc różne funkcje. Była również członkiem Okręgowego Komitetu Olimpiady Biologicznej w Gdańsku.

Za swoją działalność pedagogiczną i społeczną otrzymała liczne nagrody rektorów Uniwersytetu Gdańskiego, dwukrotnie Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Przed przejściem na emeryturę zabiegała o to, aby w Pracowni Biologicznej zostały zatrudnione osoby, które będą dawały nadzieję na dalszy rozwój Pracowni oraz rozwój osobisty. Oczekiwania te się spełniły – wybrane panie: Anna Sternicka, Ryta Suska-Wróbel i Iwona Majcher uzyskały stopień naukowy doktora. R. Koszuta na emeryturę przeszła 21 IX 1991 r.

Droga zawodowa R. Koszuty jest przykładem mozolnego wspinania się po szczeblach drabiny – od nauczyciela szkoły średniej przez szkołę podstawową do szkoły wyższej. W drodze tej zbierała doświadczenia administracyjne, metodyczne i przedmiotowe. Opis ich jest wspomnieniem dla starszego pokolenia, a dla młodych – historią...

Opracowanie: R. Koszuta

Kowalak Adam Zbigniew dr

Adam Zbigniew Kowalak, ur. 2 II 1948 r. w Poznaniu, syn Zbigniewa i Marii (z d. Mosz). Ukończył LO im. T. Kościuszki w Wieluniu. W 1968 r. rozpoczął studia na Wydziale Zootechniki w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, które ukończył w 1971 r., uzyskując tytuł inżyniera zootechnika. Pracą magisterską obronił na Akademii Rolniczej w Krakowie, uzyskując w 1981 r. tytuł magistra inżyniera zootechnika. W 1989 r. ukończył kurs pedagogiczny dla nauczycieli zawodu, zorganizowany przez Kuratorium Oświaty w Krośnie. W 1992 r. ukończył Studium Strategii i Zarządzania Ochroną Środowiska prowadzone przez German Education and

Training (GET) Kolonia we współpracy z Ministerstwem Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (obecnie Ministerstwo Środowiska), uzyskując certyfikat międzynarodowy. Pracę doktorską pt. *Efektywność edukacyjna szkolnego monitoringu środowiska*, napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Bogaja, obronił w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie, w 2001 r. i otrzymał tytuł doktora nauk humanistycznych z pedagogiki.

Pierwszą pracę podjął w 1972 r. w Śląskim Ogrodzie Zoologicznym w Katowicach, pełniąc m.in. funkcje kierownika działu zwierząt drapieżnych i kierownika działu edukacji. W latach 1976–1988 pracował w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Zootechniki w Rymanowie, pełniąc funkcję kierownika laboratorium żywieniowego i kierownika Stacji Oceny Mlecznej Bydła. W latach 1999–2001 był głównym specjalistom ds.

ekologii wsi w Wojewódzkim Ośrodku Postępu Rolniczego w Iwoniczu, prowadząc szeroko zakrojony program szkoleń rolników z zakresu ochrony środowiska oraz współpracując ze szkołami wiejskimi. Od roku 1991 do 2002 kierował, utworzoną przez siebie przy współpracy z Wspólną Komisją ds. Pomocy Humanitarnej USA dla Polski i Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundacją „Centrum edukacji ekologicznej wsi” w Krośnie. Był pomysłodawcą i głównym autorem realizowanych przez nią kilku projektów edukacyjnych, także międzynarodowych. Największy z nich Program „Czysta Wisła i Rzeki Przymorza”, realizowany w 386 szkołach na terenie całego kraju w latach 1993–2002, został uznany w 1997 r. przez Fundację Forda za najlepszy projekt edukacyjny w Europie i uhonorowany Grand Prix 1997. Współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą m.in.: Instytutem Badań Edukacyjnych, Uniwersytetami: Warszawskim, Jagiellońskim, Jana Kochanowskiego w Kielcach, Gdańskim, Słowackim Uniwersytetem Rolniczym w Nitrze, Uniwersytetem Humbolta w Berlinie. Po likwidacji Fundacji w 2002 r. rozpoczął pracę naukową jako adiunkt w Instytucie Geografii Akademii Pomorskiej w Słupsku (Pracownia Dydaktyki Geografii i Ochrony Środowiska).

Jest autorem 201 publikacji naukowych i popularnonaukowych, w tym 3 pakietów edukacyjnych dla szkół. Był redaktorem naczelnym kilkunastu wieloautorskich publikacji naukowych.

Działalność społeczna: 1972–1977 – sekretarz koła Polskiego Towarzystwa Zoologicznego w Katowicach, 1992–1993 – członek Głównej Komisji Rewizyjnej Polskiego Klubu Ekologicznego, 1993–1995 – członek Rady Ekologicznej przy Prezydencie RP, 1993–1998 – członek Rady Nadzorczej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krośnie, 2004 – nadal członek Sekcji dydaktyków biologii szkół wyższych PTP im. Kopernika. Od 2002 r. współpracuje z redakcją kwartalnika „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, początkowo jako stały korespondent, a następnie członek Rady Programowej.

Najważniejsze publikacje:

Kowalak A., 1991, *Metale śmierci*, Fundacja CEEW, Krosno

Kowalak A., 1993, *Mini eko-wademecum z minileksykonem*, Fundacja CEEW, Krosno

Kowalak A. (red), 2000, *Szkolny monitoring środowiska*, Fundacja CEEW, Krosno

Kowalak A., 2001, *Ecological education in Poland*, Wyd. Svensk-Polska Mijioforeningen Hasselby.

Kowalak A., 2001, *Bildung für die nachhaltige Entwicklung*, w: Internationale Zusammenarbeit in der Umweltbildung. Wyd. Fundacja CEEW Krosno, Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit, Warszawa, s. 7-18.

Kowalak A. (red), 2002, *Ecological Knowledge Olympiad*. Wyd. Svensk-Polska Mijioforeningen Hasselby.

Kowalak A., 2002, *Etyczne aspekty edukacji środowiskowej w świetle wybranych teorii edukacyjnych*, w: Dołęga J.M. (red.), *Etyka środowiskowa wyzwaniem XXI wieku*, Verbinum, Warszawa, s. 133-140.

Kowalak A., 2004, *Wpływ uczestnictwa młodzieży w projektach edukacji ekologicznej na postawy rodziców*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, nr 1/2.

Kowalak A., 2006, *Environmental education in relation to ecological risk management*, Acta Regionalia et Environmentalica 2, Nitra, s. 35-39.

Kowalak A., 2009, *Realizacja idei rozwoju zrównoważonego w podstawie programowej dla II i III etapu kształcenia*, „Problemy Ekologii”, nr 6, s. 313-317

Kowalak A., 2011, *Dialog przyrody i kultury w procesie edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w:

Nauczyciele dialogu – kim są, kim być powinni, kim być mogą, Wydawnictwo Naukowe Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa, s. 291-299.

Kowalak A., 2012, *Andragogika wobec problemów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w: Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na obszarach wiejskich i miejskich*, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, s. 175-193.

Kowalak A., 2012, *Odpowiedzialność człowieka za ekosystem ziemski a globalizacja, w: Odpowiedzialność globalna i edukacja globalna. Wymiary teorii i praktyki*, Wydawnictwo APS Warszawa, s. 76-90.

Kowalak A., Tuszyńska L., 2013, *Development of Environmental Awareness as an Important Element of Lifelong Education in a Knowledge-Based Society*, w: Science Society Didactics, Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków, s. 108-123.

Opracowanie: A.Z. Kowalak

Kowalski Ryszard dr

Ryszard Mirosław Kowalski, ur. 10 VIII 1954 r. w Kampinosie. jako syn Eugeniusza i Izabeli (z d. Ziółkowska). Szkołę podstawową ukończył w Kampinosie, a następnie Technikum Ogrodnicze w Sochaczewie (1973) jako technik ogrodnictwa. Studiował biologię w WSP w Siedlcach, gdzie w 1977 r. uzyskał stopień magistra biologii z przygotowaniem pedagogicznym. Doktoryzował się w SGGW w Warszawie w 1984 r. – uzyskał stopień naukowy doktora nauk rolniczych.

W 1977 r. podjął pracę w Wyższej Szkole Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach (obecnie Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny) na stanowisku asystenta w Zakładzie Botaniki Instytutu Biologii. W 1980 r. przeszedł jako asystent do Zakładu Warzywnictwa. Od 1985 r. pracował kolejno jako adiunkt i starszy wykładowca w Zakładzie Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii, przemianowanym w 2003 r. w Zakład Edukacji Biologicznej i Ochrony Przyrody.

Pracował również (1986–1988) na stanowisku adiunkta w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie Rembertowie, gdzie prowadził zajęcia z metodyki nauczania biologii. W latach 1990–1995 współpracował z Centralnym Ośrodkiem Oświaty i Postępu w Rolnictwie z siedzibą w Brwinowie wz. organizacji kursów przedmiotowo-metodycznych z biologii i ochrony środowiska dla nauczycieli szkół rolniczych i ogrodniczych oraz konsultacji programu nauczania biologii dla szkół średnich o profilu rolniczym i ogrodniczym.

Był (1995–1999) członkiem Zespołu ds. Biologii przy Centralnym Ośrodku Metodycznym Studiów Nauczycielskich WSP w Krakowie (jest współautorem Raportu o kształceniu nauczycieli biologii w Polsce). Od 2006 r. do chwili obecnej jest adiunktem we Wszechnicy Mazurskiej w Olecku (praca dodatkowa).

Od 2010 r. jest kierownikiem projektu POKL „Praktyki pedagogiczne – kompetentnie, twórczo, przyjemnie”. Planowane zakończenie w 2014. W latach 2000–2011 był ekspertem MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli. W ciągu swej wieloletniej pracy w WSPR/UPH zajmował różne stanowiska służbowe, w tym: kierownika Pracowni Dydaktyki Biologii (1985–1999), Zakładu Dydaktyki Biologii (1999–2003) i Zakładu Edukacji Biologicznej i Ochrony Przyrody (2003 do chwili obecnej), zastępcy dyrektora

Instytutu Biologii (1990–1992 i od 1995 do chwili obecnej), po. dyrektora Instytutu Biologii (1992–1995), prodziekana Wydziału Rolniczego (1996–2002), członka Senatu (1996–2002 i 2009–2012), w tym w latach 1996–1999 – przewodniczącego Senackiej Komisji ds. Dydaktyki i Reformy Studiów, członka Rady Wydziału Rolniczego przez parę kolejnych kadencji, od 1993 r. do chwili obecnej – członka Wydziałowej Komisji Programowej ds. Kierunku Biologia, pełnomocnika Rektora WSRP ds. Studenckiego Ruchu Naukowego, (1985–1990) oraz w Komisji ds. Rankingu Liceów Ogólnokształcących w woj. siedleckim (1996–1998). R. Kowalski za swe zasługi uzyskał liczne wyróżnienia i odznaczenia, w tym: Medal KEN, Brązowy Krzyż Zasługi, Odznakę Honorową LOP „Zasłużony dla Ochrony Przyrody”, Zasłużony dla Rolnictwa, Nagrodę Zielonego Liścia, Zielonych Płuc Polski, Odznakę Honorową „Za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”, medal „Za zasługi dla Uczelni w Siedlcach”, Medal im. W.I. Godlewskiego, tytuł „Popularyzator Nauki 2007” (MNiSz.W i PAP), Nagrodę „Złotego Jacka” przyznawaną przez Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Nagrodę im. L. Benedyktowicza.

Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół edukacji przyrodniczej, wykorzystania ogrodów dydaktycznych i terenowych ścieżek dydaktycznych w nauczaniu biologii i przyrody, metodyki nauczania przedmiotów przyrodniczych i edukacji środowiskowej. Działa społecznie jako: organizator Festiwalu Nauki i Sztuki w Siedlcach (od 1999, 13 zakończonych edycji); 2003 r. – pomysłodawca ustanowienia Medalu Mazowieckiej Niezapominajki, przyznawanego za osiągnięcia w zakresie ochrony przyrody, przekształconego w 2010 r. w Medal Polskiej Niezapominajki; od 2006 do chwili obecnej członek Kapituły Polskiej Niezapominajki, od 2006 do chwili obecnej – członek Rady Upowszechniania Nauki przy Prezydium PAN, prezes Zarządu Wojewódzkiego LOP w Siedlcach (od 1990), członek Zarządu Głównego LOP w Warszawie (od 1990); przewodniczący Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody przy Wojewodzie Mazowieckim (od 1999 do 2004) i Wojewódzkiej Rady Ochrony Przyrody przy Wojewodzie Mazowieckim (od 2004 do 2007), członek Rady Naukowej Porozumienia Zielone Płuca Polski i członek założyciel Fundacji Zielone Płuca Polski, członek Rady Społecznej Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, członek Rady ds. Edukacji Leśnej przy Nadleśnictwie Siedlce.

Działania naukowe i opublikowany dorobek: Jest autorem około 60 publikacji naukowych i popularnonaukowych, 1 skryptu dla studentów; współautorem serii podręczników do nauczania przyrody oraz programu „Spotkania z przyrodą” – Wydawnictwo Prószyński i S-ka i MAC Edukacja S.A., organizatorem VII i XIII Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych (1989 i 2003) i redaktorem materiałów pokonferencyjnych, redaktorem monograficznego opracowania *Dydaktycy biologii i ochrony środowiska w Polsce*. Zredagował kilka tomików poezji związanych z Festiwałem Nauki i Sztuki. Odbił dwa 3-miesięczne staże w Holandii (1985, 1992). Jest wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika – Sekcja Dydaktyki Biologii.

Jego hobby to wycieczki rowerowe, majsterkowanie, uprawa roślin w ogrodzie, muzyka poważna, popularyzacja wiedzy, gra na akordeonie.

Jest autorem, współautorem lub redaktorem ponad 20 prac naukowych (wydanych przez takie wydawnictwa, jak WN WAP, IBE, WSP ZNP, UKSW, UMCS).

Publikacje:

- Kowalski R. (red.), 2004, *Efekty edukacji przyrodniczej, biologicznej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kowalski R., Obrębska M., Stoczkowska R., 2005, *Przemiany świadomości ekologicznej mieszkańców wsi na przykładzie rejonu siedleckiego*, w: Cichy D. (red.), *Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju*, IBE, Komitet „Człowiek i Środowisko” PAN, WSP ZNP, Warszawa, s. 43-50.
- Kowalski R., 2006, *Szkola wyższa jako centrum edukacji środowiskowej na przykładzie Akademii Podlaskiej*, w: Cichy D. (red.) *Edukacja środowiskowa dla społeczności lokalnej*, WSP ZNP, Komitet Naukowy „Człowiek i Środowisko” PAN, Warszawa.
- Kowalski R., Stoczkowska R., Obrębska M., Marciszewska U., 2007, *Edukacyjna funkcja gospodarstw agroturytycznych na przykładzie regionu siedleckiego*. *Studia Ecologiae et Bioeticae* t. 5 Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Stoczkowska R., Kowalski R., Obrębska M., 2007, *Kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców wsi poprzez działalność informacyjną lokalnych władz i instytucji*, *Studia Ecologiae et Bioeticae* t. 5, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Stoczkowska R., Kowalski R., Obrębska M., Małuchnik-Pucek M. 2007, *Nieformalna edukacja środowiskowa na przykładzie regionalnej prasy w województwie lubelskim*, *Studia Ecologiae et Bioeticae* t. 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Kowalski R., Obrębska M., Stoczkowska R., Sychut-Czapła E., 2007, *Edukacja ekologiczna młodzieży w szkołach ponadgimnazjalnych o profilu rolniczym w aspekcie przygotowania do realizacji idei zrównoważonego rozwoju*, w: Czartoszewski J. (red.), *Problemy XXI wieku. Uwarunkowania społeczno-pedagogiczne wychowania do zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Kowalski R., Stoczkowska R., Obrębska M., Marciszewska U., 2007, *Rola agroturytyki w nieformalnej edukacji środowiskowej*, w: Żabka M., Kowalski R. (red.), *Przyroda a turystyka we Wschodniej Polsce*, AP, Siedlce.
- Stoczkowska R., Kowalski R., Obrębska M., Małuchnik-Pucek M., 2007, *Prasa lokalna jako środek w edukacji środowiskowej dorosłych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, technika, społeczeństwo wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin.
- Żabka M., Kowalski R. (red.), 2007, *Przyroda a turystyka we Wschodniej Polsce*, Monografia, AP, Siedlce.
- Kowalski R., Lewandowski K. (red.), 2009, *Racicznica zmienna Dreissena polymorpha jako obiekt badań naukowych*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kowalski R., Obrębska M., Wysokińska Z., 2010, *Festiwale nauki jako forma szerokiej popularyzacji różnorodności biologicznej*. Opracowanie monograficzne, Centrum Badań nad Środowiskiem.

Krasnodębski Faustyn dr

Faustyn Krasnodębski, ur. 15 II 1911 r. we Włodawie (obecnie woj. chełmskie). Szkołę podstawową ukończył w miejscowości Wyrozęby (woj. siedleckie), gdzie jego ojciec pracował jako spółdzielca. Po ukończeniu gimnazjum w Siedlcach rozpoczął studia przyrodnicze na UW, był uczniem wybitnych przyrodników okresu przedwojennego, takich jak: prof. Konstanty Janicki, prof. Roman Kozłowski, prof. Jan Tur. Studia ukończył w 1935 r., uzyskując dyplom magistra filozofii z zakresu zoologii i anatomii porównawczej na podstawie bardzo nowatorskiej w owych czasach pracy, dotyczącej skaposzczeta *Chaetogaster limnaei* v. *Baer*. W latach 1935–1937 pracował w Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach pod kierunkiem znakomitego hydrobiologa prof. Alfreda Lityńskiego. Specjalizował się w dziedzinie badań planktonu zwierzęcego, stając się szczególnie dobrym znawcą włoślarek (*Cladocera*). Tą grupą zwierząt interesował się do ostatnich lat swojej

pracy. W latach 1937–1939 F. Krasnodębski rozwijał swoje naukowe zainteresowania, pracując w Poleskiej Stacji Hydrobiologicznej w Pińsku. Efektem studiów i badań wioślarek północno-wschodnich kresów Polski była praca doktorska, obroniona na UW w 1938 r., poświęcona wioślarkom Zahorynia. Pracę w Poleskiej Stacji Hydrobiologicznej przerwał wybuch wojny. Po wkroczeniu wojsk radzieckich do Pińska udało mu się przedostać do Warszawy, gdzie podjął pracę nauczyciela Szkoły Powszechnej w Rembertowie, angażując się jednocześnie w tajne nauczanie.

W 1945 r. rozpoczął się „łódzki rozdział” pracy F. Krasnodębskiego. Od lutego 1945 r. był adiunktem w Zakładzie Zoologii Ogólnej UŁ. Oprócz tego do 1950 r. pracował w szkolnictwie średnim. Prowadził wykłady i ćwiczenia z zoologii, zoogeografii, parazytologii oraz dydaktyki biologii, która nieco później stała się głównym przedmiotem jego zainteresowań. W tym okresie zlecano mu także zajęcia dla studentów farmacji oraz w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W latach 1961–1968 prowadził zoologię w Studium Nauczycielskim w Zgierzu, był w tym czasie opiekunem licznych lat studenckich, prowadził oraz recenzował (około stu) prace magisterskie. Od 1961 r. do przejścia na emeryturę w 1976 r. F. Krasnodębski pełnił funkcję kierownika Pracowni Dydaktyki Biologii Uniwersytetu Łódzkiego. Dysponując właściwą znakomitemu nauczycielowi szeroką wiedzą merytoryczną, kształcił przyszłych nauczycieli biologii, przekonując ich do nauczania niewerbalnego, opartego na prowadzeniu hodowli, wykorzystaniu żywych okazów roślin i zwierząt, wycieczkach w teren oraz pracy w ogrodzie szkolnym.

Wyrazem pełnego zaangażowania się F. Krasnodębskiego w problemy dydaktyki biologii było przyjęcie przez niego funkcji przewodniczącego Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej w Łodzi. Pełnił ją od 1970 r. (a więc od początku istnienia Olimpiady) do 1995 r., kiedy pogarszający się stan zdrowia coraz bardziej utrudniał dalszą pracę. Mimo to nawet po przejściu na emeryturę nie zerwał kontaktów z uczelnią. Przez wiele lat prowadził zajęcia w Studium Zaocznym.

F. Krasnodębski łączył pracę zawodową z aktywnością społeczną. Należał przez wiele lat do LOP, Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, PCK, Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Węgierskiej, ZNP, pełniąc niejednokrotnie funkcje w ich zarządach. Przez wiele lat był członkiem Rady Naukowej Łódzkiego Ogrodu Zoologicznego. W ramach ZNP opiekował się emerytami uniwersyteckimi (nauczycielami i administracją gospodarczą), funkcję tę pełnił z „potrzeby serca”.

Za osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej został nagrodzony m.in. Złotą Odznaką Uniwersytetu Łódzkiego, Medalem KEN, Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

W życiu prywatnym F. Krasnodębski był niezwykle bezpośrednim i serdecznym człowiekiem, obdarzonym niepospolitym poczuciem humoru. Drzwi jego pokoju na uczelni i prywatnego mieszkania były zawsze otwarte dla uczniów i współpracowników, z którymi, nie szczędząc czasu, prowadził długie rozmowy, przekazując im swoją rozległą wiedzę, udzielając wynikających z długoletniego doświadczenia rad w sprawach zawodowych, naukowych oraz osobistych. Taki pozostanie w naszej pamięci.

„Doktor F. Krasnodębski, choć nie miał formalnie tytułu profesora, został mianowany przez społeczność akademicką Profesorem. Ten honorowy tytuł naukowy otrzymał od nas, studentów, za swoją wiedzę teoretyczną i umiejętny sposób jej przekazywania. Był

człowiekiem wymagającym, ale życzliwym. [...] Prace magisterskie prowadzone przez Profesora miały wysoką wartość naukową. Kilka z nich po pogłębieniu badań zakończyło się rozprawami doktorskimi.

W okresie wakacji, gdy kontrolował praktyki studentów w instytutach naukowych, laboratoriach i szkołach, składał wizyty swoim byłym studentom. Poznawał ich warunki życia, kłopoty i trudności w pracy zawodowej, udzielał rad, zachęcał do pogłębiania wiedzy. Te spotkania dawały okazje do wyjazdów terenowych, zwłaszcza nad jeziora, które szczególnie sobie upodobał.

W czasie tych wypraw zbierał materiały faunistyczne, głównie zooplankton dla Zakładu Zoologii i Dydaktyki, które wykorzystywano do ćwiczeń, a pewną ich część do doktoratów” (L. Agapow).

F. Krasnodębski, emerytowany starszy wykładowca Uniwersytetu Łódzkiego, długoletni kierownik Pracowni Dydaktyki Biologii UŁ zmarł 1 VIII 1990 r. w Warszawie. Pogrzeb odbył się w Siedlcach, z którymi był związany od dzieciństwa.

Publikacje:

Krasnodębski F., 1976, *Kształcenie nauczycieli biologii w Polsce*, w: Sarosiek J. (red.), *Materiały z II Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych*, UWr Instytut Biologii, Wrocław.

Olszewski K., 1992, *Wspomnienie pośmiertne o doktorze Faustynie Krasnodębskiej*, w: Fleszar E., Stawiński W., (red.), *Problemy recepcji biologicznych treści*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.

Agapow L., 1992, *Profesor doktor Faustyn Krasnodębski – „Nauczyciel Nauczycieli”*, w: Fleszar E., Stawiński W. (red.), *Problemy recepcji biologicznych treści*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.

Opracowanie: K. Olszewski

Lenczewski Jan mgr

Młodość Jana Lenczewskiego upłynęła w kraju lat dziecinnych Adama Mickiewicza w okolicach Nowogródka i Wilna. Gimnazjum ukończył w Nieświeżu, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu im. S. Batorego w Wilnie. W Nieświeżu rozpoczął swoją pracę w szkolnictwie. Po wojnie zamieszkał w Toruniu i z miastem tym nie rozstał się już do śmierci.

J. Lenczewski pracował w Toruniu jako nauczyciel biologii w szkołach średnich, był wykładowcą wydziału biologii Studium Nauczycielskiego, prowadził również wykłady z metodyki nauczania i upowszechniania wiedzy biologicznej na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi w Uniwersytecie M. Kopernika. Od 1948 r. kierował doskonaleniem nauczycieli biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym.

Pracował także społecznie – bardzo intensywnie – w Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, w dowód uznania uzyskując Złotą Odznakę.

Był również inicjatorem i współorganizatorem Ogrodu Botanicznego w Toruniu.

J. Lenczewski był wychowawcą i nauczycielem szeregu pokoleń młodych biologów. Choć był człowiekiem cichym i skromnym, jego osobowość, wiedza i takt pedagogiczny na pewno oddziaływały dodatnio na kształtowanie się umiejętności zawodowych i postaw społecznego zaangażowania u tych wszystkich, którzy znaleźli się w kręgu jego wpływów.

Krótką, ale ciężką chorobą, uniemożliwiła mu dokończenie pracy doktorskiej, odebrała go od wielu rozpoczętych i zaplanowanych akcji z zakresu nauczania biologii.

J. Lenczewski zmarł 12 XI 1968 r. Śmierć przyszła nagle, odrywając go od warsztatu pracy w pełni sił twórczych. Kadra polskich nauczycieli biologów zubożyła się o nieprzeciętnego pedagoga i znawcę botaniki.

Opracowanie: J. Zdebska

Leonowicz-Babiak Krystyna dr

Krystyna Maria Barbara Leonowicz-Babiak, ur. 2 II 1941 r. na Roztoczu (woj. lubelskie) w rodzinie inteligenckiej. Od 1946 r. przebywała na Warmii i Mazurach i tam uczęszczała do szkoły podstawowej i średniej (matura w Pasłęku). Studiowała (1958–1963), a także zrobiła doktorat (1971) na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, na kierunku biologia.

Mężatka (dr inż. Zenon Babiak) i matka dwóch dorosłych, zonatyk synów: Piotra Rafała i Bartosza Macieja.

Pracę zawodową rozpoczęła jako asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Diagnostyki Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu (1963–1965). Następnie (1965–1966) pracowała jako asystent naukowo-dydaktyczny Zakładu Biologii Ogólnej Akademii Medycznej; była doktorantem w Studium Doktoranckim i po jego ukończeniu asystentem naukowo-dydaktycznym w Zakładzie Fizjologii w Instytucie Botaniki na Uniwersytecie Wrocławskim (1966–1970); w Instytucie Transportu Samochodowego Zakładu Medycyny Drogowej w Warszawie – Oddział we Wrocławiu (1970–1972); w Zakładzie Biologii i Biochemii – Ochrony Środowiska I-15 Politechniki Wrocławskiej (1972–1974) na stanowisku adiunkta oraz także jako adiunkt (1974–1988) w Zakładzie Metodyki Nauczania Biologii Instytutu Botaniki Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1976–1978 pełniła dodatkowo funkcję kierownika Działu Praktyk Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

W czasie wykonywania obowiązków zawodowych otrzymała kilka nagród: zespoloną nagrodę rektorską III stopnia za osiągnięcia naukowe w dziedzinie współpracy z przemysłem (1970); nagrodę za działalność dydaktyczną (1975); nagrodę za działalność naukową (1976); nagrodę rektorską III stopnia za osiągnięcia organizacyjne (1986) w związku z kierowaniem Działem Praktyk na Uniwersytecie Wrocławskim.

W dorobku 25-letniej pracy zawodowej znajduje się kilkadziesiąt publikacji w czasopiśmie naukowych polsko-angielsko- i niemieckojęzycznych, jest współautorem książki: *Wybrane zagadnienia z ekologii* (WSiP, Warszawa 1985) oraz opracowań w postaci raportów z zakończenia prac zleconych z zakładów przemysłowych. Po zakończeniu pracy zawodowej, gdy jej mąż został zaproszony do pracy na Uniwersytecie w Dortmundzie, pracowała tam społecznie na rzecz miejscowej Polonii i realizowała swoje pasje społeczne oraz pisarskie (poetka i pisarka). W latach 1994–1995 prowadziła amatorski „Teatr Rodzin” w Dortmundzie (reżyser, autor sztuki oraz wielu wierszy okolicznościowych wykorzystywanych podczas uroczystości polonijnych).

Wydała dwa tomiki poezji, jej wiersze drukowane są w dziełach zbiorowych oraz czasopiśmie polonijnych. Jest autorką tekstów trzech hymnów (dla Gimnazjum i XXI Liceum oraz Macierzy Szkolnej w Niemczech i Zespołu Folklorystycznego „Wisielka”

w Dortmundzie), autorką pieśni, kolęd i pastorałek, do których muzykę napisał Zdzisław Rybka-Rybicki.

Wydała we współpracy z mężem dwie książki: *Zanim zasypie piasek ślad* i *Bevor der Sand die Spur verwischt* (w wersji polskiej i niemieckiej, 2005, Multico, Lublin), oraz *Z wiarą i nadzieją. Historia Polskiej Misji Katolickiej w Dortmundzie* (Wyd. Franciszkańskie „Św. Antoni”, Wrocław 2008).

Jest również autorką rozdziałów w dziełach zbiorowych i autorką ponad dwudziestu artykułów w czasopiśmie polonijnych.

Paśje malarskie – maluje przede wszystkim obrazy olejne na płótnie, miedzi i drewnie. Wystawy: w Polsce (Wrocław; Leszno); w Hiszpanii: (Barcelona); w Niemczech (Dortmund; Herdorf Dermbach „Concordia”, Recklinghausen, Bielefeld), we Francji (stała ekspozycja obrazu w galerii Malarstwa i Rzeźby Polskiej i Polonijnej w Vaudricourt). Kilkadziesiąt obrazów autorki znajduje się w kolekcjach prywatnych, a dwanaście o tematyce religijnej znajduje się w kościołach i domach parafialnych w Polsce i w Niemczech.

Jest członkiem: Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie (*Union of Polish Writers Abroad*) z siedzibą w Londynie; Stowarzyszenia Polskich Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie – APAJTE, z siedzibą w Paryżu; Polskiej Macierzy Szkolnej w Niemczech; Dortmundzkiego Stowarzyszenia Krzewienia Tradycji, Kultury i Języka Polskiego; Dolnośląskiego Stowarzyszenia Artystów Plastyków z siedzibą we Wrocławiu; Stowarzyszenia Absolwentów Uniwersytetu Wrocławskiego; Koła Literatów Polskich im. Z. Herberta.

Została odznaczona: Medalem Zasługi: *Exuli bene de Ecclesia merito* – Zasłużony dla Kościoła na Obczyźnie (2004); Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2005) oraz wyróżniona: wpisem do Księgi Jubileuszowej 1998–2008 pt. *Złote myśli Twórców Wizerunku Polski*, wydanej przez Fundację Dzieciom „Zdążyć z Pomocą” (2008).

Jest autorką i współautorką publikacji naukowych.

Po ukończeniu pracy zawodowej wydała tomiki poezji *Moje ogrody w pejzażach słów*. Wyd. „Bernardinum”, Pelplin; oba ilustrowane własnymi obrazami. Jej wiersze są drukowane 5 dziełach zbiorowych oraz czasopiśmie polonijnych.

Jest autorką artykułów, które ukazały się głównie w prasie polonijnej: „Głos Polski – Stimme der Polen”, „Nasze Słowo” (miesięcznik Polskiej Misji Katolickiej) oraz „Nasza Rota” (kwartalnik polonijny wydawany w Polsce i kolportowany do pięćdziesięciu trzech krajów), „Teczka” (Francja) i inne (pełna dokumentacja w archiwum redakcji *Sylwetek*).

Publikacje:

Sarosiek J., Leonowicz-Babiak K., 1970, *The effect of chronic gamma radiation upon *Symphytum officinale* L. under natural conditions*, „Ekologia Polska”, Vol. XVIII. 22, s. 453-464.

Leonowicz-Babiak K., 1975, *Effectiveness of humic compounds in dependence on calcium content in water tomato cultures*. Acta Soc. Bot. Pol. Vol. XLIV, nr 4, s. 583-586.

Leonowicz-Babiak K., 1976, *Ogród botaniczny terenem działalności dydaktycznej*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 28-29.

Kufel J., Sarosiek J., Leonowicz-Babiak K., 1976, *Über die Notwendigkeit eines Modells der einfachen ökologischen Systeme Biologieunterricht*. Mitteilungen der Sektion Schulbiologie der Biologischen Gesellschaft der DDR. H. 17, Teil I, 2, s. 101-106.

Leonowicz-Babiak K., Kufel J., 1977, *Projekty fitotronów szkolnych*, „Biologia w Szkole”, nr 1, s. 28-29.

- Kufel J., Leonowicz-Babiak K., 1977, *Bau einer Phytotronischen Kammer*. Biologie in der Schule, 26, nr 4, s. 160.
- Leonowicz-Babiak K., 1980, *Proste modele ekologiczne w nauczaniu i uczeniu się biologii*. Materiały III Seminarium Dydaktyków Biologii, Instytut Programów Szkolnych Ministerstwa Oświaty i Wychowania, s. 192-197.
- Kufel J., Leonowicz-Babiak K., 1981, *Entwicklung der Einstellungen der Schüler durch Auseinandersetzung mit Fragen der Ökologie und des Umweltschutzes*. XVIII Schulbiologentage Güstrow. Biologische Gesellschaft der DDR -Sektion Schulbiologie. Güstrow von 9.05 bis 12.05.1981, s. 69-72.
- Kufel J., Leonowicz-Babiak K., 1984, *Der Einfluss der Motivation auf die Aktivität der Schuler und die Lernerfolge*. XX Schulbiologentage von 15-18.10.1983. Wiss. Z. Friedrich-Schiller Univ. Jena 1984.
- Kufel J., Leonowicz-Babiak K., 1985, *Wybrane zagadnienia z ekologii. Hodowle i ćwiczenia*, WSiP, Warszawa.

Lubodziecka Romana mgr

Romana Lubodziecka, ur. 3 V 1886 r. Uczęszczała do tajnej szkoły prowadzonej przez S. Sempołowską, a następnie do prywatnej pensji L. Rudzkiej w Warszawie, którą ukończyła w 1902 r. Studia wyższe przyrodnicze rozpoczęła na Uniwersytecie we Lwowie, zakończyła je w Szwajcarii w Genewie, uzyskując dyplom bakaleuracki, uprawniający do nauczania w szkołach średnich. Do kraju powróciła w 1911 r. Pracowała w Warszawie w szkołach średnich i wyższych, m.in. na Kursach im. Nałkowskiego, w Seminarium i Pedagogium im. Konarskiego oraz na Wyższym Kursie Nauczycielskim.

W latach międzywojennych (1918–1939) pracowała w Gimnazjum im. Limanowskiego na Żoliborzu. Uczestniczyła w pracach nad programami biologii jako członek Komisji Programów i Podręczników przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Zajmowała się również działalnością społeczno-oświatową i literacką. Przed 1939 r. była czynnym członkiem ZNP i Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, tę działalność kontynuowała po wojnie. W czasie okupacji niemieckiej organizowała komplety gimnazjalne po zamknięciu Gimnazjum im. Limanowskiego (1940–1942). W grudniu 1942 r. opuściła Warszawę i ukrywała się na wsi, uczestniczyła w tajnym nauczaniu dzieci wiejskich (1942–1945). Po II wojnie światowej pracowała jako nauczyciel biologii w LO im. Limanowskiego oraz w XXII Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Jose Martí w Warszawie. Pracy szkolnictwie poświęciła przeszło 50 lat. Swym dużym doświadczeniem dzieliła się z nauczycielami „słowem i piórem”. Była autorką wielu popularnonaukowych i biologiczno-metodycznych wydawnictw książkowych oraz artykułów w czasopismach dla dzieci, w „Biologii w Szkole” i „Działkowcu”.

„Pani Romana była postacią nieprzeciętną. Podziwialiśmy jej świetną, wielostronnie rozwiniętą umysłowość oraz niezłomny charakter. Obok głębokiej wiedzy przyrodniczej i umiejętności dydaktycznych odznaczała się szerokimi zainteresowaniami artystycznymi, naukowymi i potrafiła je przekazać młodzieży” (Z.K. 1976).

Odnaczona Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Medalem X-lecia PRL.

Zmarła 1 VI 1969 r. w Warszawie.

Publikacje:

- Lubodziecka R., 1930, *Zgon śp. Marji Haberkantówny*, „Czasopismo Przyrodnicze”, R. IV.
Lubodziecka R., 1928, *Rośliny pnące i ścielące się*. Warszawa.
Lubodziecka R., 1949, *Żywy materiał na lekcjach botaniki w szkole podstawowej. Wskazówki praktyczne*, PZWS, wyd. 2. 1951, wyd. 3 1956, Warszawa.
Lubodziecka R., 1953, *Lektura dla klasy VII szkoły podstawowej związana z materiałem nauczania*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
Lubodziecka R., 1954, *Domowe hodowle zwierząt*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
Lubodziecka R., 1964, *Rośliny w pracowni biologicznej*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
Lubodziecka R., 1963, *Zofia Bohuszewicz 1884–1953 w 10 rocznicę śmierci*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
Frejlak S., 1969, *Romana Lubodziecka nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
Monografia Liceum Ogólnokształcącego im. Jose Martí, (maszynopis).
Kall Z., 1976, *List pracowniczy LO im. J. Martí* (rękopis).

Opracowanie: W. Stawiński.

Ławińska Eugenia mgr

Eugenia Ławińska, ur. 3 XI 1937 r. w Wolsztynie (woj. zielonogórskie) jako córka Franciszka i Marii (z d. Trawińska). Do szkoły podstawowej uczęszczała w Wolsztynie. Następnie kształciła się w Państwowym dla Wychowawczyń Przedszkoli w Sulechowie (1951–1955). Po złożeniu egzaminu dojrzałości na podstawie dyplomu „Przodownika Nauki i Pracy Społecznej” została przyjęta bez egzaminu wstępnego na studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi na WSP w Łodzi (1955). Przebywając w latach 1958–1959 na urlopie dziekańskim, podjęła pracę niewykwalifikowanego nauczyciela w SP nr 1 w Wolsztynie. W 1958 r. podjęła studia w Łodzi, a po likwidacji tamtejszej WSP przeniosła się na kierunek biologiczny na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. W 1961 r. uzyskała dyplom magistra biologii, wyszła za mąż i podjęła pracę nauczyciela biologii w SP nr 1 w Lubaniu Śląskim a następnie (1962) w LO im. A. Mickiewicza w Lubaniu Śl., gdzie pracowała do 1974 r. W tym czasie była kierownikiem Ogniska Biologii POM, a po zmianach organizacyjnych przez 2 lata wizytatorem metodykiem biologii. W latach 1974–1985 pracowała na stanowisku nauczyciela biologii, a następnie jako zastępca dyrektora II LO w Wałbrzychu (wówczas im. gen. K. Świerczewskiego). Przez wiele lat sprawowała opiekę nad tamtejszym kołem biologicznym oraz uczestnikami Olimpiady Biologicznej – jej podopieczni byli finalistami (1982, 1984, 1985, 1987), a nawet jeden laureatem XII Olimpiady Biologicznej.

E. Ławińska brała udział w centralnych kursach dla nauczycieli biologii, prowadząc zajęcia ze słuchaczami bądź pełniąc funkcję kierownika naukowego, np. w 1965 r. była kierownikiem: Centralnego Kursu Wakacyjnego Kierowników Ognisk Metodycznych w Krakowie oraz dla nauczycieli biologii szkół średnich. Sama również systematycznie podnosiła swe kwalifikacje naukowe i zawodowe: ukończyła w 1973 r. kurs dla konstruktorów narzędzi pomiaru osiągnięć szkolnych we Włocławku organizowany przez Instytut Programów Szkolnych w Warszawie. W latach 1977–1981 uczęszczała na Zaoczne Studium Doktoranckie z Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie, miała otwarty przewód doktorski pod kierunkiem prof. dr hab. W. Stawińskiego na temat *Badania efektywności pracy ćwiczeniowej uczniów na lekcjach biologii w szkole ogólnokształcącej*. Uczestniczyła w badaniach nad resortowym programem badawczym (1976–1978) prowadzonym przez WSP w Krakowie jako ko-

dynator II stopnia w zakresie tematu 6.0 „Skuteczność metod nauczania”. W 1985 r. uzyskała trzeci stopień kwalifikacji zawodowej.

Aktywnie uczestniczyła w pracach Sekcji Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, będąc od 1959 r. członkiem Towarzystwa oraz od 1976 r. członkiem Zarządu Sekcji. Uczestniczyła w wielu Ogólnopolskich Seminariach Dydaktyki Biologii organizowanych przez Sekcję (1970 Kraków; 1973 Warszawa; 1976 Łódź; 1979 Przemyśl; 1982 Katowice) oraz w II (Wrocław – Karpacz 1976) i V (Toruń 1985) Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych, prezentując doniesienia ze swych badań. Brała udział w międzynarodowej konferencji organizowanej w 1975 r. wspólnie przez Sekcję Biologii Szkolnej Tow. Biol. NRD i Sekcję Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika w Cottbus, przedstawiła tam komunikat.

E. Ławińska działała przez wiele lat w LOP – prowadziła SK LOP.

Posiadaną wiedzę i doświadczeniem pedagogicznym dzieliła się z nauczycielami na łamach czasopisma „Biologia w Szkole” oraz „Problemy Szkolnictwa Nauk Medycznych”, w Biuletynach IKN i ODN, odczytach pedagogicznych oraz materiałach pokonferencyjnych.

Za swe osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej uzyskała: Brązowy Krzyż Zasługi (1969), Złoty Krzyż Zasługi (1982), Medal KEN (1988), Srebrną Odznakę Honorową LOP (1972), Złotą Odznakę Olimpiady Biologicznej (1982, 1983), Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej (1977, 1989), Nagrody Specjalne Kuratora OI w (1972, 1977).

E. Ławińska zmarła 16 VI 2005 r. w Wolsztynie, została pochowana na miejscowym cmentarzu.

Publikacje:

- Ławińska E., Ławiński B., 1970, *Zjawisko rozpuszczania*, w: Zdebska J. (red.), *Materiały pomocnicze do realizacji programu zajęć fakultatywnych w grupie chemiczno-biologicznej*, MOiW, Warszawa.
- Ławińska E., 1975, *Krzewienie zasad ochrony przyrody oraz jej zasobów wśród dzieci i młodzieży*, w: *Mitteilungen d. Sektion Schulbiologie d. Biol. Gesell. d. DDR*, Berlin.
- Ławińska E., 1976, *Badanie wpływu organizacji i przebiegu lekcji biologii na efektywność pracy nauczyciela i ucznia*, w: *Materiały z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, WSiP, Warszawa.
- Ławińska E., 1967, *Wykorzystanie lektury popularno-naukowej w pracy szkolnej*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Ławińska E., Ławiński B., 1974, *Wprowadzenie w zasady i technikę mikroskopowania*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Ławińska E., 1984, *Projekt zagadnień do powtarzania materiału nauczania biologii i higieny w kl. VII*, IKN, Warszawa.
- Ławińska E., 1985, *Czynności konstruktora testu na wybranym przykładzie*, w: *IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii*, IPS MOiW, Warszawa.

Opracował: W. Stawiński

Źródła: E. Ławińska, 1977, *Życiorys* – rękopis, dokumentacja pracy zawodowej – maszynopisy, publikacje.

Ławiński Bogdan mgr

Bohdan Ławiński, ur. 22 II 1935 r. w Kisielnicy (pow. Łomża) jako syn Józefa i Marii Ławińskich. Jego ojciec uczestniczył we wrześniu 1939 r. w walkach z wojskiem niemieckim w randze kaprała i dostał się do niewoli niemieckiej. Bohdan w swym życiorysie napisał (w kwietniu 1970 r.): „10 lutego na skutek działań wojennych opuściłem

Polskę, udając się wraz z matką i młodszą siostrą do ZSSR. W ZSSR przebywałem 18 miesięcy w okolicy Archangielska i 4 miesiące w Uzbekistanie. Następnie zostałem przewieziony do Persji, a stąd do Południowej Afryki – Rodezji, gdzie przebywałem do 1946 r. W 1946 r. pierwszym transportem odchodzącym z Afryki udałem się wraz z matką i siostrą w drogę powrotną do Polski, zatrzymując się jeszcze na pewien okres w Mombasie i Bari we Włoszech. Stąd po 2-miesięcznym pobycie – przez Austrię i Czechosłowację – dn. 10 lutego 1947 r. wróciłem do Polski”.

Jakże inaczej ta „wędrówka” została przedstawiona w 1995 r. w pamiętniku „Pamiętaj o tym wnuku” (Ławiński, 1995). B. Ławiński do szkoły podstawowej uczęszczał w Mińsku Mazowieckim, a do szkoły średniej w Jędrzejowie (woj. kieleckie) – ukończył ją w 1955 r. W tym też roku rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Krakowie. Niestety na II roku musiał z nich zrezygnować, gdyż wskutek napadu na niego doznał ciężkich obrażeń ciała. Podjął natomiast (1957) studia biologiczne na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP w Krakowie. Uważał się zawsze za ucznia dydaktyka prof. dr Adama Dziurzyńskiego, z którym utrzymywał przez wiele lat serdeczne kontakty, przedstawiał swe osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze oraz kłopoty.

Po uzyskaniu dyplomu magistra biologii w 1961 r. ożenił się, a także został zatrudniony w LO im. A. Mickiewicza w Lubaniu, gdzie uczył biologii, higieny i chemii. Od samego początku pracy zawodowej czynnie uczestniczył w ruchu postępu nowatorstwa pedagogicznego. Systematycznie doskonalili swą wiedzę, studiując literaturę biologiczną, pedagogiczną i biologiczno-dydaktyczną, uczestnicząc w kursach (do 1987 r. ukończył 11 kursów), w tym dla wykładowców pomiaru dydaktycznego (1982), podyplomowym „Problemy współczesnej cywilizacji” (1987), był także ich organizatorem i wykładowcą.

W latach 1969–1973 pełnił funkcję inspektora szkolnego, a następnie kierownika Wydziału Oświaty i Kultury w Lubaniu. W 1974 r. wznowił pracę nauczycielską, ucząc biologii i higieny w I LO (wówczas im. gen. K. Świerczewskiego).

W swej pracy dydaktyczno-wychowawczej starał się rozwijać zainteresowania biologiczne, w tym zainteresowanie fotografią przyrodniczą uczniów, prowadząc koło biologiczne i opiekując się SK LOP. Bardzo cenił i często stosował nauczanie laboratoryjne z uwzględnieniem zasad ergonomii i prakseologii pedagogicznej. Szczególnie jednak skoncentrował się na sprawach pomiaru osiągnięć uczniów oraz konstrukcji różnego rodzaju testów (różnicujących, zintegrowanych, laboratoryjnych, pomiaru umiejętności praktycznych). Umiejętnie kierował rozwojem intelektualnym uzdolnionych uczniów i przygotowywał do corocznego udziału w zawodach Olimpiady Biologicznej – do zawodów na szczeblu okręgowym kwalifikowało się zwykle 4–7 uczniów, a w eliminacjach centralnych w latach 1978–1987 uczestniczyło łącznie pięciu uczniów.

B. Ławiński brał udział w ogólnopolskich seminariach naukowych poświęconych pomiarowi osiągnięć szkolnych młodzieży organizowanych przez prof. dr hab. B. Niemierkę. Zyskał kwalifikacje konstruktora i wykładowcy pomiaru dydaktycznego. Współpracował z Instytutem Badań nad Młodzieżą nad zagadnieniem „Testy sprawdzające jako narzędzie pomiaru osiągnięć uczniów, nauczycieli i szkół” w ramach ministerialnego węzłowego problemu badawczego „Modernizacja systemu oświaty”.

Podczas XXVIII Ogólnopolskiego Seminarium Pomiaru Osiągnięć Szkolnych (1981) zaprezentował – w formie telehospitacji, pracę uczniów nad testem laboratoryjnym z fizjologii roślin. Ponadto na I Ogólnopolskim Sympozjum Dydaktyki Biologii organizowanym przez IKN-ODN Wrocław oraz KOiW w Wałbrzychu przedstawił projekt „Mięczaki jako przedmiot zajęć szkolnych” opartych na wykorzystaniu własnego klucza do oznaczania mięczaków przez uczniów kl. V szkoły podstawowej.

Projektował scenariusze i uczestniczył w nagraniach programów telewizyjnych w pracowni biologicznej I LO w Wałbrzychu. Osobiście, a także wspólnie z żoną Eugenią, opracował bardzo dużo zestawów testów dla potrzeb szkolnictwa ogólnokształcącego i medycznego – część z nich została opublikowana w różnych wydawnictwach lub wykorzystana przez instytucje szkolne i wyższe uczelnie w czasie egzaminów.

Spółecznie pełnił odpowiedzialne funkcje w LOP, za co został uhonorowany Srebrną Honorową Odznaką LOP. W 1981 r. Komitet Główny Olimpiady Biologicznej przyznał mu Srebrną Odznakę Olimpiady Biologicznej. Był aktywnym działaczem lokalnego Koła Sybiraków w Wałbrzychu. Pośmiertnie otrzymał Krzyż Zesłańców Sybiru (2006).

Za swą pracę zawodową uzyskał odznaczenia państwowe: Srebrny Krzyż Zasługi (1972), Złoty Krzyż Zasługi (1982) oraz Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, którego jednak nie odebrał jako członek NSZZ „Solidarność” na znak sprzeciwu wobec wprowadzenia w Polsce stanu wojennego. Otrzymał także nagrody ministerialne: Nagrodę Stopnia pierwszego Ministra Oświaty i Wychowania (1978) oraz Nagrodę Specjalną Ministra Oświaty i Wychowania (1983).

Stałe był bardzo aktywny, także w końcowych latach swego życia, nawet będąc ciężko chory. Opracowywał swe wspomnienia z wysyłki na Sybir i dalszej wojennej tułaczki (Ławiński, 1995). Malował pejzaże, wykonywał rzeźby w drewnie, prowadził ożywioną korespondencję.

B. Ławiński zmarł 3 XI 2005 r. w Wolsztynie i tam został pochowany.

Publikacje:

Ławiński B., 1968, *Uwagi na marginesie ankiety kursowej*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Ławiński B., 1969, *Krajowe seminarium nauczycieli biologii wiodących liceów ogólnokształcących*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Ławiński B., 1976, *Makrofotografia i fotomikrografia przyrodnicza*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Ławiński B., 1986, *Projekt różnicowania zdań dla sprawdzenia wiadomości ze względu na poziom wymagań*, w: *Materiały pomocnicze do nauczania biologii z higieną i ochroną środowiska w klasie I szkół ponadpodstawowych*, ODN, Kalisz.

Ławiński B., 1988, *Osiągnięcia uczniów*, „Oświata i Wychowanie”, nr 4.

Opracowanie: W. Stawiński

Źródła: Ławiński B., 1976, *Życiorys* (rękopis); Ławiński B., 1995, *Pamiętnik „Pamiętaj o tym wnuku”* (zapis na płycie DVD). Kopie dokumentów.

Maciejowska-Mias Danuta dr

Danuta Maciejowska-Mias, ur. 23 IX 1949 r. w Chrzanowie, przez cały czas mieszka w Woli Filipowskiej koło Krakowa. W 1956 r. rozpoczęła naukę w szkole podstawowej w Woli Filipowskiej, którą ukończyła w 1963 r. W tym samym roku podjęła naukę w 5-letnim Liceum Pedagogicznym w Krzeszowicach, ta szkoła doskonale przygotowywała swoich uczniów do zawodu nauczycielskiego. D. Maciejowska-Mias ukończyła studia magisterskie w zakresie biologii w 1972 r. w WSP w Krakowie. Po kilku latach pracy zawodowej odbyła studia doktoranckie na tej samej uczelni. W 1989 r. po obronie

rozprawy doktorskiej nt. *Rozwiązywanie problemów dydaktycznych w nauczaniu i uczeniu się treści zoologicznych w szkole podstawowej*, wykonanej pod kierunkiem prof. dr. hab. W. Stawińskiego, uzyskała tytuł doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii. Przez 42 lata pracowała jako nauczyciel w szkole podstawowej w Filipowicach, następnie w szkole podstawowej oraz w gimnazjum w Woli Filipowskiej.

W swej długoletniej pracy związanej z edukacją dzieci i młodzieży rozumiała istotę działania edukacyjnego jako daleko idącą zmianę w uczniach. Jakość tej zmiany stanowiła naczelny cel podejmowanych działań, które w każdym przypadku powinny prowadzić do rozwoju ucznia i przekładać się na sukces w jego kolejnych etapach edukacyjnych, podmiotach gospodarczych i środowisku. To cel, na którym budowała określone koncepcje pedagogiczne uwzględniające właściwe strategie oraz wynikające z nich metody, techniki i formy. Nieustanne doskonalenie się i wzbogacanie doświadczenie pozwoliły Jej stawać się bardzo skutecznym nauczycielem i wychowawcą. W swej pracy uwzględniała możliwości i zainteresowania uczniów, kładła szczególnie nacisk na kształcenie i doskonalenie umiejętności zarówno przedmiotowych, jak i kluczowych, w tym bardzo dbała o kształcenie u uczniów umiejętności twórczego rozwiązywania problemów. Prowadzone zajęcia stawiały uczniów w sytuacji „badacza” i „odkrywcy”, co wymagało od nich zaangażowania w tok zajęć i motywowało do twórczego szukania rozwiązań, weryfikowania hipotez, logicznego myślenia i wnioskowania. Dzięki temu osiągała wysokie efekty, które uwidaczniały wyniki egzaminów zewnętrznych, sukcesy uczniów w konkursach oraz sukcesy odnoszone przez nich w szkołach ponadgimnazjalnych i na studiach. W swej pracy wiele troski poświęcała uczniom mającym trudności w nauce, stale wspierała w ich pokonywaniu. Zwracała uwagę na pracę z uczniem zdolnym, efektem czego było 10 laureatów i około 30 finalistów w konkursach biologicznych. Bardzo ważny aspekt pracy D. Maciejowskiej-Mias stanowiło rozpoznawanie i rozwijanie zainteresowań przyrodniczych uczniów, tak ukierunkowana praca pozwala im na poznawanie siebie, ocenianie swoich możli-

wości, uświadamianie własnej wartości i chęć doskonalenia się, co stanowiło wartość bezcenną.

Ponadto duża wrażliwość i wieloletnie doświadczenie pedagogiczne pozwalały nawiązywać bardzo dobre relacje z uczniami i ich rodzicami.

D. Maciejowska-Mias stale podwyższa i doskonali swoje kwalifikacje zawodowe, co przekłada się na budowanie autorytetu nauczyciela kompetentnego, przyjaznego uczniom i wspierającego innych nauczycieli w ich rozwoju. Świadczy o tym uzyskanie tytułu doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii i III stopnia specjalizacji zawodowej w zakresie biologii oraz ukończenie studiów podyplomowych z przyrody, kursu kwalifikacyjnego przygotowującego do sprawowania nadzoru pedagogicznego i kursu kwalifikacyjnego dla edukatorów. W latach 1998–2012 uczestniczyła i uczestniczy w licznych formach doskonalenia pedagogicznego/zawodowego (ok. 1300 godz.), związanych m.in.: z unowocześnianiem programów kształcenia i podstaw programowych, pomiarem dydaktycznym oraz ocenianiem uczniów, wykorzystywaniem technologii informatycznych w edukacji przyrodniczej, szkoleniem ekspertów i szkolnych organizatorów rozwoju edukacji.

D. Maciejowska-Mias swym doświadczeniem bardzo chętnie dzieli się z innymi nauczycielami, pełniąc szereg funkcji doradczych i eksperckich, m.in. przez 11 lat jako doradca metodyczny. W tym okresie współpracowała z nauczycielami biologii całego województwa, organizowała spotkania metodyczne, warsztaty i konsultacje, opiniowała innowacje, materiały dydaktyczne i programy, wspierała swym doświadczeniem około 600 nauczycieli.

W latach 2000–2011 D. Maciejowska-Mias pełniła funkcję nauczyciela konsultanta w MCDN ODN Kraków, co pozwalało jej na dalsze dzielenie się wiedzą, umiejętnościami i doświadczeniem z nauczycielami z całej Małopolski, nie tylko biologii i przyrody lecz również innych przedmiotów, gdyż prowadziła zajęcia także w obszarze oceniania, projektowania, awansu zawodowego, pracy z uczniem zdolnym, wypalenia zawodowego, interpretacji i wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych i skuteczności w pracy nauczyciela oraz uczniów.

Pełnienie funkcji egzaminatora pozwalało jej na pracę w komisjach egzaminacyjnych i na opracowywanie zadań, dokonywanie analizy wyników egzaminacyjnych i w efekcie na bardziej skuteczną pracę z uczniami.

Zdobyte doświadczenia podczas oceniania zewnętrznego znacznie podnosiły jakość Jej pracy z nauczycielami. Z kolei pełnienie funkcji eksperta do spraw awansu zawodowego nauczycieli umożliwiało jeszcze inny kontakt z nauczycielami, i stanowiło dodatkową inspirację, gdyż rozmowy z nauczycielami dają możliwość wzbogacenia się o wspaniałe doświadczenia innych. Pełniąc funkcję doradcy metodycznego i konsultanta przeprowadziła szereg szkoleń dla nauczycieli, które obejmowały: szkoleniowe rady pedagogiczne, warsztaty, kursy doskonalące, kursy kwalifikacyjne, seminaria, konferencje, konsultacje o bardzo zróżnicowanej tematyce.

D. Maciejowska-Mias, współpracując z różnymi instytucjami doskonalenia, nadal prowadzi zajęcia na kursach kwalifikacyjnych, doskonalących i szkoleniowych radach pedagogicznych. Tematyka zajęć dotyczy m.in. dydaktyki przedmiotów przyrodni-

czych, organizacji pracy szkoły, ocenienia uczniów, pracy z uczniem o różnych potrzebach edukacyjnych, ewaluacji...

Część swego dorobku zawodowego uwzględniła w ok. 30 publikacjach. Liczne publikacje ukazywały się w materiałach z konferencji, seminariów oraz kongresów krajowych i międzynarodowych.

Za wkład pracy i ogromny dorobek zawodowy otrzymała: Brązowy Krzyż Zasługi (1978), Złota Odznaka za zasługi dla Ziemi Krakowskiej (1988), Medal KEN (2002), Medal za długoletnią pracę (2011), Nagrody Ministra Oświaty i Wychowania (1976, 1989), Nagrody Kuratora Oświaty (1972, 1987, 2003, 2010), liczne nagrody Dyrektora Szkoły i Dyrektora MCDN ODN w Krakowie oraz dyplomy i podziękowania.

Wybrane publikacje:

- Maciejowska-Mias D., 1991, *Hodowle zoologiczne jako podstawa do precyzowania i rozwiązywania problemów na lekcjach biologii*, WOM, Kraków.
- Maciejowska-Mias D., Węgrzynowicz M., 1991, *Propozycje wykorzystania upraw roślin ozdobnych w realizacji treści botanicznych w szkole podstawowej*, WOM, Kraków.
- Maciejowska-Mias D. [redaktor wydania i współautor], 1996, *Dwadzieścia konkursów biologicznych w szkołach podstawowych woj. krakowskiego*, WOM, Kraków.
- Maciejowska-Mias D., 1995, *O bakteriach ciekawiej*, „Aura” nr 9.
- Maciejowska-Mias D. [współredaktor], 1998, *Gry dydaktyczne na lekcjach biologii*, WOM, Kraków.
- Maciejowska-Mias D., 2000, *Propozycje zadań konkursowych „Ssaki różnych środowisk Polski”*, „Aura” nr 3 [Dodatek ekologiczny dla szkół, nr 66].
- Maciejowska-Mias D. [współautor], 2000, pakiet edukacyjny – *Edukacja ekologiczna*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa.
- Maciejowska-Mias D. [współautor], 2000, pakiet edukacyjny – *Edukacja prozdrowotna*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa.
- Maciejowska-Mias D., 2001, *Różnorodność środowisk życia zwierząt*, „Aura” nr 1 [Dodatek ekologiczny dla szkół, nr 76].
- Maciejowska-Mias D., Stawarz R., 2005, *Biologia, część pierwsza Poradnik metodyczny dla liceum*, Nowa Era, Warszawa.
- Marko-Worłowska M., Stawarz J., Stawarz R., Maciejowska-Mias D., 2004, *Zeszyt ćwiczeń biologia dla liceum*, Nowa Era, Warszawa.
- D. Maciejowska-Mias, 2009, *Nowa podstawa programowa z przyrody a umiejętność twórczego rozwiązywania problemów przez uczniów*, „Hejnał Oświatowy”.
- D. Maciejowska-Mias, 2010, *Edukacja zdrowotna w aspekcie nowej podstawy programowej*, „Hejnał Oświatowy”.

Majecka Zofia mgr

Zofia Majecka, ur. 23 III 1935 r. w Krakowie, jako córka Józefa Rzeszutko i Franciszki (z d. Makuła). Po ukończeniu LO w Krakowie rozpoczęła studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Studia w latach 1952–1957, na których specjalizowała się w dziedzinie fizjologii zwierząt, ukończyła z dyplomem magistra. Do 1975 r. pracowała w III LO im. W. Broniewskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim.

1 IX 1975 r. została wizytatorem metodykiem biologii w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Kielcach, a od 1977 r. została zatrudniona w WSP (obecnie UJK) w Kielcach, gdzie

pracowała do przejścia na emeryturę.

Doświadczenia zawodowe swoje i koleżanek publikowała w „Biologii w Szkole”. Była współautorem opracowań ścieżek dydaktycznych wydanych przez Zarząd Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych w Kielcach, m.in. *Śladami parków podworskich w Jeleniowskim Parku Krajobrazowym* (1993), *Przyrodniczo-historyczna ścieżka dydaktyczna w Sieradowickim Parku Krajobrazowym i jego otulinie* (1993).

Uczestniczyła w konferencjach, gdzie wygłaszała referaty i doniesienia. Za działalność dydaktyczno-wychowawczą otrzymała wiele nagród i medali, m.in. Złoty Krzyż Zasługi.

Publikacje:

Majecka Z., 1981, *Rola ogrodu szkolnego w nauczaniu – uczeniu się biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Majecka Z., 1981, *O przygotowaniu do zawodu nauczycielskiego*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Majecka Z., 1982, *Uwagi dotyczące metod nauczania i wykorzystywanie środków dydaktycznych w LO*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Majecka Z., 1986, *Niekorzystne zmiany zachodzące w środowisku pod wpływem działalności człowieka*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Majecka Z., 1987, *Projekt rozkładu materiału nauczania biologii z higieną dla klasy II LO*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Marciniak Wanda dr

Wanda Marciniak, ur. 16 VIII 1933 r. w Sosnowcu. Tam ukończyła Liceum Pedagogiczne. Zwolniona z nakazu pracy podjęła studia na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. Pracę magisterską z palinologii, wykonaną pod kierunkiem prof. Kazimierza Kostrakiewicza, obroniła 28 VI 1956 r. Po studiach przez 14 lat pracowała jako nauczyciel biologii i chemii w Szkole Podstawowej i LO w Piekarach Śląskich. We wrześniu 1970 r. została skierowana do pracy jako dyrektor w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Piekarach Śląskich. Placówka ta w całokształcie pracy dydaktyczno-wychowawczej należała wówczas do wiodących w woj. katowickim. W 1973 r. W. Marciniak ukończyła studia podyplomowe organizacji i zarządzania szkolnictwem na Uniwersytecie Śląskim. We wrześniu 1974 r. została zatrudniona jako starszy wykładowca, a od 1981 r. jako adiunkt w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Katowicach, gdzie pracowała do czasu przejścia na emeryturę (tj. do 1991). Była to ofiarna praca związana z kształceniem, doksztalcaniem i doskonaleniem czynnych zawodowo nauczycieli. Pod jej kierunkiem bardzo wielu z nich uzyskało kwalifikacje pedagogiczne, złożyło egzaminy kwalifikacyjne równoważne wyższym studium zawodowym oraz ukończyło kursy przygotowawcze do podjęcia studiów. Dużo nauczycieli włączyło się w ruch nowatorski, pisząc odczyty pedagogiczne i publikując materiały metodyczne. Za osiągnięcia dydaktyczne, pracę naukowo-badawczą i organizatorską otrzymała dwukrotnie (1978, 1981) nagrodę dyrektora Instytutu Kształcenia Nauczyciela im. W. Spasowskiego w Warszawie.

15 I 1981 r. pod kierunkiem naukowym prof. Krzysztofa Rostańskiego obroniła pracę doktorską z palinologii pt. *Morfologia ziarn pyłku rodzaju *Oenothera* L.* na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

W. Marciniak dużo czasu poświęcała dydaktyce i metodyce zajęć terenowych, organizowała wycieczki ekologiczne oraz opracowywała ścieżki przyrodnicze. Wyróżniająco wywiązała się z obowiązków bezpośredniego organizatora V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii (Katowice, 1982). Włożyła ogromny wkład pracy w przygotowanie i wydanie w dwóch zeszytach (1984, 1985) materiałów z tego seminarium. W 1984 r. była współorganizatorem sesji naukowo-dydaktycznej w 20. rocznicę śmierci Waleriana Bętkowskiego, wybitnego metodyka i nauczyciela biologii.

Była aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Wiele lat współpracowała z Zarządem Sekcji Dydaktyki Biologii przy Zarządzie Głównym PTP im. Kopernika. Z ramienia Zarządu Sekcji była 2-krotnie organizatorem zajęć biologiczno-dydaktycznych na terenie byłej NRD dla nauczycieli biologii i prowadziła dla nich zajęcia terenowe (1981, 1986). Przez długie lata jako nauczyciel biologii i pracownik naukowo-dydaktyczny ODN współpracowała z Zarządem Wojewódzkim LOP w Katowicach.

W 1980 r. W. Marciniak ukończyła kurs pomiaru dydaktycznego u prof. B. Niemierki, a w latach 1981–1982 kolejne dwa studia przedmiotowo-metodyczne. Ich celem było przygotowanie zespołu do ogólnopolskich badań osiągnięć szkolnych uczniów. W badaniach tych brała udział jako współautor testów osiągnięć szkolnych oraz współorganizator badań. Miała też duży udział w opracowaniu wyników z tych badań i przygotowaniu materiałów do druku (1982–1984). Za te osiągnięcia otrzymała nagrodę Ministra Edukacji Narodowej (1988).

W latach 1986–1988 uczestniczyła pod kierunkiem prof. W. Stawińskiego w badaniach nad problemami dydaktyki biologii w ramach Resortowego Programu Badań Podstawowych nr III-30.VIII.

Od 1985 do 1990 r. pracowała dodatkowo w niepełnym wymiarze godzin w LO im. J. III Sobieskiego w Piekarach Śląskich. Prowadziła wówczas eksperyment pedagogiczny związany z efektywnością nauczania biologii w klasach biologiczno-chemicznych. Za całokształt pracy dydaktyczno-wychowawczej otrzymała ocenę szczególnie wyróżniającą; 28 VI 1989 r. uzyskała III stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii.

Jest autorką wielu wartościowych opracowań z dydaktyki biologii i palinologii. Dwukrotnie brała udział w konkursie czasopisma „Biologia w Szkole” (1986, 1987), uzyskując 1. miejsca w skali krajowej. Zdobyła też 1. miejsce w konkursie MEN za scenariusz filmu pt. *Choroby cywilizacji* (1986).

Przez osiem lat (1982–1990) pełniła funkcję przewodniczącej Wojewódzkiej Komisji Egzaminacyjnej na I i II stopień specjalizacji zawodowej nauczycieli biologii. Prezentowała doniesienia z badań na 14 krajowych i zagranicznych konferencjach naukowo-dydaktycznych.

Po przejściu na emeryturę przez 6 lat prowadziła zajęcia z przyrodoznawstwa w Kolegium Nauczycielskim w Bytomiu. Od 1997 do 2003 pracowała jako dyrektor w Kosmetycznym Policealnym Studium Zawodowym w Bytomiu. Za pracę naukowo-dydaktyczną i badawczą otrzymała m.in. Złoty Krzyż Zasługi (1997), Medal KEN (1980), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1987).

Publikacje:

- Marciniak W., 1978, *Geneza i fizjologia mikrospory roślin okrytozalążkowych*, IKNiBO, S/1-38, Katowice.
- Marciniak W., 1978, *Rola mikroskopu skaningowego w rozwoju palinologii*, „Wszechświat” nr 5, s. 70–72.
- Marciniak W., 1983, *Heterozygotyczność a krzywe zmienności wielkości pyłku*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, nr 541, Acta Biologia, t. 11, Katowice.
- Marciniak W., 1986, *Test osiągnięć szkolnych dla klasy I LO o profilu podstawowym i biologiczno-chemicznym do działu programowego „Nagozalążkowe”*, „Problemy Dydaktyki Biologii”, nr III-30-VIII, WSP, Kraków.
- Marciniak W., 1986, *Praca domowa ucznia w realizacji programu liceum ogólnokształcącego*, „Biologia w Szkole”, nr 2, s. 74-79.
- Marciniak W., 1986, *Efekty dydaktyczne kategoryzacji celów nauczania*, Biuletyn ODN-KOiW, nr 5–6, Katowice, s. 1-4.
- Marciniak W., 1987, *Dreidimensionales Modell der Analyse von Lehrinhalten*, w: „III Symposium zur Methodik des Biologieunterrichts”, Greifswald, s. 10.
- Marciniak W., 1988, *Nauczanie ekologii i ochrony środowiska w szkole ogólnokształcącej*, ODN, Katowice, s. 1-120.
- Marciniak W., 1988, *Taksonomia celów kształcenia wyższego. Z wybranych problemów ekologii i ochrony środowiska*, „Problemy Dydaktyki Biologii”, nr III-30-VIII, WSP, Kraków.
- Marciniak W., 1988, *Osiągnięcia uczniów klasy ósmej*, w: *Osiągnięcia uczniów biologii*, t. VIII, IKN, Warszawa, s. 56-98.
- Marciniak W., 1988, *Kształtowanie pozytywnych postaw uczniów liceum ogólnokształcącego w stosunku do środowiska przyrodniczego*, „Biologia w Szkole”, nr 2, s. 76-87.
- Marciniak W., Tabacki A. 1990, *Możliwości zastosowania programowanego nauczania zoologii w ZOO*, ODN, Katowice, s. 1-93.
- Marciniak W., 1990, *Wiadomości i umiejętności absolwentów szkoły podstawowej z ochrony zdrowia*, ODN, Katowice, s. 1-95.
- Marciniak W., 1992, *Ewolucja pojęcia genu. Konspekt dla klasy IV LO o profilu podstawowym*, „Biologia w Szkole” nr 5, s. 251-253.
- Marciniak W., 1996, *Osiągnięcia z dydaktyki biologii studentów III roku biologii*, w: *Z badań nad problemami kształcenia biologicznego*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków, s. 55-66.

Masłowski Oton doc. dr

Oton Masłowski, ur. 22 IV 1932 r. w Karwinie II – Dołach. Wywodził się z polskiej rodziny nauczycielskiej. Z Polską związany był rozlicznymi więzami, nie tylko swym pochodzeniem, lecz przede wszystkim długotrwałymi kontaktami z polskimi dydaktykami biologii, które doprowadziły do bliskiej współpracy. W 1954 r. ukończył realne gimnazjum z polskim językiem nauczania w Orłowej. Wyniesione z lat dziecięcych głębokie zamiłowania przyrodnicze zdecydowały o podjęciu przez niego studiów na Wydziale Przyrodniczym na Uniwersytecie im. Masaryka w Brnie. Studia odbyte w latach 1951–1955 zakończył uzyskaniem dyplomu nauczyciela biologii, geologii i geografii.

Po ukończeniu studiów podjął pracę nauczyciela w szkole średniej. Zamiłowania przyrodnicze wzbogacone zostały w tym czasie zainteresowaniem pracą dydaktyczną, a szczególnie dydaktyką biologii. Nawiązał wówczas kontakt z najwybitniejszym cze-

skim dydaktykiem biologii prof. Józefem Šulą i podjął pod jego kierunkiem zaoczne studia aspiranckie. W 1960 r. objął stanowisko asystenta w zakresie dydaktyki biologii na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu im. J. Palackiego w Ołomuńcu. Bliska współpraca z prof. J. Šulą zaowocowała szybkim rozwojem naukowym. W 1966 r. O. Masłowski (jako jedyny w Czechosłowacji) uzyskał tytuł kandydata nauk w zakresie dydaktyki biologii, a w 1967 r. został promowany na doktora nauk przyrodniczych (RNdR). Już po dwóch latach (1969) od swej promocji przedłożył władzom szkolnym pracę habilitacyjną z dydaktyki biologii. Niestety z powodów politycznych jego habilitacja została na długie lata wstrzymana. Dopiero zmiany, jakie zaszły w Czechosłowacji w 1989 r. umożliwiły powołanie dr. O. Masłowskiego na docenta.

Wśród dydaktyków polskich od dawna ceniono jego głęboką i wszechstronną wiedzę. Darzono go powszechną sympatią, a często i przyjaźnią za poczucie humoru, skromność, rzadką umiejętność nawiązywania kontaktów międzyludzkich. Szczególnie bliskie kontakty O. Masłowskiego z polskimi nauczycielami i dydaktykami biologii datują się od połowy lat 70., a zwłaszcza od wystąpień na I Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w 1970 r. w Krakowie oraz II Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych w 1975 r. w Karpaczu. W czasie III seminarium w Łodzi przedstawił ciekawy referat *O niektórych problemach roli rysunku w procesie uczenia się*. Na IV Seminarium w 1979 r. w Przemyśle omówił *Psychologiczne aspekty procesu kontroli i oceny w nauczaniu biologii*. Nie obawiał się trudności związanych z udziałem w V Seminarium odbywającym się w pierwszym roku stanu wojennego w Polsce – w 1982 r. w Katowicach. Uczestników Seminarium zaznajomił z *Systemem obligatoryjnych i fakultatywnych zajęć terenowych w programie biologii szkoły ogólnokształcącej w CSRS*. Te i wiele innych późniejszych bezpośrednich kontaktów z O. Masłowskim pozwoliło głębiej poznać jego osobowość. Jego zainteresowania znacznie przekraczały krąg nauk biologicznych i dydaktyki biologii. Ogarniały także problemy ochrony przyrody, a przede wszystkim istotne problemy filozoficzne. Jako człowiek szlachetny i dobry starał się wniknąć w uwarunkowania zła i stale dążył do jego przewycięzania.

O tym, że cenił sobie przyjazną współpracę z polskimi dydaktykami biologii świadczy treść opublikowanego w Ołomuńcu artykułu (Masłowski 1984). Na podkreślenie zasługuje jego duży wkład w rozwój dydaktyki biologii jako przedmiotu studiów wyższych i samodzielnej nauki w Czechosłowacji i poza jej granicami. O. Masłowski był głęboko emocjonalnie związany ze swą pracą naukową i dydaktyczną.

Był zapalonym hodowcą kanarków. Uczestniczył w wystawach i konkursach organizowanych przez zrzeszenie hodowców. Śledził życie ptaków żyjących na wolności, walczył o ich ochronę, uczestniczył w ich dokarmianiu w okresach zimowych, konstruując różnorodne karmniki. W pozostawionych notatkach natrafiono na charakterystyczne zdanie: „Przy pracy z ptakami bądź w przyrodzie (głównie przy zimowym karmieniu), bądź przy hodowli, przeżyłem mnóstwo szczęśliwych chwil, które w moim życiu zostaną trwałym bogactwem duchowym”. Wiele wolnych chwil poświęcił gromadzeniu zbioru motyli. Interesował się także malarstwem i muzyką.

Autorski dorobek O. Masłowskiego obejmuje ponad 40 pozycji, w tym wiele artykułów w czasopismach „Přirodni Vedy ve Škole”, „Ochrana Přirody” oraz w uczelnianych rocznikach naukowych czeskich i niemieckich. O. Masłowski, obok prof. J. Šuli, przy-

czynił się do zapoczątkowania i pogłębienia przyjaznej współpracy między dydaktykami polskimi i czeskimi. Ważne pozostanie jej dalsze kontynuowanie i wzbogacanie.

O. Masłowski – wybitny dydaktyk biologii, znany i ceniony w Czechosłowacji, Polsce i innych krajach Europy zmarł w Ołomuńcu 22 XI 1989 r.

Publikacje:

Masłowski O., 1984, *Zahraniční spolupráce pracoviště didaktiky biologie olomoucké přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého*, AUPO Fac. rer. nat., Vol. 81, Biologica 24.

Masłowski O., 1973, *Dydaktyka biologii w ČSSR*, Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, WSP, Kraków.

Masłowski O., 1976, *Kształcenie nauczycieli biologii w Czechosłowacji*, w: Materiały 2. Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych. Karpacz 26-28 maja, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

Masłowski O., 1980, *O niektórych problemach roli rysunku w procesie uczenia się*, Instytut Programów Szkolnych MOiW, Warszawa.

Masłowski O., 1984, *System obligatoryjnych i fakultatywnych zajęć terenowych w programach biologii szkoły ogólnokształcącej WSS*, w: Materiały z 6. Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii. Katowice.

Masłowska J., 1990, *Życiorys RNDR Otona Masłowskiego CSc (maszynopis)*.

Stawiński W., 1990, *Docent dr Oton Masłowski (1932–1989)*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Opracowanie : W. Stawiński (pełny wykaz publikacji w archiwum Redakcji Słownika).

Męczkowska Tedora Maria

Teodora Maria Męczkowska, ur. 5 IX 1870 r. w Łowiczu, jako córka pastora Jana Adolfa Oppmana i Antoniny Teodory (z d. Berlińska), stryjeczna siostra Artura Oppmana (Or-Ota).

Do szkół średnich uczęszczała w Warszawie, gdzie w 1888 r. uzyskała maturę w II Gimnazjum Rządowym. Po powrocie do Łowicza brała udział w pracach społeczno-kulturalnych miasta. W latach 1892–1896 studiowała na Wydziale Przyrodniczo-Fizycznym Uniwersytetu w Genewie, uzyskując bakalaureat nauk przyrodniczych. Po powrocie do kraju zamieszkała w Warszawie wraz z mężem W. Męczkowskim (lekarzem, organizatorem i historykiem szpitalnictwa). Następnie studiowała przez 4 lata psychologię i filozofię na tzw. Uniwersytecie Latającym. W latach 1898–1918 uczyła fizyki i przyrodoznawstwa w prywatnych żeńskich szkołach średnich (pensjach), m.in. także w tajnej szkole Stefanii Sempołowskiej. Od 1918 r. była wizytatorką średnich szkół żeńskich w MWRiOP, a od 1922 r. w Kuratorium Warszawskim aż do przejścia na emeryturę w 1934 r. Jednak nadal pracowała jako pedagog, założyła i w latach 1930–1935 była pierwszą dyrektorką Gimnazjum Żeńskiego im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie na Pradze. W czasie okupacji prowadziła komplety tajnego nauczania, a od 1945 r. aż do śmierci uczyła biologii w LO im. N. Żmichowskiej.

Była wybitnym dydaktykiem i metodykiem przyrodoznawstwa. Wprowadziła do nauki przyrody w szkołach metodę posługiwania się ćwiczeniami i doświadczeniami laboratoryjnymi. Poglądy na nowe metody i formy nauczania ogłaszała w licznych artykułach i podręcznikach metodycznych dla nauczycieli (wspólnie z S. Rychterówną) m.in.: *Zbiór ćwiczeń z przyrody żywej* (W. 1917), *Metodyka przyrodoznawstwa* (W. 1919). Jako jedna z pierwszych w kraju poruszała sprawy wychowania seksualnego w szkole: *Wychowanie seksualne dzieci i młodzieży* (W. 1934). W okresie międzywojennym i po II wojnie światowej była członkiem licznych komisji ministerialnych ds. programowych, oceny pod-

ręczników szkolnych i pomocy naukowych, komitetów redakcyjnych i współpracownikiem wielu czasopism: „Przeglądu Pedagogicznego”, „Kobiety Współczesnej”, „Biologii w Szkole”. Była wybitną działaczką feministyczną, inicjatorką i współzałożycielką wielu organizacji walczących o równouprawnienie kobiet, np. w latach 1927–1948 była przewodniczącą Polskiego Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem.

Zmarła 11 XII 1954 r. w Warszawie, została pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

S. Łoza: Czy wiesz... 1938 s. 479; Biol. w Szk. 8 1955 s. 48-9; Z. Gruszczyńska: Czterdzieści lat w szkole (W. 1959) s. 181-187; H. Więckowska: PSB 20 1975 s. 503-504.

Opracowanie: Dzięczkowski A. (A.Dz.), 1967, w: Feliksiak S. (red.), Słownik Polskich Biologów, PWN, Warszawa, s. 363-364.

Michajłow Włodzimierz prof. dr

Włodzimierz Michajłow ur. 11 III 1905 r. w Kijowie. Ukończył Uniwersytet Warszawski w 1935 r. Był uczniem prof. K. Janickiego, doktorat obronił w 1947 r., tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1954 r., a profesora zwyczajnego w 1962 r. W latach 1933–1939 był nauczycielem biologii. Podczas okupacji zajmował się tajnym nauczaniem. W latach 1945–1964 pracował w Ministerstwie Oświaty. Pełnił funkcję naczelnika, dyrektora Departamentu Nauki, a także podsekretarza stanu.

Zainteresowania naukowe W. Michajłowa koncentrowały się głównie wokół parazytologii. Ważniejsze prace z tej dziedziny to m.in.: *Pasożytnictwo i ewolucja* (1960), *Zarys parazytologii ewolucyjnej* (1968), *Euglenoidyna Parasitic in Copepoda* (1972), *Środowisko i polityka* (1974), *Biologia pasożytniczych Euglenoidyna* (1978), *Problemy koewolucji organicznej* (1982), zgodnie ze swoimi zainteresowaniami był członkiem Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego.

Swoje prace publikował na łamach czasopism polskich i międzynarodowych. Był wieloletnim redaktorem naczelnym czasopisma „Kosmos”, a także członkiem kolegium redakcyjnego miesięcznika „Problemy”.

Ponadto pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w PAN. W latach 1961–1975 był kierownikiem Zakładu Parazytologii, zastępcą sekretarza naukowego, a następnie sekretarzem Wydziału Nauk Biologicznych PAN (1952–1975). Pamiętamy Go jako bardzo sprawnego i aktywnego przewodniczącego Komitetu Naukowego „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN. Był aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Od 1966 r. był członkiem rzeczywistym PAN, honorowym członkiem licznych zagranicznych towarzystw oraz członkiem Polskiego Komitetu UNESCO. Za swoją działalność został przez UNEP-UNESCO wpisany, jako jeden z osiemnastu, na listę najbardziej zasłużonych ludzi.

Należy podkreślić również zasługi W. Michajłowa dla ochrony środowiska. Od 1970 r. był członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, a od 1981 r. członkiem Państwowej Rady Ochrony Środowiska. W 1972 r. wydał książkę *Sozologia i proble-*

my środowiska życia człowieka. Przedstawiał w niej cykl wykładów wygłoszonych we Wszechnicy PAN. W ten sposób upowszechnił w Polsce problemy ochrony środowiska życia współczesnego człowieka, które nabierały już wówczas coraz większego znaczenia na forum międzynarodowym.

W. Michajłow był inicjatorem wydawania czasopism pedagogicznych dla nauczycieli i pierwszym redaktorem naczelnym „Biologii w Szkole”. W ciężkiej sytuacji powojennej dzięki niemu czasopismo to stało się (jak sam pisał): „trybuną dyskusji nad nowymi programami, nad ich treścią i metodami realizacji”.

W. Michajłow ma wielkie zasługi dla nauczania biologii i ochrony środowiska. Pod jego redakcją zespół nauczycieli przygotował opracowanie *Metodyka nauczania biologii* (1969), w którym przedstawiono transformację dydaktyki ogólnej na nauczanie biologii. W książce *O nowy typ podręcznika biologii* (1964) przedstawił podstawy, jakim miały odpowiadać.

Nawet wtedy, kiedy było to trudne i niepopularne, domagał się właściwego miejsca dla biologii w edukacji szkolnej. Przez 15 lat pełnił trudną funkcję przewodniczącego Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej. Do końca swoich dni interesował się jej losami. Był autorem i współautorem podręczników dla uczniów, m.in. do dziś poszukiwanej przez uczniów *Ochrony i kształtowania środowiska* dla techników i LO. Za tę książkę zespół autorski otrzymał I. nagrodę Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych. Książka otrzymała także wyróżnienie w gronie odbiorców.

Za swoje zasługi otrzymał wiele najwyższych nagród i odznaczeń, w tym oświatowych jak: Medal KEN, Zasłużony Nauczyciel PRL, Zasłużony Działacz Kultury, Medal Kopernika PAN.

Sylwetka W. Michajłowa nie byłaby pełna, gdyby nie powiedzieć, że był człowiekiem wysokiej kultury, subtelny i wrażliwy. Znajdował zawsze czas dla ludzi, służył cenną radą i dbał o rozwój naukowy swoich uczniów.

W. Michajłow zmarł w Warszawie 9 IX 1994 r.

Miler Stefan Antoni

Stefan Antoni Miler ur. 17 I 1888 r. w Kaliszu, jako syn Henryka, uczestnika powstania styczniowego, i Antoniny (z d. Krajewska). W Kaliszu uczęszczał do szkoły powszechnej oraz gimnazjum. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1908 r. W latach 1908–1913 studiował biologię na Uniwersytecie we Fryburgu w Szwajcarii. Po studiach pracował jako korepetytor. W 1915 r. wstąpił ochotniczo do I Pułku Legionów J. Piłsudskiego.

W latach 1916–1939 pracował jako nauczyciel w Męskim Gimnazjum im. J. Zamoyskiego w Zamościu. Propagował zajęcia terenowe z uczniami. W 1918 r. założył – przy wydatnej pomocy uczniów – jeden z pierwszych w Polsce przyszkolnych ogrodów przyrodniczych, obejmujący część botaniczną i zoologiczną. Miał on wspomagać nauczanie przedmiotów przyrodniczych. Dzięki pomocy Rady Miejskiej w 1924 r. wzrosła znacznie powierzchnia ogrodu, a w 1925 r. uczestniczył on w wystawie przyrodniczo-dydaktycznej zorganizowanej przez Politechnikę Warszawską i uzyskał dyplom uznania. Dzięki temu wzrastało społeczne ogrodu. Wielkim wydarzeniem była wizyta w ogrodzie w 1927 r. Prezydenta RP Ignacego Mościckiego. W 1933 r. S. Miler

został odznaczony Krzyżem Niepodległości. Uzyskał również wyróżnienia ze strony władz szkolnych. W czasie okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu.

Bezpośrednio po II wojnie światowej została wznowiona działalność dydaktyczna ogrodu. W 1953 r. został on przekształcony w Miejski Ogród Zoologiczny. Obecnie funkcjonuje jako Ogród Zoologiczny im. S. Milera w Zamościu. Stanowi dużą atrakcję turystyczną, lecz także nadal pełni istotne funkcje edukacyjne.

S. Miler zmarł 13 II 1962 r. w Warszawie.

Saska J. (J.S.), 1987, *Miler Stefan Antoni 1988–1962*,
w: Feliksiak S. (red.), *Słownik biologów polskich*, PWN, Warszawa.
www.zoo.zamosc.pl/page/131/historia-zoo.html.

Miszczuk Halina mgr

Halina Miszczuk ur. się 1 I 1926 r. w Kaliszu. Studiowała na kierunku biologia w UMCS w Lublinie. Studia I stopnia ukończyła w 1953 r., a studia II stopnia w 1964 r.

Pracowała w liceach ogólnokształcących w Lublinie. Od września 1960 r. aż do emerytury pracowała w II LO im. Hetmana J. Zamoyskiego. W latach 1960–1972 była kierownikiem Sekcji Biologii przy Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Lublinie. Prowadziła badania nad funkcją ogrodu szkolnego. W 1960 r. założyła ogród szkolny przy II LO, w którym pracowała.

Współpracowała z uczelniami Lublina: WSP, Akademią Medyczną i Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej. Czynnie pracowała w LOP, gdzie przez pewien czas pełniła funkcję wiceprezesa Zarządu Oddziału LOP w Lublinie.

Zmarła 5 IX 2000 r.

Publikacje:

Miszczuk H., 1962, *Sublimacja popędu płciowego. Etyka życia płciowego. Rozród i rozwój organizmu* (Biuletyn), COM, Warszawa.

Miszczuk H., 1964, *Roślinność stepowa i trasy wycieczek szkolnych w województwie lubelskim*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Miszczuk H., 1965, *Ożywienie pracy naukowej wśród nauczycieli biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Miszczuk H., *Grupy ekologiczne roślin na działce szkolnej jako przejaw nowatorstwa w nauczaniu biologii*, w: Ruch pedagogiczny na Lubelszczyźnie 1964–69, praca zb. M. Marczuk (red.).

Miszczuk H., 1972, *Uwagi dotyczące urządzenia i wyposażenia pracowni biologicznej w sprzęt i środki dydaktyczne*. Materiały metodyczne opracowane przez I Zespół OOM w Lublinie, Lublin.

Miszczuk H., 1972, *Problemy aktualizacji niektórych treści rzeczowych w nauczaniu biologii*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.

Młynarczyk Felicja mgr

Felicja Młynarczyk, ur. 30 V 1925 r. w Toruniu. Była córką Franciszka Pałuckiego, podoficera Wojska Polskiego, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920, i Weroniki (z d. Śliwińska). Okres II wojny światowej spędziła w Toruniu z matką, ojciec przebywał w obozie jenieckim. Uczęszczała wówczas do szkoły zawodowej, kształcącej pielęgniarki i opiekunki dzieci.

Po wojnie uczęszczała do Gimnazjum i LO im. Królowej Jadwigi w Toruniu, które ukończyła w 1947 r.

Po maturze podjęła studia biologiczne w Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu na ówczesnym Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. W 1951 r., jeszcze w trakcie studiów, odbyła staż pracy w LO w Solcu Kujawskim. W 1952 r., po urlopie macierzyńskim, rozpoczęła pracę w IV LO im. T. Kościuszki w Toruniu jako nauczyciel biologii. Po wykorzystaniu kolejnych urlopów macierzyńskich – była matką czwórki dzieci – złożyła w 1961 r. na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMK egzamin dyplomowy, wykonując pracę magisterską z zakresu anatomii roślin. W IV LO pracowała do chwili przejścia na emeryturę w 1980 r.

Jako nauczyciel biologii F. Młynarczyk osiągnęła szereg sukcesów dydaktycznych i wychowawczych. W latach 1971–1980 wypromowała 4 laureatów i 9 finalistów ogólnopolskiej Olimpiady Biologicznej. W 1968 r., wspólnie z dyrekcją macierzystego liceum oraz młodzieżą szkolną, była organizatorką Krajowej Konferencji Metodyków Biologii. Z tej okazji zorganizowała w IV LO nowoczesną, dobrze wyposażoną pracownię biologiczną, w skład której wchodziła sala dydaktyczna, pracownia demonstracyjno-hodowlana oraz niewielka biblioteka. Rokrocznie latem organizowała dwutygodniowe wędrownie obozy przyrodnicze dla młodzieży uzdolnionej w kierunku biologii. Prowadziła zajęcia na licznych kursach metodycznych organizowanych dla nauczycieli biologii.

Swoje doświadczenia nauczycielskie z powodzeniem przekazywała również studentom Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, realizując w latach 1970–1980 wykłady i ćwiczenia z zakresu dydaktyki biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. Jest autorką kilku publikacji w okazjonalnych materiałach konferencyjnych.

Została wyróżniona szeregiem nagród i odznaczeń, w tym Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

F. Młynarczyk zmarła w Toruniu 16 VIII 1999 r.

Opracowanie: J. Młynarczyk, K. Młynarczyk, *Monografia IV LO w Toruniu* – fragmenty.

Molewicz Izabela mgr

Izabela Molewicz pracowała przez wiele lat jako nauczyciel biologii w I LO im. B. Nowodworskiego w Krakowie. Tam też od ok. 1952 r. była organizowana w ramach ćwiczeń śródroczna praktyka pedagogiczna studentów biologii WSP. I. Molewicz kierowała w latach 1961–1967 Pracownią Metodyki Nauczania Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie, pozostając równocześnie na etacie nauczyciela biologii. Część zajęć odbywała się bezpośrednio w pracowni biologicznej I LO. Studenci hospitalowali prowadzone przez nią lekcje biologii oraz pod jej kierunkiem przeprowadzali

swe pierwsze lekcje. W ten sposób I. Molewicz dzieliła się swą wiedzą i bogatym doświadczeniem biologiczno-dydaktycznym. Wszyscy darzyli ją wielkim szacunkiem wysoko ceniąc jej takt i kulturę osobistą.

Publikacje:

Stawiński W., 1985, *Prace Zakładu Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie na tle głównych kierunków rozwoju dydaktyki biologii w Polsce*. Prace z dydaktyki biologii II, WN WSP, Kraków.

Zębalska E., 2011, *Dzieje dydaktyki biologii*, w: J.R. Paśko, K. Potyrała, J. Zielińska. (red.), *Dzieje dydaktyk przedmiotowych w 65-letniej tradycji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, WN UP, Kraków.

Morka Dorota Maria

Dorota Maria Morka, ur. V 1970 r. w Sławnie, córka Mariana i Mirosławy.

W latach (1985–1989) była uczennicą LO im. Jana Henryka Dąbrowskiego w Sławnie.

W latach 1989–1994 studiowała w WSP w Słupsku, gdzie uzyskała tytuł magistra biologii.

W 1999 r. na Uniwersytecie Gdańskim odbyła studia podyplomowe „Ekologia – Etyka – Technika”.

W 2001 r. uzyskała kwalifikacje egzaminatora egzaminu maturalnego z biologii, a w 2002 r. Kuratorium Oświaty w Szczecinie przyznało jej stopień awansu zawodowego – nauczyciel dyplomowany.

W 2006 r. w Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku uzyskała tytuł naukowy doktor nauk biologicznych.

Przebieg pracy zawodowej:

- 1 IX 1995 – 31 VIII 2005 – Zespół Szkół w Sławnie im. J.H. Dąbrowskiego, nauczyciel biologii,
- 1 X 2005 – 28 II 2011 – Akademia Pomorska w Słupsku – starszy wykładowca, – dydaktyka biologii i przyrody, genetyka, edukacja ekologiczna i regionalna,
- od 1 III 2011 – Akademia Pomorska w Słupsku – adiunkt – dydaktyka biologii i przyrody, genetyka, edukacja ekologiczna i regionalna,
- 2009–2012 – zastępca dyrektora Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska,
- 2013 r. – p.o. Dyrektora Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska,
- od 2011 r. – Pełnomocnik Rektora ds. Jakości Kształcenia.

Publikacje:

Morka D., Pakuła B., 2007, *Efektywność zastosowania zróżnicowanych metod i technik w nauczaniu treści przyrodniczych w klasie trzeciej gimnazjum*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, Technika Społeczeństwo, wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wyd. UMCS, Lublin, s. 93-97.

Morka D., 2007, *Potrzeby i możliwości współczesnego ucznia jako adresata treści edukacyjnej*, w: Janicka-Panek T., Dąbrowska A. (red.), *Uczeń i nauczyciel w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*. Materiały monograficzne, WODN, Skierniewice, s.142-148.

Morka D., Karolczak M., 2008, *Świadomość ekologiczna uczniów liceum objętych edukacją ekologiczną w ramach Comenius Project – Sustainable Energy*, w: Rydz E., Kowalak A. (red.), *Świadomość eko-*

logiczna a rozwój regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk, s. 239-300.

Morka D., 2008, *Ocenianie jako element uwarunkowań osiągnięć szkolnych*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, nr 1/2, s.137-142.

Morka D., 2010, *Kształtowanie postaw proekologicznych uczniów liceum w ramach Comenius Project – Sustainable Energy*, w: Tuszyńska L. (red.), *Edukacja Środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 179-186.

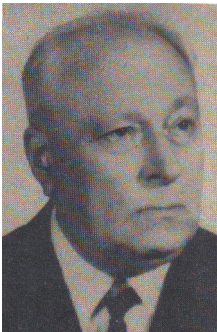
Morka D., Domaros I., 2010, *Projekt terenowej ścieżki dydaktycznej „Tajemnice dawnego ogrodu botanicznego w Sławnie”*. Słupskie Prace Biologiczne nr 7, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk, s. 79-91.

Morka D., Piłat M., 2012, *Znaczenie metody projektu w edukacji biologicznej i środowiskowej*, w: Fudali I., Żeber-Dzikowska I., Buchcic E. (red.), *Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na obszarach wiejskich i miejskich*, s. 405-414, Perpetuum Mobile, Kielce.

Morka D., Piłat M., 2013, *Projekt edukacyjny jako współczesna strategia dydaktyczna w nauczaniu biologii*, Słupskie Prace Biologiczne nr 9, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk, s. 83-95.

Piłat M., Morka D., 2013, *Projekt edukacyjny „Czysta energia” – propozycja rozwiązań dydaktycznych*, Słupskie Prace Biologiczne nr 9, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk, s. 111-125.

Mowszowicz Jakub prof. zw. dr hab.

Jakub Mowszowicz ur. 5 XII 1901 r. w Wilnie, gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej. Państwowe Gimnazjum im. A. Mickiewicza ukończył w 1923 r., następnie studiował biologię i geografię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu im. S. Batorego w Wilnie. Dyplom magistra filozofii w zakresie botaniki uzyskał w 1931 r. Od III roku studiów (1925) związał się z Zakładem Botaniki Ogólnej. Pracę pedagogiczną rozpoczął w 1926 r. w Szkole Powszechnej nr 23 w Wilnie. Oprócz tego w latach 1929–1930 pełnił funkcję kierownika świetlicy szkolnej. Po ukończeniu Uniwersytetu Wileńskiego przez trzy lata (1931–1934) pracował jako nauczyciel w Gimnazjum Ch. Epsztajna w Wilnie.

W roku 1934, po złożeniu egzaminu państwowego, otrzymał dyplom nauczyciela szkół średnich. Stopień doktora nauk ścisłych otrzymał w 1936 r. na podstawie rozprawy *Flora i zespoły roślinne Gór Ponarskich*. W tym samym roku został asystentem wolontariuszem w Zakładzie Botaniki Ogólnej, pracując na tym stanowisku do 1939 r.

Od 6 IX 1941 r. przebywał w getcie wileńskim, gdzie mimo wykonywania przymusowej pracy fizycznej, brał czynny udział jako nauczyciel biologii, chemii i geografii w nielegalnym tajnym nauczaniu (Szkoła Powszechna nr 3 i gimnazjum w getcie). W tym istnym piekle na ziemi stracił całą rodzinę, łącznie 31 osób. W przeddzień likwidacji getta, 21 IX 1943 r., zbiegł i ukrywał się przez 10 miesięcy u koleżanek uniwersyteckich.

1 X 1944 r. otrzymał nominację na kierownika Katedry Geobotaniki, a następnie kierownika Ogrodu Botanicznego w Wilnie.

Do Polski, jako repatriant, przybył w 1945 r. i osiedlił się w Łodzi. Od 1 X 1945 r. rozpoczął pracę w Uniwersytecie Łódzkim na stanowisku adiunkta w Katedrze Botaniki

Lekarskiej na Wydziale Farmaceutycznym. W 1937 r. habilitował się, przedstawiając rozprawę *Conspectus Florae Vilnensis*, a w roku następnym otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego.

Prowadził wykłady, ćwiczenia i zajęcia terenowe z systematyki roślin dla studentów farmacji, wykładał ekologię roślin i fitosocjologię w Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego, botanikę i fitogeografię w WSP. W 1952 r. zostało mu powierzono zorganizowanie i uruchomienie Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi w Uniwersytecie Łódzkim. Na tym Wydziale przez 20 lat prowadził wykłady z systematyki roślin, ekologii i fitogeografii. Powołanie na kierownika Katedry Systematyki i Geografii Roślin oraz nominację na prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UŁ otrzymał w 1963 r. W latach 1958–1962 dwukrotnie był wybierany dziekanem tego Wydziału. W 1958 r. został profesorem zwyczajnym. W pełni sił twórczych przeszedł na emeryturę w 1972 r., przepracowawszy 13 lat w Wilnie i 27 w Łodzi.

J. Mowszowicz jako pedagog przeszedł wszystkie szczeble w szkolnictwie, od nauczyciela w szkole powszechnej, kierownika świetlicy, nauczyciela gimnazjalnego, do nauczyciela akademickiego. Jego życiorys jest znakomitym przykładem umiłowania zawodu nauczycielskiego, a z długiej listy odznaczeń i wyróżnień najwyższą ceniał tytuł „Zasłużonego Nauczyciela PRL” (1972), czemu niejednokrotnie dawał wyraz. Będąc nauczycielem z powołania i zamiłowania, zajęcia prowadził z wielką żarliwością i pasją. Do wykładów przygotowywał się bardzo starannie, stosując w całej rozciągłości zasadę pogładowości. Każdy wykład poprzedzała koncentracja, sam wykład był ceremoniałem, w czasie którego Profesor tracił wiele energii, prawie jak adept zawodu nauczycielskiego, poważnie i z przejęciem traktował wszystkie zajęcia. Po wykładach, mimo znacznego zmęczenia, chętnie dyskutował z asystentami o prowadzonych zajęciach, zatrzymując się na schodach czy korytarzu, aby kończyć rozważania w gabinecie. Zajęcia były wysoko cenione i pozostawały na długo w pamięci studentów, gdyż stosował liczne „chwyty dydaktyczne”, jak sam je określał.

Imponujące są zasługi J. Mowszowicza w zakresie kształcenia kadry. Był promotorem 258 prac magisterskich na studiach stacjonarnych i zaocznych, 14 prac doktorskich, recenzentem wielu prac doktorskich i habilitacyjnych oraz opiniodawcą 32 wniosków o tytuły profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego. W 1955 r., dzięki jego poparciu, utworzono jedyne wtedy w kraju studium zaoczne biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UŁ. Wykształciło ono i nadal kształci czynnych nauczycieli, często z odległych krańców Polski.

Zamiłowania dydaktyczne, zdolności popularyzatorskie, encyklopedyczna wiedza oraz bogate doświadczenie pedagogiczne spowodowały, że nauczyciele biologii z Łodzi oraz całej Polski chętnie korzystali z porad, wskazówek, konsultacji Profesora i pracowników Katedry. Utrzymywanie stałych kontaktów i ścisłej współpracy z nauczycielstwem zaczęło się w 1946 r. i trwało prawie do ostatnich chwil życia, a przejawiało się odczytami, wykładami, konferencjami, zajęciami na kursach wakacyjnych i odpowiedziami na listy, których wiele napływało. Współpracował z sekcjami biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego Kuratorium Okręgów Szkolnych miasta Łodzi i woj. łódzkiego. Wygłaszał odczyty popularyzujące wiedzę przyrodniczą, organizowane przez ZNP

w klubach nauczycielskich Łodzi, Tomaszowa Maz., Skierniewic, Piotrkowa Tryb., Radomska itd.

Od 1953 r. stale i aktywnie współpracował z redakcją „Biologii w Szkole”, zamieszczając interesujące artykuły, uwzględniające najnowsze zdobycze wiedzy botanicznej, bardzo użyteczne na zajęciach fakultatywnych oraz w kołach biologicznych.

Publikował artykuły również w „Geografii w Szkole” i „Małym Techniku”.

Umiejętnościami dydaktycznymi, bogatym doświadczeniem pedagogicznym i rzetelną wiedzą dzielił się z innymi pedagogami, pomagając im w codziennych trudach i troskach, zamieszczając artykuły w takich czasopismach, jak „Głos Nauczycielski”, „Życie Szkoły Wyższej” oraz „Głos Uniwersytetu”.

Pracował z wewnętrznej potrzeby, ponad ludzką przeciętność, był fanatykiem i tytanem pracy. Opublikował 789 prac o różnym ciężarze gatunkowym. Są wśród nich wydawnictwa książkowe, monografie, podręczniki akademickie i skrypty, recenzje oraz artykuły popularnonaukowe. Ogromnie ważną pozycję stanowią klucze, przewodniki, atlasy, skrypty i liczne artykuły, niezmiernie przydatne w procesach nauczania i wychowania, w różnych typach szkół. [...] Wystarczy wspomnieć o bardzo udanej serii przewodników, starannie opracowanych edytorsko przez WSiP, zwanych trylogią: *Flora wiosenna* (1975), *Flora letnia* (1980) i *Flora jesienna* (1977). To samo wydawnictwo wydało w pięknej szacie graficznej dedykowany nauczycielom *Przewodnik do oznaczania drzew i krzewów krajowych i aklimatyzowanych* (1979), wielce przydatny w rozpoznawaniu ich gatunków oraz kształtowaniu zamiłowań przyrodniczych. Warto jeszcze wspomnieć o kieszonkowych atlasach *Dziko rosnące rośliny użytkowe* (1975) i *Rośliny trujące* (1976), interesujących i pożytecznych. Wcześniej owocnie współpracował z PZWS, które wydały wiele prac, wręcz koniecznych w toku nauczania. [...] Za wiele z tych prac otrzymał wysokie nagrody ministerialne i rektorskie.

Na szczególne podkreślenie zasługuje osobowość Profesora. Dominującą jej cechą była nieustanna, pełna poświęcenia praca połączona z młodzieńczym zapałem, wręcz entuzjazmem. Uważał się za skromnego reprezentanta dziedziny nauki, którą uprawiał. Łatwo nawiązywał kontakty, był zawsze życzliwy i wyrozumiały, choć nie pobłażliwy, dla współpracowników i studentów. Zawsze miał czas, by służyć radą i pomocą, nie tylko w kłopotach naukowych, ale i często w trudnych, osobistych, odkładał nawet własne sprawy. Gabinet „Szefa”, jak nazywaliśmy Profesora, był zawsze otwarty dla potencjalnych interesantów. Rozwojem kadry naukowej interesował się do ostatnich chwil życia. Charakteryzowała Go wielka wrażliwość na ludzką krzywdę, obok której nigdy nie przechodził obojętnie.

Mimo poważnego wieku pracował do końca naukowo, pisał książki, artykuły, przygotowywał plany dalszych wydań prac, zachowując niestrudzoną aktywność i niespożytą energię.

Towarzystwo Przyjaciół Łodzi, w rocznicę urodzin 5 XII 1979 r. nadało Mu tytuł honorowego członka, wpisując jego nazwisko do Księgi Bohatera Dnia Powszedniego. Ten tytuł najlepiej oddaje osobowość Profesora, który życie prywatne poświęcił społeczeństwu, pracy, nauce i wychowaniu młodzieży. 14 X 1983 r. na nadzwyczajnym posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Łódzkiego otrzymał jeszcze jedno i ostatnie w swoim życiu nauczycielskie odznaczenie – Medal Komisji Edukacji Narodowej.

J. Mowszowicz, emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Łódzkiego, zasłużony dla botaniki polskiej, wysoko ceniony nauczyciel i wychowawca, organizator nauki, znakomity popularyzator wiedzy i społecznik, człowiek prawy i szlachetny zmarł dnia 18 XII 1983 r. po krótkiej chorobie w Łodzi

Odszedł od nas Człowiek silnego ducha, wielkiego hartu, Nauczyciel nauczycieli i Przyjaciel młodzieży. Zasłużył, aby pamięć o Nim pozostała na długo.

Przy grobie na łódzkim Cmentarzu Komunalnym na Dołach, w Alei Zasłużonych, pożegnało Go liczne grono współpracowników, przyjaciół i uczniów.

Siciński J., 1984, *Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz Zasłużony Nauczyciel PRL 1901–1983*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Opracowanie: J.T. Siciński (fragm.)

Myczkowski Stefan prof. dr hab.

Profesor S. Myczkowski w Tatrach
Fot. prof. dr hab. inż. W. Krzaklewski, reprodukcja inż. G. Wojcieszek

Stefan Myczkowski, ur. 14 VII 1923 r. w Jankowicach pod Jarosławiem. W latach 1930–1933 uczęszczał do szkoły w Jankowicach, a następnie kontynuował naukę w gimnazjum we Lwowie. W 1939 r. zdał maturę w Jarosławiu. W czasie II wojny światowej działał w ruchu oporu i Armii Krajowej pod pseudonimem „Lin”.

1 V 1944 r. został wraz z braćmi, ojcem i kuzynem aresztowany przez gestapo i do 30 IX przebywał w więzieniu w Krakowie. Następnie został przewieziony do obozu koncentracyjnego we Flossenburgu, pracował też w fabryce zbrojeniowej w Lagenfeld.

W VI 1945 r. za pośrednictwem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża wrócił do kraju. W 1946 r. zdał maturę w LO im. M. Kopernika w Jarosławiu i podjął studia leśne na Wydziale Rolniczo-Leśnym UJ w Krakowie. Już jako student został stażystą w Katedrze Hodowli Lasu u profesora Chodzickiego. Tytuł inżyniera leśnictwa i magistra nauk agrotechnicznych uzyskał w 1952 r. W latach 1952–1967 pracował u boku profesora Szafera w Zakładzie Ochrony Przyrody PAN oraz w Tatrzańskej Stacji Naukowej w Zakopanem. Prowadził badania w Tatrach, został członkiem Rady Naukowej TPN.

6 IX 1952 r. wstąpił w związek małżeński z Agnieszką Lubowiecką, w 1955 r. urodził się syn Zbigniew. W latach 1956–1969 był dodatkowo zatrudniony na stanowisku kierownika Pracowni Ekologii Leśnej PAN w Krakowie, od 1957 r., jako adiunkt prowadził wykłady z zakresu ochrony przyrody i gospodarki leśnej na UJ. Przebywał na stażach naukowych w Wiedniu i Sztokholmie. W X 1959 r. uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych na podstawie rozprawy *Ochrona i przebudowa lasów Beskidu Małego*, przygotowanej pod kierunkiem prof. Szafera. W 1962 r. wyjechał na dwumiesięczny staż do Insbrucku, a w kolejnym roku do Bratysławy. Prowadził zajęcia dla studentów na Politechnice Krakowskiej i na WSP. W 1965 r. uzyskał stopień docenta nauk leśnych

z zakresu botaniki leśnej na SGGW w Warszawie. Od 1965 r. był przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Krakowie. Od 1967 r. kierował Katedrą Botaniki Leśnej na Wydziale Leśnym WSR w Krakowie, następnie po reorganizacji Zakładem Botaniki Leśnej i Ochrony Przyrody Instytutu Hodowli Lasu.

W latach 1967–1968 zorganizował i prowadził, do chwili śmierci, Podyplomowe Studium Ochrony Przyrody. Wykładał również na AGH, Politechnice Gliwickiej oraz w Studium Doktoranckim SGGW w Warszawie.

1 X 1970 r. otrzymał nagrodę indywidualną II stopnia Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej. W 1972 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, w tym samym roku podróżował do USA i Kanady na ogólnoświatowe kongresy i sympozja IUCN, UNESCO, uczestniczył w obchodach stulecia Parku Narodowego w Yellowstone, gdzie również prowadził badania.

W 1974 r. otrzymał nagrodę Prezydenta Miasta Krakowa „Za Wdrażanie Osiągnięć Nauki i Techniki” i medal „Za Zasługi dla Ochrony Przyrody Kielecczyzny”. Wyjechał z cyklem wykładów do Moskwy i Mińska. W VI 1975 r. otrzymał najwyższe wyróżnienie – „Nagrodę Europy” Fundacji im. Goethego w Bazylei za osiągnięcia naukowe z dziedziny ochrony i kształtowania krajobrazu. W 1976 r. wydał dzieło życia, książkę *Człowiek – przyroda – cywilizacja*. Jesienią wyjechał do RFN na cykl wykładów na Uniwersytecie w Erlangen.

2 VI 1977 r. zginął tragicznie w drodze do Krynicy na zajęcia ze studentami. Pogrzeb odbył się 8 VI 1977 r. na cmentarzu Rakowickim, prowadził go kardynał Karol Wojtyła. 24 VI 1977 r. Senat AR w Krakowie podjął uchwałę o nadaniu imienia prof. Myczkowskiego Podyplomowemu Studium Ochrony Przyrody.

Od lewej: prof. dr inż. Tadeusz Skawina i prof. dr hab. inż. Stefan Myczkowski, laureaci Nagrody Europy za 1976 r. w dziedzinie kształtowania przyrody. Fot. KAW – W. Wójcik, reprodukcja inż. G. Wojcieszek

W roku Jubileuszu UR, a równocześnie w 90. rocznicę urodzin śp. prof. dr. hab. Stefana Myczkowskiego w Biuletynie Informacyjnym UR zamieszczone zostały wypowiedzi trzech profesorów poświęconych Profesorowi Stefanowi Myczkowskiemu. Jego biogram uzupełniają wybrane fragmenty tych tekstów.

„Jednak są osoby, które potrafią nie tylko pięknie o przyrodzie mówić i o nią się troszczyć, ale też swoim entuzjazmem zarażać innych ludzi. Na tym polega misja każdego pedagoga. To zadanie postrzegał właśnie **profesor Myczkowski** – świetny wykładowca i ukochany przez młodzież wychowawca. Zawsze ofiarnie i z pełnym zaangażowaniem pracował z młodymi ludźmi – wspomina prof. dr hab. inż. Wojciech Krzaklewski – Piękną polszczyzną wykładał botanikę leśną, zaś rośliny, o których mówił, pokazywał na przeźroczach. Poszerzał naszą wiedzę na obozach kół naukowych. Najbardziej utkwił mi w pamięci obóz w Tatrach w 1968 roku. Czulo się Jego umiłowanie przyrody i głęboki patriotyzm. Zresztą nigdy nie ukrywał, że z rzeczy ziemskich najbardziej kochał las. [...]. Był opiekunem magistrantów, którzy pod jego surowym okiem przygotowali ponad 60 prac. Promował również wielu doktorantów. To najdobitniej świadczy, jak bardzo młodzież ceniła jego wiedzę i osobowość. [...]

Profesor Stefan Myczkowski był wybitnym uczonym – wskazuje prof. dr hab. inż. Andrzej Jaworski. – *Poświęcenie ochronie przyrody i umiejętność jej upowszechniania, a także wspaniałe wykłady z zakresu botaniki leśnej wynikały z głębokiej wiedzy m.in. z zakresu dendrologii i ekologii oraz umiłowania rodzimej przyrody. [...].* Rezultaty jego prac są wykorzystywane w praktyce hodowli lasu [...]. Wyniki badań Profesora Myczkowskiego są cytowane w zagranicznych podręcznikach z zakresu hodowli lasów górskich – podsumowuje profesor Jaworski.

Profesor Stefan Myczkowski zajmował się ochroną przyrody w czasach, kiedy w Polsce ciężki przemysł był oczkiem w głowie władzy, zanieczyszczenia powietrza i wód były niechlubne rekordy, a społeczeństwo było zafascynowane perspektywami wzrostu konsumpcji – wspomina prof. dr hab. inż. Jerzy Szwaagrzyk. – *Ochrona przyrody była wtedy działalnością wbrew dominującemu nurtowi, próbą płynącą pod prąd. Warto to podkreślić dzisiaj, kiedy ochrona przyrody kojarzy się z dostępem do pieniędzy i możliwością zrobienia kariery. W czasach Profesora Myczkowskiego zaangażowanie w ochronę przyrody wymagało samozaparcia i charakteru. [...]* – dodaje profesor Szwaagrzyk.

Przedwczesna śmierć, w drodze na zajęcia ze studentami, przerwała w 1977 roku Jego pracowite życie. Kondukt pogrzebowy na Cmentarzu Rakowickim, gdzie został pochowany, prowadził Jego Eminencja ksiądz kardynał Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II ogłoszony 1 maja 2011 r. błogosławionym [a 27 VI 2014 r. świętym – przyp. red.]. W Polsce już kilka szkół i ulic oraz rezerwat przyrody nosi imię Profesora Myczkowskiego. Ponadto, jako społeczność Wydziału pragniemy upamiętnić niezwykle zasługi Profesora Myczkowskiego, nadając Jego imię sali wykładowej nr III – dodaje prof. dr hab. inż. Stanisław Orzeł.

Publikacje:

Sikorski S., 2013, 90. rocznica urodzin śp. prof. dr. hab. Stefana Myczkowskiego. Rok 2013 – Rokiem Botaniki Krakowskiej, [w:] Biuletyn Informacyjny UR, 4.2013 nr 2(82), s. 15-17.

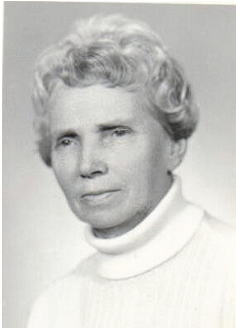
Myczkowski S., 1973, *Ochrona przyrody w szkolnictwie i wychowaniu*, [w:] *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka*. PAN Komitet Ochrony Przyrody i Jej Zasobów Zakład Ochrony Przyrody, Warszawa PWN, s. 97-106.

Myczkowski S., 1970, *Nature conservation in teaching and social education*. Newsletter IUCN, 5.

Myczkowski S., 1976, *Człowiek – przyroda – cywilizacja*, Warszawa PWN.

Opracowanie: S. Sikorski

Niemierko Maria mgr

Maria Niemierko (z d. Majorkiewicz) ur. 3 IX 1909 r. w Żurawinie k. Sierpca. Ukończyła Wydział Matematyczno-Przyrodniczy na Uniwersytecie Warszawskim (1934) i Studium Pedagogiczne przy Wydziale Humanistycznym UW (1937). W 1934 r. rozpoczęła pracę jako nauczyciel biologii i wychowawca w żeńskim Gimnazjum i Liceum Heleny Rzeszotarskiej w Warszawie, kontynuując ją nieprzerwanie przez 51 lat aż do przejścia na emeryturę. Podczas wojny obronnej 1939 r. organizowała wraz z młodzieżą akcję pomocy rannym żołnierzom, m.in. w RGO Annopol i w Szpitalu Ujazdowskim. W okresie okupacji brała udział w zorganizowanym tajnym nauczaniu.

W 1949 r. szkołę H. Rzeszotarskiej upaństwowiono, a w 1958 r. jako koedukacyjną przeniesiono do nowego budynku, otrzymała wówczas nazwę LO nr 50 im. Ruy Barbosa. W 1972 r. otrzymała powołanie na stanowisko profesora szkoły średniej.

M. Niemierko była wybitnym dydaktykiem i metodykiem. Była autorką licznych publikacji poświęconych przede wszystkim upowszechnianiu wiedzy z zakresu biologii i metod nauczania. Dokumentują to np. *Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym* (napisany wspólnie z S. Frejlakiem), który miał VII wydań (1980–1987) oraz *Ćwiczenia z biologii dla liceum ogólnokształcącego* (z B. Bardecką i S. Frejlakiem) – VI wydań. Była w zespole autorskim pracy zbiorowej *Olimpiady Biologiczne II i III*, WSP (1978, 1981) oraz *10 lat Olimpiady Biologicznej* (1984). Ostatnią pozycją zwartą jej współautorstwa była *Sprawdź, co umiesz z biologii* (Wyd. IBE, 1994). Jako metodyk była wykładowcą na Ogólnopolskich Seminarach Dydaktyki Biologii.

Prócz bezpośredniej pracy z młodzieżą w szkole brała czynny udział w działalności Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych m.st. Warszawy, Centralnego Ośrodka Metodycznego, Komisji Programowej i Komisji Ocen Pomocy Naukowych przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania (1962–1974), Komisji Egzaminacyjnej na studia na Wydziale Biologii UW (1959–1970).

Podczas egzaminowania w ramach Olimpiady Biologicznej (trzecia z lewej)

Z uczennicami Pracowni Biologicznej na przyszłkolnej działce

W latach 1964–1971 była członkiem Komitetu Redakcyjnego „Biologii w Szkole” oraz autorką (od 1958 r.) artykułów dydaktyczno-wychowawczych, recenzji i jurorem

prac konkursowych. Była konsultantem metodycznym cyklu audycji radiowych z zakresu biologii (1972–1981). Współpracowała także z redakcją biologii WSiP jako recenzent i konsultant przy powstaniu wielu podręczników i książek.

M. Niemierko była współzałożycielką w 1971 r. Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej przy Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika i jego członkiem przez całe ćwierćwiecze. Dzięki ogromnemu jej zaangażowaniu w realizację głównej idei Olimpiady powstało wiele cennych inicjatyw i różnorodnych form działania, np. Międzynarodowa Olimpiada Biologiczna, zorganizowana po raz pierwszy w 1990 r. Miała dobre kontakty z nauczycielami szkół średnich w całej Polsce. Korespondowała z nauczycielami i członkami Komitetów Okręgowych Olimpiady, gromadziła dane o pracy z uzdolnioną młodzieżą, a także opinie o organizacyjnym i merytorycznym kształcie zawodów Olimpiady. Prowadziła pięknie udokumentowaną kronikę OB.

Była wieloletnim działaczem Zarządu Stołecznego LOP i jej Honorowym Członkiem (1986). Działała w Komisji Młodzieżowej Zarządu Okręgu Stołecznego LOP oraz Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika (od 1986 r.). W tej społecznej pracy wcielała w życie idee ochrony przyrody ojczyzny, opracowując ramowe plany pracy dla szkół, konspekty wycieczek krajoznawczych, organizowała wycieczki dla uczniów i nauczycieli do rezerwatów przyrody i parków narodowych. Współpracowała wraz z młodzieżą z Warszawskim Zespołem Leśnym przy zalesianiu i zadrzewianiu Bródna, Zacisza, Białołęki, Drewnicy, Legionowa (1970–1979). Często pisała do „Przyrody Polskiej” – dzięki temu znana była nauczycielom biologii w całej Polsce.

Pisano o niej i jej pracy w wielu artykułach, np. *Maria Niemierko – człowiek wielkiego serca i przyjaciel przyrody* („Przyroda Polska”, nr 12, 1975); *Wiele zapалу, dobre pomysły* („Przyroda Polska” 1975); *Dobre wzorce* („Biologia w Szkole”, nr 4, 1978); *Poświęcić życie całe* („Na Przełaj”, nr 42, 1977); *O wszystkim stanowi nauczyciel* („Wychowanie”, nr 19, 1973); oraz w Biuletynie Ligi Ochrony Przyrody nr 3–4, 1987.

Odnaczona: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1977), Złotym Krzyżem Zasługi (1969), tytułem honorowym „Zasłużony Nauczyciel” (1985), Medalem KEN (1979), Złotą Odznaką Honorową „Za zasługi dla Warszawy” (1975), nagrodą I stopnia Ministra Oświaty i Wychowania za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej (1972), Medalem pamiątkowym „W Służbie Polskiej Oświaty” (1985), Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” (1988), „Medalem za wybitną działalność w ochronie i kształtowaniu środowiska przyrodniczego” (1978), „Odznaką Zasłużony Członek Ligi Ochrony Przyrody” (1972).

Była matką trzech synów, Andrzeja i Jana – inżynierów oraz Macieja – lekarza, dumną z ich zawodowych i naukowych sukcesów. Jej dom na Saskiej Kępie, także po śmierci męża Jana, znanego warszawskiego chirurga, był dla dzieci i wnuków ukochanym domem rodzinnym, otwartym także zawsze dla uczniów i przyjaciół.

Prof. Maria Charzyńska, wiceprzewodnicząca Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej, tak pisała o niej („Biologia w Szkole”, nr 2, 1996): „Uderzającą cechą charakteru Pani Profesor Marii Niemierko było to, że traktowała młodzież jako równorzędnego partnera w dyskusji. Szczególnie widoczne było to w czasie finałów olimpijskich. Z zapałem dyskutowała z młodymi olimpijczykami wyniki ich prac badawczych, stwarzając intelektualne pułapki, szczęśliwa, jeśli młodzi dyskutanci wychodzili z nich zwycięsko”.

I dalej tak charakteryzowała jej pracę z uczniami: „Miałam szczęście, będąc dziewnastoletnią studentką Wydziału Biologii UW, odbywać praktykę pedagogiczną u Pani Profesor, w starym gmachu liceum na Konopackiej. Zachwyliłam się Jej wiedzą, wdziękiem, znalazłam podobieństwo uznawanych wartości i ocen sytuacji. Zrobiła na mnie ogromne wrażenie, jak to wtedy określiłam, psychiczna elegancja Jej uczniów, którzy czuli się współodpowiedzialni za udane lekcje młodej debutantki. Nie mieli zamiaru mnie ośmieszać, nie chcieli na moich lekcjach mieć „więcej luzu”. To był rezultat pracy wychowawczej Pani Profesor. Przypomnę, co powiedziała kiedyś w wywiadzie dla „Biologii w Szkole” (nr 4/1978): »W układzie nauczyciel – uczeń szczególną uwagę zwracam na czynniki kształtujące atmosferę pracy, na sposób podejścia do ucznia. Mając jego sympatię znacznie skuteczniej mogę nim kierować, aby osiągał zamierzone cele. W toku nauczania biologii możemy wypracować nowy model więzi społecznej, model oparty na wzajemnym zaufaniu, życzliwości i współpartnerstwie«”.

Natomiast mgr Aleksandra Wyciechowska tak wspominała ją w czwartą rocznicę śmierci („Biuletyn LOP” nr 10, 1999): „Była tylko nauczycielką, co często skromnie podkreślała. Szukały z Nią jednak współpracy: Uniwersytet Warszawski, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Ministerstwo Oświaty, Instytut Programów Szkolnych, Instytut Badań i Oceny Środków Dydaktycznych, Zespół metodyków biologii województwa warszawskiego”.

„Uczestniczyłam wielokrotnie w prowadzonych przez Panią Profesor znakomitych lekcjach biologii oraz w innych zajęciach pozalekcyjnych. Wzorowo prowadzona pracownia biologiczna była odwiedzana przez nauczycieli z różnych zakątków Polski. W niej pobierało praktyki wielu początkujących nauczycieli. Do ostatnich dni życia nawiązywała żywe kontakty z nauczycielami i dydaktykami biologii. Odwiedzali Ją systematycznie wychowankowie z kraju i z zagranicy”.

„Siła Jej indywidualności, ogromna wiedza, jakieś wewnętrzne światło, które miała w sobie, sprawiało, że w sposób naturalny przewodziła innym. Cieszyła się dużym autorytetem wśród młodzieży, współpracowników, działaczy społecznych. Wspierała, pocieszała, pomagała dokonywać trafnych wyborów. Miała w sobie wiele uroku spotęgowanego uśmiechem, elegancją gestu i stroju”.

„Nasza Pani Maria – tak Ją nazywali przyjaciele była kobietą o wielkiej szlachetności, wszechstronnych zainteresowaniach, ogromnej wiedzy, skromna i wytworna, o wielkim talencie pedagogicznym, prawa i uczciwa. W tym miejscu przypominają mi się słowa Adama Mickiewicza:

W słowach chęć tylko widzimy, w działaniu potęgę,
Trudniej dobrze dzień przeżyć, niż napisać księgę...

Tu bym dodała – jeszcze trudniej przeżyć życie... Ona tego dokonała. Cieszę się, że znałam i współpracowałam z Panią Marią. Doceniana była przez najbliższych, kolegów i współpracowników”.

Zmarła 5 XII 1995 r., przygotowując artykuł do „Biologii w Szkole” z okazji 25 lat Olimpiady Biologicznej. Pochowana została w grobie rodzinnym na warszawskich Powązkach (kw. 20, rz. 1). Po mszy św. w kościele św. Karola Boromeusza żegnały Ją rzesze wychowanków, nauczycieli, rodzina i przyjaciele.

Publikacje:

Charzyńska M., 1996, Maria Niemierko – nasza Pani Profesor, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Maria Niemiecko – człowiek wielkiego serca i przyjaciel przyrody, 1975, „Przyroda Polska”, nr 12.

Dobre wzorce. Maria Niemiecko, 1978, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Niemierko M., 1979, *Samodzielna praca badawcza ucznia*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Frejlak S., Niemierko M., 1980, *Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum ogólnokształcącym*, WSiP, Warszawa.

Niemierko M., 1985, *Ćwiczenia z fizjologii roślin*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Niemierko M., 1987, *Sprawozdanie z II Międzynarodowej Olimpiady Biologicznej Czechosłowacko-Polskiej (Bratysława 25-29 VI 1986)*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Opracował: A. Niemierko

Noryśkiewicz Andrzej dr

Andrzej Noryśkiewicz ur. 7 VIII 1938 r. w Wąbrzeźnie w rodzinie nauczycieli. W Wąbrzeźnie ukończył w 1951 r. Szkołę podstawową, a 4 lata później liceum ogólnokształcące. W latach 1955–1957 uczęszczał do Studium Nauczycielskiego w Toruniu, uzyskując uprawnienia do nauczania biologii, geografii i chemii. W latach 1957–1962 kontynuował naukę na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Pracę zawodową, w Zakładzie Botaniki Ogólnej UMK, rozpoczął już na ostatnim roku studiów. Dyplom magistra biologii za pracę pt. *Zespoły lasów liściastych leśnictwa Wronie* uzyskał w 1962 r., a w 1974 r. za pracę pt.

Zespoły roślinne torfowiska Zgniłka oraz zmiany zachodzące w nich pod wpływem gospodarki człowieka tytuł doktora nauk przyrodniczych. Był aktywnym nauczycielem akademickim, organizując między innymi zajęcia terenowe dla studentów biologii i ochrony środowiska. W 1987 r. został powołany na kierownika Pracowni Dydaktyki Biologii i funkcję tę pełnił aż do odejścia na emeryturę w 2003 r. Prowadził wówczas wykłady i ćwiczenia z dydaktyki biologii dla studentów III i IV roku na kierunkach biologia i ochrona środowiska. Za popularyzowanie wiedzy tego zakresu w 2004 r. został uhonorowany Medalem Polskiego Towarzystwa Botanicznego im. profesora Bolesława Hryniewieckiego. W 1999 r. zorganizował XII Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii w Toruniu, a w 1998 r. spotkanie Kierowników Zakładów i Pracowni Dydaktyki Biologii.

Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika – Sekcja Dydaktyki Biologii.

Wybrane publikacje:

Kępczyński K., Noryśkiewicz A., Zielski A., Załuski T., 1976, *Zanikanie wybranych gatunków roślin naczyniowych na Wysoczyźnie Dobrzyńskiej i Chełmińskiej*, Phytocoenosis 5, 3/4, s. 275–282.

Noryśkiewicz A., 1978a, *Zbiorowiska roślinne torfowiska Zgniłka oraz zmiany zachodzące w nich pod wpływem gospodarki człowieka*, Stud. Soc. Scient. Tor., sec. D, vol. 10, nr 3.

Noryśkiewicz A., 1978b, *Zbiorowiska roślinne jezior w Gawłowicach*, Acta UNC, Biologia 22, z. 45, s. 103-117.

Noryśkiewicz A., 1988, *Zbiorowiska roślinne Jezior Wąbrzeskich*, Acta UNC., Biologia 32, z. 69, s. 53-72.

Noryśkiewicz A., 1988, *Zbiorowiska roślin wodnych i szuwarowych Jeziora Wieczno*, Acta UNC., Biologia 34, z. 71, s. 53–69.

Noryśkiewicz A., 1991, *Zbiorowiska zaroślowe i leśne w otoczeniu Jeziora Wieczno*, Acta UNC, Biologia.

- Kępczyński K., Noryśkiewicz A., 1992, *Szata roślinna wybranych torfowisk w północnej części Gostyńskiego-Włocławskiego Parku Krajobrazowego*, Acta UNC., Biologia 40, z. 79, s. 59-120.
- Kępczyński K., Noryśkiewicz A., 1993, *Współczesna szata roślinna kompleksu jezior Na Jazach*, Polish Bot. Guidebook, Series 8, s. 29-37.
- Noryśkiewicz A., 1995, *Roślinność przybrzeżnej części Jeziora Biskupińskiego*, w: *Zarys zmian środowiska geograficznego okolic Biskupina pod wpływem czynników naturalnych i antropogenicznych w późnym glacie i holocenie*, Niewiarowski W. (red.), O.W. Turpress, Toruń, s. 41-48.
- Kępczyński K., Noryśkiewicz A., 1998, *Vegetation of the Gostyńskie Lake District*, w: *Lake Gościąg, Central Poland a monographic study*, part 1, Ralska-Jasiewiczowa M., Goslar T., Madeyska T., Starkel L. (red.), W. Szafer Institute of Botany Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 66-72.
- Opracowanie: A. Noryśkiewicz

Nowak Anna Beata dr

Anna Beata Nowak, ur. 11 V 1970 r. w Człuchowie (woj. pomorskie), jako córka Władysława i Julii (z d. Kuszczyk). Uczęszczała do LO im. Filomatów Chojnickich w Chojnicach. Tam w 1989 r. zdała egzamin dojrzałości. W latach 1989–1994 studiowała biologię na Uniwersytecie Szczecińskim na Wydziale Nauk Przyrodniczych, uzyskując stopień magistra biologii. Rozprawę doktorską na temat znaczenia botanicznej wiedzy morfologicznej w kształtowaniu u uczniów umiejętności oznaczania roślin na zajęciach terenowych obroniła w 2004 r. na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP im. KEN w Krakowie (ob. Uniwersytet Pedagogiczny) i zdobyła stopień doktora nauk

przyrodniczych. Od 1994 r. do chwili obecnej pracuje na Uniwersytecie Szczecińskim, początkowo do 2001 r. jako asystent w Pracowni Dydaktyki Biologii, a następnie pracownik naukowo-techniczny w Katedrze Taksonomii Roślin i Fitogeografii Wydziału Nauk Przyrodniczych.

Do swych ważniejszych osiągnięć zalicza pełnienie obowiązków sekretarza na I (Kształcenie środowiskowe. Formy kształcenia środowiskowego, Szczecin 1998) i II (Kształcenie środowiskowe. Człowiek w środowisku, Szczecin 2000) Międzynarodowej Konferencji Naukowej organizowanej przez Pracownię Dydaktyki Biologii Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Szczecińskiego. Pełniła funkcję sekretarza Podyplomowego Studium Kształcenia Blokowego w zakresie przyrody (I i II edycja) oraz Studiów Podyplomowych Biologia dla gimnazjum zorganizowanym na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Szczecińskiego. W latach 2001–2005 aktywnie uczestniczyła w organizacji sympozjów naukowych oraz festiwalu ekologicznych dla dzieci i młodzieży, organizowanych przy Centrum Ekologiczno-Rekolekcyjnym Przymierze w Wiselce. W latach 2001–2005 współuczestniczyła w organizowanych na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Szczecińskiego Dniach Ziemi. Od 2005 r. współorganizowała coroczne obchody Święta Polskiej Niezapominajki na Uniwersytecie Szczecińskim.

Publikacje:

- Nowak A., 1998, *Use of modified keys designed for identification of common conifers encountered on a nature teaching path* Environmental education, w: Fleszar E. (red.), *Forms of environmental education*. The First International Scientific Conference, Szczecin, s. 119-126.

- Grycko A., 1999, *Kształtowanie umiejętności rozpoznawania pospolitych gatunków drzew iglastych na dydaktycznej ścieżce przyrodniczej*, w: Stawiński W. (red.), *Problemy szczególowej dydaktyki biologii w kształceniu nauczycieli biologii i badaniach naukowych*. Materiały X Krajowej Konferencji Dydaktyki Biologii Szkół Wyższych, WN WSP, Kraków, s. 249-253.
- Nowak A. 1999, *Reforma edukacji w opinii nauczycieli biologii szczecińskich szkół ogólnokształcących*, w: Kmieciak B., Noryskiewicz A., *Reforma edukacji biologicznej i środowiskowej*. Wyd. Turpress, Toruń, s. 29-36.
- Nowak A., 2000, *Kompetencje pedagogiczne nauczycieli biologii w założeniach reformy edukacji*, w: Wenta K. (red.), *Kształcenie pedagogiczne w dobie przemian edukacyjnych w Polsce*. Materiały z seminarium naukowego zorganizowanego przez Zakład Kształcenia Pedagogicznego Instytutu Pedagogiki US, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 309-315.
- Nowak A., 2000, *Preparation and conduction of field classes*, w: Sulcova R. (red.), *Science and Technology Education in New Millenium*, 3rd IOSTE Symposium for Central and East European Countries. Wyd. PERES, Prague, s. 262-266.
- Nowak A., 2001, *Programma ekologiczeskoj kultury w naczalnoj szkole*, w: Gołwin W.P. (red.), *Nietradycjonnoje rastieniewodstwo. Eniologia. Ekologia i zdorowie*. Simfieropol (Krym, Ukraina), s. 868-871.
- Nowak A., 2002, *Nauczanie treści z morfologii roślin w świetle badań ankietowych*, w: Cichy D. (red.), *Edukacja środowiskowa – założenia i rzeczywistość po reformie szkolnej*, IBN, Warszawa, s. 197-203.
- Nowak A., 2003, *Kształtowanie umiejętności oznaczania roślin w gimnazjum*, w: Bebel D. (red.), *Słupskie prace przyrodnicze. Biologia eksperymentalna i ochrona środowiska*. Wyd. Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk, s. 257-268.
- Nowak A., 2004, *Realizacja treści dotyczących morfologii roślin w szkole podstawowej*, w: Kowalski R. (red.), *Efekty edukacji przyrodniczej, biologicznej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, s.125-134.
- Nowak A., Ciaciura M., 2007, *Edukacja przyrodnicza społeczeństwa na przykładzie wybranych ogrodów botanicznych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, technika, społeczeństwo – wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wyd. UMCS, Lublin, s. 98-107.

Nowak Lesława dr

Lesława Maria Nowak, ur. 15 VIII 1946 r., córka Jana i Józefy (z d. Doroz).

Ukończyła Technikum Rolnicze w Chrobrzu (1959–1964), a następnie podjęła naukę w Studium Nauczycielskim w Busku-Zdroju (1964–1966). Po jego ukończeniu podjęła pracę zawodową jako nauczyciel szkoły ćwiczeń w Zasadniczej Szkole Rolniczej – dla studentów SN (1966–1969), gdzie od podstaw organizowała pracownię. W latach 1972–1975 pracowała jako nauczyciel biologii i przedmiotów rolniczych w Zasadniczej Szkole Rolniczej w Górnice k. Kielc, tworząc w niej bazę dydaktyczną. W tym czasie rozpoczęła studia zaocznR w Instytucie Biologii WSP w Kielcach, które ukończyła w 1977 r. obroną pracy magisterskiej pt. *Mszaki rezerwatu leśnego Sufraganiec w Górach Świętokrzyskich*. Pracę na stanowisku inżynierjno-technicznym w Pracowni Mikrobiologii Instytutu Biologii WSP w Kielcach podjęła 1 września 1975 r., a następnie jako starszy asystent w Zakładzie Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska tegoż Instytutu. Tam też po uzyskaniu stopnia doktora pracowała jako adiunkt aż do przejścia na emeryturę, tj. do 30 IX 2006 r. Rozprawę doktorską pt. *Efektywność mikrosystemu wy-*

chowawczego jako jednej ze strategii edukacji ekologicznej przygotowała pod kierunkiem prof. zw. dr hab. D. Cichy. W 1992 r. uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki.

Będąc nauczycielem akademickim, czynnie uczestniczyła w konferencjach i seminariach organizowanych przez różne ośrodki naukowe, a także współorganizowała dwie ogólnopolskie konferencje, które odbyły się w Borkowie k. Kielce (1992) i w Wólce Milanowskiej (2000). Była współautorem programu studiów podyplomowych oraz kierownikiem grantu MEN dla nauczycieli biologii w gimnazjum „Zajęcia terenowe podstawą nauczania biologii w gimnazjum z uwzględnieniem ścieżek edukacyjnych”.

Przez 23 lata organizowała zawody okręgowe olimpiady biologicznej dla uczniów szkół średnich, pełniąc funkcję sekretarza Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej w Kielcach. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w Sekcji Dydaktyki Biologii.

L. Nowak jest autorką bądź współautorką ponad 100 publikacji z zakresu dydaktyki biologii i ochrony środowiska oraz edukacji ekologicznej skierowanych do uczniów z różnych etapów edukacyjnych oraz nauczycieli i społeczności lokalnych. Prace publikowała przede wszystkim w ogólnopolskich czasopismach dla nauczycieli – Biologia w Szkole i Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, Zeszyty Naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz w opracowaniach zwartych jako materiały z konferencji naukowych. Ma też swój wkład we wdrażanie reformy edukacyjnej z 1999 r., gdyż jest współautorką podręczników, zeszytów ćwiczeń i poradników metodycznych do nauczania przyrody. Jest współautorką poradnika dla nauczycieli *Projekty edukacyjne* oraz zbiorów zadań sprawdzających dla uczniów gimnazjum.

Przez cały okres pracy zawodowej w WSP Kielce, później Akademii Świętokrzyskiej była opiekunem praktyk pedagogicznych dla studentów biologii studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

Priorytetem w podejmowanych działaniach była permanentna współpraca z wieloma organizacjami działającymi na rzecz środowiska przyrodniczego oraz nauczycielami i władzami oświatowymi w tym zakresie.

Publikacje:

Mularczyk M., Nowak L., Potocka B., Semaniak J., 2000, *Człowiek w środowisku przyrodniczym (podręcznik do kl. IV, zeszyty ćwiczeń – 2 części, przewodnik metodyczny dla nauczycieli)*, Kielcecka Oficyna Wydawnicza MAC SA, Kielce.

Mularczyk M., Nowak L., Potocka B., Semaniak J., 2000, *Ziemia planetą życia (podręcznik do kl. V, zeszyty ćwiczeń – 2 części, przewodnik metodyczny dla nauczycieli)*, MAC Edukacja SA., Kielce.

Mularczyk M., Nowak L., Potocka B., Semaniak J., 2000, *Zmienne oblicze ziemi (podręcznik do kl. VI, zeszyty ćwiczeń – 2 części, przewodnik metodyczny dla nauczycieli)*, MAC Edukacja SA., Kielce.

Buchcic E., Nowak L., Żeber-Dzikowska I., Piotrowska G., 2002, *Bilet do gimnazjum*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce.

Nowak L., 2005, *Zajęcia terenowe formą kształcenia środowiskowego trzeciego etapu edukacji*, Zeszyty Naukowe PAN, nr 31, Warszawa, s. 179.

Obrębska Maria dr

Maria Obrębska, ur. 24 XI 1970 r. w Warszawie, córka Tadeusza i Ireny (z d. Niewiadomska). Ukończyła II LO im. Królowej Jadwigi w Siedlcach (1985–1989). W latach 1989–1994 studiowała biologię w WSR-P w Siedlcach (obecnie Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny). Od 1994 r. zatrudniona jako pracownik naukowo-dydaktyczny; prowadzi zajęcia z przedmiotów: dydaktyka biologii i przyrody, eksperymenty i obserwacje w nauczaniu przyrody, edukacja ekologiczna, podstawy wiedzy o środowisku przyrodniczym; edukacyjne funkcje turystyki. W 2002 r. obroniła pracę

doktorską z dydaktyki biologii pt. *Znaczenie nauczania systematyki roślin*. Od 2010 r. bierze udział w realizacji w uczelni projektu „Praktyki pedagogiczne – kompetentnie, twórczo, przyjemnie”, pełniąc funkcję koordynatora kierunkowego dla studentów kierunku biologia. Jest recenzentem MEN podręczników szkolnych do biologii. Jest autorką prac publikowanych w czasopismach naukowych, materiałach konferencyjnych oraz czasopismach przedmiotowo-metodycznych oraz współautorką podręcznika akademickiego *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności*. Interesuje się historią nauczania biologii i przyrody, ochroną przyrody oraz turystyką krajoznawczą. Jest członkiem LOP oraz Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Publikacje:

- Obrębska M., Kowalski R., Sinior M., 2011, *Nauczanie wybranych zagadnień z anatomii i fizjologii człowieka w różnych typach szkół ponadgimnazjalnych*. Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis 86. WN UP, Kraków.
- Obrębska M., Kowalski R., 2010, *Dopuszczalność przeprowadzania wybranych zabiegów biomedycznych w opinii studentów pedagogiki i biologii*, Akademii Studia Ecologiae et Bioethicae 8(2010)1
- Obrębska M., Kowalski R., 2010, *Zabieg sztucznego zapłodnienia w opinii studentów pedagogiki i biologii Akademii*, Studia Ecologiae et Bioethicae 8(2010).
- Obrębska M., 2010, *Rola edukacji biologicznej w przygotowaniu społeczeństwa do rozwiązywania problemów bioetycznych*, w: Tuszyńska L. (red.) *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*. Wydział Biologii UW, Warszawa.
- Obrębska M., Stoczkowska R., 2009, *Spoleczno-kulturowe uwarunkowania kształcenia przyrodniczego*, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, nr 4.
- Obrębska M., Stoczkowska R., 2008, *Rozwijanie samodzielności myślenia uczniów ważnym zadaniem edukacji biologicznej*. Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, nr 1–2.
- Obrębska M., Kowalski R., Stoczkowska R., Krasowska K., 2007, *Różnorodność gatunkowa zwierząt w świadomości uczniów gimnazjum*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, technika, społeczeństwo wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, UMCS, Lublin.
- Obrębska M., 2007, *Jak uczniowie gimnazjum klasyfikują zwierzęta?* w: Janicka-Panek T., Dąbrowska A. (red.), *Uczeń i nauczyciel w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*, WODN, Skierniewice.

- Obrębska M., Stoczkowska R., Kowalski R., 2006, *Edukacja środowiskowa w szkole wyższej poprzez projekt edukacyjny*, w: Cichy D. (red.) *Edukacja środowiskowa dla społeczności lokalnej*. WSP ZNP Warszawa.
- Obrębska M., 2004, *Młodzież gimnazjalna i licealna wobec bioróżnorodności*, w: Kowalski R. (red.) *Efekty edukacji przyrodniczej, biologicznej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, AP, Siedlce
- Obrębska M., 2004, *Znaczenie różnorodności biologicznej w opinii uczniów gimnazjum*, *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa*, nr 2–3.
- Obrębska M., 2003, *Wiedza z systematyki biologicznej uczniów liceum ogólnokształcącego*, w: Bebel D. (red.), *Słupskie prace przyrodnicze, Biologia Eksperymentalna i Ochrona Środowiska*, nr 2, PAP, Słupsk.
- Obrębska M., 2002, *Struktura treści botanicznych i zoologicznych w programach nauczania przyrody*, w: Cichy D. (red.), *Edukacja środowiskowa – programy, metody, efekty*. Zesz. Naukowe nr 28, IBE Warszawa.
- Obrębska M., Potyrała K., Walosik A. (red.), 2011, *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności*, Kubajak, Krzeszowice.

Ochenduszo Julian mgr

Julian Ochenduszo, ur. 10 X 1943 r. w Altenburgu (Niemcy). Studia biologiczne ukończył w 1966 r. na wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMK w Toruniu. W latach 1966–1975 pracował jako nauczyciel biologii w liceach ogólnokształcących. W latach 1989–1995 był wykładowcą na WSP w Bydgoszczy. Dwadzieścia dwa lata pracował w systemie doskonalenia nauczycieli (1975–1989 w IKN, 1995–2003 w WOM w Bydgoszczy) jako wykładowca i konsultant. W 1995 r. uzyskał III stopień specjalizacji zawodowej. W latach 1996–2002 był wykładowcą Podyplomowych Studiów Pomiaru Dydaktycznego

i Egzaminowania Uniwersytetu Gdańskiego, w grupach biologicznych.

W pracy zawodowej zajmował się głównie popularyzowaniem polskich (W. Stawiński, K. Denek) i anglosaskich (R. Mager, B. Bloom) rozwiązań dydaktycznych. Opublikował ponad 60 artykułów i opracowań w „Nowej Szkole”, „Edukacji”, „Biologii w Szkole”, wydawnictwach pokonferencyjnych i in. W początkowym okresie swojej pracy zajmował się praktycznymi aspektami treści kształcenia, głównie przewyciężaniem encyklopedyzmu w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych. Prace te dotyczyły: operacjonalizacji celów nauczania biologicznego i ekologicznego; taksonomii celów kształcenia (opracował modyfikacje taksonomii B. Blooma dla biologii i ekologii); umiejętności dydaktycznych nauczycieli biologii.

Większą część swojej działalności dydaktycznej i badawczej poświęcił pomiarowi dydaktycznemu, a ściślej pomiarowi osiągnięć biologicznych. Był uczniem i wieloletnim współpracownikiem prof. B. Niemierki (UG). Prowadził regionalne badania wyników nauczania (utworzył Pracownię Pomiaru Dydaktycznego w WOM w Bydgoszczy), a także pogłębione badania we współpracy z uczelniami (np. w 1992 r. we współpracy z prof. J. Gacą, ATR). Brał udział w międzynarodowych badaniach osiągnięć przyrodniczych (1984–1990 SISS w IEA), jako ich organizator i analityk wyników. Był przeciwnikiem podejść różnicujących w sprawdzaniu osiągnięć uczniów,

dlatego akcentował znaczenie doboru i różnicowania wymagań programowych (popularne jego poziomy: P – podstawowy, PP – ponadpodstawowy), jako podstawy nauczania i pomiaru osiągnięć szkolnych (pomiar sprawdzający – kryterialny).

Intensywnie wspomagał reformy oświatowe (np. tworzenie podstaw programowych, recenzje nowych programów nauczania). Był ekspertem przygotowującym i wspomagającym system egzaminacyjny w Polsce (szkolenie egzaminatorów, współpraca z CKE w Warszawie i OKE w Gdańsku), głównie w zakresie egzaminu gimnazjalnego.

W ostatnim okresie swojej pracy popularyzował i rozwijał ideę oceniania kształtującego (*formative assessment*), jako bardziej aktywizującego uczniów w uczeniu się (a nauczycieli w nauczaniu), osiąganiu satysfakcji z jego wyników i wdrażającego do samokształcenia. Ta problematyka wynikała z jego zainteresowań humanistycznych, niedocenianych w zmatematyzowanym pomiarze dydaktycznym.

Prywatnie interesuje się kulturą krajów arabskich i muzyką poważną. Sam uprawia Nordic Walking i zachęca innych do chodzenia z kijkami – dla zdrowia, pogody ducha i bliskiego kontaktu z przyrodą.

Palka Ludwina dr

Ludwina Palka, ur. 19 III 1940 r. w Ratułowie k. Nowego Targu w rodzinie podhalańskich gospodarzy, Władysława i Antoniny Muliców. Tam ukończyła szkołę podstawową. Do LO uczęszczała w Nowym Targu, gdzie w 1958 r. złożyła egzamin dojrzałości. Z pięknego Podhala wyniosła świeżość umysłu, szczerość, otwartość i prostolinijność, wielkie zainteresowanie przyrodą i sprawami ludzkimi, a także podziwu godną pracowitość i wytrwałość w dążeniu do wytyczonego celu. Dzięki tym zaletom osobowości, jak również wrodzonej i wybitnej inteligencji z wyróżnieniem kończyła kolejne etapy nauki i studiów.

W latach 1958–1960 studiowała biologię w I Studium Nauczycielskim we Wrocławiu. Duży wpływ na pogłębienie jej zainteresowań naukowych i zawodowych wywarła wówczas dr Janina Poluszyńska, znana i ceniona doświadczona pedagog i dydaktyk biologii.

Bezpośrednio po ukończeniu SN L. Palka podjęła w 1960 r. studia biologiczne w WSP w Krakowie. Pracę magisterską wykonywała pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Zurzyckiego w Katedrze Botaniki i Fizjologii Roślin, na temat: *Badania porównawcze nad testami biologicznymi stosowane do oznaczania hormonów wzrostowych*. Studia ukończyła w 1965 r. z wyróżnieniem i uzyskała tytuł magistra biologii. Bezpośrednio po ukończeniu studiów została przyjęta na roczny staż asystencki (1965/1966) w Katedrze Zoologii. W 1966 r. uzyskała stanowisko asystenta w Zakładzie Dydaktyki Biologii, a w 1968 r. została starszym asystentem. Od pierwszych lat pracy na WSP łączyła pracę dydaktyczną i wychowawczą z intensywnymi badaniami naukowymi. W latach 1967–1971 pod naukowym kierunkiem prof. dr hab. J. Zurzyckiego prowadziła badania nad trudnościami w kształtowaniu pojęć z fizjologii roślin w szkole podstawowej. Pierwsze komunikaty dotyczące ich przebiegu przedstawiła w 1970 r. na

I Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w Krakowie oraz w 1971 r. na IX Schulbiologentage w Güstrow (NRD). Wyniki tych badań ujęła w rozprawie doktorskiej pt. *Badania nad trudnościami w kształtowaniu pojęć z zakresu fizjologii roślin w procesie nauczania*. Walory naukowe tej pierwszej pracy doktorskiej z dydaktyki biologii wykonanej w WSP w Krakowie, jak i przebieg jej publicznej obrony były podstawą jednomyślniej uchwały Wydziału Geograficzno-Biologicznego o przyznaniu mgr L. Palce stopnia doktora nauk przyrodniczych (1972) oraz jej wyróżnieniu. Wkrótce po tym powołana została na stanowisko adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Biologii – Instytutu Biologii. W 1976 r. L. Palka za rozprawę doktorską uzyskała nagrodę naukową Ministra Nauki, Techniki i Szkolnictwa Wyższego III stopnia.

Analiza i ocena przydatności, procedur badawczych stosowanych we własnych badaniach nad kształtowaniem pojęć fizjologicznych doprowadziły do opracowania wartościowego studium z metodologii badań z dydaktyki biologii przedstawionego w czasie plenarnych obrad na II Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w 1973 r. w Warszawie (1976). W 1976 r. podczas XIII Dni Biologów Szkolnych (Schulbiologentage) w Neubrandenburgu w NRD po raz pierwszy przedstawiła zagadnienia strukturyzacji fizjologicznych treści nauczania. W tym czasie zacieśniła współpracę naukową z zespołem Metodyki Biologii przy Uniwersytecie im. E. Moritza Arndta w Greifswaldzie, kierowanym przez wybitnego metodyka prof. dr sc. J. Müllera. Kilkakrotnie odbywała tam staże i konsultacje naukowe, uczestniczyła w seminariach naukowych i wygłaszała wykłady dla pracowników naukowych i studentów. Zacieśniająca się współpraca wpłynęła na podjęcie wspólnych prac i problemów, a następnie publikacji.

W latach 1972–1980 L. Palka prowadziła intensywne studia teoretyczne i empiryczne badania nad strukturyzacją treści nauczania i strukturalnym nauczaniem biologii. Doprowadziły one do opracowania, wydanej już pośmiertnie, rozprawy habilitacyjnej pt. *Skuteczność strukturalnego nauczania i uczenia się biologii* (1982).

Pełny dorobek naukowy L. Palki wyraża się liczbą 65 prac. Poza pracami dotyczącymi kształtowania pojęć i strukturalnego nauczania biologii obejmuje publikacje poświęcone dydaktyce szkoły wyższej, problemom związanym z nauką weryfikacją podręczników biologii dla uczniów i podręczników dla nauczycieli biologii, jak również rozwojem myślenia uczniów, kształtowaniem logicznych operacji umysłowych, aktywizowaniem uczniów i wykorzystywaniem środków dydaktycznych w nauczaniu biologii. Pracę dydaktyczno-wychowawczą wykonywała z wielkim zamiłowaniem i stałym emocjonalnym zaangażowaniem.

Obok ćwiczeń z dydaktyki biologii prowadziła wykłady, seminaria magisterskie, zajęcia na studium podyplomowym i seminaria na zaocznym studium doktoranckim. Samodzielnie kierowała 6 pracami dyplomowymi oraz 23 pracami magisterskimi.

L. Palka pełniła społecznie wiele funkcji wychowawczych i organizacyjnych (np. opiekuna Sekcji Dydaktycznej Koła Naukowego Biologów, opiekuna rocznika studenckiego, opiekuna domu studenckiego, organizatora praktyk pedagogicznych, członka Rady Naukowej WSP, przedstawiciela adiunktów w Radzie Wydziału Biologiczno-Geograficznego). Uznanie władz uczelni i Ministerstwa wyraziło się przyznaniem jej poza wymienioną Nagrodą Ministra za wzorową pracę dydaktyczno-wychowawczą, kilku nagród rektora WSP i listów gratulacyjnych rektora WSP. Za wieloletni udział

w pracach Wojewódzkiego Komitetu Olimpiady Biologicznej w Krakowie (1974–1980) otrzymała w 1981 roku przez Komitet Główny Olimpiady Biologicznej przy PTP im. Kopernika Złotą Odznakę Olimpiady Biologicznej. Odrębny rozdział stanowi udział L. Palki w krajowych i zagranicznych konferencjach i seminariach dydaktyków biologii, a także w doskonaleniu nauczycieli biologii. Przytoczone fakty świadczą dobitnie, że od wielu lat pełniła faktycznie obowiązki samodzielnego pracownika naukowego. Żyjąc krótko uczyniła wiele.

L. Palka zmarła 10 XII 1982 r. w Chrzanowie. Została pochowana na miejscowym cmentarzu.

Publikacje:

Palka L., 1975, *Kształtowanie pojęć z fizjologii roślin*, WSiP, Warszawa.

Palka L., Münchberger S., 1977, *Wymiana naukowa między pracownikami i studentami Instytutu Biologii WSP w Krakowie a Uniwersytetem w Greiswaldzie (NRD)*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej”, nr 3.

Palka L., Müller J., 1978, *Problemy strukturalnego nauczania biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Palka L., 1982, *Efekty dydaktyczne strukturalnego nauczania i uczenia się biologii*, WN WSP (praca habilitacyjna), Kraków.

Dziedzicka A., Palka L., Piotrowicz M., Stawiński W., 1982, *Biologia. Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa.

Podbielkowski Z., Umiński T., Palka L., Podbielkowska M., 1975, *Biologia dla II klasy liceum ogólnokształcącego*, WSiP, Warszawa.

Stawiński W. (red.), 1985, *Życie i praca dr Ludwiny Palki* (w tym: Stawiński W., *Dr Ludwina Palka – wychowawca, nauczyciel akademicki i naukowiec*; Długowiejska J., Zębalska E., *Badania nad trudnościami w kształtowaniu pojęć z zakresu fizjologii roślin w procesie nauczania*; Müller J. *Badania dr Ludwiny Palki nad strukturyzacją treści nauczania w szkołach polskich*; Piotrowicz M., Bobrzyńska E., *Prace dr Ludwiny Palki nad szkolnymi podręcznikami biologii i metodycznymi opracowaniami dla nauczycieli*; Stawiński W., Krupa J., *Główne osiągnięcia pracy dydaktyczno-wychowawczej dr Ludwiny Palki*; Stawiński W., Wołowski K., *Udział dr L. Palki w przygotowaniu studentów do wykonywania prac magisterskich*; Müller J., *Osiągnięcia naukowe dr L. Palki i jej współpraca z dydaktykami biologii w NRD*; Frejłak S., *Wkład dr Ludwiny Palki w doskonalenie zawodowe nauczycieli biologii*; Micek W., Kaczmarz M., *Współpraca dr L. Palki z zespołem metodyków biologii*; Wołowski K., *Bibliografia dorobku naukowego dr L. Palki. Prace z dydaktyki biologii* III. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 93. Kraków, WSP).

Stawiński W., 1983, *Wspomnienie o doktor Ludwinie Palce*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Opracowanie: W. Stawiński

Panfil-Smolińska Violetta dr

Violetta Panfil-Smolińska, ur. 4 IX 1962 r. w Mroczy. W Nakle nad Notecią ukończyła szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące (1981). W 1986 r. ukończyła studia wyższe na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł magistra biologii z przygotowaniem pedagogicznym, a w 1987 r. studia podyplomowe z biologii ogólnej. W 2008 r. uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki po obronie pracy doktorskiej pt. *Efekty edukacji ekologicznej uczniów zreformowanej szkoły ponadgimnazjalnej, przygotowanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. D. Cichy*

w Instytucie Badań Edukacyjnych MEN w Warszawie. W latach 1986–1998 pracowała jako nauczyciel biologii w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Kościerzynie, a następnie w LO w Nakle n. Notecią. W latach 1996–1998 pełniła funkcję doradcy metodycznego w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Bydgoszczy. Od 1998 r. pracuje w Kujawsko-Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy (dawny WOM) na stanowisku kierownika Pracowni Wspierania Edukacji Przyrodniczej, zajmując się doskonaleniem zawodowym nauczycieli. Jako pracownik KP CEN została nauczycielem dyplomowanym, edukatorem MEN, ukończyła kurs kwalifikacyjny dla kadry kierowniczej oświaty oraz kurs kwalifikacyjny przygotowujący do sprawowania nadzoru pedagogicznego, program Nowa Szkoła oraz program Kreator.

Jest egzaminatorem Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku w zakresie egzaminu maturalnego z biologii. Jako lider programu Nowa Matura, zaangażowała się w przygotowanie nauczycieli do nowej formuły egzaminu maturalnego z biologii oraz kryterialnego oceniania prac maturalnych. Przewodniczy pracom zespołu egzaminatorów egzaminu maturalnego z biologii w woj. kujawsko-pomorskim.

Jest autorką i współautorką liczych publikacji, artykułów w kwartalniku „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” (wyd. IBE Warszawa) oraz miesięczniku „Wiadomości, Głosy, Rozmowy o Szkole” (wyd. KP CEN w Bydgoszczy); autorką programów form doskonalenia zawodowego nauczycieli i szkoleniowcem w zakresie m.in. dydaktyki biologii i ochrony środowiska, planowania pracy dydaktycznej nauczyciela, metodyki nauczania, oceniania, konstruowania programów nauczania, edukacyjnej wartości dodanej (EWD), podnoszenia jakości pracy szkoły, wdrażania szkolnych projektów edukacyjnych.

Jest zaangażowana w działania Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ośrodka Rozwoju Edukacji (Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli) związane z przygotowaniem nauczycieli do wdrażania reformy systemu oświaty oraz Kujawsko-Pomorskiego Kuratorium Oświaty na rzecz poprawy jakości kształcenia w szkołach i placówkach woj. kujawsko-pomorskiego.

Za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej nagrodzona m.in. Medalem KEN oraz Nagrodą Ministra Edukacji.

Publikacje:

- Panfil V., 1995, *Propozycja programu klasy autorskiej o profilu ekologiczno-medycznym*, w: *Nowatorskie rozwiązania w zakresie programów nauczania. biologii i ich dydaktycznej obudowy*, Wiśniewski H. (red.), Wyd. Uczelnianie WSP, Bydgoszcz.
- Panfil V., 1998, *Normy wymagań z biologii*, Wyd. WOM, Bydgoszcz.
- Panfil V., 1998, *Ku nowej maturze z biologii*, Wyd. WOM, Bydgoszcz.
- Panfil V., 2003, *Scenariusze lekcji z zakresu edukacji ekologicznej*, w: *Scenariusze zajęć. Pilotażowy program edukacji ekologicznej*, Gancarz M.A. (red), Wyd. RCD – RCEE, Przysiek.
- Łojek J., Panfil V., 2004, *Ścieżki edukacyjne w szkole ponadgimnazjalnej*, WSiP, Warszawa.
- Panfil V., 2005, *Przebieg i wyniki egzaminu maturalnego z biologii w województwie kujawsko-pomorskim*, w: „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” nr 3, IBE, Warszawa.
- Panfil V., 2006, *Analiza wyników egzaminu maturalnego z biologii*, w: „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” nr 3, Cichy D. (red.), IBE, Warszawa.
- Panfil-Smolińska V., 2008, *Udział szkół w lokalnym programie ochrony środowiska – teoria czy praktyka*, w: *Edukacja środowiskowa w szkole i społeczności lokalnej*, IBE, Warszawa.

- Panfil-Smolińska V., 2010, *Dobra lekcja w klasie i w terenie*, w: „Biuletyn Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych”, nr 1, Wyd. Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, Toruń.
- Panfil-Smolińska V., 2011, *Szkolny projekt edukacyjny*, w: „Wiadomości, Głosy, Rozmowy o Szkole”, Wyd. KP CEN, Bydgoszcz.
- Panfil-Smolińska V., 2012, *Webquest – jak twórczo korzystać z zasobów Internetu?* w: „Wiadomości, Głosy, Rozmowy o Szkole” n 4. Wyd. KP CEN, Bydgoszcz.

Opracowanie: V. Panfil-Smolińska

Pawlak Maria mgr

Maria Pawlak, ur. 1 V 1932 r. w Gołogórach (pow. Złoczów woj. tarnopolskie) jako córka Józefa Mazurka i (Parasylii) Rozalii (z d. Paraskiewicz-Żelasko). Świadectwo dojrzałości Szkoły Ogólnokształcącej st. licealnego im. J. Kasprówicza w Świdnicy uzyskała w 1951 r.

Studiowała w WSP w Łodzi. Dyplom ukończenia studiów wyższych na Wydziale Geograficzno-Biologicznym i uzyskania stopnia magistra biologii w zakresie botaniki otrzymała w 1956 r.

W ramach doskonalenia zawodowego ukończyła kurs dla konstruktorów narzędzi pomiaru osiągnięć szkolnych we Włocławku w Instytucie Programów Szkolnych (lipiec 1973), kurs pomiaru dydaktycznego w Nowym Sączu (1981) i w Raciborzu (1981) zorganizowany przez Instytut Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Uczestniczyła także w Seminariach Teorii i Konstrukcji Testów Osiągnięć Szkolnych w latach 1974–1980, prowadzonych przez prof. dr. hab. B. Niemierkę, IKN w Warszawie, oraz w Seminarium Naukowo-Dydaktycznym zorganizowanym przez Pracownię Biologii Instytutu Kształcenia Nauczycieli pod kierunkiem doc. dr. S. Frejlaka, Warszawa 1983.

Pracę zawodową rozpoczęła w 1956 r. jako nauczycielka biologii w łódzkich szkołach podstawowych, a następnie od 1965 r. uczyła w łódzkich liceach ogólnokształcących, pełniąc jednocześnie funkcję kierownika Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Łodzi. Po tym okresie została zatrudniona w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Łodzi jako starszy wykładowca (1973–1990). Jej działalność dydaktyczna obejmowała wykłady i ćwiczenia z zakresu biologii, dydaktyki biologii, higieny szkolnej, metod sprawdzania i oceniania osiągnięć szkolnych uczniów. Zajęcia te były realizowane w ramach Studium Przedmiotowo-Methodycznego w Łodzi. M. Pawlak prowadziła w latach 1979–1980, we współpracy z innymi ośrodkami Oddziału Doskonalenia Nauczycieli Instytutu Kształcenia Nauczycieli, zajęcia na kursach wakacyjnych w Nowym Sączu, Kaliszu i Szczecinie.

W ramach współpracy z nauczycielami przedmiotu w 1966 r. opracowała kryteria oceny wyposażenia pracowni biologicznych w liceach w środki dydaktyczne umożliwiające prowadzenie ćwiczeń i doświadczeń na lekcjach. W czasie komisyjnego przeglądu pracowni sprawdzane były środki dydaktyczne trwałe, hodowle i dokumentacja prowadzonych obserwacji. W 1973 r. przeprowadzone zostały badania wyników nauczania w klasach II liceów ogólnokształcących i klasach VI szkół podstawowych, a ich wyniki po analizie statystycznej były przedstawiane nauczycielom w 1974 r. na

zebraniach w formie opisowej, osiągnięcia szkół i procent rozwiązań poszczególnych zadań zilustrowane były histogramami. Nauczyciele analizowali poprawność sformułowania i trudność zadań, które uzyskały niski procent rozwiązań. W latach 1984–1986 wspólnie z Oddziałem Oświaty Zdrowotnej Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Łodzi zorganizowane były wykłady dla nauczycieli liceów na temat chorób grzybiczych, objawów i profilaktyki; zapoznawano nauczycieli z diagnostyką nowotworów złośliwych prowadzoną w Ośrodku Onkologicznym w Łodzi; przekazano im poradnik *Nauczanie o nowotworach złośliwych w szkołach* (Instytut Onkologii, Warszawa 1984, 1989) 1990. M. Pawlak brała udział w pracach zespołu działającego przy Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. W latach 1970–1978 była konsultantką filmów krótkometrażowych o tematyce przyrodniczej, m.in. *Mózg i jego tajemnice*, *Ochrona środowiska przed szkodliwymi wpływami chemizacji* (Wydawnictwo Filmów Oświatowych w Łodzi). W 1972 r. opracowała w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Łodzi *Materiały pomocnicze do nauczania biologii w liceach ogólnokształcących*. Zgromadzono tu prace omawiane w zespołach samokształceniowych, m.in.: rozkłady materiału nauczania biologii, konspekty lekcji, artykuł A. Tabackiego (Pracownia Metodyki Nauczania Biologii UL) *Wykorzystanie hodowli szkolnych do ćwiczeń z zakresu ekologii w kl. III i IV LO*, projekt organizacji koła biologicznego dla uczniów klas I i II LO opracowany przez zespół: Figlarowicz S. (Gdańsk), Pająk Z. (województwo łódzkie), Pawlak M. (Łódź). W latach 1976-1984 brała udział w pracach Zespołu Programowego Biologii. Opracowano program nauczania biologii dla szkoły 10-letniej. Brała udział w dyskusji nad wynikami badań wdrożeniowych i ustaleniu tekstu programu dla kolejnych klas (Instytut Programów Szkolnych w Ministerstwie Oświaty i Wychowania, 1985). Członek Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej nr 14, działającej przy Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Łodzi.

Publikacje:

- Pawlak M., 1979, *Testy osiągnięć dydaktycznych a normy wymagań*, referat na IV Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w Przemyślu, zorganizowanym przez Sekcję Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.
- Barczewski L., Kasprzyk M., Pawlak M., 1968, *Rola i perspektywy szkoły w wychowaniu seksualnym młodzieży, na podstawie doświadczeń łódzkich*, w: *Wychowanie seksualne w szkołach*. Materiały z Ogólnopolskiego Sympozjum Wychowania Seksualnego Dzieci i Młodzieży, s. 45-46, Kuratorium Okręgu Szkolnego m. Łodzi i Okręgowy Ośrodek Metodyczny, Łódź.
- Pawlak M., 1971, *Program szkoły podstawowej a wychowanie seksualne*, Ogólnopolskie seminarium w Katowicach (12.06.1970 r.) na temat Wychowanie seksualne w szkole podstawowej, s. 74, Sekcja Higieny i Medycyny Szkolnej Oddziału Śląskiego PTP, Sekcja Wychowania Seksualnego Oddziału Wojewódzkiego TPR, Katowice.
- Pawlak M., 1976, *Ćwiczenia z biologii dla szkoły podstawowej*. Botanika kl. VI, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Pawlak M., 1984, *Zasady konstruowania i wykorzystania testu sprawdzającego wielostopniowego na przykładzie biologii*, Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego w Warszawie, Warszawa.
- Pawlak M., 1993, *Biologia dla kl. W/2 w testach*, Wydawnictwo Środowisko, Łódź.
- Pawlak M., 1994, *Biologia dla kl. V/2 w testach*, Wydawnictwo Środowisko, Łódź.
- Pawlak M., 1995, *Biologia dla kl. VII w testach*, Wydawnictwo Środowisko, Łódź.
- Pawlak M., Lech B., 1988, *Wykorzystanie „Przyrody Polskiej” na lekcjach biologii*, Biuletyn nr 11, s. 13-14.

Pedryc-Wrona Maria dr

Maria Pedryc-Wrona, ur. 11 V 1948 r. w Białymstoku. Studia na kierunku biologia w Uniwersytecie M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie ukończyła w 1971 r. Od 1972 r. pracuje na tym Uniwersytecie w Instytucie Biologii i Biochemii, początkowo w Zakładzie Zoologii, a następnie w Pracowni Dydaktyki Biologii, od chwili jej powstania (1974). Jednostka zmieniła nazwę w październiku 2011 r. na Pracownia Dydaktyki Biologii i Edukacji Środowiskowej.

Studia doktoranckie z Dydaktyki Biologii odbyła w WSP w Krakowie na Wydziale Geograficzno-Przyrodniczym. Rozprawę doktorską wykonywała pod kierunkiem prof. dr hab. W. Stawińskiego i w 1981 r. uzyskała stopień doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii. Ukończyła kurs pomiaru dydaktycznego pod kierunkiem prof. dr hab. B. Niemierki, uzyskując uprawnienia wykładowcy pomiaru dydaktycznego. Jest rzeczoznawcą merytoryczno-dydaktycznym Ministerstwa Edukacji Narodowej do wydawania opinii kwalifikujących podręczniki z biologii i przyrody do użytku szkolnego. Od 2001 r. jest egzaminatorem maturalnym z biologii.

Jest autorem programu Kwalifikacyjnych Studiów Podyplomowych „Nauczanie biologii w szkołach ponadpodstawowych” oraz współautorem programu Studiów Podyplomowych „Nauczania przyrody na drugim etapie kształcenia”, realizowanych w UMCS w Lublinie.

Współpracowała z ośrodkami kształcenia i doskonalenia nauczycieli w Lublinie, Chełmie, Radomiu i Zamościu.

Ważniejsze publikacje:

- Pedryc-Wrona M., Jarocka M., 1989, *Ogród szkolny jako element kształcenia biologicznego i ekologicznego młodzieży szkolnej*, Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Lublin.
- Pedryc-Wrona M., 1991, *Z badań nad umiejętnościami dydaktycznymi nauczycieli biologii*, w: Kształtowanie umiejętności biologicznych, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- Pedryc-Wrona M., 1991, *Analiza wyników ankiety „Główne problemy dydaktyki różnych przedmiotów biologicznych w szkołach wyższych”*, w: *Problemy badawcze dydaktyki biologii*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
- Pedryc-Wrona M. (red.), 1995, *Przygotowanie nauczycieli biologii i ochrony środowiska do samodzielnego rozwiązywania zadań dydaktycznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pedryc-Wrona M., 1996, *Stosowanie różnych środków dydaktycznych, form i metod nauczania w edukacji biologicznej z wykorzystaniem najbliższego otoczenia szkoły*, w: *Nowatorskie rozwiązania z zakresu programów nauczania biologii i ich dydaktycznej obudowy*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz.
- Pedryc-Wrona M., 1997, *Organizacja i metodyka procesu kształcenia w szkole wyższej*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Dydaktyczne aspekty kształcenia i doksztalcania nauczycieli biologii*. Przewodnik dydaktyczny, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pedryc-Wrona M., 1998, *Zwierzęta w środowisku*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pedryc-Wrona M., Samonek-Miciuk E., 1998, *Modelling the skills among the biology students – future teachers in the organisation and effective using fieldwork in the science education*, w: Symposium “Education of Science Teachers”, TEMPUS, Naęczów.
- Pedryc-Wrona M., 2000, *Zapachy i barwy na łące*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

- Pedryc-Wrona M., 2000, *Forms of pupil's achievement in the light of the education reform*, w: *The Second International Scientific Conference – Environmental Education – Human Being in Environment*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Pedryc-Wrona M., Samonek-Miciuk E., 2000, *Przygotowanie nauczycieli biologii do funkcjonowania w zreformowanej szkole*, w: *Nauczyciel 2000–plus. Modernizacja kształcenia nauczycieli przyrody, biologii i ochrony środowiska*, Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Pedryc-Wrona M., Samonek-Miciuk E., 2000, *Doskonalenie umiejętności nauczycieli przyrody w zakresie integracji wiedzy przyrodniczej na studiach podyplomowych*, w: *Nauczyciel 2000–plus. Modernizacja kształcenia nauczycieli przyrody, biologii i ochrony środowiska*, Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Pedryc-Wrona M., 2001, *Doskonalenie umiejętności studentów w zakresie kontroli i oceny osiągnięć uczniów*, w: *Modernizacja programów dydaktyki biologii i ochrony środowiska oraz ich dydaktycznej obudowy*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Pedryc-Wrona M., Gocłowska B., 2004, *Mechanizmy wpływające na poprawę jakości kształcenia na studiach uniwersyteckich*, w: *Student jako ważne ogniwo jakości kształcenia. Jakość kształcenia w szkole wyższej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin
- Pedryc-Wrona M. (red.), 2007, *Nauka, technika, społeczeństwo – wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Petri Kazimierz

Kazimierz Petri, ur. 5 VI 1901 r. w Stanisławowie, tam ukończył szkołę powszechną i gimnazjum. W latach 1921–1925 studiował biologię i geografię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu J. Kazimierza we Lwowie, gdzie został asystentem przy Katedrze Anatomii i Fizjologii Roślin. Następnie przez długie lata pracował jako nauczyciel gimnazjalny (1927–1939). Powołany do wojska w sierpniu 1939 r. wziął czynny udział w wojnie. Wzięty do niewoli niemieckiej, przebywał w niej do 1945 r.

Po uwolnieniu przystąpił do pracy nauczycielskiej w Łodzi 14 II 1945 r. Pracował kolejno w gimnazjach i liceach im. G. Narutowicza oraz im. S. Żeromskiego w Łodzi. Od 1946 r. był kierownikiem Ośrodka Dydaktyczno-Naukowego na okręg łódzki, następnie pracował jako wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnego w Łodzi oraz Studium przygotowawczego na wyższe uczelnie.

W latach 1949–1956 wykładał metodykę biologii w WSP w Łodzi. Równocześnie prowadził wykłady z metodyki biologii na Wydziale Biologii i Nauki o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego oraz kierował Zakładem Metodyki Biologii na tymże Uniwersytecie. Ten przedmiot wykładał także w Studium Nauczycielskim w Zgierzu. Wszędzie, gdzie pracował K. Petri, zaskarbiał sobie ogólną sympatię, uznanie oraz głęboki szacunek. Umiał wpajać zamiłowanie do nauk przyrodniczych, w uczniach budził zainteresowanie do otaczającej przyrody. Ukochał przede wszystkim młodzież, którą uczył z wielkim poświęceniem i był do niej serdecznie przywiązany.

Będąc doskonałym pedagogiem, K. Petri umiał zbliżyć młodzież studencką do szkoły. Potrafił tak przekonać młodych ludzi, stroniących od szkolnictwa, niemal prawie obojętnych na sprawy nauki, że po zetknięciu się z jego wykładami lub na prowa-

dzonej przez niego praktyce pedagogicznej radykalnie zmieniali swój stosunek i stawali się gorącymi zwolennikami zawodu nauczycielskiego.

Pod doświadczonym kierunkiem K. Petriego kończąca studia uniwersyteckie młodzież stawiała pierwsze kroki w szkole, otrzymując z jego strony wszechstronną pomoc i opiekę.

Postać skromnego budowniczego szkolnictwa Polski Ludowej prof. Petriego, na długo pozostanie w pamięci jego uczniów, kolegów i przyjaciół.

K. Petri zmarł 15 X 1961 r. w Łodzi. W pogrzebie udział wzięły niezliczone tłumy studiującej młodzieży, nauczyciele miasta Łodzi i województwa łódzkiego oraz przyjaciele i znajomi.

Opracowanie: Mowszowicz J., 1962, *Kazimierz Petri – zasłużony metodyk biologii*. 5.VI.1901-12.X.1961. „Biologia w Szkole”, nr 2.

Piasecka Julia dr

Julia Piasecka, ur. 10 VII 1925 r. w Sernikach (pow. piński). Tam w 1939 r. ukończyła szkołę powszechną i przyjechała do Lublina, by podjąć naukę w Gimnazjum ss. Urszulanek. Po wybuchu wojny w podjęła naukę na kompletach tajnego nauczania według dwóch programów: liceum humanistycznego i liceum pedagogicznego. W latach okupacji niemieckiej podjęła konspiracyjną działalność w „Szarych Szeregach” i Wojskowej Służbie Kobiet Armii Krajowej (służba sanitarna, łączność).

W 1945 roku zdała dwa egzaminy maturalne i otrzymała dwa świadectwa dojrzałości. W październiku tego roku rozpoczęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMCS. W 1950 r. przedstawiła pracę dyplomową z zakresu fizjologii roślin i zdała egzamin magisterski, otrzymując tytuł magistra filozofii z zakresu botaniki (nr dyplomu 94). Jako studentka była równocześnie asystentem w Zakładzie Fizjologii Roślin (1946–1950), a następnie (1951–1953) została zatrudniona jako inspektor w Stacji Ochrony Roślin. W latach 1955–1974 pracowała w Katedrze Zoologii Systematycznej UMCS w Lublinie na stanowisku asystenta, potem starszego asystenta i wreszcie adiunkta. Zainteresowania naukowe J. Piaseckiej dotyczyły biologii i morfologii owadów z rzędu Heteroptera (pluskwiaki różnoskrzydłe). Prowadzone przez nią badania w tej dziedzinie stały się przedmiotem jej pracy doktorskiej, na podstawie której uzyskała w 1963 r. stopień doktora nauk przyrodniczych. Obok entomologii zajmowała się również dydaktyką biologii. Tematem jej publikacji biologiczno-dydaktycznych były zagadnienia kontroli i oceny wyników nauczania, biologicznych środków dydaktycznych oraz metody nauczania zoologii. Opublikowała około 30 prac (prace oryginalne, artykuły, doniesienia). Pracując w Katedrze Zoologii Systematycznej UMCS gromadziła materiały dydaktyczne niezbędne w pracy tej jednostki. Jako nauczyciel akademicki prowadziła zajęcia dydaktyczne z zakresu zoologii i dydaktyki biologii. Sprawowała opiekę nad pracami magisterskimi – pod jej kierunkiem wykonano kilkanaście prac magisterskich, prowadziła wycieczki biologiczne, była opiekunem dydaktycznym praktyk studenckich, kilkakrotnie pełniła funkcję opiekuna roku. Uczest-

niczyła przez wiele lat w egzaminach wstępnych z biologii. Miała wykłady na Wydziale Pedagogiki i Biologii, dokształcała pracujących nauczycieli biologii. Współpracowała z nauczycielami biologii (Wydział Oświaty w Lublinie i w Kielcach). Dlatego powierzono jej organizację Pracowni Metodyki Biologii, powołanej zarządzeniem rektora UMCS w Lublinie w lipcu 1973 r., oraz obowiązki kierownika Pracowni usytuowanej w Instytucie Biologii.

J. Piasecka, wykorzystując swoje doświadczenie zawodowe, zorganizowała Pracownię Metodyki Nauczania Biologii. Była jej pierwszym i wieloletnim kierownikiem, aż do przejścia na emeryturę w 1985 r. W Pracowni było zatrudnionych pięciu pracowników posiadających dyplom magisterski. Mieli zapewnione warunki do stałego podnoszenia swoich kwalifikacji.

Mgr M. Pedryc-Wrona uzyskała stopień doktora pod kierunkiem prof. dr W. Stawińskiego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie.

Mgr S. Mela uzyskała kwalifikacje na Wydziale Weterynarii WSR w Lublinie w zakresie wykonywania preparatów histologicznych i innych potrzebnych w Pracowni do kształcenia studentów.

J. Piasecka szkoliła się w Pracowni Metodyki Nauczania Biologii na Uniwersytecie im. W. Humboldta w Berlinie, brała udział w wielu konferencjach i sympozjach – krajowych i zagranicznych – dydaktyków biologii. Jest autorem prac i artykułów o tematyce dydaktycznej i nauczania biologii. Od początku działalności Pracowni udało się jej zgromadzić w niej bogatą literaturę dydaktyczną i metodyczną, okazy biologiczne, preparaty, tablice, rysunki oraz inne środki dydaktyczne wykorzystywane w procesie kształcenia. Pracownia została wyposażona również w aparaturę (mikroskopy, diaskopy itp.) Pracownia dysponowała 2 pomieszczeniami, w których urządzono bibliotekę i salę ćwiczeń, w której prowadzone są zajęcia biologiczno-dydaktyczne ze studentami – przyszłymi nauczycielami biologii. Z Pracowni korzystają studenci, nauczyciele przygotowujący się do lekcji biologii, jak również korespondencyjnie nauczyciele z terenu. W związku z przejściem J. Piaseckiej na emeryturę w 1985 r. cała dokumentacja i wyposażenie Pracowni zostało przekazane kierownikowi Zakładu Botaniki Ogólnej UMCS – prof. dr hab. B. Sałacie.

Podczas studiów J. Piasecka pracowała w organizacjach studenckich: Bratnia Pomoc, Caritas, Juventus Christianus. W okresie pracy zawodowej przez kilka kadencji działała w Zarządzie Oddziału ZNP w UMCS. Uczestniczyła w dokształcaniu nauczycieli. Tłumaczyła teksty referatów wygłaszanych na konferencjach naukowych dydaktyków biologii z języka niemieckiego na język polski.

Publikacje:

Piasecka J., 1979, *Wykorzystanie technicznych środków nauczania*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Piasecka J., 1982, *Dydaktyka biologii w systemie kształcenia nauczycieli*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Piasecka J., Laskowska-Mańko L., 1985, *Techniczne środki nauczania w procesie kształcenia nauczycieli*, w: *Sekcja Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika*, Olsztyn.

Piasecka J., 1985, *Próba oceny przydatności egzaminu wstępnego w procesie rekrutacji na studia wyższe*, w: Frejlak S., Koszewska B., Wrońska K. (red.), *IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii 18-21 czerwca 1979 w Przemyślu*, IPS, Warszawa.

Pieczka Karol mgr

Karol Pieczka, ur. 10 IV 1911 r. w Zamarskach k. Cieszyzna. Do pracy w zawodzie nauczycielskim przygotowywał się w tamtejszym Seminarium Nauczycielskim. Po jego ukończeniu w 1930 r. podjął pracę w Szkole Powszechnej w Pruchnej. Równocześnie uzupełniał swe wykształcenie (eksternistycznie) na Wyższym Kursie Nauczycielskim w Krakowie. W 1938 r. został przeniesiony na trudny narodowościoowo teren do Szkoły Powszechnej w Krzyżowicach. Tu pracował do wybuchu wojny.

Uczestniczył, w randze podporucznika, w kampanii wrześniowej 1939 r. Dalsze lata wojenne spędził w niewoli niemieckiej w oflagu w Woldenbergu, czas w nim wykorzystywał na studia z zakresu pedagogiki i biologii pod kierunkiem uwiezionych razem z nim profesorów. Dzięki temu po powrocie z obozu mógł kontynuować studia na UJ w Krakowie i w niedługim czasie uzyskał dyplom magisterski. Studia odbywał, pracując jako nauczyciel biologii w Gimnazjum i Liceum Męskim w Bielsku (1945–1948). W jego stylu pracy uzewnętrzniała się wielka punktualność, zwięzłość i logiczność wypowiedzi, staranne przygotowanie do lekcji, stawianie wysokich wymagań zarówno sobie, jak i uczniom. K. Pieczka pracował następnie w Szkole Podstawowej i LO w Dziedzicach, pełniąc tam w latach 1948–1952 funkcję dyrektora Liceum. Przez dalsze 20 lat aż do przejścia na emeryturę (1972) pracował jako nauczyciel biologii w LO im. A. Asnyka w Bielsku-Białej. Uczestniczył aktywnie w pracy samokształceniowej, organizowanej przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny – Sekcję Biologii w Katowicach. Wspólnie z profesorem szkoły średniej, Włodzimierzem Woźniczakiem, prowadził zajęcia na kursie przygotowującym nauczycieli biologii liceów ogólnokształcących do nauczania genetyki z uwzględnieniem aktualnego stanu rozwoju tej nauki. Materiały przegotowane na kurs autorzy po ich przepracowaniu i poszerzeniu opublikowali pt. *Podstawowe wiadomości z genetyki* (1958). K. Pieczka pracował też społecznie w Zarządzie Bielskiej Filii Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, w Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, był bardzo zaangażowany w popularyzację idei ochrony przyrody, działając w LOP. Za swe osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem KEN.

K. Pieczka zmarł 14 X 2000 r. w Bielsku-Białej.

Publikacje:

Mykietyń Z., Stawiński W., 1999, *Życiorys profesora Karola Pieczki nauczyciela biologii i przysposobienia wojskowego*, w: (1949-1999) 50-lecie matury absolwentów Państwowego Gimnazjum i Liceum Męskiego w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała.

Stawiński W., 1996, *Nauczyciele biologii i nauczanie biologii w bielskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym (1919-1996)*, Watra, Rocznik Bielski, Bielsko-Biała.

Rosner L., 1992, *Materiały do „Słownika biologów śląskich”*, Watra. Rocznik Bielski, Bielsko-Biała.

Pieczka K., Biografia dra Wiktora Buławy. Księga Pamiątkowa LOP w Bielsku Białej (maszynopis).

Pieczka K., 1985, *Działacze Ligi Ochrony Przyrody: Józef Gatuszka*, Biuletyn LOP, nr 14.

Pieczka K., 1971, Sprawozdanie z Sesji Kopernikowskiej, odbytej w Bielsku-Białej w dniu 30 kwietnia 1971 r. (maszynopis).

Opracowanie: Z. Mykietyń, W. Stawiński

Piotrowicz Maria dr

Maria Piotrowicz, ur. 21 V 1925 r. w Rawie Mazowieckiej jako córka Józefa, urzędnika (zmarł 23. XI. 1932 r.). Matka była nauczycielką szkoły podstawowej (zmarła 23 IV 1963 r.). M. Piotrowicz ukończyła szkołę podstawową w 1938 r. w Gdyni. Uczęszczała do średniej szkoły im. E. Plater w Warszawie (siedziba w Zalesiu k. Warszawy). Maturę zdała w lipcu 1945 r. Jesienią 1945 r. rozpoczęła studia na UJ. W grudniu 1950 r. uzyskała stopień magistra filozofii z zakresu botaniki. Tematem pracy magisterskiej były badania cytologiczne i anatomiczne nad żyworoдными formami z grupy *Festuca ovina*. Pracę magisterską wykonała

w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin UJ. Tam pracowała w latach 1950–1951 jako młodszy asystent. W latach 1951–1953 r. pracowała w stacji Selekcji Roślin w Górze Narodowej k. Krakowa. Następnie (1953–1955) w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin UJ – początkowo jako asystent, a później (1955–1959) jako aspirant.

Stopień naukowy doktora nauk biologicznych uzyskała na UJ w 1961 r. Tematem rozprawy doktorskiej wykonywanej pod kierunkiem prof. dr M. Skalińskiej były: *Badania nad cytologią i biologią rozmnażania Tanacetum Zawadzki*.

Na 1962 r. uzyskała stypendium habilitacyjne. Od 10 V 1963 r. była zatrudniona jako pracownik naukowo-badawczy na pracach zleconych. Z ramienia kierownika Katedry w latach 1957–1958 prowadziła zajęcia w Cieszynie jako wykładowca botaniczny. W latach 1963–1965 prowadziła zajęcia z botaniki w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie. Następnie od 1963 do 1971 r. pracowała w II Studium Nauczycielskim i Studium Zaocznym w Krakowie w charakterze wykładowcy przedmiotów biologicznych. Prowadziła tam wykłady i ćwiczenia z botaniki, agrotechniki, anatomii, cytologii, embriologii i fizjologii roślin, systematyki roślin niższych oraz kwiatowych, wybranych zagadnień z ekologii i ochrony środowiska, biochemii, genetyki i ewolucjonizmu. Zajmowała się także prowadzeniem seminarium dyplomowego oraz była opiekunem koła naukowego słuchaczy. Prowadziła wówczas prace badawcze nad rodzajem *Galium*.

W latach 1966–1965 jako rzeczoznawca uczestniczyła w posiedzeniach Ministerialnej Komisji dotyczącej programów botaniki dla kierunków biologii z chemią i biologii z WF.

W 1965 roku, w związku z uruchomieniem WSN-ów, została powołana do Zespołu Rzeczoznawców ds. planów i programów studiów na kierunku biologia.

W roku szkolnym 1970/1971 prowadziła zajęcia fakultatywne w LO im. W. Wróblewskiego w Krakowie. W związku z likwidacją WSN została w październiku 1971 r. zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie.

Jako pracownik naukowy i naukowo-dydaktyczny cieszyła się dużym szacunkiem i uznaniem wśród studentów. Służyła im radami i pomocą, poświęcała – zwłaszcza dyplomantom i magistrantom – dużo swego czasu. Pod jej kierunkiem w latach 1972–1986 zostało wykonanych łącznie 64 wartościowych prac magisterskich. M. Piotrowicz

brała aktywny udział w badaniach nad sylwetką nauczyciela i ucznia prowadzonych w Zakładzie Dydaktyki Biologii wspólnie z IPS i IKN w ramach problemu węzłowego Ministerstwa Oświaty i Wychowania (1973–1986).

Odbyła dwa zagraniczne staże naukowe, w 1981 r. na Uniwersytecie w Namur i Louvain-la Neuve oraz w 1982 r. na Uniwersytecie Paryskim, Université Paris. M. Piotrowicz była wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika i działającej przy nim Sekcji Dydaktyki Biologii, przez wiele lat także jej sekretarzem. Brała udział w organizacji konferencji i seminariów organizowanych przez Sekcję. Należała do naukowej międzynarodowej organizacji – ATEE *Association for the Teacher Education in Europe*. Uczestniczyła (1973–1982) wielokrotnie w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych, w tym w konferencji organizowanej przez ATEE w Birmingham i Southampton oraz w Bratysławie i Danii (1983); od 1972 r. w corocznych Konferencjach Biologii Szkolnej – Schulbiogentage w Niemczech (b. NRD) oraz w większości Seminariów Dydaktyków Biologii i Konferencji Dydaktyki Biologii organizowanych przez Sekcję Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, prezentując na nich własne komunikaty. Jest autorką i współautorką wartościowych publikacji naukowych i dydaktycznych.

Za swą działalność naukową, dydaktyczną i społeczną uzyskała nagrody i odznaczenia: 1986 – Nagroda Rektora WSP; 1974 – Złoty Krzyż Zasługi; 1981 – Złota Odznaka Olimpiady Biologicznej PTP im. Kopernika; 1983 – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Była człowiekiem bardzo skromnym, życzliwym dla wszystkich. Mało znane jest jej duże zaangażowanie religijne – była bowiem długoletnią przełożoną Instytutu Świeckiego Chrystusa Odkupiciela Człowieka.

M. Piotrowicz zmarła 5 II 2008 r. w Krakowie, została pochowana na cmentarzu w Krakowie-Tyńcu przy kościele i klasztorze oo. Benedyktynów.

Ważniejsze publikacje:

- Piotrowicz M., Wieruszewski S., 1963, *Praca eksperymentalna w szkole*, PZWS, Warszawa.
- Piotrowicz M., 1980, *Aniela Podgórska*, w: Cichy D. i in. (red.), *Problemy nauczania i uczenia się biologii*. Materiały z III Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii [...], IPS, Warszawa.
- Piotrowicz M., 1981, *Rozwijanie samodzielności uczniów w szkołach francuskich*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Piotrowicz M., 1982, *Sposoby poznawania przyrody. Poznawanie przyrody przez obserwację. Cechy żywego organizmu*, w: Dziedzicka A., Palka L., Piotrowicz M., Stawiński W. (red.), *Biologia. Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa (łącznie do 1997 r. 12 wydań).
- Piotrowicz M., 1982, *Wdrażanie innowacji dydaktycznych do praktyki szkolnej w kształceniu nauczycieli*. VI konferencja ATEE. Dydaktyka Szkoły Wyższej, nr 4.
- Piotrowicz M., Wieruszewski S., 1963, *Praca eksperymentalna w szkole*, PZWS, Warszawa.
- Piotrowicz M., 1983, *Sylwetka nauczyciela biologii w wypowiedziach uczniów*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Piotrowicz M., Stawiński W., 1985, *Z badań nad sylwetką nauczycieli biologii*, w: Materiały z III Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych. Olsztyn.
- Piotrowicz M., 1985, *Sylwetka nauczycieli w świetle wypowiedzi uczniów szkoły podstawowej*, w: Materiały z III Krajowej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych, WSP, Olsztyn.
- Piotrowicz M., 1985, *Nauczanie elementów genetyki na lekcjach biologii i w czasie zajęć fakultatywnych*, w: Stawiński W. (red.), *Zarys dydaktyki biologii*, PWN, Warszawa, rozdz. 27.
- Piotrowicz M., 1986, *Obserwacje terenowe jako jedna z metod poznawania przyrody*, w: Marciniak W. (red.), *Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizowania zajęć terenowych*.

Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, IKN ODN, Sekcja Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, Katowice, z 1.

- Piotrowicz M., 1995, *Poznawanie przyrody na drodze eksperymentu*, w: Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 163. Prace z dydaktyki biologii, WN WSP, Kraków.
- Bobrzyńska E., Piotrowicz M., 1985, *Funkcje zadań do samokontroli i możliwości zastosowania ich w podręczniku szkolnym*, w: Praca zbior., VI Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii, KOiW, TPN, Sekcja Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, Przemysł.
- Piotrowicz M., Wypasek M., 1985, *Zastosowanie testu różnicującego do stwierdzenia stopnia opanowania wiadomości umiejętności z biologii przez uczniów kończących szkołę podstawową*, w: Praca zbior., VI Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii, KOiW, TPN, Sekcja Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, Przemysł.
- Piotrowicz M., 1985, *Elementy poznania naukowego w szkolnym procesie poznawania naukowego w szkolnym procesie poznawania przyrody*, w: Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 93. Prace z dydaktyki biologii. III, WN WSP, Kraków.
- Piotrowicz M., 1995, *Poznawanie przyrody na drodze obserwacji*, w: Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Prace z dydaktyki biologii, z. 134., WN WSP, Kraków.
- Piotrowicz M., 1986, *Dyskusja jako metoda uczenia się nauczania biologii*, w: Stawiński W. (red.), *Z badań nad problemami kształcenia biologicznego*, WN WSP, Kraków.

Opracowanie: W. Stawiński

Piotrowska-Przyłuska Irena mgr

Irena Piotrowska-Przyłuska była w latach 1952–1960 kierownikiem Sekcji Biologii WODKO w Warszawie, a także członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Biologia w Szkole.”

W tym okresie została przy Ośrodku przy ul. Jezuickiej 4 zorganizowana pracownia biologiczna dobrze wyposażona w środki dydaktyczne oraz zasobna biblioteka. I. Piotrowska-Przyłuska wraz z aktywnym nauczycielami biologii przyczyniła się do przekształcenia Ogrodu Międzyszkolnego w Warszawie w samodzielną placówkę dydaktyczną. „W 1958/59 roku, jak wynika z zachowanego odpisu sprawozdania dla władz szkolnych, ogród-pracownia służył nauczycielom pomocą w szerokim zakresie” (Frejlak 1970). Obejmował swą opieką 96 szkół. Odbyło się w nim 148 lekcji praktycznych i przeprowadzono 452 konsultacji z nauczycielami.

Była współautorką *Metodyki nauczania biologii* pod redakcją W. Michałowa (1969). Opracowała rozdz. IV. cz.1, rozdz. III, IV i VII cz. 2.

Zmarła w 1999 r.

Publikacje

- Frejlak S., 1970, *Z kroniki Sekcji biologii Okręgowego Metodycznego m.st. Warszawy*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Frejlak S., 1970, *Ogród międzyszkolny w stolicy w latach 1926–1961*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Michajłow W. (red.), 1969, *Metodyka nauczania biologii*, PZWS, Warszawa,
- Piotrowska I., 1956, *Szkolna wystawa pomocy naukowych*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Piotrowska-Przyłuska I., 1973, *Elementy gleboznawstwa*, „Biologia w Szkole”, nr 4.

Plachta Jerzy mgr

Jerzy Plachta, ur. 13 II 1940 r. w Kupiczowie (pow. Kowel, ZSRR). Jego rodzinne strony to województwo lubelskie (Turobin). Ukończył SN, a następnie studia na UMCS w Lublinie na kierunku biologia.

J. Plachta pracował od 1961 r. jako nauczyciel biologii w szkołach podstawowych i liceum ogólnokształcącym w powiecie drawskim na ziemi koszalińskiej. Pełnił funkcje kierownika i dyrektora Szkoły Podstawowej w Pomierzynie (1963–1969) oraz dyrektora LO w Kaliszu Pomorskim (1969–1979). W obu szkołach zorganizował ogrody szkolne, na których prowadził całoroczne zajęcia z młodzieżą oraz popularyzował tę metodę nauczania wśród nauczycieli województwa koszalińskiego. W tym okresie uczestniczył w wielu wakacyjnych kursach organizowanych przez Centralny Ośrodek Metodyczny w Warszawie (Kołobrzegu, Sulejówku, Krakowie) z zakresu prac/zajęć w ogrodzie szkolnym.

Uczestniczył również w kolejnych Ogólnopolskich Seminariach Dydaktyki Biologii (Warszawa 1973, Łódź 1976, Przemyśl 1979, Katowice 1982, Lublin 1980, Kraków 1985), gdzie prezentował swoje osiągnięcia w zakresie pracy w ogrodzie szkolnym.

J. Plachta ukończył w 1976 r. Studium Podyplomowe Organizacji i Zarządzania Oświatą dla dyrektorów szkół ogólnokształcących w Kaliszu. Również w 1976 r. otrzymał nagrodę pierwszego stopnia przyznaną przez Ministra Oświaty i Wychowania za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej. Uczestniczył w seminariach z dydaktyki biologii w WSP w Krakowie, organizowanych przez prof. W. Stawińskiego. Współpracował też w zakresie badań terenowych w lasach koszalińskich nad populacją mszyc pod kierunkiem prof. S.M. Klimaszewskiego z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Upowszechniał swoje doświadczenia w pracy zawodowej z młodzieżą w artykułach publikowanych w „Biologii w Szkole” oraz w wydawnictwach naukowych.

Jego zainteresowania środowiskiem przyrodniczym na Pomorzu (lasy, jeziora czy ogrody) uwidoczniły się w pracy nauczycielskiej, w rozbudzaniu zapału do przyrody i upowszechnianiu wiedzy ekologicznej. Po przejściu na emeryturę w 1991 r. te zainteresowania wykorzystane zostały do plastycznego opracowywania okazów (tzw. korzenioplastyka) i prezentowaniu ich w najbliższym środowisku.

Publikacje:

Plachta J., 1970, *Nasza działka szkolna*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 29-30.

Plachta J., 1973, *Ogród skalny jako pomoc w realizacji programu biologii liceum ogólnokształcącego*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 30-33.

Plachta J., 1972, *Sztuka, której trzeba się uczyć*, „Nowa Szkoła”, nr 11, s. 42-44.

Plachta J., 1974, *Wkład prof. W. Szafera w programowaniu idei ogrodów szkolnych w Polsce*, „Biologia w Szkole”, nr 2, s. 51-52.

Plachta J., 1974, *Układy integracyjne*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 32-34.

Plachta J., 1977, *Aspekty wychowawcze i kształcące ochrony najbliższego środowiska*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 161-163.

Plachta J., 1977, *Ogród szkolny w realizacji programu nauczania*, „Biologia w Szkole”, nr 5, s. 212-221.

- Klimaszewski S.M., Płachta J., 1977, *Mszyce (Homoptera, Aphidida) okolic Kalisza Pomorskiego*, w: Acta Biologica t. 3, Katowice, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 175, s. 94-113.
- Płachta J., 1978, *Seminarium w nauczaniu biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1, s. 27-29.
- Płachta J., 1979, *Uczenie się biologii w czasie zajęć w ogrodzie szkolnym*, w: Problemy nauczania – uczenia się biologii we współczesnej szkole, Instytut Programów Szkolnych MOiW, Warszawa, s. 182-191.
- Płachta J., Klimaszewski S.M., Wojciechowski W., 1996, *Aphid groupings (Homoptera, Aphidinea) in Dicrano – Pinion coniferans forest of the Pomorze Lake District.*, w: Acta Biologica Silesiana, t. 29(46), Katowice, s. 66-82.

Pokorny Stefania dr

Stefania Pokorny, ur. 10 X 1899 r. w Sądowej Wiszni koło Lwowa. Szkołę powszechną, a następnie Seminarium Nauczycielskie ukończyła we Lwowie. W 1918 r. podjęła pracę w SP im. M. Reja we Lwowie, od 1926 r. pracowała w SP im. S. Konarskiego, a następnie im. S. Żółkiewskiego, gdzie dodatkowo prowadziła ognisko metodyczne dla nauczycieli szkół powszechnych w zakresie chemii i fizyki. W tym samym czasie pracowała jako asystentka-wolontariuszka w Zakładzie Biologii Ogólnej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie u prof. dr. R. Weigla, prowadząc badania nad biologią wszy i ich rolę w przenoszeniu zarazków chorobotwórczych, szczególnie tyfusu plamistego. Równolegle odbywała studia na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1938 r. uzyskała tytuł magistra filozofii w zakresie botaniki za pracę pt. *Stanowisko systematyczne workowców*.

Po zajęciu Lwowa w 1939 r. przez Armię Czerwoną, a następnie w 1941 r. – niemieckie, brała czynny udział w organizacji i tajnym nauczaniu na poziomie szkół powszechnych i średnich, pracowała również w Instytucie Sanitarno-Bakteriologicznym (1939–1941) kontynuując badania nad tyfusem plamistym. W latach 1941–1944 w Instytucie Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami. Zdrowe 12-dniowe wszy były produkowane przez „hodowlę”, z których każda złożona była z kierownika hodowli i 12–15 karmicieli, czyli osób, które karmiły wszy własną krwią. Cała operacja była nadzorowana przez mgr S. Pokorny (kierownika preparatowni). Warto wymienić alfabetycznie kilka osób zatrudnionych w Instytucie prof. dr. R. Weigla: Banach Stefan (karm.), matematyk; Chałasiński Józef (karm.), sekr. PAN; Herbert Zbigniew (karm.), poeta; Jahn Alfred (karm.), rektor Uniwersytetu Wrocławskiego; Matuszkiewicz Władysław (prep.), biolog, prof. dr Uniwersytetu Warszawskiego; Skwarczyńska Stefania (karm.), prof. dr Uniwersytetu Łódzkiego; Skrowaczewski Stanisław (karm.), dyrygent; Szczepkowski Andrzej (strzykacz), aktor, prezes ZASP. Łącznie 512 osób.

Po ewakuacji ze Lwowa w 1946 r. zamieszkała w Częstochowie. Okres ten charakteryzował się wyczerpaną pracą pedagogiczną i naukową. Najpierw uczyła w Państwowym Seminarium dla Wychowawczyń Przedszkoli oraz w Technikum Górnictwa Rud. W tym czasie nawiązała kontakt z Zakładem Bakteriologii Ogólnej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie pracowała w charakterze starszej asystentki u prof. R. Weigla do 1948 r.

W 1948 r. przedłożyła Radzie Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego rozprawę doktorską pt. „Biologia wszy *Pediculus humanus corporis* w ho-

dowli laboratoryjnej jako pożywka dla *Rickettsia Provaszki*”, za którą 8 X 1949 r. uzyskała stopień doktora filozofii w zakresie biologii.

Od września 1953 r. pracowała w Wyższej Szkole Ekonomicznej na stanowisku kierownika Katedry Fizjologii i Higieny Żywnienia. Rok później przyznano jej tytuł zastępcy profesora. W tym czasie publikowała prace dotyczące stołówek akademickich, oceny sposobu żywienia młodzieży szkolnej oraz swojego autorstwa przewodnik do ćwiczeń z nauki o żywieniu.

Z chwilą powstania Studium Nauczycielskiego w 1957 r. przeniosła się do niego, gdzie pracowała na stanowisku wykładowcy aż do momentu przejścia na emeryturę, tj. do 31 VIII 1969 r., pełniąc jednocześnie obowiązki kierownika sekcji biologii. Na dwa miesiące przed przejściem na emeryturę obchodziła jubileusz 50. rocznicy pracy w zawodzie nauczycielskim.

Pomimo licznych obowiązków zawodowych, nigdy nie zaprzestała badań naukowych. W latach 1962–1964 razem z mgr. inż. Stanisławem Hetperem i Bogdanem Zemankiem opracowała florę naczyniową powiatu lublinieckiego. Badania przyczyniły się w znacznym stopniu do poszerzenia informacji o zasięgu i rozmieszczeniu niniejszych roślin. Wiosną 1965 r. przyjęta została w poczet członków zwyczajnych Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Działała bardzo aktywnie w Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika, a także w LOP. Swoje pasje przyrodnicze (botaniczne) starała się zaszcześcić swoim uczniom, studentom i słuchaczom. Koncentrowała się przede wszystkim na zainteresowaniu ich problemami przyrody i ochrony środowiska, uczeniu szacunku dla naturalnego dziedzictwa ojczyzny, a także jego zachowania dla następnych pokoleń, włączając ich także do pracy społecznej.

S. Pokorny jako pedagog przeszła w oświacie wszystkie szczeble od nauczyciela szkoły powszechnej, poprzez nauczyciela szkoły średniej, pomaturalnej do nauczyciela akademickiego. Życiorys Jej jest przykładem umiłowania tego zawodu. Była niestrudzona w pracy, w urozmaicaniu zajęć, w organizacji całego procesu dydaktycznego. Każde zajęcia prowadziła z wielkim zaangażowaniem i pasją. Często wychodziła poza schematy organizacyjne, zapraszając na wykłady, ćwiczenia terenowe, seminaria, sesje naukowe wybitnych znawców z określonych dziedzin wiedzy przyrodniczej (prof. Józefa Mądalskiego, doc. Andrzeja Nespiaka i innych).

Żyła problemami swoich podopiecznych. Uważała, że rygorami ich nie wychowa, a jedynie zbliżeniem się do nich. Chętnie pomagała tym, którzy byli mniej zdolni, lecz wykazywali duże zaangażowanie w pracy.

Niewielu osobom znane było Jej wieloletnie oddanie biednym młodym dziewczętom, którym służyła swoją wiedzą pedagogiczną, postawą moralną, a także środkami materialnymi.

Zmarła w Częstochowie 2 XI 1988 r. Pochowana została na cmentarzu św. Rocha. Przy grobie żegnało Ją liczne grono byłych współpracowników, przyjaciół i wychowanków, którzy wysoko cenili Jej dokonania i w których pamięci będzie pozostawała przez długie lata.

Minęło 25 lat od śmierci dr S. Pokorny – cenionego dydaktyka, pedagoga, społeczniczki, popularyzatorki wiedzy, organizatorki nauki, zasłużonej dla badań nad tyfusem

plamistym, odznaczonej Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złota Odznaką Honorową Ligi Ochrony Przyrody. Byli słuchacze Studium Nauczycielskiego w Częstochowie, wdzięczni za ogromną życzliwość i opiekuńczość, którą zawsze im chętnie okazywała, pragnęli nieco przybliżyć Jej postać – człowieka pracy i wielkiego serca.

Publikacje:

Tomaszewicz (Cianciara) G.H., Siciński J. T., 1990, *Wspomnienia o dr Stefanii Pokorny (1899–1988)*, „Biologia w Szkole”, 43, 4: 222 – 223.

Tomaszewicz G.H., Siciński J.T., 1990, *Stefania Pokorny*, „Biuletyn LOP”, 13, s. 5–6.

Tomaszewicz G.H., Siciński J.T., 1993, *Dr Stefania Pokorny (1899–1988) in memoria*. Opolskie Tow. Przyj. Nauk, Zesz. Przyr. 29, s. 5–6.

Publikacja wydana z okazji ogólnopolskiej sesji pt. „Profesor dr Rudolf Stefan Weigl i działalność jego Instytutu Tyfusowego we Lwowie w latach 1939–1944”, Muzeum Arsenał, Wrocław, październik 1994.

Opracowanie: G.H. Tomaszewicz (Uniwersytet Warszawski),
J.T. Siciński (Uniwersytet Łódzki)

Poluszyńska Janina dr

Janina Poluszyńska (z d. Pająk), ur. 21 XII 1895 r. w Krakowie. Przed II wojną światową była dyrektorką Gimnazjum im. Zofii Strzałkowskiej we Lwowie. Od 1945 r. mieszkała i pracowała we Wrocławiu. Była współorganizatorką Gimnazjum przy ul. Parkowej. Pracowała jako wykładowca w Studium Nauczycielskim i na Uniwersytecie Wrocławskim na Wydziale Nauk Przyrodniczych, gdzie prowadziła zajęcia – wykłady i ćwiczenia – z zakresu dydaktyki biologii przygotowujące studentów do nauczania biologii. Studenci Była bardzo cenili ją jako doświadczonego i wymagającego pedagoga oraz dydaktyka biologii.

Była żoną Gustawa Poluszyńskiego (1887–1959) znanego prof. medycyny weterynaryjnej we Lwowie, a od 1945 r. prof. na Uniwersytecie Wrocławskim. Był on autorem licznych prac z zakresu cytologii, spermatogenezy, genetyki i parazytologii.

„Miałam zaszczyt być studentką pani dr J. Poluszyńskiej, która zachęcała mnie do pracy pedagogicznej. Sama prowadziła wszystkie zajęcia z Metodyki Nauczania Biologii na naszym kierunku, chociaż miała już wówczas sparaliżowaną rękę. Bardzo poważnie traktowała przygotowanie studentów do zawodu nauczycielskiego i była bardzo wymagająca. Była także jednym z nielicznych wykładowców, którzy zwracali uwagę na osobowość studenta i jego predyspozycje (w tym przypadku do zawodu nauczycielskiego). Wspominam ją z ogromnym szacunkiem” (dr K.M.B. Leonowicz-Babiak).

W latach 50.–60. XX w. żywo uczestniczyła w doskonaleniu i kształceniu nauczycieli biologii, kierując Sekcją Biologii we Wrocławskim Ośrodku Metodycznym.

J. Poluszyńska zmarła po długiej i ciężkiej chorobie 4 VI 1972 r. we Wrocławiu i tam została pochowana na cmentarzu przy ul. Bujwida.

Publikacje:

Poluszyńska J., 1956, Ćwiczenia na lekcjach zoologii, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Poluszyńska J., 1966, *Wskazówki metodyczne do nauczania zoologii w klasie 7*, PZWS. Warszawa.

Poluszyńska J., Łukasikowa Z., Czajkowski T., 1963, *Lekcje ćwiczeniowe z zoologii*, „Wspólna Sprawa”, Warszawa.

Opracowanie: K.M.B. Leonowicz-Babiak

Polomska Danuta mgr

Danuta Polomska, ur. 7 V 1933r. w Ilii (b. woj. wileńskie) jako córka Antoniego Gieriatowicza – kupca, i Józefy (z d. Ułasewicz). Uczęszczała do Liceum Pedagogicznego w Poznaniu, tam uzyskała w 1951 r. świadectwo dojrzałości. W tym samym roku rozpoczęła pracę jako nauczycielka w Szkole Podstawowej nr 28 w Poznaniu, gdzie uzyskała mianowanie i pracowała do 1954 r. Studiowała na kierunku biologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza. W związku z obraniem specjalizacji mikrobiologii, studia kontynuowała na Uniwersytecie im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Ukończyła je w listopadzie 1959 r. z wynikiem

bardzo dobrym, uzyskując tytuł magistra mikrobiologii.

W czasie trwania studiów, podczas wszystkich wakacji letnich i zimowych, pracowała z młodzieżą w charakterze wychowawcy na koloniach letnich i zimowiskach. W trakcie tej pracy wiele uwagi poświęcała rozbudzaniu emocjonalnego stosunku do przyrody oraz kształtowaniu aktywnej postawy młodzieży w poczynaniach związanych z dobrą znajomością przyrody i jej ochroną.

W 1960 r. zawarła związek małżeński i zamieszkała w Koszalinie, gdzie podjęła pracę w charakterze nauczycielki w I LO im. Dubois W 1963 r. służbowo została przeniesiona na etat nauczycielki biologii do Liceum Pedagogicznego, gdzie pracowała aż do jego likwidacji. W dalszych latach (1967–1999) jej praca wiązała się z doskonaleniem nauczycieli. Początkowo pracowała jako kierownik Sekcji Biologii OOM w Koszalinie. Następnie kolejno na stanowisku wizytatora i starszego wizytatora zespołu przedmiotowo-metodycznego. Po utworzeniu w 1981 r. Oddziału Doskonalenia Nauczycieli w Koszalinie była nauczycielem metodykiem biologii. Przez cały okres pracy w placówkach doskonalenia nauczycieli prowadziła zajęcia dydaktyczne w II LO w Koszalinie.

W szkole bazowej opiekowała się pracownią biologiczną. Prowadziła koło biologiczne w ramach LOP, organizowała dla jej członków wycieczki, między innymi do Słowińskiego Parku Narodowego. Była przewodniczącą zespołu samokształceniowego z biologii w ramach komisji przedmiotowej. W szkole wśród dorosłych propagowała ruch trzeźwości i walki z nałogiem palenia tytoniu. W 1972 r. uzyskała nominację na profesora szkoły średniej, a w 1984 r. III stopień specjalizacji zawodowej.

Systematycznie uczestniczyła w szkoleniach – seminariach naukowo-dydaktycznych organizowanych przez Instytut Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Ukończyła w 1974 r. Studium Podyplomowe na WSP w Krakowie oraz kurs informatyki II stopnia dla kadry kierowniczej.

Prowadziła zajęcia dydaktyczne na kursach organizowanych przez ODN (1981–1989) oraz biologiczno-dydaktyczne i biologiczne na kursach TWP. Była również organizatorem i kierownikiem kursu specjalnego dla nauczycieli biologii woj. koszalińskiego i słupskiego, wdrażających nowy program w kl. IV szkoły podstawowej. Zdobytą wiedzę i praktyką pedagogiczną dzieliła się w codziennej pracy z nauczycielami biologii, organizując konferencje (często wyjazdowe, m.in. do Wrocławia, Trój-

miasta i Szczecina), zespoły metodyczne, konsultacje zbiorowe i indywidualne przy warsztacie pracy nauczyciela. Zapraszała na nie pracowników naukowych reprezentujących różne nauki biologiczne. Szczególną opieką otaczała nauczycieli uczących w szkołach w klasach łączonych. Przy tej okazji przekazywała im szereg materiałów metodycznych (ujętych w spisie publikacji). Zorganizowała dla nich stały zespół metodyczny, gdzie omawiane były trudne problemy oraz ukazywane ich praktyczne rozwiązania na lekcjach otwartych.

Inspirowała też nauczycieli do wymiany doświadczeń, do publikowania swych osiągnięć, do współautorstwa opracowywanych materiałów metodycznych. Zorganizowała zespół metodyczny nauczycieli nowatorów, których publikacje ukazywały się na łamach czasopisma „Biologia w Szkole”.

W 1977 r. zorganizowała I Wojewódzki Konkurs Biologiczny dla Szkół Podstawowych woj. Koszalińskiego, do którego przez wszystkie lata jego trwania opracowywała testy wiadomości i umiejętności oraz zestawy pytań do rozmów indywidualnych z laureatami.

Aktywnie uczestniczyła w organizacji „Olimpiady Biologicznej” dla szkół średnich (1979–1986). Dwukrotnie (1981, 1986) przyznano jej „Medal za działalność społeczną w Olimpiadzie Biologicznej”. Jako członek komisji przy KOiW opracowywała tematy pisemne egzaminu dojrzałości z biologii. W latach 1976–1980 była członkiem Państwowej Komisji Egzaminów Kwalifikacyjnych dla nauczycieli biologii.

W 1970 r. przeprowadziła badania wyników nauczania z biologii w okręgu w 52 szkołach. W 1984 r. zorganizowała XIV Ogólnopolską Konferencję Specjalistów Biologii ODN. Na polecenie KOiW opracowała ocenę sytuacji nauczania ochrony środowiska w systemie oświaty oraz wnioski do pracy resortu w woj. koszalińskim.

Organizując w latach 1967–1980 różne konkursy (łącznie 5), m.in. na: ogrody szkolne i pracownie biologiczne, na najlepszy ogród szkolny, na zakładanie sadów przyszkolnych, ochrony środowiska, brała pod uwagę wartości dydaktyczne i wychowawcze, jakie dać może młodzieży i nauczycielom dobrze wyposażona i funkcjonalna pracownia biologiczna, działalność na polu ochrony środowisk czy praca przy pielęgnacji drzew owocowych. W tym przypadku chodziło też o popularyzację sadownictwa w swoim środowisku.

Poza pracą zawodową pełniła funkcje społeczne. Od 1951 r. należała do ZNP, w latach 1954–1959 pełniła funkcję skarbnika, przez cały okres uczestniczyła we wszystkich formach szkoleniowych. Od 1970 r. była przewodniczącą oddziału Wojewódzkiego Komitetu Zwalczenia Palenia Tytoniu. Od 1972 r. była członkiem Zarządu Głównego SKZPT w Warszawie, gdzie pełniła funkcję sekretarza Sądu Koleżeńskiego do 1980 r.

Jako wiceprezes miejskiego zarządu LOP uczestniczyła w pracach Komisji Konkursowej na „Najlepiej pracujące koło LOP”. W latach 1989–1991 była pracownikiem WOM, przebiegały pod hasłem „Wychowanie ekologiczne nakazem chwili” i były okresem intensywnego szkolenia pod kątem „Ochrony i kształtowania środowiska”, szczególnie znajomości własnego regionu i jego potrzeb.

W trakcie wieloletniej pracy dydaktycznej uzyskała wiele nagród, orderów i odznaczeń: nagrodę MOiW stopnia drugiego (1974) i stopnia pierwszego (1987), Złoty

Krzyż Zasługi (1976), Medal KEN (1976), Medal za Działalność Społeczną w Olimpiadzie Biologicznej (1981–1986), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1986), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Złotą Odznakę Honorową LOP (1980), Odznakę Honorową za zasługi w rozwoju woj. koszalińskiego (1972), Dyplom „Za zasługi dla LO dla Pracujących w XXX rocznicę powstania szkoły” (1976), Dyplom „Za zasługi w działalności na rzecz Ochrony Środowiska Przyrodniczego” (1986).

Na dorobek piśmienniczy D. Połomskiej składają się 32 publikacje (w tym 5 współautorstwo). Ukazały się one w czasopiśmie „Biologia w Szkole” (5 pozycji) oraz „Problemy Oświaty na Wsi” (2 pozycje), w wydawnictwie IKN w Warszawie (2 pozycje), ODN w Koszalinie (22 pozycje) oraz ODN w Jeleniej Górze (1 pozycja).

Publikacje:

- Połomska D., 1972, *Unowocześnienie pracowni biologicznej i jej wykorzystanie w pracy dydaktyczno-wychowawczej*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Połomska D., 1975, *Plan pracy dydaktyczno-wychowawczej wynikającej z obowiązków nauczyciela biologii LO dla pracujących – (przykładowy) – Materiały pomocnicze dla kierowniczej kadry oświatowej*, IKN, Warszawa.
- Połomska D., 1977, *Sejmik młodych sadowników na temat udziału szkolnictwa woj. koszalińskiego w akcji: „Zakładamy sady przyszkolne”, „Szkoły sadami kwitnące”, „Biologia w szkole”, nr 2.*
- Połomska D., 1983, *Organizacja pracy nauczyciela metodyka biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Połomska D., Sternowska W., 1984, *Biologia w LO – profil biologiczno-chemiczny dla nauczycieli*, Wyd. II, ODN, Jelenia Góra.
- Połomska D., 1984, *Nauczanie Ochrony Środowiska w systemie oświaty*, KOiW, Koszalin.
- Połomska D., Połomski S., 1985, *Nauczanie wychowujące w szkole*, „Biologia w Szkole”, Nr 5.
- Połomska D., 1988, *Ekologiczno-społeczna rola nauczania Ochrony i Kształtowania Środowiska*, ODN, Koszalin.

Podgórska Aniela

Aniela Podgórska, ur. 28 I 1906 r. w Warszawie w rodzinie robotniczo-inteligenckiej. Szkołę Ogólnokształcącą (VIII klasę) Gimnazjum Państwowego im. N. Żmichowskiej ukończyła w 1925 r., uzyskując świadectwo dojrzałości, i rozpoczęła studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, które ukończyła w 1936 r. z dyplomem inż. agrobiologa. W 1932 r. rozpoczęła pracę zawodową jako nauczycielka biologii w jednej ze szkół warszawskich. By uzupełnić przygotowanie pedagogiczne wstąpiła na Uniwersytet Warszawski, gdzie na Wydziale Humanistycznym skończyła studia pedagogiczne.

W 1932 r. zdała egzamin państwowy i uzyskała dyplom nauczyciela szkół średnich w zakresie przyrodznawstwa i wyjechała na Wołyń, gdzie pracowała jako nauczycielka szkół średnich i seminariów nauczycielskich (Ostrów, Maciejów).

W 1938 r. powierzono jej organizację i kierownictwo Ogniska Metodycznego we Włodzimierzu Wołyńskim. Był to moment zwrotny w jej pracy zawodowej. Zainteresowania skierowała na problemy metodyki biologii, szczególnie na rolę ogrodów szkolnych i środków dydaktycznych w procesie nauczania. W czasie wojny kontynuowała prace w Pedagogicznym Gabinetzie Biologicznym powiatu Włodzimierz Wołyński. Lata 1940-1946 spędziła w BSRR. Po powrocie do kraju pracowała jako nauczycielka biologii w liceum, a następnie jako dyrektorka 11-letniej szkoły ogólnokształcącej im. B. Limanowskiego w Warszawie. W grudniu 1948 r. została przeniesiona do

Centralnego Zarządu Ministerstwa Oświaty na stanowisko wizytatora szkół. Od 1949 r. pełniła obowiązki przewodniczącej Komisji Ogólnej ds. Pomocy Naukowych przy Ministerstwie Oświaty. W 1950 r. została przeniesiona do Instytutu Pedagogicznego w Warszawie, gdzie pracowała w charakterze samodzielnego pracownika naukowego.

W tym czasie wydała szereg publikacji, będących wynikiem jej pracy nad metodami i formami stosowania środków dydaktycznych oraz hodowlami biologicznymi.

W latach 1957–1963 pracowała w Ministerstwie Oświaty w Departamencie Programów i Podręczników, gdzie zorganizowała Wydział Pomocy Naukowych. [...] Była najlepszym ze znawców środków dydaktycznych w Polsce. Jej zasługą jest upominanie się o właściwe miejsce i właściwą rangę środków dydaktycznych i przekonywanie władz o ważności tego problemu w nowoczesnej szkole. Walczyła o realizację upogładowienia nauczania biologii. Starła się zapewnić właściwy poziom środków dydaktycznych, rozwinęła akcję dostarczania szkołom pomocy typu ekranowego. Interesowała się sprawą projektowania produkcji, dystrybucji i stosowania środków dydaktycznych. Wyjeżdżała do NRD, ZSRR, CSRR – zdobyte za granicą doświadczenia dostosowywała do rodzimych warunków. Przyczyniła się do podniesienia poziomu filmów oświatowych. Za osiągnięcia w tej dziedzinie w 1958 r. otrzymała Złoty Krzyż Odrodzenia Polski. W 1963 r. podjęła pracę w Studium Nauczycielskim w Warszawie w zakresie biologii, a po przejściu na emeryturę wykłady z zakresu biologii i dydaktyki na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego.

A. Podgórska odznaczała się dużą obowiązkowością, rzetelnością oraz wielkim zapalem do umiłowanej pracy. Była świetną organizatorką, osobą o twórczych koncepcjach, a zarazem osobą skromną i bezinteresowną. Jej osiągnięcia nagrodzone zostały wieloma dyplomami i odznaczeniami państwowymi, np. Kawalerskim Krzyżem Polonia Restituta. Dyplomem ZNP na XXX-lecie działalności, Odznaką 10-lecia. Była autorką 18 pozycji książkowych oraz szeregu artykułów z zakresu dydaktyki i agrobiologii w czasopismach: „Biologia w Szkole”, „Film i Oświata” oraz „Dzieci i Wychowanie”. Analiza pozostałych po autorce publikacji ukazuje, iż dotyczą one przede wszystkim: 1) metod nauczania biologii, 2) form organizacyjnych, 3) organizacji pracowni biologicznej oraz 4) pomocy dydaktycznych [...].

Wielokrotnie wypowiadała się na temat zeszytu uczniowskiego. Własne doświadczenia i wyniki analizy literatury metodycznej zagranicznej przedstawiła w publikacji *Zeszyt przedmiotowy w nauczaniu biologii w szkole podstawowej* (1947). A. Podgórska jest współautorką podręcznika dla kl. VI. Wiele cennych uwag i zaleceń odnośnie organizacji nauczania botaniki znajduje się w pracy *Wskazówki metodyczne do nauczania botaniki w kl. VI* (1966). Po autorce zostały w rękopisie dwie prace niedokończone: *Biologia jako przedmiot nauki szkolnej w procesie nauczania i wychowania* i *Rola ilustracji podręcznikowych w nauczaniu botaniki i ich znaczenie dla wyników nauczania tego przedmiotu*, a także nieopublikowane artykuły: *Uprawa wybranych roślin ozdobnych*, *Rośliny jednoroczne pnące*, *Sposoby zabezpieczenia przed zimą nasion i roślin uprawnych*, *Byliny na działce szkolnej*.

Publikacje A. Podgórskiej odegrały szczególną rolę w latach 1947–1956, gdy kształtowały się zręby politechnizacji i upogładowienia w procesie nauczania biologii, w okresie, gdy przystępowaliśmy do realizacji nowych zreformowanych programów.

Obecnie niektóre jej pozycje straciły nieco na ostrości, aktualności i atrakcyjności. Wiąże się to z pojawieniem się nowych trendów w dydaktyce ogólnoswiatowej i w związku z ukazywaniem się nowych pozycji zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela. Na podstawie ankiety przeprowadzonej przez Zakład Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie stwierdzono, że 90% nauczycieli biologii nadal [1980 r. – uwaga red.] korzysta z dydaktycznych ukierunkowań A. Podgórskiej w swej pracy zawodowej. Największy procent korzystających z rad metodycznych A. Podgórskiej to nauczyciele początkujący oraz nauczyciele ze środowisk wiejskich.

A. Podgórska zmarła 24 V 1972 r. po tragicznym wypadku samochodowym. Zajęła ważne miejsce w historii dydaktyki biologii – Jej prace odegrały ważną rolę w doskonaleniu nauczycieli, a szereg myśli dydaktycznych i publikacji jest nadal aktualnych i atrakcyjnych. Cześć Jej pamięci.

Publikacje:

Piotrowicz M., 1980, *Aniela Podgórska*, w: Cichy D. i in. (red.), *Problemy nauczania–uczenia się biologii we współczesnej szkole*, IPS, MOiW, Biblioteka IPS, Warszawa.

Podgórska A., 1967, *Prace hodowlane w szkole*. Wyd. 3, PZWS, Warszawa.

Podgórska A., 1966, *Wskazówki metodyczne do nauczania botaniki w klasie 6*, PZWS, Warszawa.

Podgórska A., 1947, *Zeszyt przedmiotowy w nauczaniu biologii*, PZWS, Warszawa

Podgórska A., Pomirska H., 1963, *Działka szkolna. Poradnik agrotechniczny*, Warszawa.

Opracowanie: M. Piotrowicz (1980) (redakcja *Słownika* dokonala niewielkich skrótów)
Aniela Podgórska nie żyje (1972) (wspomnienie Redakcji) „Biologia w Szkole”

Pyłka-Gutowska Ewa dr

Ewa Pyłka-Gutowska, ur. 2 VI ~~1962~~ r., córka Jana i Eugenii Jankowskich. Absolwentka XLVII Liceum Ogólnokształcącego im. S. Wyspiańskiego w Warszawie (1975). Studia wyższe w zakresie biologii ukończyła na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego z tytułem magistra biologii (1981). Po obronie rozprawy doktorskiej w 1992 r. uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. W latach 1982–2002 pracowała jako nauczyciel biologii w warszawskich szkołach ogólnokształcących, a w latach 1984–1989 – jako pracownik naukowo-badawczy w Instytucie Programów Szkolnych. Prowadziła prace

badawcze z zakresu dydaktyki i metodyki biologii z higieną i ochroną środowiska, opiniowała programy nauczania, podręczniki, środki dydaktyczne. Od 1989 r. do 1992 r., będąc adiunktem w Instytucie Badań Edukacyjnych, zajmowała się dydaktyką biologii oraz problemami ekologicznymi w systemie kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego. Była członkiem komisji konkursowej Głównego Komitetu Olimpiady Biologicznej (1985–1990). W latach 1994–2000 jako doradca metodyczny ds. biologii i ochrony środowiska w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie organizowała różnorodne formy doskonalenia zawodowego nauczycieli, prowadziła m.in. konferencje dla nauczycieli biologii, kursy doskonalenia zawodowego dotyczące podstaw pomiaru dydaktycznego, egzaminu maturalnego z biologii oraz warsztaty metodyczne. Opracowała i redagowała sześć numerów „Biuletynu Metodycznego dla Nauczycieli

Biologii Szkół Ponadpodstawowych” Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli. W latach 1999–2004 była wykładowcą na Uniwersytecie Warszawskim, na Wydziale Biologii oraz Międzywydziałowych Studiach Ochrony Środowiska. Prowadziła zajęcia z metodyki biologii i ochrony środowiska. Powołana na przewodniczącą Wojewódzkiej Komisji Konkursu Biologicznego przy Kuratorium Oświaty opracowywała wytyczne do konkursu oraz testy różnicujące dla uczniów szkół gimnazjalnych (2001–2006). Następnie (2005–2013) była nauczycielem konsultantem ds. biologii, chemii, przyrody i edukacji ekologicznej oraz koordynatorem Międzywydziałowego Zespołu Edukacji Przyrodniczej na Mazowszu w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, gdzie organizowała doskonalenie zawodowe nauczycieli biologii, w tym wiele konferencji przedmiotowo-metodycznych. W latach 2010–2013 pełniła funkcję kierownika Zespołu Uzdolnień Przyrodniczych Młodzieżowej Akademii Umiejętności w projekcie Mazowieckie Centra Talentu i Kariery. Od 2013 r. objęła obowiązki kierownika Zespołu ds. programowania doskonalenia przedmiotowego w zakresie kompetencji przyrodniczych w projekcie systemowym Akademii Profesjonalnego Nauczyciela.

Jest nauczycielem dyplomowanym (2001), edukatorem MEN (2003), ekspertem MEN (2007), egzaminatorem Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie.

Ukończyła studia podyplomowe w zakresie zarządzania oświatą (2000) w Instytucie Badań Edukacyjnych oraz studia podyplomowe w zakresie kształcenia na odległość (2008) na Uniwersytecie Warszawskim.

Jest autorką ponad 120 prac opublikowanych m.in. w czasopiśmie przedmiotowo-metodycznych („Aura”, „Biologia w Szkole”), w biuletynach metodycznych Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, resortowych wydawnictwach MEN, w wydawnictwach wyższych szkół pedagogicznych.

Ponadto w swoim dorobku ma podręczniki dla uczniów, zeszyty ćwiczeń, poradniki metodyczne dla nauczycieli.

Jest członkiem Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Od 2013 r. pełni funkcję wojewódzkiego koordynatora konkursów matematyczno-przyrodniczych Mazowieckiego Kuratora Oświaty.

Publikacje:

Pyłka-Gutowska E., 2001, *Biologia. Program nauczania w zakresie podstawowym*, Mac-Edukacja. Kielce.

Pyłka-Gutowska E., 2004, *Relacje między podstawą programową kształcenia ogólnego a programami nauczania na przykładzie treści nauczania z genetyki*, w: Pr. zbior. Kowalskiego R. (red.) *Efekty edukacji przyrodniczej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, Wyd. Akademia Podlaska. Siedlce.

Pyłka-Gutowska E., Jastrzębska E., 2005, *Zadania maturalne z biologii. Trening czyni mistrza*. Oświata. Warszawa.

Pyłka-Gutowska E., Jastrzębska E., 2005, *Na pięć minut przed maturą – kilka uwag praktycznych*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Pyłka-Gutowska E., Ochenduszo J., 2005, *Pomiar dydaktyczny w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych*. Poszukiwania 14–15. Dwumiesięcznik edukacyjny Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie.

- Pyłka-Gutowska E., Jastrzębska E., 2006, *Biologia. Biuletyn maturalny*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa.
- Pyłka-Gutowska E., 2006, *Multimedialna Platforma Edukacyjna. Baw się nauką*, w: *Rola innowacji w rozwiązywaniu trudnych problemów edukacyjnych*, MSCDN i CODN. Warszawa.
- Pyłka-Gutowska E., 2007, *Przygotowanie uczniów szkół gimnazjalnych do konkursu biologicznego w świetle uzyskanych przez nich wyników za rozwiązanie zadań arkusza konkursowego*, w: *Dydaktyka biologii wobec wyzwań współczesności*. Pr. zbiorowa, Suska-Wróbel R.M., Majcher I. (red.), Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Pyłka-Gutowska E., Jastrzębska E., 2007, *Program nauczania biologii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*, Mac-Edukacja. Kielce.
- Pyłka-Gutowska E., 2007, *Przykłady aktywizowania uczniów w procesie nauczania-uczenia się przyrody, biologii i ekologii*, w: Pr. zbior., Janicka-Panek T. (red.), *Uczeń i nauczyciel w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*, WODN. Skierniewice.
- Pyłka-Gutowska E., Jastrzębska E. 2009, *Program do nauczania biologii w gimnazjum*, WSiP, Warszawa.
- Pyłka-Gutowska E., 2010, *Zastosowanie nowatorskich metod nauczania i uczenia się w edukacji środowiskowej służących rozwiązywaniu problemów ekologicznych*, w: Tuszyńska L. (red.), *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Pyłka-Gutowska E., (red) 2011–2013, *Poradnik dla nauczyciela biologii w gimnazjum*. Część 1, 2, 3, WSiP. Warszawa.

Radkiewicz Józef dr

Józef Radkiewicz, ur. 19 III 1931 r. jako syn Feliksa i Anastazji (z d. Zarzecka) w Rogaczach, ochrzczony w kościele w Sielcu. W roku szkolnym 1938/39 ukończył 3 klasy szkoły powszechnej w Panasewiczach, tam też (1944/45) czwartą klasę szkoły rosyjskiej i szkołę podstawową w Cybince (1948). Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1953 r. w Liceum Pedagogicznym w Ośnie Lubuskim.

Pracę jako nauczyciel rozpoczął 1 III 1951 r. w Cybince. W roku szkolnym 1950/1951 każdy wychowawca prowadził lekcje religii w swojej klasie. Od roku szkolnego 1951/1952 mogły je prowadzić osoby posiadające misje kanoniczne udzielone przez Kurię Biskupią w Gorzowie Wlkp. W tej sytuacji wszyscy wychowawcy zwrócili się do Kurii o takowe zezwolenia. Kuria udzieliła misji jedynie Józefowi. Niestety od jesieni 1951 r. rozpoczęto zabiegi o wyrugowanie religii ze szkoły. Uczyniono to prostym sposobem – katechetę (Józefa) przeniesiono służbowo na zastępstwo do szkoły w Lubieniu k. Smogór. Po powrocie do szkoły w Cybince wznowiono lekcje religii, dlatego Józefa chciano ponownie przenieść na zastępstwo do Rybocic. Ze względu na jego ślub w kwietniu, koleżanka Czesława Bernatowicz (Bogucka) z własnej woli wyraziła zgodę na to zastępstwo.

Powrót Józefa do szkoły w Cybince odnotowano w protokóle nr 6 z 9 I 1952 r. w pkt. 5: „Na nauczyciela do nauczania religii został wybrany Radkiewicz Józef. Ogólna liczba godzin tego przedmiotu wynosiła 15 godz. tygodniowo”. Uzupelnieniem etatu były przedmioty w klasie drugiej, której został ponownie wychowawcą.

Od 15 VIII 1952 do 31 VIII 1971 r. pracował w Białkowie jako kierownik szkoły. 13 XI 1953 r. wcielony został do 4 Szk. Bat. Czołgów, komp. Szkolna Czołgów w Żaganii. Zwolniony przedterminowo (2 III 1954 r.) dzięki staraniom żony w Ministerstwie Obrony Narodowej, wrócił do pracy w szkole podstawowej w Białkowie. Nie przerywając pracy zawodowej, studiował zaocznie na Studium Nauczycielskim nr 2 w Poznaniu, ukończył je w 1961 r.

Dyplom magistra biologii uzyskał w 1966 r. na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w WSP w Krakowie. Stopień doktora nauk przyrodniczych nadano mu w 14 XI 1973 r. po obronie rozprawy na temat *Fauna pijawek (Hirudinea) wód bieżących i stojących Ziemi Lubuskiej* uchwałą Rady Naukowej Instytutu Biologii Stosowanej Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Od 1 IX 1971 r. do 30 IX 1991 r. pracował w WSP w Zielonej Górze na stanowisku starszego wykładowcy i adiunkta. Przez prawie trzy kadencje pełnił funkcje prodziekana ds. studiów zaocznych na Wydziale Pedagogicznym.

J. Radkiewicz zajmował się funkcjami dydaktycznymi zeszytu uczniowskiego w nauczaniu przyrody w szkole podstawowej. Uważał, że zeszyt uczniowski nie powinien być traktowany jako dokumentacja pracy ucznia, lecz raczej „jako zbiór poleceń i prac do wykonania, co w konsekwencji pobudza, aktywizuje ucznia i stymuluje rozwój”. Jego zdaniem „funkcje zeszytu mogą być różnorodne: a) poznawczo-utrwalające; b) usprawniające i eliminujące często czasochłonne prace; c) rozbudzające i rozwijające zainteresowania przyrodnicze; d) pozwalające wprowadzić zróżnicowane treści, rozmaity ich zakres i stopień trudności”. J. Radkiewicz jest autorem eksperymentalnej wersji zeszytu uczniowskiego do ćwiczeń z przyrody dla kl. V szkoły podstawowej. Był weryfikowany w 10 szkołach okręgu zielonogórskiego.

Otrzymał następujące odznaczenia i wyróżnienia: Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi; Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal KEN; Medal 40-lecia Polski Ludowej; Odznaka Honorowa za Zasługi w Rozwoju Województwa Zielonogórskiego; Odznaka Honorowa LOP – srebrna i złota; Odznaka Zasłużony dla Ochrony Przyrody; Złota Odznaka Olimpiady Biologicznej; Złota Odznaka Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika; Honorowy Medal Zasłużony dla Szkolnictwa Zielonogórskiego i za działalność społeczną w Olimpiadzie Biologicznej – z okazji jej dziesięciolecia i piętnastolecia; Nagroda Indywidualna III stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za pracę doktorską – 1974 r. i za osiągnięcia dydaktyczne – 1977; Wyróżnienie Studentów jako Najlepszy Dydaktyk i Wychowawca WSP – 1980 r.

Publikacje:

Radkiewicz J., 2003, *Rodzina Radkiewiczów na tle Polesia i tak zwanych Ziem Zachodnich*, Wyd. Towarzystwo Pokoju w Górzycy, Górzycy–Zielona Góra (tym zarys biogramu, bibliografia – s. 172-178; I. Korol rozmowa z dr. J. Radkiewiczem – s.162-163).

Radkiewicz J., 1974, *Zeszyt do ćwiczeń z przyrody dla klasy V*. Wyd. eksperymentalne, WSP, Zielona Góra.

Radkiewicz J., 1979, *Zeszyt do ćwiczeń w nauczaniu przyrody*, Studia i Materiały. Nauki Pedagogiczne, nr II, Zielona Góra.

Radkiewicz J., 1979, Technika pracy umysłowej, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Radkiewicz J., 1985, Wpływ czytelnictwa na zasób pojęć przyrodniczych, w: Frejlak S., Koszewska B., Wrońska K. (red.) IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii 18– 21 czerwca 1979 r. Przemysł, Sekcja Biologii PTP im. Kopernika IPS, TPN Przemysł, Warszawa –Przemysł.

Opracowanie: J. Radkiewicz

Radomski Jan prof. dr

Jan Radomski, ur. 18 VI 1898 r. w Kamieniu koło Rudnika w rodzinie chłopskiej. Wykształcenie przyrodnicze zdobył w Uniwersytecie im. J. Kazimierza we Lwowie. Od 1923 r. podjął pracę w szkolnictwie średnim – jako nauczyciel biologii w Gimnazjum w Nisku, a następnie w Brześciu n. Bugiem, gdzie w 1930 r. został powołany na stanowisko kierownika Ośrodka Metodycznego Biologii KO. Zorganizował wówczas wzorową placówkę dydaktyczną, a także zainicjował zakładanie pracowni biologicznych, szkolił nauczycieli na licznych kursach metodycznych, publikował artykuły z dydaktyki biologii, brał udział w pracach komisji programowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W latach 1935–1939 był dyrektorem Gimnazjum i Liceum w Ostrołęce. W okresie okupacji podjął tajne nauczanie, organizując konspiracyjną szkołę średnią pod kryptonimem „Golesin”, działającą na terenie pow.

Ostrów Mazowiecka, skupiającą młodzież ze wsi Jarnuty i najbliższej okolicy. Kształciły się w niej głównie dzieci wiejskie i wysiedleńcy z innych rejonów Polski. Szkoła ta rozbudzała głęboki patriotyzm, uczyła pracowitości i rzetelności, kształtowała młodzież w trudnych warunkach okupacyjnej rzeczywistości. W tym okresie J. Radomski działał również jako inspektor tajnego nauczania w pow. Ostrów Mazowiecka i Ostrołęka, a w ostatnich latach okupacji jako przewodniczący Powiatowej Komisji Oświaty Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Za tę pracę został odznaczony Medalem KEN. Po zakończeniu II wojny światowej organizował i prowadził Gimnazjum i Liceum w Kamiennej Górze (1945–1949). Potem rozpoczął pracę w szkolnictwie wyższym, początkowo w Katedrze Systematyki Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego, a od 1955 r. w Akademii Rolniczej w Szczecinie. Od 1957 r. pełnił obowiązki docenta w Katedrze Botaniki, a od 1966 r. jako profesor nadzwyczajny prowadził zajęcia ze studentami tej uczelni. Już we Wrocławiu wykładał botanikę w Studium Nauczycielskim, a w Szczecinie był organizatorem i kierownikiem Rolniczych Studiów Zaocznych. W 1968 r. przeszedł na emeryturę.

Równoległe z dydaktyką prowadził badania naukowe z zakresu botaniki, m.in. inwentaryzował florę Puszczy Sandomierskiej, wydał kilka monograficznych opracowań flory Pomorza Szczecińskiego oraz obszerną publikacją pt. *Charakterystyka botaniczna morwy w Polsce* (1960). Wykonywał badania z zakresu geobotaniki torfowisk Pomorza Zachodniego, ochrony przyrody, współpracował z Komisją Nazewnictwa SIG.

J. Radomski jest autorem lub współautorem licznych podręczników do botaniki, m.in. *Botanika dla II kl. gimnazjum* (z T. Mulem, I wyd. 1934), *Nauka o człowieku i higiena dla kl. VII* (1935), *Nauka o człowieku dla Gimnazjum* (z S. Tołpą, I wyd. 1936), *Botanika dla liceów przyrodniczych* (z S. Tołpą, I wyd. 1939), *Botanika i życie organizmów w zespołach* (z S. Tołpą, I wyd. 1947) oraz *Botanika dla kl. IX* (z S. Tołpą, I wyd. 1958), która miała 16 wydań. Publikował również liczne podręczniki i skrypty akademickie.

Cechą charakterystyczną tych publikacji jest systematyczne ich udoskonalanie merytoryczne i metodyczne oraz dostosowywanie do zmieniających się programów nauczania.

W latach 1972–1975 J. Radomski współpracował z Telewizyjnym Technikum Rolniczym. Zaprezentował w nim ogromny dorobek naukowy i dydaktyczny pomnożony przez twórczą inicjatywę nowatorstwa metodycznego. Pasja badawcza i dydaktyka to dwa główne integralnie związane nurty działalności Profesora – wychowawcy wielu pokoleń młodzieży i pracowników nauki.

J. Radomski zmarł 27 IX 1977 r. w Szczecinie.

Publikacje:

Frejlak S., 1980, *Jan Radomski*, w: Cichy D. i in. (red.) *Problem nauczania – uczenia się biologii we współczesnej szkole*. Materiały z III Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, IPS, Warszawa.

Profesor Jan Radomski nie żyje, 1978, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Opracowanie: S. Frejlak (na podstawie materiałów doc. J. Radomskiej-Janowskiej)

Riabinin Sergiusz doc. dr hab.

Sergiusz Riabinin, ur. 25 XII 1918 r. w Mariupolu na Ukrainie. Jego rodzina przeniosła się do Lublina w 1920 r. Tam ukończył Gimnazjum im. S. Batorego. Po czym w 1936 r. podjął studia na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W czasie okupacji pracował w Stacji Ochrony Przyrody w Lubelskiej Stacji Ochrony Przyrody. W latach 1944–1945 kontynuował studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie w 1945 r. otrzymał stopień magistra filozofii w zakresie zoologii. W tym samym roku podjął pracę – jako asystent – na Wydziale

Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu. Tam się doktoryzował (1949), uzyskując stopień doktora nauk przyrodniczych, habilitował (1960) i zdobył stopień doktora honoris causa (1960).

S. Riabinin od 1955 r. przez wiele dziesiątków lat pracował i działał społecznie w Lublinie. Organizował i prowadził Zakład Ochrony Przyrody PAN w Lublinie (1955–1970) oraz Zakład Ochrony Przyrody i Fenologii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi na Uniwersytecie M. Curie-Skłodowskiej (1973–1987). Prowadził również wykłady na KUL i w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie.

S. Riabinin zajmował się problemami ochrony przyrody i ochrony środowiska, ornitologią, ekologią i fenologią. Był promotorem 81 prac magisterskich poświęconych tym zagadnieniom oraz recenzentem kilku prac habilitacyjnych i doktorskich.

Ważną dziedziną jego zainteresowań dydaktycznych było propagowanie na zajęciach ze studentami i nauczycielami wycieczek szkolnych i terenowych obserwacji. Prowadzone przez niego budziły duże zainteresowanie uczestników.

Duży jest wkład S. Riabinina na polu zbliżenia niewidomym uczniom przyrody i umożliwianie im wielozmysłowych obserwacji przyrodniczych – zarówno w szkole, jak i w terenie. Temu celowi służyły specjalne zajęcia z nauczycielami i uczniami w Ośrodku dla Niewidomych w Laskach k. Warszawy, z którym S. Riabinin przez wiele lat utrzymywał kontakt, oraz jego publikacje dydaktyczne. Książka *Szkolne wycieczki przyrodnicze dla niewidomych* (1983) stanowiła „pewne novum w literaturze” krajowej i zagranicznej.

Na jego bogaty dorobek składa się 156 publikacji przyrodniczych oraz 75 literackich, w tym poezji. Zadziwia jego emocjonalne zaangażowanie w bogatą i różnorodną działalność społeczną oraz związane z nią funkcje, m.in.: przewodniczącego Oddziału Polskiego Towarzystwa Entomologicznego w Lublinie, przewodniczącego Zarządu Okręgu LOP, członka Komitetu Ochrony Przyrody PAN oraz Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Lublinie. Nie można pominąć organizacji otwartych seminariów przebiegających z udziałem znanych propagatorów idei ochrony przyrody.

S. Riabinin był odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Zasłużony dla Lubelszczyzny, Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej II stopnia, Nagrodą Rektora UMCS za prace naukowo-dydaktyczne.

S. Riabinin zmarł w 20 VI 1997 r., został pochowany na cmentarzu prawosławnym w Lublinie.

Publikacje:

- Riabinin S., 1973, *Zmiany awifauny Lublina w latach 1951–1969*, Annales UMCS S.C., nr 23.
- Riabinin S., 1974, *Teoretyczne założenia ochrony przyrody i ich praktyczna realizacja*, w: *Problemy ochrony środowiska*. Materiały sesji naukowej, Lublin, s. 17-20.
- Riabinin S., 1968, *Rola fenologii w szkołach dla niewidomych*, „Szkoła Specjalna”, nr 3.
- Riabinin D., Riabinin S., 1975, *Miasto teren szkolnych wycieczek biologicznych*, cz.1 i 2, WSiP, Warszawa.
- Riabinin S., Olearnik M., 1976, *Wycieczki przyrodnicze dla niewidomych. Poznajemy małże bałtyckie*, „Szkoła Specjalna”, nr 3.
- Riabinin S., 1976, *Religijne i humanistyczne aspekty ochrony przyrody i ochrony człowieka*, „W Drodze”, nr 9, s. 69-72.
- Riabinin S., 1977, *Humanistyczne aspekty ochrony przyrody a przekształcanie przyrody człowieka*, „W Drodze”, nr 8, s. 58-62.
- Riabinin S., 1979, *Uwagi o możliwości realizacji nowego programu biologii w szkołach dla niewidomych*, „Kosmos”, nr 2.
- Riabinin S., 1981, *Problematyka wycieczek przyrodniczych w szkołach dla niewidomych*, w: Sękowska Z. (red.) *Tyflopedagogika*, PWN, Warszawa.
- Riabinin S., Olearnik M., 1981, *Szkolne wycieczki przyrodnicze w szkołach dla niewidomych*, WSiP, Warszawa.
- Riabinin S., 1981, *Problematyka wycieczek przyrodniczych w szkołach dla niewidomych*, w: *Tyflopedagogika*, PWN, Warszawa, s. 195-198.
- Riabinin S., 1982, *Problematyka zajęć z zakresu ekologii i ochrony środowiska na studiach nauczycielskich*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Riabinin S., 1983, *Święty Franciszek patronem ekologii i ochrony środowiska przyrodniczego*, *Rocznik Filozoficzny*, nr 31 (3), s. 147-153.
- Riabinin S., 1983, *Problematyka zajęć z zakresu ekologii i ochrony środowiska na studiach nauczycielskich*, w: *Dydaktyka biologii jako przedmiot studiów wyższych*. IV Krajowa Konferencja Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych, Lublin, s. 15-21, 1-19.
- Olearnik M. Riabinin S., Riabinin D., 1984, *Szkolne wycieczki przyrodnicze dla niewidomych. Przewodnik terenowy*, WSiP, Warszawa.
- Stawiński W. (rec.), Riabinin S., Olearnik M., Riabinin D., 1984, *Szkolne wycieczki przyrodnicze dla niewidomych*, „Kosmos”, nr 4.
- Rabinin S., 1987, *Propozycje zajęć z zakresu ornitologii i biologii środowiskowej*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Riabinin S., 1987, *Propozycje zajęć z zakresu ornitologii i biologii środowiskowej*, „Biologia w Szkole”, nr 1, s. 40-43.
- Olearnik M., Riabinin D., Riabinin S., 1989, *Poznajemy żywą przyrodę. Przykłady wycieczek przyrodniczych do pospolitych środowisk*. UMCS, Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi, Lublin, s. 50.
- Riabinin S., 1994, *Przyczynki do zapoznawania niewidomych z przyrodą*, w: *Człowiek niepełnosprawny*. Charakteria dla Prof. Zofii Sękowskiej, Wyd. UMCS, Lublin, s. 127-140.
- Puszkarski T., 1988, Doc. dr hab. Sergiusz Riabinin (1918–1997), „Wiadomości Entomologiczne”, *Poznań*, t. 16, nr 3-4.
- Gawłowska J., 1986, *Sergiusz Riabinin. Przyrodnik i humanista (1918–1997) „Chrońmy Przyrodę Ojczyznę”*.
- Wykaz publikacji z zakresu nauk przyrodniczych Sergiusza Riabinina, Lublin UMCS.

Ludwik Rosner mgr

Rosner Ludwik Edmund, ur. 9 VII 1959 r. w Bielsku-Białej (woj. śląskie) jako syn Edmunda (prof. Uniwersytetu Śląskiego, polonisty) i Elfrydy (z d. Mrowiec). W 1978 r. ukończył LO im. A. Osuchowskiego w Cieszynie. Przed studiami pracował w Zootechnicznym Zakładzie Doświadczalnym w Grodźcu Śląskim Studiował na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, które ukończył w 1984 r. Po uzyskaniu magisterium w latach 1984–2013 pracował w LO im. A. Osuchowskiego w Cieszynie. Prowadził również lekcje biologii w Liceum Medycznym aż do rozwiązania szkoły,

a także w Katolickim Liceum Ogólnokształcącym i innych szkołach Cieszyna. W ocenie pracy dokonywanej przez dyrektora szkoły zawsze otrzymywał najwyższe oceny. Ostatnia ocena pochodzi z 2012 r. i jest wyróżniająca. Został mianowany dyplomowanym nauczycielem biologii. W ciągu swojej długoletniej pracy nauczycielskiej stale aktywnie dokształcał się.

W latach 1997, 1999 i 2000 jako stypendysta austriackiej Fundacji „Janineum” w Wiedniu (Austria) prowadził badania dotyczące „Historii badań przyrodniczych na Śląsku”. Z tego zakresu opublikował kilkanaście artykułów w naukowych i popularnonaukowych specjalistycznych czasopismach. Ukończył roczne Studium przedmiotowo-metodyczne biologii i mikrobiologii zorganizowane przez Centrum Doskonalenia Nauczycieli Średniego Szkolnictwa Medycznego w Warszawie (1988/1989) oraz studia podyplomowe z biologii molekularnej na Wydziale Biotechnologii UJ w Krakowie (2001/2002), uzyskując łączną ocenę celującą. Kształcenie w tym zakresie dopełnił na ogólnopolskim kursie „Biologia molekularna na początku XXI wieku” w Warszawie (2004) zorganizowanym przez European Molecular Biology Organization (EMBO). Odbył również (2002) szkolenie zaznajamiające z podstawowymi elementami Internetu i jego wykorzystania w szkole w ramach programu „Pracownia internetowa w każdej szkole”. Corocznie uczestniczył w co najmniej kilku różnych szkoleniach i spotkaniach metodycznych.

L. Rosner swoją wiedzą i bogate doświadczenie pedagogiczne często przekazywał studentom i innym nauczycielom i wychowawcom. Przez 10 lat prowadził zajęcia z dydaktyki biologii dla studentów zaocznych Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego Filii w Cieszynie. Kilkakrotnie sprawował opiekę nad praktykami studenckimi. Przeprowadził szereg lekcji otwartych, także na spotkaniach metodycznych nauczycieli. W 1992 r. brał udział w sesji naukowej w Akademii Pedagogicznej w Grazu (Austria), gdzie wygłosił referat pt. *Die Problematik der Ökologie und des Umweltschutzes in polnischen Schulen* (Problematyka ekologiczna i sozologiczna w polskich szkołach), wydrukowany w czasopiśmie naukowym w Austrii. W 2003 r. na seminarium „Gymnazium Vysegradskej Stvorky w Cadci – Vstupny Rok”, zorganizowanym w gimnazjum J.M. Hurbana w Czadcy (Słowacja) przez International Visegrad Fund w Bratysławie, wygłosił prelekcję na temat biologicznych treści w programach szkolnych w liceach ogólnokształcących w Polsce. Wygłaszał także

prelekcje m.in. dla Koła Przewodników Beskidzkich czy Koła Naukowego Przyrodników przy Uniwersytecie Śląskim Filia w Cieszynie. W swej bogatej wielokierunkowej pracy dydaktycznej i wychowawczej dążył do rozwijania wśród uczniów zainteresowań przyrodniczych i zaangażowanych postaw społecznych. Wiele wysiłku włożył w sprawowanie opieki nad uczestnikami olimpiad i konkursów przedmiotowych. Na tym polu ma duże osiągnięcia i zasługi. W latach 2007–2013 jego podopieczni uczestniczący w Olimpiadzie Biologicznej i Olimpiadzie Wiedzy Ekologicznej uzyskali wyróżnienia za pracę badawczą (6 osób), 6 było finalistami, a 2 laureatami.

W ciągu wieloletniej pracy zawodowej L. Rosner żywo angażował się w wiele szkolnych akcji, w tym m.in.: kierował i organizował wymianę młodzieży między LO im. A. Osuchowskiego w Cieszynie a Grimmelshausen Gymnasium w Gelnhausen w Niemczech (1992–2013), odbywającą się na przemian w obu miejscowościach; był inicjatorem i współorganizatorem charytatywnych koncertów szkolnych odbywających się w Teatrze im. A. Mickiewicza w Cieszynie (2010–2013); zorganizował w szkole konkursy dla młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych o Szwecji i Turcji (2007, 2008, 2009) w ramach współpracy ze Stowarzyszeniem Na Rzecz Integracji „Działajmy Razem”. Był współorganizatorem letnich obozów młodzieżowych w Szwecji (2007, 2008) organizowanych przez ww. stowarzyszenie i szkołę dla uczniów-wolontariuszy. Był inicjatorem redagowania szkolnej gazetki uczniowskiej „Słońce” i przez wiele lat opiekował się nią. Na zaproszenie Domu Europejskiego wraz z redaktorami gazetki uczestniczył w 1994 r. w Seminarium Redaktorów Gazetek Szkolnych w Bad Marianberg (Niemcy).

Żywo uczestniczył w organizacji obchodów 100-lecia i 110-lecia szkoły. Corocznie prowadził akademię na rozpoczęcie lub na zakończenie roku szkolnego Angażował się także corocznie w Dzień Otwarty Szkoły, m.in. prowadząc z młodzieżą pokazy doświadczeń biologicznych, a także degustację zdrowej żywności własnego wyrobu oraz obchody Światowego Dnia Zdrowia (2010), których gościem był m.in. dr Jan Sarna, dyrektor generalny Fundacji Rozwoju Kardiochirurgii w Zabrze; wraz z młodzieżą organizował liczne akcje charytatywne i imprezy szkolne, uwrażliwiające młodzież na potrzeby innych, niepełnosprawnych, chorych, ubogich i pokrzywdzonych przez los. Przez kilka lat był opiekunem Samorządu Szkolnego, organizował i przeprowadził wraz z młodzieżą – na terenie szkoły i często poza nią – wiele akcji, m.in.: „Góra Grosza”, organizowana przez Towarzystwo „Nasz Dom” pod patronatem Ministerstwa Edukacji Narodowej. Akcja „Prezent pod choinkę” organizowana przez Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelickiego w Dziegiełowie, której celem była pomoc dla ubogich ukraińskich dzieci. Akcja „Dzieci dzieciom” organizowana przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Cieszynie, której celem było obdarowywanie prezentami najuboższe rodziny w mieście. Pomoc w organizowaniu paczek mikołajkowych dla dzieci ze Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Cieszynie. Udział w programie „Adopcja na odległość” organizowanej przez Caritas Polska, a polegającej na comiesięcznym dofinansowaniu edukacji Francisa Anthoniego z Indii, który był ofiarą tsunami. Włączył się jako wychowawca klasowy wraz z klasą w akcję „Szlachetna Paczka” (obszerny wykaz w posiadaniu Redakcji).

L. Rosner jest autorem kilkudziesięciu artykułów/prac na temat: stanu zachowania przyrody Śląska Cieszyńskiego, historii badań przyrodniczych na Śląsku oraz zagadnień biologiczno-dydaktycznych zamieszczonych w czasopismach naukowych (np. „Wiadomości Botaniczne”, „Watra. Rocznik Bielski”, „Zaranie Śląskie”), popularno-naukowych specjalistycznych („Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, „Przyroda Polska”, „Poznaj Swój Kraj”), metodycznych („Biologia w Szkole”, „Werkblätter” (Austria)) i wydawnictwach regionalnych („Kalendarz Cieszyński”, „Kalendarz Skoczowski”, „Kalendarz Beskidzki”, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”) oraz z innych dziedzin („Ład”, „Z Tej Ziemi. Śląski Kalendarz Katolicki”), a także polonijnych, jak „Nasza Rodzina” (Francja) czy „Zwrot” (Czechy). Był współredaktorem ostatniego tomu czasopisma naukowego „Watra” (1998) wydawanego przez Uniwersytet Śląski oraz redaktorem naczelnym wydawnictwa „Sprawozdania Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. św. Melchiora Grodzieckiego w Cieszynie” w latach 1997–2000. Zredagował także broszurę *Ku wzajemnemu poznaniu* z okazji 10-lecia cieszyńskiego oddziału Towarzystwa Polsko-Austriackiego.

Aktywnie działa na rzecz lokalnego środowiska społecznego. Jest wieloletnim członkiem: Stowarzyszenia Muzeum Drukarstwa, zaangażowanym w imprezy organizowane przez Muzeum (m.in. Noc Muzeów czy Industriada w ramach Szlaku Zabytków Techniki, a także 200-lecie drukiarstwa w Cieszynie); Zespołu Teatralnego przy parafii św. Elżbiety w Cieszynie, uczestniczy w corocznych spektaklach Męki Pańskiej, Gościa Oczekiwanego i Jasełkach wystawianych w Teatrze im. A. Mickiewicza w Cieszynie. Od 1988 r. był także członkiem cieszyńskiego oddziału Towarzystwa Polsko-Austriackiego i współorganizatorem różnych imprez, w tym koncertów, wystaw, projekcji filmów, wykładów prelegentów z kraju i zagranicy, wycieczek.

L. Rosner był nagradzany za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej: wielokrotnie Nagrodą Dyrektora Szkoły, Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej (2006), Nagrodą Kuratora Oświaty i Wychowania (1995), Nagrodą Powiatu Cieszyńskiego (2006, 2010). Został także odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (2002).

L. Rosner przeszedł w 2013 r. na emeryturę, lecz nadal jest bardzo aktywny.

Publikacje:

- Rosner L., 1986, *Notki, plotki, anegdotki*, Beskidzka Oficyna Wydawnicza BTSK, Bielsko-Biała.
- Rosner L., 1988, *Stanowisko cisa pospolitego Taxus baccata w Brennej w Beskidzie Śląskim w województwie bielskim*, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, nr 4, s. 78-80.
- Rosner L., 1988, *Szkic do biografii Kazimierza Simma*, „Watra. Rocznik Bielski”, Bielsko-Biała, s. 91-103.
- Rosner L., 1989, *Cieszyńskie mitorzęby*, „Przyroda Polska”, nr 10/11, s. 15.
- Rosner L., 1989, *Materiały do Słownika biologów śląskich*, „Watra. Rocznik Bielski”, s. 100-105.
- Rosner L., 1990, *Czego to ludzie nie plotą...*, Beskidzka Oficyna Wydawnicza, Bielsko-Biała.
- Rosner L., 1991, *Nad Puńcówką, nad Olzą i nie tylko*, „Poznaj Swój Kraj”, nr 6, s. 16-17.
- Rosner L., 1992, *40-lecie pracy profesora Wiesława Stawińskiego*, „Biologia w Szkole”, nr 5(231), s. 270-271.
- Rosner L., 1992, *Materiały do Słownika biologów śląskich*, „Watra. Rocznik Bielski”, Bielsko-Biała, s. 100-105.
- Rosner L., 1993, *Die Problematik der Oekologie Und des Umweltschutzes In polnischen Schulen*, „Werkblätter. Gemeinschaft Katolischer Erzieher in der Steiermark”, nr 3.
- Rosner L., 1993, *Elżbietanki w Jabłonkowie*, „Nasza Rodzina”, nr 9, s. 10-11.

- Rosner L., 1993, *Andrzej Piekarski (Leksykon Botaników Polskich)*, „Wiadomości Botaniczne”, vol. 37, nr 1–2, s. 188–189.
- Rosner L., 1994, *Józef Tomkiewicz (Leksykon Biologów Polskich)*, „Wiadomości Botaniczne”, vol. 38, nr 1–2, s. 164–165.
- Rosner L., 1994, *Franciszek Ludera (Leksykon Biologów Polskich)*, „Wiadomości Botaniczne”, vol. 38, nr 3–4, s. 162–164.
- Rosner L., 1995, *Materiały do Słownika biologów śląskich*, „Watra”, Bielsko-Biała–Cieszyn, s. 76–84.
- Rosner L., 1992, *Państwowa Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie w latach 1922–1950*, „Zaranie Śląskie”, Rok LV, nr 1–2, s. 52–71 [wyd. 1996].
- Rosner L., 1996, *Materiały do Słownika biologów śląskich*, „Watra”, Bielsko-Biała–Cieszyn, s. 101–108.
- Rosner L., 1998, *Rola ogrodów szkolnych w nauczaniu biologii w kontekście historycznym*, w: *Sprawozdanie Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. św. Melchiora Grodzieckiego w Cieszynie za rok 1997/1998*, Cieszyn, s. 81–88.
- Rosner L., 1998, *Materiały do Słownika biologów śląskich*, „Watra”, Bielsko-Biała–Cieszyn, s. 131–134.
- Opracowanie: W. Stawiński (na podstawie otrzymanych danych)

Sandner Henryk prof. zw. dr hab.

Henryk Sandner, ur. 1 V 1915 r. w Łodzi, jako syn Jana i Reginy (z d. Gerber). Studia ukończył w 1946 r. na Uniwersytecie Warszawskim na wydziale przyrodniczym. Pracę magisterską przygotował pod kierunkiem prof. Wacława Roszkowskiego na temat pasożytów płazów z okolic Warszawy. Uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie zoologii z anatomią porównawczą. W 1951 r. uzyskał stopień doktora za pracę *Fauna i ekologia pijawek okolic Łodzi*. Był człowiekiem o bardzo szerokich zainteresowaniach. W początkach kariery naukowej zajmował się pijawkami – był uczniem prof. Pawłowskiego. W latach 1945–1950 pracował w Katedrze Zoologii Uniwersytetu Łódzkiego, a następnie do 1954 r. kierował oddziałem łódzkim Instytutu Zoologicznego PAN. W latach 1954–1975 był kierownikiem zakładu w Instytucie Ekologii PAN. Wówczas zainteresowania H. Sandnera koncentrowały się wokół biologicznych metod ochrony roślin. Zajmował się owadami – szkodnikami oraz pasożytami owadów szkodników – nicieniami entomofagicznymi. W 1964 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, w 1975 r. profesorem zwyczajnym.

W latach 1977–1985 kierował Katedrą Zoologii w SGGW-AR. W czasie pracy naukowej wypromował 35 doktorów w zakresie swojej specjalności. Wielu z nich uzyskało dalsze stopnie naukowe aż do tytułu profesora zwyczajnego. Można więc mówić o szkole prof. H. Sandnera; potrafił zainteresować wielu zdolnych ludzi problematyką badawczą i konsekwentnie pomagał im w rozwoju naukowym.

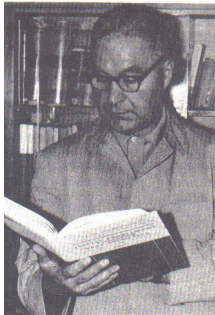
Należy podkreślić jego uczestnictwo w wielu stowarzyszeniach i towarzystwach naukowych. Był członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego, członkiem i wieloletnim prezesem Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, członkiem i ostatnio prezesem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Przez wiele lat był prezydentem Europejskiego Towarzystwa Nematologów.

H. Sandner położył duże zasługi dla wychowania młodzieży, przez wiele lat aktywnie pracował w Zarządzie Głównym LOP, był jego wiceprezesem i przewodniczącym

Rady Naukowej ZG LOP. Troszczył się o rozwój uzdolnień biologicznych młodzieży szkolnej, był członkiem i wieloletnim, do końca sprawującym tę funkcję przewodniczącym Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej. Pod jego redakcją ukazało się pięć tomów opracowania *Olimpiady Biologiczne* (pierwszy tom wydano w 1975 r.). Był współautorem podręczników do nauczania biologii i ochrony środowiska dla uczniów szkół średnich i studentów. Przywiązywał dużą wagę do kształcenia nauczycieli, współpracował z Instytutem Kształcenia Nauczycieli, biorąc czynny udział w konferencjach metodycznych i kursach dla nich. Wiele artykułów publikował w czasopiśmie dla nauczycieli „Biologia w Szkole”.

Cenimy prof. Henryka Sandnera za głębokość myśli, wnikliwość i kompetencję. Publikował artykuły naukowe i popularnonaukowe w czasopismach krajowych i zagranicznych, 20 książek, w tym: *Biologiczne metody ochrony roślin* (1964), *Kalendarz przyrody* (1966), *Owady* (1976), *Podstawy wiedzy o przyrodzie* (pr. zbior.), *Człowiek i przyroda* (1972), *Ochrona zasobów naturalnych* (1972), *Zarys nematologii* (1974) *Ochrona i kształtowanie środowiska* (1988), *Pasożyty w służbie człowieka* (1990).

Za zasługi dla nauki otrzymał wiele nagród i odznaczeń, m.in. Krzyż Kawalerski OOP, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal 10-lecia Polski Ludowej, Medal KEN, odznakę Zasłużony Działacz Kultury, Krzyż Grunwaldzki oraz Medal Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, Oznakę honorową „Za zasługi dla SGGW”.

Trudno pisać o zasługach Profesora – mojego Nauczyciela, Mistrza, w kilku wierszach. Słowa nigdy nie wyrażą uczuć, wdzięczności, przyjaźni, szacunku – odczucia są niemierzalne.

H. Sandner zmarł 28 X 1994 r. Nauka straciła mądrego, rozsądnego, głęboko pojmującego swój zawód uczonego, a nauczyciele cenionego doradcę. Przy wszystkich swoich zasługach prof. dr hab. Henryk Sandner był człowiekiem prawym, skromnym i wielkiego serca, takim zostanie w pamięci swoich uczniów.

Cichy D., 1995, *Prof. zw. dr hab. Henryk Sandner (1915–1994)*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Opracowanie: D. Cichy

Samonek-Miciuk Elwira dr

Elwira Samonek-Miciuk, ur. w 1961 r. w Lublinie, jako córka Zofii i Tadeusza.

Absolwentka I LO im. S. Staszica w Lublinie, do którego uczęszczała w latach 1976–1980 (klasa o profilu biologiczno-chemicznym).

W latach 1981–1986 studiowała biologię – specjalność nauczycielska, na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS. Pracę magisterską *Porosty Czarnohory* przygotowała w Zakładzie Botaniki Systematycznej pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Bystrka (1986). W 1987 r. została zatrudniona w Pracowni Metodyki Biologii UMCS na stanowisku asystenta.

Stopień doktora uzyskała w 1997 r. na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. Promotorem pracy doktorskiej nt. *Percepcja zagadnień algologicznych uczniów szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego* był prof. dr hab. W. Stawiński, kierownik Zakładu Dydaktyki Biologii. Od 1997 r. do chwili obecnej pracuje na stanowisku adiunkta w tej samej jednostce organizacyjnej UMCS, która w 2011 r. zmieniła nazwę na Pracownia Dydaktyki Biologii i Edukacji Środowiskowej.

Zainteresowania badawcze E. Samonek-Miciuk i związany z nimi dorobek naukowy koncentrują się głównie na czynnikach wpływających na przebieg oraz efektywność kształcenia biologicznego i prośrodowiskowego. Dotyczą także profesjonalnego rozwoju nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, rozwijania aktywności poznawczej uczniów oraz zainteresowań przyrodniczych w kontekście ich wpływu na uczniowskie postawy.

Dotychczasowy dorobek naukowy E. Samonek-Miciuk obejmuje 117 prac, wśród których są monografie, redakcje monografii, publikacje jako części monografii, artykuły naukowe, komunikaty, a także inne opracowania. Artykuły naukowe są opublikowane głównie w czasopismach i recenzowanych wydawnictwach pokonferencyjnych, w tym o zasięgu międzynarodowym. Ma na swoim koncie opracowania, które zostały wdrożone. Są to programy oraz propozycje rozwiązań dydaktycznych z edukacji prośrodowiskowej i biologicznej wykorzystywane w praktyce szkolnej.

Od wielu lat aktywnie i systematycznie współpracuje z wieloma zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Bierze udział w międzynarodowych badaniach dydaktycznych, w tym projektach finansowanych przez Komisję Europejską (granty), np. TEMPUS JEP STEP: „Kształcenie nauczycieli przedmiotów przyrodniczych”; Sokrates-Comenius: „Science Teacher Development in Europe”, „Systematic Professional Development Through Science Teacher Education Modules-SySTEM”; Oslo University: „Relevance of Science Education”; VI Program Ramowy EU: „Biology and Health Education for Better Citizenship”; Sokrates Comenius: CROSSNET; VII Program Ramowy EU PROFILES.

W ramach pracy w międzynarodowych zespołach badawczych wielokrotnie przebywała w ośrodkach naukowych w: Anglii, Austrii, Bułgarii, Czechach, Estonii, Grecji, Holandii, Irlandii, Izraelu, Maroko, Tunezji, Niemczech, Portugalii, Szwecji oraz na Węgrzech i Litwie.

Uczestniczyła w wielu konferencjach naukowych organizowanych w kraju i zagranicą. Była także współorganizatorką tego typu spotkań, np. XI Symposium International Organization for Science and Technology Education, III Ogólnopolskiego Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych, Ogólnopolskiej Konferencji „Społeczne znaczenie wiedzy przyrodniczej”, Ogólnopolskiej Konferencji Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych.

Jest członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma naukowego „Eurasia Journal of Mathematics Science and Technology Education”. Pełni funkcję rzeczoznawcy Ministerstwa Edukacji Narodowej ds. oceny i dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników do biologii i przyrody. Kilkakrotnie uzyskała granty na realizację profesjonalnych szkoleń dla nauczycieli z funduszy Ministerstwa Edukacji Narodowej, a także z Europejskiego Funduszu Społecznego. Dwukrotnie otrzymała granty prorektora

UMCS ds. Badań Naukowych na opracowanie oferty dydaktycznej dla obszarów chronionych w regionie.

E. Samonek-Miciuk jest członkiem organizacji i towarzystw naukowych: International Organization for Science and Technology Education, European Science Education Researchers Association, Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (skarbnik). Bierze udział w pracach Komisji ds. Edukacji Przyrodniczej powołanej przez następujące Towarzystwa Naukowe: Biochemiczne, Chemiczne, Geograficzne, Fizyczne, Przyrodników im. Kopernika.

Działalność dydaktyczna E. Samonek-Miciuk związana jest głównie z kształceniem i doskonaleniem nauczycieli biologii i przyrody. Posiada w tym zakresie znaczący dorobek dzięki stałemu doskonaleniu swojego warsztatu zawodowego oraz prowadzonym badaniom z zakresu dydaktyki biologii. Jest autorką programów studiów podyplomowych dla nauczycieli przyrody oraz od kilkunastu lat pełni funkcję kierownika Studiów Podyplomowych „Nauczanie przyrody na II etapie kształcenia” organizowanych przez UMCS. Jeżeli ma taką możliwość, chętnie łączy pracę na uczelni z pracą w charakterze nauczyciela biologii, np. prowadzi zajęcia pozalekcyjne rozwijające zainteresowania biologiczne uczniów w jednym z liceów ogólnokształcących. Aktywnie współpracuje ze środowiskiem oświatowym. Od wielu lat jest doradcą i członkiem jury w międzyszkolnym konkursie dla gimnazjalistów Lublina „Ekologia w moim domu”. W 2010 r. została odznaczona Medalem KEN.

Publikacje:

Samonek-Miciuk E., 1999, *Podwodny świat*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, ss.44.

Samonek-Miciuk E., 1999, *O środowisku dla środowiska. Przewodnik edukacji ekologicznej*, Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego, Lublin, ss. 92.

Samonek-Miciuk E., 2000, *Wiosna w ogrodzie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, ss. 27.

Samonek-Miciuk E., 2001, *Structure of Biology Education Contents and Effects of Learning*, in: Science Education Research in the Knowledge Based Society. Proceedings of the Third International Conference of the European Science Education Research Association, Psillos D., Kariotoglou P. (Eds.), Art of Text Publications, Thessaloniki, pp. 838-841.

Samonek-Miciuk E., 2001, *Diagnoza i profilaktyka niepowodzeń uczniów w procesie uczenia się biologii w systemie kształcenia nauczycieli*, w: *Modernizacja programów dydaktyki biologii i ochrony środowiska oraz ich dydaktycznej obudowy*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 61-67.

Samonek-Miciuk E., 2002, *Ekospotkania. Środowisko przyrodnicze bez tajemnic*, Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego, Lublin, ss. 102.

Samonek-Miciuk E. (red.), 2002, *Na ekologicznym szlaku*, Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego, Lublin, ss.128.

Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M., Stawiński W., Walosik A., 2002, *Raport o stanie dydaktyk przedmiotów przyrodniczych w Polsce*, w: Janiuk R.M. (red.), *Spoleczne znaczenie wiedzy przyrodniczej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 169-182.

Samonek-Miciuk E., Pedryc-Wrona M., 2002, *Kształcenie studentów biologii i biotechnologii w ramach praktyk pedagogicznych*, w: *Kształcenie praktyczne przyszłych nauczycieli nowoczesnej szkoły*, Wydawnictwo WSP, Kraków, s. 310-315.

Samonek-Miciuk E., 2002, *Interdisciplinary Education: Research on Professional Competence of In-Service Science Subject Teachers*, in: Bizzo N., Kawasaki C., Feraccioli L., Rosa V. (Eds.), *Rethinking Science and Technology Education to Meet the Demands for Future Generations in Changing World*. Proceedings of the 10th Symposium of International Organization for Science and Technology Education, Foz do Iguasu, vol. 1, p. 209-215.

- Samonek-Miciuk E., 2003, *Kształcenie dla ekorozwoju. Problem odpadów*, Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego, Lublin, ss. 35.
- Samonek-Miciuk E., 2003, *Edukacja dla ekorozwoju*, Lubelska Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego, Lublin, ss. 63.
- Samonek-Miciuk E., Pedryc-Wrona M., 2003, *Nauczanie biologii w zreformowanym liceum. Opinie i kompetencje nauczycieli*, Słupskie Prace Przyrodnicze. Biologia eksperymentalna i ochrona środowiska, 2, Pomorska Akademia Pedagogiczna, Słupsk, s. 289-296.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M. (Eds.), 2005, *Science and Technology Education for Diverse World – Dilemmas, Needs and Partnership*, Maria Curie-Skłodowska University Press, Lublin, pp. 323.
- Samonek-Miciuk E., Pedryc-Wrona M., 2005, *System oceniania nauczycieli biologii*, w: Niemierko B., Szyling G. (red.), *Holistyczne i analityczne metody diagnostyki edukacyjnej, perspektywy informatyczne egzaminów szkolnych*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 418-425.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M. Dymara J., 2006, *Results from the ROSE Project and Science Education in Poland*, in: *Science and Technology Education in the Service of Humankind*. Proceedings International IOSTE Symposium. Malesia, p. 817-824.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M., 2006, *Preparation of Elementary Science Teachers: Some Remarks from the Polish Perspective*, in: *Science and Technology Literacy in the 21st Century*. International ICASE Symposium University of Cyprus, Nicosia, p. 233-244.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M., 2007, *The Crossnet Project. A Case Study on Crossing Boundaries in Science Education in Poland*, in: *Science and Technology Education in the Central and Eastern Europe: Past, Present and Perspectives*, Siauliai University, Siauliai, p. 62-67.
- Samonek-Miciuk E., 2008, *Polish Experiences In Natural Science Teacher Training*, in: *Didactics of Science Today and Tomorrow*, Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Riga, p. 89-95.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M., 2009, *Integrated Teaching and Learning of the Science Subject Promoted by School-Based In-Service Education*, in: *Proceedings of the European Science Education Research Association Conference*, Istanbul University, Istanbul, p. 218-223.
- Samonek-Miciuk, E., Clement, P., Laurent, Ch., 2011, *Polish Teachers' Conceptions Related to the Environment*. Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia, nr 86, s. 104-115.
- Samonek-Miciuk E., Janiuk R.M., 2012, *School-Based In-Service Teacher Education as a Way of Promoting Integrated Teaching and Learning of Science Subjects*, in: Hansen K., Graber W., Lang M. (Eds.), *Crossing Boundaries in Science Teacher Education*, Waxmann, Berlin, p. 113-135.
- Samonek-Miciuk E., 2013, *Stosunek uczniów gimnazjum do środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Samulik Henryk mgr

Henryk Samulik, ur. w 1915 r. w Siodle (gm. Siennica, pow. Mińsk Mazowiecki). Od 6. roku życia uczęszczał do szkoły podstawowej w Siodle, Zgiechowie i Siennicy. W 1928 r. podjął naukę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Siennicy, odległym o 7 km od jego domu, dojeżdżał do niego na rowerze lub wędrował na piechotę.

Szkoła ta cieszyła się wówczas dużym społecznym uznaniem. „Z perspektywy czasu i wieloletniego doświadczenia na stanowisku metodyka i wizytatora Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego mogę ocenić szkołę jako placówkę, w której uczono metodami nowoczesnymi. Szkoła znajdowała się w nowoczesnym gmachu wyposażonym w duże sale lekcyjne i pracownie naukowe do różnych przedmiotów. Nauka nie była werbalna, lecz pogładowa i często powiązana z ćwiczeniami i doświadczeniami, głównie przy nauczaniu fizyki, chemii i biologii. Nauczanie innych przedmiotów także odbywało się w pracowniach lub specjalnych salach” (Samulik 2001). H. Samulik

zwracał także uwagę na wielostronną społeczno-wychowawczą pracę szkoły – na wycieczki, chór i orkiestrę szkolną, szkolenia przeciwpożarowe i in. Egzamin maturalny złożył w 1935 r. i otrzymał dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Po maturze przez rok był bezrobotny. W 1936 r. został powołany do wojska. Przez rok służył w Dywizyjnym Kursie Podchorążych w Zambrowie. Po służbie wojskowej otrzymał pracę w szkole powszechnej w Pogórzcu (pow. nowogrodzki) (1937–1938). Równocześnie w 1938 r. podjął studia na Wydziale Pedagogicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej. Po zmobilizowaniu w 1939 r. i wcieleniu do 71 pp w Zambrowie uczestniczył w wojnie z Niemcami. 17 września dostał się do niewoli sowieckiej k. Zdolnowa na Wołyniu. Po krótkim pobycie w przejściowym obozie w Talicy (300 km od Moskwy) przekazano go Niemcom. Dostał się do Stalagu XIII-A w Norymberdze. W 1940 r. dzięki udanej symulacji choroby został zwolniony i powrócił do domu w Siodle, by pracować w gospodarstwie ojca. Uczestniczył w konspiracyjnej pracy w AK (pseudonim „Sęk”). Po wkroczeniu tam wojsk sowieckich (1944) ukrywał się przed NKWD. Aby uniknąć aresztowania, zgłosił się do 2 Armii WP. W 1945 r. przemaszerował z wojskiem na Wał Pomorski, pod Wrocław, forsował Nysę Łużycką, walczył pod Budziszynem i uczestniczył w „operacji berlińskiej”. Po zakończeniu wojny skierowany został z wojskiem do służby granicznej w Dukli. Zdemobilizowany jako nauczyciel (wrzesień 1945) pracował w szkole podstawowej w Rudzie Cygance (pow. mińskim). Ożenił się w 1945 r. i wraz z żoną otrzymał pracę w szkole powszechnej w Dębem Wielkim. Postanowił jednak kształcić się dalej. Ukończył 5-miesięczny Kurs Przystosowania Zawodowego Szkół Średnich wz. biologii. Po jego ukończeniu skierowano go nakazem pracy do LO im. S. Żółkiewskiego w Siedlcach na stanowisko nauczyciela biologii, a następnie zastępcy dyrektora szkoły. Następnie, na własną prośbę – by ograniczyć trudności dojazdu do pracy, uzyskał przeniesienie do LO w Rembertowie. Równocześnie kontynuował studia w Zaocznej Wyższej Szkole Pedagogicznej – zajęcia odbywały się na UJ w Krakowie oraz na Uniwersytecie Warszawskim. W 1954 r. uzyskał dyplom nauczyciela biologii średnich szkół ogólnokształcących.

„W czasie pracy w Rembertowie kierownik Wydziału Oświaty w Warszawie powołał mnie z dniem 1 września 1954 roku na stanowisko kierownika sekcji biologii Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych (WODKO) w Warszawie. Instytucja ta została później przekształcona w Okręgowy Ośrodek Metodyczny (OOM), a w ostatnich latach w Zespół Wizytatorów Przedmiotowych przy Kuratorium Oświaty w Warszawie. W ostatnim okresie powierzono mi dodatkowo funkcję koordynatora zespołu wizytatorów metodyków wszystkich przedmiotów nauczania. Stan ten trwał do końca czerwca 1975 roku – do chwili likwidacji dawnego województwa warszawskiego i mojego przejścia na emeryturę. [...] Przez cały ten okres, oprócz pracy terenowej, uczyłem w Liceum Ogólnokształcącym przez dwa dni w tygodniu, a od września 1958 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Ursusie, gdzie zorganizowałem przykładową pracownię biologiczną. [...]

Moja praca terenowa polegała na doskonaleniu kadr oświatowych w zakresie biologii w całym województwie warszawskim. Do szkół średnich wyjeżdżałem osobiście, a do szkół podstawowych miałem przydzielonych instruktorów powiatowych (w ostatnich latach tzw. wizytatorów przedmiotowo-metodycznych). Organizowałem więc doskonale-

nie przez hospitacje, wizytacje, konferencje, kursy, konkursy i olimpiady” (Samulik 2001). Podobnie jak wielu innych kierowników woj. sekcji biologii OOM H. Samulik prowadził zajęcia na wakacyjnych kursach centralnych organizowanych przez COM w Sopocie-Kamiennym Potoku, Krakowie, Elblągu, Mrągowie i Bydgoszczy.

Studiował zaocznie pedagogikę na Uniwersytecie Warszawski. Pod kierunkiem prof. dr. W. Okonia napisał pracę magisterską pt. *Związek poznania z działaniem w nauczaniu botaniki w kl. VI szkoły podstawowej* i otrzymał dyplom magistra pedagogiki. Na emeryturę przeszedł w 1975 roku.

H. Samulik przez wiele lat pracował społecznie w Komitecie Okręgowym Olimpiady Biologicznej – był także jego członkiem; w ZSL; ZNP oraz LOP – był członkiem Zarządu Wojewódzkiego LOP w Warszawie. Za swą działalność zawodową i społeczną otrzymał następujące odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1969), Złoty Krzyż Zasługi (1956), Medal za udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1982), Srebrny Medal „Zasłużony na Polu Chwały” (1969), medal za udział w Walkach o Berlin (1970), Medal Zwycięstwa i Wolności (1947), Medal za Odrę, Nysę i Bałtyk (1947), Medal KEN, Odznakę ZNP za Tajne Nauczanie (1985), Złotą Odznakę LOP i inne.

Publikacje:

Samulik H., 2001, *Życiorys pisany walką i pracą. (Wspomnienia a okresu nauki w seminarium sienińskim, przeżyć wojennych i pracy zawodowej)*, Rocznik Mińsko-Mazowiecki, t. 8.

Sawiński Julian Piotr dr

Julian Piotr Sawiński, ur. 16 II 1951 w Ujściu (woj. poznańskie) jako syn Franciszka i Genowefy (z d. Kośmider). Uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Ujściu, a do LO w Chodzieży. Studiował na WSN w Słupsku (1969–1972), a następnie na kierunku biologicznym WSP w Krakowie (1975–1977), gdzie uzyskał dyplom magistra biologii. W latach 1980–1985 odbył na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie studia doktoranckie z dydaktyki biologii. Opracował rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. dr hab. W. Stawińskiego dotyczącą kształcenia samodzielności i umiejętności obserwacyjnych uczniów podczas uczenia się biologii. Po jej obronie

w 1985 r. został mu nadany tytuł doktora nauk przyrodniczych.

Nauczycielską pracę rozpoczął w 1972 r. w szkole podstawowej w Nowej Wsi Ujskiej. Swoje bogate zawodowe doświadczenie zdobywał na różnych etapach kształcenia kolejno: jako nauczyciel biologii w ZSG w Ujściu, w szkołach podstawowych w Pile i Krakowie. Po uzyskaniu dyplomu magistra pracował w ZSM i LO nr 1 w Koszalinie oraz w szkołach podstawowych w Koszalinie. W latach 1983–1990 r. wykładał w Studium Nauczycielskim. Potem był pracownikiem w CDN Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Koszalinie. W latach 1987–1991 pracował na stanowisku adiunkta w Zakładzie Dydaktyki Biologii WSP w Słupsku. Następnie (1991–1993) był konsultantem w WOM, a w latach 1997–1998 pełnomocnikiem kuratora oświaty w Koszalinie ds. wdrażania reformy programowej. W latach 1991–2003 uczył biologii w Spo-

lęcznym LO STO w Koszalinie. J.P. Sawiński od 1994 r. jest konsultantem ds. informacji i innowacji Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie.

Od 21 lat jest nauczycielem konsultantem, poszukującym innowacje edukacyjne i transferującym je do działań doradców i praktyki. Podejmowane innowacje pedagogiczne z edukacji biologicznej, środowiskowej i szkolnego wychowania realizował w różnych placówkach i upowszechniał w różnej formie. Zainicjował m.in.: Klub Nauczycieli Twórców Klas Autorskich (CEN 1993–1998), włączenie LO nr 1 w Koszalinie do Towarzystwa Szkół Twórczych; konkursy dla uczniów i nauczycieli, np. Konkurs na najciekawszy film wideo itp.

Jest rzeczoznawcą podręczników szkolnych i środków dydaktycznych, ekspertem ds. awansu zawodowego nauczycieli biologii, przyrody i geografii, egzaminatorem biologii „Matura 2002”;

Lubi działalność dydaktyczną. Jest nauczycielem dyplomowanym biologii i geografii, dydaktykiem biologii, wykładowcą na kursach, warsztatach, konferencjach, brał udział w seminariach dydaktyki biologii i konferencjach dydaktyków biologii szkół wyższych. Uzyskał tytuł „Nauczyciela Roku 1995” w kat. nauczycieli przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i nagrodę: Fiat 126 el, przyznane przez Fundację Innowacja w Warszawie.

Lubił pracę z uczniem zdolnym, w szkołach, gdzie uczył prowadził koła biologiczne, ekologiczne. Ma liczne osiągnięcia uczniów i studentów w różnych konkursach (1983–1990) oraz Olimpiadzie Wiedzy Ekologicznej ze Społecznego LO STO (1991–2001 – 9 uczniów).

Wiele lat zajmuje się doradztwem pedagogicznym. Opracował programy szkoleń i warsztatów dla nauczycieli, realizowane w latach 1985–2012. Organizował różne kursy i warsztaty dla nauczycieli, np. „Motywowanie do uczenia się i pracy nad sobą”, „Wykorzystanie strategii NLP w dydaktyce” oraz konkursy dla nauczycieli woj. zachodniopomorskiego (1999–2011), np. „Jak rozwijać twórcze kompetencje ucznia i nauczyciela?”, „Jak motywująco oceniać uczniów?”

Wygrał i zorganizował kilka grantów dla nauczycieli, np. „Kształcenie kompetencji epoki cyfrowej” (2009); „Kształcenie umiejętności naukowego rozumowania i rozwiązywania problemów (2010); oraz kilku kursów grantowych dla nauczycieli przyrody, np. „Blokowa edukacja przyrodnicza” (1999), i warsztatów, np. „Jak ciekawie i skutecznie uczyć przyrody?”

Jest aktywnym członkiem PSNT – Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych, b. członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika i LOP.

Upowszechnił wiele publikacji dydaktycznych – ponad 500: popularnonaukowych, naukowych, popularyzatorskich, inwencyjnych, dyskusyjnych i recenzji z edukacji: biologicznej, przyrodniczej, środowiskowej, prozdrowotnej, wczesnoszkolnej, wychowawczej, oceniania i innowa-

cji, reformy i doskonalenia nauczycieli, w tym 14 książek, wiele pozycji broszurowych i rozdziałów w różnych książkach oraz bardzo wiele różnorodnych artykułów w czasopiśmie.

Od 10 lat jest redaktorem naczelnym „Nauczycielskiej Edukacji” – biuletynu CEN: inicjował jej powstanie, promuje i redaguje od 2001 r. 70 numerów (zwykle 8 nr w roku).

Publikacje:

- Sawiński P.J., 1987, *Problemy modelowania struktury czynności nauczyciela i uczniów podczas obserwacji na lekcjach biologii*, Wydaw. IKN – ODN, Koszalin.
- Sawiński P.J., 1988, *Struktura czynności nauczyciela i uczniów podczas obserwacji a efekty dydaktyczne nauczania i uczenia się biologii*, Wydaw. IKN – ODN, Koszalin.
- Sawiński P.J., 1991, *Ogród szkolny w nauczaniu środowiska społeczno-przyrodniczego*, WSiP, Warszawa.
- Sawiński P.J., 1992, *Umiejętność rozpoznawania i oznaczania organizmów w szkole podstawowej*, Wydaw. WOM, Koszalin.
- Sawiński P.J., 2002, *Bios znaczy życie. Edukacja biologiczna. Poradnik metodyczny do nauczania biologii w liceum. Cz. I*, Wydaw. Adam, Warszawa
- Sawiński P.J., 2007, *Jak uczyć demokracji w szkole? Zarys poradnika dla nauczycieli z ćwiczeniami*, „TRENDY – uczenie się w XXI wieku”, Warszawa, e-booki: www.trendy.codn.edu.pl.
- Sawiński P.J., 2013, *O motywowaniu do uczenia się i pracy nad sobą*. Wydaw. Edunews.pl., Warszawa, e-Poradniki – <http://edustore.pl>.
- Sawiński P.J., 2007, *Jak uczyć uczenia się biologii?* „Biologia w Szkole” nr 5, s. 54-59.
- Sawiński P.J., 2007, *Smak kluczowych kompetencji ucznia*. „Biologia w Szkole” nr 6, s. 47-53.
- Sawiński P.J., 2008, *Jak monitorować postępy w uczeniu się biologii?* „Biologia w Szkole” nr 1, s. 35-42.
- Sawiński P.J., 2008, *Jak pracować nad sobą na biologii?* „Biologia w Szkole” nr 6, s. 47-50.
- Sawiński P.J., 2008, *O nowej podstawie programowej z biologii*. „Biologia w Szkole” nr 6, s. 51-60.
- Sawiński P.J., 2009, *Zapach nowoczesności w edukacji biologicznej*. „Biologia w Szkole” nr 3, s. 35-40.
- Sawiński P.J., 2009, *Nowoczesne technologie w edukacji biologicznej*. „Biologia w Szkole” nr 6, s. 46-51.
- Sawiński P.J., 2010, *Jak ciekawiej organizować uczenie się biologii?* „Biologia w Szkole” nr 1, s. 48-55.
- Sawiński P.J., 2010, *Jak rozbudzić kreatywność nauczycieli biologii?* „Biologia w Szkole” nr 3, s. 46-52.
- Sawiński P.J., 2010, *Uczenie się biologii metodą uczniowskiego eksperymentu*, „Biologia w Szkole” nr 6, s. 38-43.
- Sawiński P.J., 2011, *Jak lepiej motywować do uczenia się biologii?* „Biologia w Szkole” nr 2, s. 53-58.
- Cichy D., Sawiński J. P., *Nauczyciel biologii – Nauczycielem Roku 1995*. Wywiad z dr. J.P. Sawińskim, „Biologia w Szkole” 1996, nr 3, s. 139-142.
- Sawiński J. P., 1996, *Idę do szkoły z przyjemnością*, „Głos Nauczycielski” nr 2, s. 6.
- Dokonać niemożliwego*. Wywiad z pełnomocnikiem kuratora oświaty ds. reformy programowej dr. J.P. Sawińskim – rozmawia Anna Wojciechowska. „Głos Nauczycielski” 1998 nr 11, s. 5.
- Sawiński J. P., *Jakie marzenia?* „Głos Nauczycielski” 1998 nr 25, s. 9.
- Sawiński J. P., 2005, *Nauczyciel biologii (rozdz. IX): Kluczowe kompetencje nauczyciela przyrody i biologii*, w: Wrześniewski W. (red.), *Wybrane zagadnienia dydaktyki biologii*, Wydaw. AR w Poznaniu, Poznań, s. 180-191.
- Sawiński J. P., Kosiarek T., *O edukacji, kreatywności i poznawaniu siebie – rozmowa z dr Julianem Piotrem Sawińskim*. „TRENDY – uczenie się w XXI wieku” 2009, nr 1.

Sawicka Leokadia mgr

Leokadia Sawicka pracowała w latach 50.–70. w VI LO im. J. Kochanowskiego w Radomiu jako nauczyciel biologii. Równocześnie była kierownikiem Sekcji Biologii OOM/WOM w Radomiu.

Włączała się do prac podejmowanych przez Sekcję biologii COM. Uczestniczyła w II Seminarium Dydaktyki Biologii w 1973 r. w Warszawie. Odnosiła duże sukcesy w przygotowywaniu uczniów do udziału w Olimpiadzie Biologicznej. Kilku spośród nich było laureatami zawodów olimpijskich. W 1975 r. L. Sawicka została wyróżniona przez Komitet Główny OB Złotą Odznaką Olimpijską.

Publikacje:

Sawicka-Pastuszko L., 1969, *Zarodek i jego rozwój*, w: Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VII szkoły powszechnej, MOiSzW, COM, Warszawa.

Sawicka-Pastuszko L., 1969, *Narządy i komórki rozrodcze. Zapłodnienie*. w: Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VII szkoły powszechnej, MOiSzW, COM, Warszawa.

Sikorska Helena mgr

Helena Sikorska ukończyła studia biologiczne (specjalność – botanika) na Wydziale Przyrodniczo-Matematycznym na Uniwersytecie Warszawskim. Po ukończeniu studiów pracowała w średnich szkołach ogólnokształcących i zawodowych. Była cenioną przez młodzież i szanowaną przez władze szkolne nauczycielką. Po II wojnie światowej pracowała w Ministerstwie Oświaty jako wizytator ognisk metodycznych. Następnie przez kilkanaście lat była kierownikiem Sekcji Biologii w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych (CODKO). Organizowała corocznie kilkudniowe konferencje centralne dla kierowników

sekcji biologii działających przy wojewódzkich ośrodkach metodycznych w Sulejówku. Dbała bardzo o ich zdyscyplinowanie i obecność na wszystkich zajęciach. Kierowała także organizacją centralnych kursów wakacyjnych dla nauczycieli biologii i instruktorów biologii z powiatowych ośrodków metodycznych. Od 1948 r. była członkiem Komitetu Redakcyjnego „Biologii w Szkole”, a w latach 1953–1960 redaktorem naczelnym tego czasopisma. Była współautorką kilku książek biologiczno-metodycznych i kilkudziesięciu artykułów w „Biologii w Szkole”.

H. Sikorska zmarła w 1960 r. w Warszawie, w czterdziestolecie swej pracy nauczycielskiej i wizytatorskiej.

Publikacje

Sikorska H., 1955, *Wyniki nauczania biologii w r. szk. 1954/55*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Sikorska H., 1958, I. *Jaka jest wewnętrzna budowa liścia. Lekcja w klasie V*, II. *W jakich warunkach kiełkuje roślina. Lekcja w klasie V*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Podgórska A., Sikorska H., 1960, *Pracownia biologiczna w szkole ogólnokształcącej*. Poradnik, PZWS, Warszawa.

Sikorska H. (współaut.), 1960, *Wycieczki biologiczne w szkole podstawowej*, PZWS Warszawa.

Sikorska H., Jaczewska H., Bartecka B., 1953, *Kształcenie politechniczne i problematyka Planu Sześcioletniego w nauczaniu biologii*, Instytut Pedagogiki, Warszawa.

Halina Sikorska, „Biologia w Szkole”, 1960, nr 4, Archiwum Akt Nowych – Sikorska Halina: akta, w: 342; COMN, Warszawa, p. 1610.

Opracowanie: W. Stawiński.

Stankiewicz Alina dr

Alina Stankiewicz jest absolwentką Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Warszawskiego Filia w Białymstoku. W 1986 r. uzyskała tytuł magistra biologii specjalność nauczycielska. Od 1987r. pracuje w Pracowni Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii Uniwersytetu w Białymstoku jako nauczyciel akademicki, dydaktyk biologii. Posiada doświadczenie związane z pracą nauczyciela biologii. W latach 1986–1994 w ramach doskonalenia zawodowego łączyła pracę na uczelni z pracą nauczyciela biologii, początkowo w Szkole Podstawowej nr 36 i 32 w Białymstoku, następnie w Liceum Ogólnokształcącym istniejącym przy Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku.

Stopień naukowy doktora nauk biologicznych w zakresie dydaktyki biologii uzyskała w 1996 r. Praca doktorska *Dydaktyczna transformacja ekologicznych treści nauczania w szkole podstawowej* została wykonana pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. W. Stawińskiego w WSP w Krakowie.

Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół problemów zakresu i układu treści nauczania w podręcznikach biologii oraz sposobów ich udostępniania uczniom na różnych szczeblach nauczania; a także oceny podręczników szkolnych przez uczniów i nauczycieli; problemów udoskonalania procesu nauczania w szkołach gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych oraz procesu kształcenia studentów przyszłych nauczycieli biologii. Kolejnym tematem zainteresowań jest edukacja ekologiczna i środowiskowa oraz popularyzowanie wiedzy ekologicznej.

W 1990 r. ukończyła Podyplomowe Studium Współczesnej Dydaktyki z Elementami Pomiaru Dydaktycznego w WSP w Bydgoszczy, a w 1997 r. Kurs Pomiaru Dydaktycznego dla Grup Przedmiotowych w zakresie Programu Nowa Matura. Od 2001 r. jest egzaminatorem maturalnym z biologii.

W latach 1988–1991 brała udział w pracach w ramach Resortowego Programu Badań Podstawowych „Unowocześnianie procesu dydaktycznego – model dydaktyk szczegółowych” oraz w badaniach resortowych RPBP III 30 VIII 4 dotyczących kształtowania umiejętności uczniów na lekcjach biologii. W latach 1986–2000 brała udział w pracy Wojewódzkiej Grupy Biologów Nowa Matura. W latach 2008–2012 uczestniczyła w projektach ARCHIMEDES oraz „Rozwój przez kompetencje”; oba projekty współfinansowane z Unii Europejskiej w ramach EFS.

Prowadzi ze studentami kierunku biologia i ochrona środowiska zajęcia dydaktyczne z przedmiotów: dydaktyka biologii, edukacja ekologiczna i edukacja środowiskowa. Sprawuje opiekę nad praktykami pedagogicznymi studentów biologii. Uczestniczyła w komisji do spraw stopni specjalizacji zawodowych nauczycieli biologii szkoły podstawowej i gimnazjum.

Aktywnie współpracuje z ośrodkami edukacyjnym przy Białowieskim Parku Narodowym i Biebrzańskim Parku Narodowym, a także z nauczycielami gimnazjów i liceów.

Opiniuje programy autorskie opracowywane przez nauczycieli przyrody i biologii. Konsultuje merytorycznie i recenzuje dydaktycznie skrypty, książki popularnonaukowe dla uczniów, filmy przyrodniczych i gry dydaktyczne.

Od 2003 r. kieruje studiami podyplomowymi prowadzonymi w Instytucie Biologii Wydziału Biologiczno-Chemicznego Uniwersytetu w Białymstoku oraz jest współautorką programu Studiów Podyplomowych Nauczyciel Przyrody. Jest członkiem Wydziałowej Komisji ds. Jakości Kształcenia Wydziału Biologiczno-Chemicznego oraz Zespołu ds. Programów Kształcenia w Instytucie Biologii.

Od 1996 r. jest sekretarzem Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Współpracuje z dydaktykami biologii w innych ośrodkach akademickich m.in. w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, Uniwersytecie M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytecie J. Kochanowskiego w Kielcach i Uniwersytecie Przyrodniczo-Historycznym w Siedlcach.

Publikacje:

Stankiewicz A. (współautor), 1999, *Encyklopedia szkolna. Biologia*, WSiP, Warszawa.

Hłuszyk H., Stankiewicz A., 2002, *Poradnik dla liceów ogólnokształcących, profilowanych i techników, zakres podstawowy*. Cz. I, Wyd. Debit, Bielsko-Biała.

Stankiewicz A., 2004, *Podręcznik biologii w ocenie uczniów gimnazjum*, w: praca zbior. Kowalski R. (red.), *Efekty edukacji przyrodniczej, biologicznej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, s. 187-197.

Stankiewicz A., Bebel D., 2007, *Podręczniki biologii w podnoszeniu jakości uczenia się i sprawdzania osiągnięć uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, technika, społeczeństwo – wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wyd. UMCS, Lublin, s. 127-140.

Stankiewicz A., 2007, *Ocena przydatności wybranych opracowań dydaktycznych wykorzystywanych przez nauczycieli*, w: Suski-Wróbel R.M., Majcher I. (red.) *Dydaktyka biologii wobec wyzwań współczesności*, Wyd. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 145-155.

Stankiewicz A., 2008, *Środowiskowe działania lokalne na południowo-wschodnim Podlasiu*, w: Rydz E., Kowalak A. (red.), *Świadomość ekologiczna a rozwój regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej*, Wyd. Nauk. Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk, s. 78-86.

Stankiewicz A., 2010, *Efekty edukacji środowiskowej w deklarowanych działaniach studentów*, w: Tuszyńska L. (red.) *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*. Wydział Biologii UW, Warszawa str. 56- 76.

Stankiewicz A., Zagulski G., 2011, *Motywacja i postawy uczniów szkół ponadgimnazjalnych wobec uczenia się biologii człowieka*, w: 86 Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego Kraków, s. 135-144.

Stankiewicz A., 2012, *Problemy bioróżnorodności w podstawie programowej kształcenia ogólnego*, w: Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia II. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 142-151.

Hłuszyk H., Stankiewicz A., 1996, *Ekologia. Słownik szkolny*, WSiP, Warszawa (przyłtóm. na jęz. słoweński).

Hłuszyk H. i Stankiewicz A., 1999, *Ekologia. Słownik szkolny*. PC CD-ROM. Opracowanie multimedialne. WSiP, Warszawa.

Hłuszyk H. i Stankiewicz A., 1999, *Rozdz. 7. Podstawy ekologii*, Biologia, Czubaj A. (red.), PWRiL, Warszawa, s. 691-715.

Potyrała K., Obrębska M., Stankiewicz A., Stawiński W., Walosik A., 2011, *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności*. Podręcznik akademicki, Wyd. Kubajak, Krzeszowice.

Stawiński Wiesław Jan prof. zw. dr hab.

Wiesław Jan Stawiński ur. 22 VI 1928 r. w Tarnowskich Górach jako syn Tadeusza i Marii (z d. Marusińska). Jego ojciec był wówczas kapitanem WP. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Dąbrowie Górniczej, Białej i Bielsku. W latach okupacji uczęszczał (1940–1942) do tzw. szkoły przejściowej dla Polaków. Przed ukończeniem 13. roku życia był zmuszony podjąć pracę fizyczną w ogrodnictwie niemieckim, a następnie w zakładach metalurgicznych Anker Werke AG, najpierw do pracy na podwórzu fabrycznym, następnie jako spawacz elektryczny. Praca była dwuzmianowa, po 12 godzin dziennie, 6 dni w tygodniu.

W 1945 r. podjął naukę w Gimnazjum i Liceum Męskim w Bielsku. Po złożeniu w 1949 r. egzaminu dojrzałości starał się o przyjęcie na studia ogrodnicze w WSGGW w Warszawie. Mimo iż był dobrym uczniem, nie został tam przyjęty jako „klasowo obcy”. Na podstawie zaświadczenia o zdaniu egzaminu wstępnego dostał się na WSP w Krakowie – początkowo na geografię, a po paru miesiącach na biologię. Studia I stopnia odbył w latach 1949–1952, a następnie otrzymał skierowanie do pracy w 11-letniej Szkole Ogólnokształcącej w Szopienicach (ob. dzielnica Katowic) jako nauczyciel biologii. W Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym w Szopienicach pracował do 1958 r. W latach 1958–1967 pracował w LO im. M. Kopernika w Bielsku-Białej. Równocześnie z pracą zawodową podjął studia magisterskie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi (1955–1957), wykonał pracę magisterską pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Zurzyckiego nt. *Badania nad rozmieszczeniem porostów nadrzecznych na terenie miasta Bielska-Białej i okolicy* i uzyskał stopień magistra biologii. Od początku swej pracy W. Stawiński dążył do poszerzenia swych umiejętności zawodowych, a także umiejętności innych nauczycieli. Pełnił funkcję instruktora biologii w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Katowicach-Szopienicach (1953–1955), a następnie kierownika Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Katowicach (1955–1967) oraz był członkiem Rady Naukowej Centralnego Ośrodka Metodycznego Sekcji Biologii i członkiem Komisji Programowej przy Ministerstwie Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Był autorem i inicjatorem szeregu artykułów w czasopiśmie, a także publikacji książkowych i materiałów dla nauczycieli. W. Stawiński w tym czasie był organizatorem szeregu konferencji metodycznych dla nauczycieli, których celem było przede wszystkim zwrócenie uwagi na wzrost efektywności kształcenia, a także doskonalenie wiedzy nauczycieli w zakresie treści biologicznych ze szczególnym uwzględnieniem nowych kierunków w badaniach biologicznych. Przez wiele lat prowadził zajęcia dydaktyczne w Studium Nauczycielskim w Katowicach. Jako nauczyciel uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ w Krakowie na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Występowanie gatunków z rodzaju Phacus w różnych siedliskach w okolicy Bielska-Białej* (1965). Promotorem był prof. dr hab. K. Starmach.

W 1967 r. rozpoczął pracę w WSP w Krakowie na kierunku biologia, początkowo na stanowisku starszego wykładowcy, od 1970 r. docenta etatowego, a następnie profe-

sora nadzwyczajnego (1994) i zwyczajnego (1996). Stopień naukowy doktora habilitowanego nadała W. Stawińskiemu Rada Naukowa Uniwersytetu im. M. Lutra w Halle na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Teoretyczne i empiryczne badania nad kształtowaniem laboratoryjnego nauczania biologii w szkołach ogólnokształcących* (1979). W. Stawiński był wieloletnim kierownikiem Zakładu Dydaktyki Biologii, a także pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Biologii, prodziekana Wydziału Geograficzno-Biologicznego, był członkiem Senatu WSP w Krakowie. Był organizatorem i kierownikiem zaocznych studiów doktoranckich przy Instytucie Biologii. Na studiach tych prowadził wykłady i seminaria, w tym doktoranckie z dydaktyki biologii.

Podejmowane przez W. Stawińskiego prace z zakresu dydaktyki biologii charakteryzują się wielokierunkowością. W kręgu jego zainteresowań mieszczą się zagadnienia dotyczące edukacji biologicznej, środowiskowej, zdrowotnej i przyrodniczej na różnych szczeblach szkolnych (podstawowym, gimnazjalnym, licealnym), a także obejmują dydaktykę szkoły wyższej i popularyzację problematyki przyrodniczej. Kierował wieloma pracami nad programami nauczania szkoły podstawowej i ponadpodstawowej (gimnazjum i liceum) oraz wyższej (plany nauczania na kierunku biologia oraz programy nauczania na studia dzienne, zaoczne, podyplomowe i doktoranckie z dydaktyki biologii). Zespół pracowników W. Stawińskiego z Zakładu Dydaktyki Biologii uczestniczył w badaniach resortowych nad strukturą i funkcjonalnością programów nauczania biologii (kl. IV–VI) oraz warunkami ich realizacji prowadzonych przez Instytut Programów Szkolnych w Warszawie (1975–1990). Był współautorem podręczników do programu nauczania dla ośmioletniej szkoły podstawowej (klasa V i VI). W Zakładzie Dydaktyki Biologii również opracowano pod jego kierunkiem programy do zreformowanego systemu oświaty szkoły polskiej (1999) – dla szkoły podstawowej (klasy IV–VI) (2000), gimnazjum (I–III) (2000) i liceum ogólnokształcącego (2002). W. Stawiński inspirował pracowników do czynnego udziału w opracowywaniu podręczników szkolnych (przyroda – szkoła podstawowa, biologia – gimnazjum), a także poradników metodycznych i zeszytów ćwiczeń do poszczególnych klas. Z prowadzonych badań nad programami i podręcznikami powstało z jego inicjatywy wiele opracowań, w których zawarto wyniki i dokonano ich interpretacji („Prace z Dydaktyki Biologii”).

W 1989 r. prowadzono w Zakładzie Dydaktyki Biologii pod kierunkiem W. Stawińskiego badania w ramach problemu węzłowego RP III 30 MOiW „Unowocześnienie procesu dydaktycznego. Model dydaktyk szczegółowych” (1989–1992). Badania te dotyczyły m.in.: celów nauczania, treści kształcenia, dydaktycznej transformacji, celów kształcenia zawodowego, kształtowania umiejętności uczniów i nauczycieli, motywacji wyboru i wykonywania zawodu nauczyciela, a także prac nad bibliografią prac z dydaktyki biologii. Wyniki z tych badań przedstawiono w cyklu prac zbiorowych *Problemy badawcze dydaktyki biologii* pod jego redakcją.

W prace nad programami, podręcznikami oraz w prace prowadzone w ramach problemu węzłowego byli zaangażowani dydaktycy biologii z różnych ośrodków uniwersyteckich z całej Polski.

Poza wyżej wymienionymi zagadnieniami w kręgu zainteresowań W. Stawińskiego znalazły się również m.in. takie problemy, jak: terminologia i metodologia badań z dy-

dydaktyki biologii, dydaktyka jako nauka i przedmiot studiów, modernizacja kształcenia biologicznego na różnych poziomach edukacji, laboratoryjne nauczanie biologii, zagadnienia dotyczące percepcji i rozumienie treści biologicznych oraz motywacji uczenia się biologii, proces kształtowania umiejętności biologicznych i biologiczno-dydaktycznych, rozwój zainteresowań uczniów, wychowawcze aspekty nauczania przyrody, biologii i edukacji środowiskowej oraz zdrowotnej (w tym zagadnienia bioetyki i ekoetyki), planowanie, organizacja i znaczenie zajęć terenowych w procesie kształcenia, wymagania stawiane uczniom i wyniki osiągnięte przez nich, a także sposoby ich kontroli.

Zainteresowania W. Stawińskiego dotyczą również popularyzacji wiedzy przyrodniczej, czego dowodem jest np. opracowanie *Turystyka wobec problemów ochrony przyrody i środowiska* (2006). Pozycje te są wykorzystywane w trakcie przygotowania i prowadzenia zajęć z dydaktyki biologii. Ukierunkowują prace studentów na opanowanie zawodowych, przedmiotowo-dydaktycznych wiadomości i umiejętności oraz samokształcenie. W tym celu zamieszczone są w nich wykazy literatury oraz zestawy zadań.

W. Stawiński jest autorem wielu artykułów w czasopismach: „Biologia w Szkole”, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, „Chrońmy przyrodę ojczystą”, „Wszechświat”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Kosmos”. Korzystają z nich czynni nauczyciele przyrody, biologii oraz studenci w celu udoskonalania pracy zawodowej.

Był członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma „Biologia w Szkole” oraz „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, a obecnie jest w radzie programowej kwartalnika „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”.

Jego dorobek naukowy wyraża się bardzo dużą liczbą publikacji (360), obejmujących wyniki prowadzonych badań (sprawozdania, syntezy, metodologia badań). Wśród publikacji wyróżnić można artykuły przeglądowe, komunikaty, ekspertyzy, referaty z konferencji i seminariów krajowych i zagranicznych, materiały pokonferencyjne, prace monograficzne, odczyty, zbiory ćwiczeń, podręczniki szkolne dla uczniów, poradniki metodyczne, podręczniki akademickie. Przeważają prace indywidualne. Są też opracowania pod redakcją W. Stawińskiego i prace współautorskie. Jest wśród nich wiele pozycji w językach obcych, np. niemieckim, angielskim, bułgarskim, japońskim, wydawanych przez znaczące wydawnictwa zagraniczne.

Z jego inicjatywy zorganizowano w 1972 r. Sekcję Dydaktyki Biologii przy Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika. Sekcja ta organizowała (i nadal organizuje) przy współudziale wyższych uczelni, instytutów naukowych i centrów doskonalenia Seminaria Dydaktyki Biologii oraz Konferencje Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych. W seminariach uczestniczyli głównie dydaktycy biologii z różnych ośrodków uniwersyteckich, a także nauczyciele biologii interesujący się problemami dydaktycznymi. Natomiast uczestnikami konferencji byli głównie dydaktycy biologii, ponieważ problematyka tam poruszana dotyczyła przede wszystkim dydaktyki szkoły wyższej. Seminaria i konferencje cieszyły się dużą popularnością i stanowiły miejsce do wymiany doświadczeń i dyskusji nad problemami związanymi z kształceniem na różnych szczeblach, brali w nich czynny udział dydaktycy biologii z różnych ośrodków zagranicznych. Z kolejnych spotkań opracowywano materiały. Troską W. Stawińskiego i uczestników konferencji było stworzenie przez władze ministerialne możliwości uzyskiwania stopni dokto-

ra habilitowanego z dydaktyki biologii w Polsce. Sam uczestniczył w bardzo wielu konferencjach zagranicznych, stąd też nawiązywał ścisłe kontakty z uniwersytetami w Niemczech, Szwajcarii, Czechosłowacji, Bułgarii, Japonii, RPA, Izraelu, Szwecji, Austrii. Miały one istotny wpływ na wprowadzanie nowych tendencji do badań z dydaktyki biologii, pozwalały też na porównywanie prowadzonych badań i uzyskiwanych wyników. Dzięki kontaktom krajowym i zagranicznym zgromadził największy w kraju zbiór literatury naukowej z dydaktyki biologii i metodyki nauczania biologii, który przekazał do Zakładu Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii w Krakowie.

Od 1950 r. W. Stawiński należy do Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, w którym pełnił szereg funkcji, był członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa. Był inicjatorem organizacji Społecznego Ogólnopolskiego Komitetu Dydaktyków Biologii i jego przewodniczącym, a następnie przewodniczącym Sekcji Dydaktyki Biologii przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Jest jednym z organizatorów Olimpiady Biologicznej: członkiem jej Komitetu Głównego. Był członkiem Głównej Komisji przy Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli (Warszawa) do spraw Kwalifikacji Zawodowych Nauczycieli. Pełnił funkcję przewodniczącego zespołu biologii w Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli przy Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Krakowie, w Bielsku-Białej oraz Tarnowie. Wiele lat współpracował z Sekcją Biologii Szkolnej Towarzystwa Biologicznego Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz z Sekcją Dydaktyki Przedmiotowej Niemieckiego Towarzystwa Biologicznego. Był aktywnym członkiem Komisji Wychowania Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów, a także jej Komitetu Wschodnioeuropejskiego. Brał udział w pracach Komisji Edukacji Biologicznej przy Międzynarodowej Unii Nauk Biologicznych. Był członkiem Zarządu Międzynarodowego Towarzystwa ds. Nauczania Przedmiotów Przyrodniczych i Technicznych IOSTE (*International Organization for Science and Technology Education*) oraz jej przedstawicielem na kraje Europy Środkowej i Wschodniej. W 1995 r. został zaproszony do współpracy w Międzynarodowym Zespole nad Białą Kartą Edukacji Przyrodniczej w Europie. Wynikiem było opracowanie uwag do ogólnopolskiego projektu tej karty oraz projekt Białej Karty Edukacji Przyrodniczej w Polsce.

W. Stawiński był promotorem 23 prac doktorskich. Recenzował rozprawy doktorskie dydaktyków polskich i zagranicznych. Opracował recenzje prac habilitacyjnych (4), w tym jednej zagranicznej. Kierował stażami naukowymi polskich dydaktyków biologii i zagranicznych. Był opiekunem ponad 300 prac magisterskich. Jest laureatem wielu nagród, w tym ministerialnych, rektora WSP i Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Został uhonorowany wieloma odznaczeniami państwowymi i resortowymi, w tym Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem KEN. Został również odznaczony niemieckim Orderem Treviranusa (1999), Złotą Odznaką Olimpiady Biologicznej (1979) i Złotą Odznaką PTP im. Kopernika (1980).

W. Stawiński do dziś jest żywo zainteresowany prowadzonymi w Zakładzie przez siebie stworzonym losem jego pracowników i w miarę możliwości chętnie uczestniczy w pracach badawczych. Zawsze można liczyć na głos doradczy Pana Profesora i konkretne uwagi na temat podejmowanych działań.

Publikacje:

- Rosner L., 1992, *40-lecie pracy profesora Wiesława Stawińskiego*. Biologia w Szkole, nr 5.
- Rosner L., 1995, *Stawiński Wiesław (1928)*, w: *Materiały do „Słownika biologów śląskich*, Watra.
- Jędrzejko K., 1998, *Jubileusz 70-lecia profesora dra hab. Wiesława Stawińskiego*, „Wiadomości Botaniczne”.
- Potyrała K. (red.), 2011, *Sylwetka zawodowa i publikacje profesora Wiesława Stawińskiego*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.
- Koszevska B., Marciniak W., Pedryc-Wrona M., Walosik A., 2011, *Wspomnienia przyjaciół i uczniów profesora*, w: Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.
- Zębalska E., 2011, *Sylwetka zawodowa i publikacje profesora Wiesława Stawińskiego*, w: jak wyżej.
- Zębalska B., (oprac.), 2011, *Publikacje profesora Wiesława Stawińskiego*, w: Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.
- Zębalska B., Potyrała K., 2011, *Refleksje autobiograficzne nieco emocjonalnie zabarwione. Rozmowa z profesorem Wiesławem Stawińskim*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.
- Cichy D., 2011, *Na szlaku rozwoju polskiej dydaktyki biologii*, w: Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.
- Janiuk R.M., 2011, *Wpływ polskich towarzystw naukowych na zmiany zachodzące w edukacji przyrodniczej*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I, WN UP, Kraków.

Opracowanie: E. Zębalska

Stejgwiłło Laudańska Barbara dr

Barbara Stejgwiłło Laudańska była wieloletnim pracownikiem Uniwersyteckiego Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym w Warszawie. Prowadziła badania w zakresie ekologii. W 1993 r. wydała książkę pt. *Problemy ekologii w Polsce i świecie*, poruszającą tematykę ekorozwoju państwa i bioróżnorodności. W renomowanych pismach ukazało się wiele artykułów naukowych, które wyszły spod jej pióra. B. Stejgwiłło Laudańska pełniła funkcję rzeczoznawcy MENiS ds. podręczników. Na podstawie jej opinii do użytku szkolnego zostały dopuszczone różne podręczniki do nauczania biologii przeznaczone dla wszystkich poziomów edukacyjnych. Do końca angażowała się w propagowanie edukacji ekologicznej i właściwych postaw pedagogicznych.

B. Stejgwiłło Laudańska zmarła 12 I 2008 r.

Stępczak Gabriela mgr

Gabriela Stępczak ur. 14 lipca 1939 w Rosku (Wielkopolska), córka Józefa Maćkowskiego i Heleny (z d. Maciaszek). Mąż Kazimierz, troje dzieci, 7 wnucząt.

Absolwentka Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UAM w Poznaniu (1962). W latach 1962–1965 nauczycielka biologii i chemii w LO w Drezdenku; 1965–1967 urlop wychowawczy; 1967–1969 wychowawca i kierownik świetlicy szkolnej w Poznaniu; 1969–1992 nauczycielka biologii i chemii w Podstawowej Szkole Muzycznej im. H. Wieniawskiego w Poznaniu; 1986 uzyskanie najwyższego stopnia kwalifikacji zawodowej po zdaniu egzaminu kwalifikacyjnego dla nauczycieli; 1992 przejście na emeryturę;

1992–1995 nauczycielka biologii i chemii w Muzycznej Średniej Szkole Talentów w Poznaniu. Autorka 19 publikacji, w tym we współautorstwie z mężem 11 publikacji z zakresu dydaktyki biologii.

Odnaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1985); Honorowa Odznaka Miasta Poznania (1976); Odznaka „Zasłużony w Rozwoju Województwa Poznańskiego” (1981).

Publikacje:

Stępczak G., 1978, *Nauczanie biologii w kl. 4*. Książka przedmiotowo-metodyczna, WSiP. Warszawa, s. 1-92 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1982, *Nauczanie biologii w kl. 4*. Książka przedmiotowo-metodyczna. WSiP. Warszawa, s. 1-240 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1982, *Nauczanie biologii w klasie 8*. WSiP. Warszawa, s. 1-74. (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1985, *Nauczanie biologii w klasie 8*. Książka przedmiotowo-metodyczna. WSiP. Warszawa, s. 1-160 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1986, *Z doświadczeń i prac nad podręcznikiem biologii dla klasy IV*. Materiały posesyjne na temat „Teoretyczne i praktyczne aspekty metodologii badań podręczników szkolnych”. Oddział Doskonalenia Nauczycieli, Koszalin, s. 257-262 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1987, *Kształtowanie umiejętności wykonywania rysunku biologicznego przez nauczyciela i ucznia*. Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii w 1985 r. w Krakowie, Kraków, s. 43-46 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1994, *Biologia 4 – Zeszyt ćwiczeń*, WSiP. Warszawa, s. 1-9 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1995, *Biologia 5*. Podręcznik dla szkół podstawowych. WSiP. Warszawa, s. 1-144 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1995, *Biologia 5 – Zeszyt ćwiczeń*. WSiP. Warszawa, s. 1-128 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Stępczak G., 1996, *Biologia 6 – Zeszyt ćwiczeń*. WSiP. Warszawa, s. 1-160 (współautorstwo z K. Stępczakiem).

Biologia z higieną i ochroną przyrody. Program nauczania w klasach IV–VIII szkoły podstawowej zatwierdzony do użytku szkolnego przez MEN. Projekt programu szkolnego opracowany pod kierunkiem K. Stępczaka z udziałem E. Koralewskiej-Batury, M. Leśniewskiej i G. Stępczak. WSiP. Warszawa 1996.

Stępczak Kazimierz prof. zw. dr hab.

Kazimierz Stępczak ur. 14 III 1936 r. w Zaborówcu (Wielkopolska), syn Józefa, nauczyciela i Franciszki (z d. Przesiecka). Żona Gabriela, troje dzieci, 7 wnucząt.

Dziedzina: nauki przyrodnicze; dyscyplina: biologia; specjalność: zoologia, malakologia, ekologia, ochrona przyrody, dydaktyka biologii i przyrody, badania występowania, biologii, ekologii, ochrony i zasad trwałego użytkowania zasobów ślimaka winniczka w Polsce.

Absolwent Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UAM w Poznaniu (1959); dr nauk przyrodniczych (1969); dr habit. (1975); docent (1976); prof. nadzwyczajny (1991); prof. tyt. (1996); prof. zw. (2001); profesor emerytowany (2006); Profesor Senior UAM (2011).

Przebieg pracy zawodowej: nauczyciel biologii szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego (1959–1963); Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, asystent w Zakładzie Zoologii Ogólnej (1963–1969); adiunkt od 1969. Promotor 11 doktoratów;

kierownik 154 prac magisterskich. W latach 1975–1986 członek Zespołu Programowego „Biologia z Higieną” w Departamencie Programów Szkolnych Ministerstwa Oświaty i Wychowania; prodziekan Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi UAM (1978–1981 i 1990–1992); kierownik zespołu zoologów przygotowujących dokumentację projektowanego Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (1980–1982); kierownik zespołu zoologów przygotowującego dokumentację faunistyczną projektowanego Drawieńskiego Parku Narodowego (1982–1986); od 1983 r. przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej dla nauczycieli uzyskujących stopnie kwalifikacji zawodowej przy Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu; od 1987 r. kierownik Zakładu Zoologii Ogólnej UAM; od 2001 r. kierownik Pracowni Dydaktyki Biologii i Przyrody UAM; w latach 1993–1995 członek Rady Naukowej Wielkopolskiego Parku Narodowego; od 1991 r. nadal członek Rady Naukowej Drawieńskiego Parku Narodowego; członek Komitetu Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN (1987–1989); od 1986 r. pełnomocnik Rady Wydz. Biologii UAM, jako jeden z czołowych działaczy wielkopolskich ds. przeciwdziałania budowie elektrowni jądrowych w Polsce; ekspert Podzespołu ds. Ekologii ze strony opozycyjno-solidarnościowej Okrągłego Stołu (1989); w latach 1993–1995 członek Rady Ekologicznej przy Prezydencie RP L. Wałęsie; od 1996 r. rzeczoznawca merytoryczny i dydaktyczny Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu; od powołania Olimpiad Przedmiotowych (1971) członek, a następnie wiceprzewodniczący i obecnie przewodniczący Okręgowego Komitetu Olimpiady Biologicznej w Poznaniu.

Autor 181 opracowań naukowych, w tym 29 monografii, studiów i rozpraw, 46 opracowań z zakresu dydaktyki biologii i przyrody, 15 książek i podręczników oraz 19 opracowań nieprzeznaczonych do druku.

Ważniejsze nagrody i odznaczenia: 1992 – Pierwsza Międzynarodowa Nagroda Associazione Nazionale Elicicoltori, Włochy; 1970 i 1977 – Nagrody Ministra za szczególne osiągnięcia w badaniach naukowych; 1986 i 1987 – nagrody Rektora UAM za szczególne osiągnięcia w badaniach naukowych; 2000 – Krzyż Kawalerski OOP; 1980 – Złoty Krzyż Zasługi; 1982 – Medal Komisji Edukacji Narodowej; 1985 – Medal Pamiątkowy Dyrektora WSiP za szczególne zasługi położone w dziale rozwoju polskiej książki szkolnej; 1978 i 1988 – Złota Odznaka Honorowa LOP „Zasłużony dla ochrony przyrody”; 2011 – Medal Regionu Wielkopolska NSZZ „Solidarność” za udział w tworzeniu siły i etosu związku.

Przynależność organizacyjna: od 1972 r. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, od 1986 r. członek III Wydziału PZPN i przewodniczący Komisji Biologicznej; od 1990 r. Stowarzyszenie Malakologów Polskich.

K. Stępczak zmarł 24 maja 2013 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Skórzewie k. Poznania.

Publikacje:

Stępczak K., 1972, *Metody i formy masowej informacji oraz społecznej ochrony przyrody*, I Ogólnopolski Przegląd Filmów „Człowiek i jego środowisko”, Katowice, s. 53-70.

Stępczak K., 1974, *Ankieta w sprawie programów i planów studiów*, Neodidagmata, 5. Poznań, s. 149-155 (współautorstwo z J. Musiałem).

Stępczak K., 1976, *Głos w dyskusji nad projektem programu biologii z higieną 10-letniej szkoły średniej*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 17-19.

Stępczak K., 1978, *Biologia 4*. Podręcznik szkolny. WSiP, Warszawa, s. 1-176.

- Stępczak K., 1978, *Nauczanie biologii w kl. 4. Książka przedmiotowo-metodyczna dla nauczycieli*. WSiP. Warszawa, s. 1-92 (współautorstwo z G. Stępczak)
- Stępczak K., 1980, *Wyniki ankiety dotyczącej oceny i przydatności biologicznych książek dla ucznia i nauczyciela w klasie IV powszechnej szkoły średniej*. Książka Szkolna. WSiP, Warszawa, s. 52-68.
- Stępczak K., 1980, *Wdrażanie programu biologii powszechnej szkoły średniej w klasie IV. Problemy metodologiczne eksperymentalnych badań programowych*. Instytut Programów Szkolnych Ministerstwa Oświaty i Wychowania. WSiP, Warszawa, s. 95-97.
- Stępczak K., 1981, *Biologia 4*. Podręcznik szkolny. WSiP, Warszawa, s. 1-144.
- Stępczak K., 1981, *Biologia 4*. Książka Szkolna. WSiP, Warszawa, s. 28-31.
- Stępczak K., 1982, *Nauczanie biologii w kl. 4*. Książka przedmiotowo-metodyczna dla nauczycieli. WSiP. Warszawa, s. 1-240 (współautorstwo z G. Stępczak)
- Stępczak K., 1982, *Biologia dla klasy 8*. Podręcznik szkolny. WSiP. Warszawa, s. 1-175.
- Stępczak K., 1982, *Nauczanie biologii w klasie 8*. Książka przedmiotowo-metodyczna dla nauczycieli. WSiP. Warszawa, s. 1-74 (współautorstwo z G. Stępczak)
- Stępczak K., 1984, *Z dyskusji nad podręcznikiem dla klasy IV*. „Biologia w Szkole”, nr 1, s. 60-62.
- Stępczak K., 1984, *Wykorzystanie ogrodów zoologicznych w nauczaniu biologii*. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, 1. Katowice, s. 127-138.
- Stępczak K., 1985, *Biologia – podręcznik dla klasy ósmej szkoły podstawowej*. WSiP. Warszawa, s. 1-160 + I– XIV.
- Stępczak K., 1985, *Nauczanie biologii w klasie 8*. Książka przedmiotowo-metodyczna dla nauczycieli. WSiP. Warszawa, s. 1-160 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1985, *Skuteczność dydaktyczna szkolnych wycieczek biologicznych*. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii (z. II) nt. „Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizowania zajęć terenowych. Oddział Doskonalenia Nauczycieli. Katowice, s. 14-19 (współautorstwo z E. Włosik-Bieńczak i U. Paschke).
- Stępczak K., 1986, *Z doświadczeń i prac nad podręcznikiem biologii dla klasy IV*. Materiały posesyjne nt. „Teoretyczne i praktyczne aspekty metodologii badań podręczników szkolnych. Oddział Doskonalenia Nauczycieli. Koszalin, s. 257-262 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1987, *Kształcenie umiejętności wykonywania rysunku biologicznego przez nauczyciela i ucznia*. Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii. Kraków, s. 43-46. (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1990, *Podręcznik biologii w opinii nauczycieli. Sprawność podręcznika szkolnego w teorii i praktyce*. Materiały posesyjne. Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Koszalin, s. 61-64.
- Stępczak K., 1991, *Dydaktyka biologii w szkole podstawowej*, praca zbior. Cichy D. (red.). K. Stępczak napisał wstęp (s. 5-6) oraz *Klasa IV* (s. 113-137).
- Stępczak K., 1993, *Projekt siatki godzin w szkole podstawowej*. Materiały II Ogólnopolskiej Konferencji „Ochrona środowiska w nauczaniu i wychowaniu”. Lublin, s. 205-206 (współautorstwo z R. Dudziak).
- Stępczak K., 1994, *Biologia 4*. Podręcznik dla szkoły podstawowej. WSiP. Warszawa, s. 1-104.
- Stępczak K., 1994, *Biologia 4 – Zeszyt ćwiczeń*. WSiP. Warszawa, s. 1-96 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1995, *Biologia 5*. Podręcznik dla szkół podstawowych, WSiP. Warszawa, s. 1-144 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1995, *Biologia 5 – Zeszyt ćwiczeń*. WSiP. Warszawa, s. 1-128 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1995, *Biologia. Przewodnik do nauczania biologii w klasach 4-5 szkoły podstawowej*. Książka przedmiotowo-metodyczna dla nauczycieli. WSiP. Warszawa, s. 1-52.
- Stępczak K., 1996, *Biologia 6*. Podręcznik dla szkoły podstawowej, WSiP, Warszawa, s. 1-139 (współautorstwo z M. Leśniewską).
- Stępczak K., 1996, *Biologia 6 – Zeszyt ćwiczeń*. WSiP. Warszawa, s. 1-160 (współautorstwo z G. Stępczak).
- Stępczak K., 1996, *Znaczenie wycieczek i rajdów turystycznych dla efektywności dydaktyki w zakresie przedmiotów przyrodniczych*. Materiały II Krajowej Konferencji „Ochrona przyrody a turystyka. AWF. Poznań, s. 27-29.

- Biologia z higieną i ochroną przyrody*. Program nauczania w klasach IV–VIII szkoły podstawowej zatwierdzony do użytku szkolnego przez MEN. Projekt programu szkolnego opracowany zbiorowo pod kierunkiem K. Stępczaka z udziałem E. Koralewskiej-Batury, M. Leśniewskiej i G. Stępczak. WSiP. Warszawa 1996, s. 1-20.
- Stępczak K., 1997, *Ocena. Nowa Matura (biologia)*. Poznański Regionalny Zespół ds. Egzaminów. 1. Poznań, s. 27.
- Stępczak K., 1987, *Ochrona i kształtowanie środowiska*. Podręcznik dla Zasadniczej Szkoły Zawodowej. WSiP. Warszawa, s. 1-200.
- Stępczak K., 1980, *Zagadnienia wychowania seksualnego młodzieży*, „Biologia w Szkole”, nr 1, s. 51-53 (współautorstwo z W. Pilarskim).
- Stępczak K., 1999, *O właściwe rozumienie i stosowanie pojęć*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 221-224.
- Stępczak K., 2002, *Energetyka w nauczaniu o ochronie środowiska*. X Konferencja Metodyczna „Ochrona środowiska na uniwersyteckich studiach przyrodniczych”. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Olsztyn, s. 57-59.
- Stępczak K., 2002, *O potrzebie kształcenia etycznego i estetycznego w ochronie środowiska*. X Konferencja Metodyczna „Ochrona środowiska na uniwersyteckich studiach przyrodniczych”. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, s. 91-92.
- Stępczak K., 2004, *Tytoń a zdrowie w nauczaniu przyrody i biologii*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa Akademii Medycznej w Poznaniu. Przegląd Lekarski, 10. Poznań, s. 1206-1209.

Stoczkowska Renata dr

Renata Stoczkowska ur. 18 III 1970 r. w Chełmie. Rodzice: Stefan Gajo i Barbara (z d. Kosno). Ukończyła Prywatne Liceum Ogólnokształcące Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w Warszawie (1985–1989).

W latach 1989–1994 studiowała biologię w WSR-P w Siedlcach (obecnie UH-P w Siedlcach). Od 1994 do 2009 zatrudniona była jako pracownik naukowo-dydaktyczny UPH w Siedlcach: prowadziła zajęcia z przedmiotów: dydaktyka biologii i przyrody, eksperymenty i obserwacje w nauczaniu przyrody, edukacja ekologiczna, podstawy wiedzy o środowisku przyrodniczym; teoria nauczania, elementy

metodologii nauk humanistycznych. W latach 1999–2000 była uczestnikiem seminarium doktoranckiego w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie, a w 2003 roku obroniła pracę doktorską (temat pracy *Ekologiczna ścieżka edukacyjna w nowym systemie kształcenia*), uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. W 2006 r. ukończyła studia podyplomowe na Uniwersytecie Warszawskim „Wspomaganie Dzieci z Problemami Rozwojowymi”, uzyskane kwalifikacje – reedukatora, pedagoga wspomagającego. Od 2009 r. zatrudniona jako specjalista ds. badań pedagogicznych w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Do jej zadań należy projektowanie i prowadzenie badań pedagogicznych; opracowywanie raportów z badań, tworzenie programów i prowadzenie zajęć na temat metodologii badań pedagogicznych, ewaluacji wewnętrznej oraz konstruowania narzędzi ewaluacyjnych.

Jest autorką prac opublikowanych materiałach konferencyjnych oraz w czasopiśmie przedmiotowo-metodycznych i w biuletynach metodycznych Mazowieckiego

Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli oraz materiałów dydaktycznych dla nauczycieli.

Publikacje:

- Stoczkowska R., 2004, *Wpływ intensywności edukacji ekologicznej na wiedzę uczniów z ochrony środowiska*. Edukacja Biologiczna i Środowiskowa nr 2.
- Stoczkowska R., 2004, *Efekty reformy oświaty w kontekście osiągnięć uczniów z ochrony środowiska*, w: *Efekty edukacji przyrodniczej, biologicznej i środowiskowej w zreformowanej szkole*, Wydawnictwa Akademii Podlaskiej, Siedlce
- Stoczkowska R. 2005, *Edukacja ekologiczna w krajach Europy i Polsce*, w: *Edukacja a zrównoważony rozwój w jednoczącej się Europie*. Rydz E., Kowalak A. (red.) PAP Słupsk.
- Stoczkowska i in., 2005, *Edukacyjna ścieżka ekologiczna – założenia a rzeczywistość*. Forum Nauczycieli. MAC Edukacja nr 6.
- Stoczkowska i in., Obrębska M., 2005, *Rola dyrektora szkoły w kształceniu środowiskowym*, w: Cichy D. (red.) *Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju*. IBE, Komitet „Człowiek i Środowisko” PAN, WSP ZNP, Warszawa.
- Stoczkowska i in., 2006, *Oddziaływanie projektów edukacyjnych na studentów biologii*, w: monografia (red.) Cichy D.: *Edukacja środowiskowa dla społeczności lokalnej*. Komitet Naukowy „Człowiek i Środowisko” PAN, Warszawa.
- Stoczkowska R. i in., 2006, *Edukacja środowiskowa w szkole wyższej poprzez projekt edukacyjny*, w: Cichy D. (red.) *Edukacja środowiskowa dla społeczności lokalnej*. WSP ZNP, Komitet Naukowy „Człowiek i Środowisko” PAN, Warszawa.
- Stoczkowska R. i in., 2007, *Prasa lokalna jako środek w edukacji środowiskowej dorosłych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, technika, społeczeństwo wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin.
- Stoczkowska R., i in., 2007, *Realizacja ustawy o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju na przykładzie Siedlec*, w: *Problemy XXI wieku uwarunkowania społeczno-pedagogiczne wychowania do zrównoważonego rozwoju*. Czartoszewski J. (red.), UKSW, Warszawa.
- Stoczkowska R. i in., 2007, *Wybrane zachowania zdrowotne uczniów gimnazjów w powiecie siedleckim*. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne 8-9.
- Stoczkowska R. 2007, *Wiedza i opinie uczniów o żywieniu*, w: Janicka-Panek T., Dąbrowska A. (red.) *Uczeń i nauczyciel w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*. WOŚN. Skierniewice.
- Stoczkowska R., 2008, *Trudności pedagogiczne kandydatów na nauczycieli*. Edukacja Biologiczna i Środowiskowa 1-2.
- Gańko T., Stoczkowska R., 2010, *Ewaluacja wewnętrzna w przedszkolu*. Meritum 3/2010, MSCDN.

Strumińska-Doktór Anna

Anna Strumińska-Doktór, ur. 21 IV 1959 r. w Warszawie, córka Jerzego Strumińskiego i Jadwigi (z d. Janczuk).

Pracuje od 1980 roku, zawsze, jako nauczyciel, od 1998 r. dyrektor SP, nauczyciel akademicki – wykładowca (od 2004 r.), m.in. na uczelniach: Wyższa Szkoła Pedagogiki ZNP; Wyższa Szkoła Resocjalizacji PEDAGOGIUM; AWF Warszawa; APS Warszawa; UKSW; Wszechnica Polska; adiunkt w WSP im. J. Korczaka. Ukończyła m.in. studia podyplomowe w zakresie: nauczania przyrody (IBE Warszawa); ochrony i kształtowania środowiska (UW Warszawa); zarządzania oświatą (IBE Warszawa); geografii (UW Warszawa); prawa pracy (UJ Kraków).

W 2008 uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych w dziedzinie pedagogiki.

Ponadto pełni dodatkowe funkcje: rzeczoznawcy MEN ds. podręczników w zakresie geografii; egzaminatora OKE – przewodniczący Zespołu Egzaminacyjnego w Warszawie; eksperta MEN – awans zawodowy z zakresu nauczania zintegrowanego, przyrody, geografii i zarządzania. Członek redakcji kwartalnika dla nauczycieli „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, wyd. IBE MEN; redaktor prowadzący miesięczników wydawnictwa Raabe: „Monitor Administracyjno-Gospodarczy dla szkół” i „Sekretariat Szkoły”. Wielokrotna laureatka nagród, m.in. MEN; KEN; Prezydenta Warszawy; Burmistrza Woli.

Publikacje:

- Strumińska-Doktór A., 2008, *Współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym na tle oczekiwań społecznych*, w: *Świadomość Ekologiczna a Rozwój Regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej*, Akademia Pomorska, Słupsk.
- Strumińska-Doktór A., 2008, *Kształtowanie świadomości ekologicznej podstawą zarządzania gospodarką odpadami*, w: *Środowisko i Rozwój 17/1*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji, Bytom.
- Strumińska-Doktór A., 2008, *Ostatnie Starcie – przedstawienie o zanieczyszczeniu środowiska i możliwościach przeciwdziałania*, w: *Małe Formy Teatralne w Kształceniu dla Zrównoważonego Rozwoju* Płocki Ośrodek Edukacji IMPULS, Płock.
- Strumińska-Doktór A., 2009, *Miejsce higieny w reformach szkolnych*, w: *O człowieku i Jego Rozwoju Nie Tylko Seksualnym*, Z. Izdebski Uniwersytet Zielonogórski.
- Strumińska-Doktór A., 2009, *Scenariusze zajęć edukacyjnych*. Współautor: T. Stachurska-Maj. PKiN, Warszawa.
- Strumińska-Doktór A., 2010, *Poradnik do oceny higieny procesu nauczania-uczenia się w szkole podstawowej*. Współautor: D. Cichy. GIS, Warszawa.
- Strumińska-Doktór A., 2010, *Organizacja pracy z uczniami pochodzenia czecheńskiego na przykładzie działań podjętych w Szkole Podstawowej nr 148 w Warszawie.*, w: *Drohiczyński Przegląd Naukowy* nr 2, s. 153. Współautorzy: I. Żeber-Dzikowska, E. Buchcic.
- Strumińska-Doktór A., 2010, *Romowie mniejszość etniczna w Polsce – problemy, obawy, zagrożenia, szanse wielokulturowej społeczności*, w: *Drohiczyński Przegląd Naukowy* nr 2, s. 181. Współautorzy: I. Żeber-Dzikowska, E. Buchcic.
- Strumińska-Doktór A., 2010, *Nieświadomość przyczyną negatywnych zmian*, w: *Zmiany Klimatu a Społeczeństwo*. Wyd. Beck, s. 269.
- Strumińska-Doktór A., 2008, *Higiena wieku dojrzewania*, w: *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa Innowacje Inspiracje*, kwartalnik 1(37) Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011.
- Strumińska-Doktór A., 2011, *Realizacja ramowego planu nauczania i treści programowych*, w: *Monitorowanie Podstawy Programowej w Szkole*. Biblioteka Monitora Prawnego RAABE.
- Strumińska-Doktór A., 2012, *Wpływ współpracy ze środowiskiem lokalnym na rozwój edukacyjny uczniów*, w: *Nadzór Pedagogiczny w Szkole*. Biblioteka Monitora Prawnego RAABE.
- Strumińska-Doktór A., 2012, *Realizacja ramowego programu nauczania kl. I–III*, w: *Monitor Prawny Dyrektora – Monitorowanie Podstawy Programowej w Szkole*; s. 24. Wyd.: Biblioteka Monitora Prawnego nr 3, RAABE.
- Strumińska-Doktór A., 2012, *Realizacja treści podstawy programowej z j. polskiego w szkole podstawowej*, w: *Monitor Prawny Dyrektora – Monitorowanie Podstawy Programowej w Szkole*; s. 46. Wyd.: Biblioteka Monitora Prawnego nr 3, RAABE
- Strumińska-Doktór A., 2012, *Realizacja treści podstawy programowej z przyrody w szkole podstawowej*, w: *Monitor Prawny Dyrektora – Monitorowanie Podstawy Programowej w Szkole*; s. 48. Wyd.: Biblioteka Monitora Prawnego nr 3, RAABE
- Strumińska-Doktór A., 2012, *Wpływ współpracy ze Środowiskiem Lokalnym na Rozwój Edukacyjny Uczniów*, w: *Monitor Prawny Dyrektora – Nadzór Pedagogiczny w Szkole*; str. 13. Wyd. Biblioteka Monitora Prawnego nr 5, RAABE.

Strumińska-Doktór A., 2012, *Edukacja Środowiskowa kluczem do patriotyzmu*, w: Edukacja Biologiczna i Środowiskowa Innowacje Inspiracje, kwartalnik 2(42) Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.

Strumińska-Doktór A., 2012, *Lokalne inicjatywy edukacyjne – prośrodowiskowe, na terenach wiejskich w kontekście wsparcia EFS*, w: Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na obszarach wiejskich. Współautor: M. Jagodzińska. Afiliacja: Uniwersytet J. Kochanowskiego w Kielcach; Wyd. Perpetuum Mobile s.c. Kielce.

Szafran Helena doc. dr

Helena Szafran po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. pracowała w szkolnictwie podstawowym, a potem średnim. W 1929 r. ukończyła studia biologiczne i filozoficzne na Uniwersytecie Poznańskim, a już w 1932 r. uzyskała doktorat filozofii. H. Szafran pracowała jako kierowniczka VI Szkoły Wydziałowej w Poznaniu. Sprawowała w tej szkole opiekę nad bardzo czynnym Kołem Miłośników Przyrody, następnie była przewodniczącą Kół Miłośników Przyrody w Poznaniu (1935–1937) oraz od 1938 r. redaktorem czasopisma „Młody Przyrodnik”.

Od 1937 r. pracowała jako dyrektorka Liceum Pedagogicznego w Inowrocławiu, po przerwie okupacyjnej tam też powróciła, organizując szkołę od nowa. Zastąpiła jako wybitny nauczyciel — wychowawca i przyjaciel młodzieży oraz jako propagator idei ochrony przyrody. Od 1947 r. aż do chwili przejścia na emeryturę pracowała w Zakładzie Ochrony Przyrody Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu. W 1961 r. habilitowała się na podstawie pracy *Poznań i okolica*. Piastowała (od 1957 r.) przez wiele lat funkcję sekretarza redakcji czasopisma „Przyroda Polski Zachodniej”, w którym można znaleźć wiele jej artykułów.

W ciągu 50 lat pracy pedagogicznej wychowała wiele pokoleń młodzieży w duchu umiłowania i szerzenia idei ochrony przyrody. H. Szafran pozostawiła piękny dorobek w postaci około 60 prac naukowych i publikacji. Po przejściu na emeryturę w miarę swych sił nadal oddawała się pracy naukowej i społecznej na niwie ochrony przyrody. Za swoją działalność odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotą Odznaką LOP.

Jesienią 1968 r. obchodziła trzy podniosłe i zasłużone jubileusze: 80-lecie urodzin, 50-lecie pracy pedagogicznej i 40-lecie pracy w LOP.

H. Szafran zmarła 17 II 1969 r. w Poznaniu.

Publikacje:

Zabrocka W., 1969, Doc. dr Helena Szafran nie żyje. „Biologia w Szkole” nr 3.

Opracowanie: W. Zabrocka – była wychowawca Liceum Pedagogicznego w Inowrocławiu (tekst przerezegowany i uzupełniony W.St.)

Szewczyk Józef dr

Józef Szewczyk ur. jako syn Karola i Jadwigi (z d. Gojowczyk). Egzamin dojrzałości złożył w 1967 r. w II LO w Opolu. Dyplom Studium Nauczycielskiego w Raciborzu otrzymał w 1971 r. Studia biologiczne na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego ukończył w 1976 r., uzyskując dyplom magistra biologii ze specjalnością nauczycielską.

W 2003 r. w Uniwersytecie Opolskim uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Cały okres jego pracy zawodowej był związany ze szkolnictwem na Opolszczyźnie (SP: Kąty Op., Chróścice i Dobrzeń Wlk., LO i Gimnazjum Dobrzeń Wlk.). Od 1986 r. pracował w systemie doskonalenia nauczycieli jako nauczyciel metodyk biologii w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Opolu (1986–1991) oraz nauczyciel-doradca metodyczny biologii w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Opolu (1991–2001). Od 1993 r. do chwili obecnej prowadzi w Uniwersytecie Opolskim zajęcia z dydaktyki biologii. Od 2009 r. dodatkowo pracuje w Miejskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Opolu jako nauczyciel-konsultant ds. nauczycieli przyrody i biologii. Posiada III stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii oraz uprawnienia: edukatora programu „Nowa Szkoła” (1998), eksperta oświatowego (2000), egzaminatora maturalnego z biologii (2001).

Brał udział w licznych regionalnych i krajowych konferencjach poświęconych ochronie środowiska w nauczaniu, prezentując na nich postery przedstawiające innowacyjne rozwiązania w zakresie edukacji środowiskowej w regionie opolskim. Jego zainteresowania naukowe oscylują wokół problemów badawczych związanych z jakością i skutecznością edukacji środowiskowej oraz efektywnością kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Wyniki prowadzonych przez niego badań były m.in. przedstawiane na ogólnopolskich konferencjach naukowych Dydaktyków Biologii Szkół Wyższych.

Był autorem wdrożonych w Zespole Szkół w Dobrzenu Wlk. dwóch programów edukacyjnych: „Edukacja ekologiczna i integracja społeczno-regionalna” (1993) oraz „Człowiek i środowisko” (1996) oraz współautorem programów dwóch edycji studiów podyplomowych „Przyroda – Człowiek – Gospodarka” (zyskały akceptację Ministra Edukacji Narodowej w formie przyznanego na ich realizację w latach (1999 i 2002) grantu). W latach 1990–1997 opracował zadania maturalne z biologii dla średnich szkół zawodowych w województwie opolskim. W latach 1994–1998 zainspirował i zaopiniował 30 innowacji z zakresu edukacji ekologicznej. Jest laureatem czterech konkursów szczebla wojewódzkiego z zakresu innowacji pedagogicznych.

Przez wiele lat był przewodniczącym Wojewódzkiej Komisji Konkursu Biologicznego i autorem sprawdzianów. Był członkiem Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej przy WOM w Opolu. Organizował różnorodne formy doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Inne dokonania J. Szewczyka w realizacji założeń regionalnej edukacji środowiskowej:

- inicjowanie i organizowanie corocznych spotkań nauczycieli, mających na celu wymianę dydaktyczno-wychowawczych doświadczeń z zakresu szkolnej edukacji środowiskowej (Forum Nauczycieli Biologii 1992–2000);
- zorganizowanie pięciu konkursów dla nauczycieli województwa opolskiego, nt. różnorodnych form pracy szkół w zakresie edukacji środowiskowej;
- przeprowadzenie czterech konkursów inspirujących uczniów szkół Opolszczyzny do aktywnego poznawania lokalnego środowiska przyrodniczego;
- powołanie i kierowanie w latach 1996–2000 pracami Klubu Nauczycieli Biologii Promujących Zajęcia Terenowe w Edukacji Środowiskowej;
- propagowanie wśród nauczycieli własnych, autorskich projektów dydaktycznych;
- objęcie patronatem realizacji w szkołach regionu opolskiego ogólnopolskich projektów badawczych.

Za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej otrzymał liczne nagrody: Kuratora Oświaty (1975, 1981, 1994), Ministra Oświaty i Wychowania (1987) oraz Ministra Edukacji Narodowej (1997). Odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi (1998), odznaką „Zasłużonemu Opolszczyźnie” (1985) oraz srebrną odznaką II stopnia „Zasłużony dla Ochrony Przyrody” (1982).

Publikował w czasopiśmie: „Zeszyty Przyrodnicze Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, „Aura”, „Biologia w Szkole”, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, „Biuletyn Szkolny”, „Ekopartner”, „Sozolog”, „Modelowe Nauczanie. Opolski Przegląd Edukacyjny”.

Najważniejsze publikacje:

- Szewczyk J., Parfimeczyk K., 1993, *Wykorzystanie lokalnych warunków środowiska przyrodniczego w edukacji*, Wyd. WOM, Opole.
- Szewczyk J., (red.) 1997, *Staw jako ekosystem. Zajęcia terenowe*, Wyd. WOM, Opole.
- Szewczyk J., Parfimeczyk K., 1998, *Las i staw – zadania konkursowe*, Wyd. WOM, Opole.
- Szewczyk J., Nawrocki R., 1997, *Odpady w miejscu zamieszkania. Wielopremiotowy projekt dydaktyczno-wychowawczy*, Wyd. WOM, Opole.
- Szewczyk J., Szelań M., Lech K., (red.) 2010, *Wykopaliska paleontologiczne w Krasiejowie skarbem Śląska Opolskiego (proponycje zajęć edukacyjnych)*, Wyd. MODN, Opole.
- Szewczyk J., (red.) 2010, *Obserwacje mikroskopowe w edukacji biologicznej. Propozycje rozwiązań metodycznych*, Wyd. MODN, Opole.
- Szewczyk J., Szelań M., (red.) 2011, *Jan Dzierżon – ksiądz, pszczelarz i światowej sławy naukowiec. Projekt edukacyjny*, Wyd. MODN, Opole.
- Szewczyk J., Nawrocki R., 2007, *Wybrane umiejętności komunikacji językowej nauczycieli biologii liceów ogólnokształcących w świetle przeprowadzonych badań wstępnych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, Technika, Społeczeństwo wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin s.172-186.
- Szewczyk J., Smaga L., 2007, *Opinie słuchaczy studiów podyplomowych z przyrody na temat wymogu przygotowania pracy dyplomowej– analiza ogólna wyników badań ankietowych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Nauka, Technika, Społeczeństwo wyzwania i perspektywy w zakresie kształcenia przyrodniczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin s.187-197.
- Szewczyk J., Nawrocki R., 2007, *Utrwalanie wiedzy i umiejętności uczniów jako zadanie edukacyjne nauczycieli biologii w gimnazjum (wyniki badań sondażowych)*, w: Janicka-Panek T., Dąbrowska A. (red.), *Uczeń i nauczyciel w procesie uczenia się przyrody, biologii i ekologii*, Wyd. WODN Skierniewice, s. 304-321.

- Szewczyk J., Nawrocki R., Polewska J., Wajman Z., 2007, *Diagnoza i ocena wykorzystania izb leśnych w szkolnej edukacji przyrodniczo-środowiskowej w województwie opolskim*, w: Cichy D. (red.), *Edukacja środowiskowa w szkole i społeczności lokalnej*, Wyd. IBE, Warszawa, s.285-296.
- Kowalski R., (red.), 2003, *Dydaktycy biologii i ochrony środowiska. Notki biograficzne*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, s. 64-65, Siedlce.

Szylarska-Kowalska Elwira mgr

Elwira Szylarska-Kowalska, ur. 8 X 1932 r. we Wrotnowie. Ojciec, Aleksander Żurowski, wywodził się z Kresów. Podkreślał swoje szlacheckie korzenie i przywiązanie do herbu Leliwa nawet w mrocznych czasach komunizmu. Był piłsudczykiem. Matka, Janina (z d. Leoniak) była osobą niezwykle oddaną mężowi i dzieciom. Oboje rodzice ukończyli seminarium nauczycielskie. Ojciec nauczał historii i innych humanistycznych przedmiotów, a matka matematyki.

Do 1944 r. mieszkała wraz z rodzicami i bratem Wirgiliuszem w Ugoszczy. „Z okresu wojny pozostały w mojej pamięci niezatarte obrazy. Rodzice nieraz udzielali pomocy uciekinierom z Treblinki. Pamiętam też przemarsz Armii Czerwonej. Po wojnie zamieszkaliśmy w Wesołej koło Warszawy. Z Wesołą związana była cała moja młodość”.

Naukę w gimnazjum rozpoczęła w Sulejówku, a skończyła w gimnazjum im. Łabuświcz w Warszawie. Następnie uczyła się w Ogólnokształcącym Liceum Praskim, a maturę uzyskała w X LO im. Królowej Jadwigi w 1950 r.

Studia rozpoczęła na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi na kierunku botanika. Po trzech latach otrzymała dyplom Studiów Wyższych I Stopnia. W latach 1964–1966 roku kontynuowała studia w WSP w Krakowie, na Wydziale Geograficzno-Biologicznym w Zakładzie Fizjologii Roślin. Prowadziła doświadczenia nad wzrostem i rozwojem sosny zwyczajnej i sosny czarnej w ciemności i ciągłym oświetleniu. W 1972 r. ukończyła dwuletnie Studium Podyplomowe na Wydziale Genetyki Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem dr. hab. Piotra Węgleńskiego.

W latach 1953–1957 pracowała w Wydawnictwie „Wiedza Powszechna” na stanowisku redaktora, później starszego redaktora.

Od 1959 do 1961 r. pracowała jako nauczycielka i wychowawczyni w Szkole Podstawowej w Warszawie przy ul. Jagiellońskiej. W latach 1961–1970 podjęła pracę nauczycielki biologii i chemii w Szkole Podstawowej w Wesołej. Była zastępcą dyrektora szkoły ds. organizacji szkoły, pracy nauczycieli i współpracy z Komitetem Rodzicielskim. W latach 1970–73 w LO w Otwocku była zastępcą dyrektora. Uczyła tam biologii i higieny i hospitowała lekcje geografii, biologii i chemii.

Następnie została skierowana do pracy dydaktycznej w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Warszawie – Rembertowie, gdzie powierzono jej kierownictwo naukowe w doszkalceniu nauczycieli biologii. W 1972 r. prowadziła kursy dla nauczycieli w okresie wakacyjnym w Radzyminie, później w Białowieży. 19 VI 1972 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego powołało ją na stanowisko kierownika sekcji biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym. Ostatecznie podjęła pracę w Instytucie Programów

Szkolnych MOiW. W Zakładzie Biologii kierowanym przez panią dr D. Cichy pracowała od 1 VIII 1972 do 1983 r.

Pracując w Instytucie Programów Szkolnych w 1978 r. została powołana w skład Rady ds. Opiniowania Pomocy Naukowych i Sprzętu Szkolnego. Ponadto w 1982 r. została powołana przez Ministra Oświaty i Wychowania na członka Zespołu Programowego Biologii.

E. Szyllarska-Kowalska jest współautorką programu „Biologia z higieną klasy IV–VIII”, zatwierdzonego w 1983 r. W 1979 r. współpracowała nad programem nauczania początkowego. Publikowała artykuły w różnych czasopismach, m.in. „Biologia w Szkole”:

Z referatami wyjeżdżała na konferencje do: Magdeburga (1979), Rostocku (1980), Reinhardtsbrunn (1982), Sofii oraz Pragi. Zostały publikowane w biuletynach *Schulbiologentage XVI, XVII* oraz *II Symposiums zur Biologiemethodik*.

W tym okresie opracowywała również scenariusze filmowe np.: „Poziomy organizacji życia” (1986) i „Ochrona gleb” (1984) dla Wytwórni Filmów Oświatowych w Łodzi.

Pracując w Instytucie Programów Szkolnych podejmowała dodatkową pracę w wieczorowym Liceum im. Władysława IV; później w wieczorowym liceum w Mińsku Mazowieckim, gdzie uczyła biologii i przygotowywała młodzież do matury.

Ponadto współpracowała z Wydawnictwem Szkolnym i Pedagogicznym z redakcją biologii, gdzie recenzowała podręczniki szkolne z biologii.

W 1975 r. była współautorką podręcznika *Podstawy wiedzy o przyrodzie* WSiP.

W 1979 r. opracowała treści przyrodnicze w podręczniku oraz zeszycie ćwiczeń pt. *Poznaję swój kraj. Środowisko społeczno-przyrodnicze kl. III*. Podręcznik ukazał się we WSiP w 14 nakładach. W 1994 r. został adaptowany dla niewidomych i niedowidzących systemem Braille’a.

W 1983 r. przeszła na wcześniejszą emeryturę nauczycielską.

W latach 1983–1987 podjęła pracę jako nauczycielka i wychowawczyni w Zespole Szkół Specjalnych mieszczących się w Centrum Neuropsychiatrii w Zagórzku k. Warszawy. Uczyła tam biologii i higieny oraz wychowywała dzieci i młodzież od IV klasy szkoły podstawowej po klasę maturalną.

W 1987 r. przeszła na emeryturę, mimo to nadal podejmowała się różnych zajęć. Prowadziła wykłady i ćwiczenia z biologii w Studium Nauczycielskim w Warszawie (1989) i w Wyższej Szkole Pedagogicznej ZNP w Warszawie (1996).

W 1997 r. opracowała recenzję merytoryczną i dydaktyczną książki *Komórki i tkanki* dla WSiP.

W latach 1999–2001 wraz z dr J. Tomalkiewicz (geografia) i dr S. Elbanowską (fizyka) napisała podręczniki i zeszyty ćwiczeń dla uczniów klasy IV, V i IV szkoły podstawowej do nowej podstawy programowej dla wydawnictwa Juka. W skład pakietu wchodził również komplet podręczników metodycznych dla nauczycieli.

Odnaczenia: 1977 – Złoty Krzyż Zasługi, 1980 – Medal Komisji Edukacji Narodowej, 1982 – Srebrna Odznaka Honorowa „Zasłużony dla ochrony przyrody”

W 1953 roku wyszła za mąż za studenta medycyny. W 1954 urodziła córki bliźniaczki.

W 1966 r. przenieśli się z córkami do Sulejówka, gdzie je sama wychowała i wykształciła. Jedną ukończyła SGPiS (obecne SGH), a druga SGGW. W 1985 roku ponownie wyszła za mąż, za wykładowcę Politechniki Warszawskiej prof. Stanisława Kowalskiego. Niestety po dwóch latach mąż zmarł.

E. Szylarska-Kowalska, patrząc na swoje życie z perspektywy 80 lat, mówi, że było ono trudne i wypełnione intensywną pracą. Mimo to odczuwa satysfakcję. Swoją miłość do przyrody, przez blisko 40 lat pracy dydaktycznej, starała się przekazać rzeszom wychowanków. Jest dumna również z tego, że w najbliższej rodzinie jest grono prawdziwych przyrodników. Doniosłe miejsce w historii nauki zajął jej śp. Brat, prof. dr hab. Wiryliusz Żurowski. Obecnie wnuczka jest w trakcie doktoratu w Muzeum i Instytucie Zoologii PAN.

Opracowanie: E. Szylarska-Kowalska

Szymanderska Wanda mgr

Wanda Szymanderska kształciła się w LO im. Gen. Sowińskiego w Warszawie. Studiowała na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. Tam uzyskała stopień magistra biologii w zakresie zoologii.

Bezpośrednio po studiach podjęła pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej przy redakcji haseł w katalogu przedmiotowym z zakresu nauk biologicznych. Następnie od początku 1967 r. pracowała w Katedrze Biomechaniki Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie na stanowisku asystenta naukowo-dydaktycznego. Oprócz prac badawczych prowadziła ćwiczenia ze studentami z zakresu biomechaniki. Po reorganizacji AWF podjęła w 1972 r. pracę w nowo powstałym Instytucie Programów Szkolnych na stanowisku asystenta naukowo-badawczego.

Po likwidacji Instytutu Programów Szkolnych, w latach 1991–2003, pracowała w Ministerstwie Edukacji Narodowej, początkowo na stanowisku głównego wizytatora, a następnie naczelnika wydziału. W latach 2003–2008 prowadziła ćwiczenia z edukacji ekologicznej ze studentami kursu magisterskiego w WSP ZNP.

Za swą działalność W. Szymanderska została odznaczona: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1989) oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1997).

Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego (1966–1980) oraz do NSZZ Solidarność (1980–1981 delegalizacja). Była członkiem założycielem Społecznego Towarzystwa Oświatowego (1987).

W AWF prowadziła prace badawcze dotyczące budowy tkanki łącznej oraz analizy dermatoglicznej dłoni, a także uczestniczyła w badaniach możliwości ruchowej młodzieży szkolnej dających materiał faktograficzny dla ekspertów przygotowujących kompleksowy raport o stanie oświaty. Wyniki badań były przedstawiane na sesjach uczelnianych i ogólnopolskich.

W Instytucie Programów Szkolnych W. Szymanderska pracowała nad ogólną teorią podręczników szkolnych, w tym nad: przygotowaniem założeń ich kształtowania, opracowywaniem metodologii badań analitycznych i empirycznych. Prowadziła również

badania analityczne podręczników i empiryczną weryfikację ich przydatności. Przygotowywała narzędzia badawcze i przeprowadzała badania nad postawami młodzieży szkolnej wobec środowiska przyrodniczego. Wyniki tych prac badawczych publikowane były w czasopismach i poszczególnych tomach Biblioteki IPS. Współpracowała z zespołem przygotowującym programy nauczania z biologii oraz z Sekcją Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Prezentowała swoje prace na licznych seminariach i konferencjach naukowych poświęconych nauczaniu biologii i ochrony środowiska, publikowanych następnie w okolicznościowych materiałach.

Zadania podejmowane w MEN obejmowały przygotowanie założeń reformy szkolnej, wprowadzenie różnorodności programów nauczania i podręczników oraz możliwości ich swobodnego wyboru przez nauczycieli uwzględniającego uwarunkowania procesu nauczania w danej klasie i szkole. Była zaangażowana w prace różnorodnych zespołów eksperckich przygotowujących podstawy programowe, co zaowocowało wprowadzeniem do szkolnego nauczania tematów z zakresu edukacji ekologicznej, jako ścieżki międzyprzedmiotowej. Ma autorski udział w opracowaniu 6 tomów „Biblioteczki Reformy”: o reformie programowej – kształcenie blokowe, o reformie programowej – gimnazjum, o programach nauczania – szkoła podstawowa, o programach nauczania – gimnazjum, o nauczaniu przyrody, o podręcznikach szkolnych.

Najważniejsze publikacje:

- Szymanderska W., 1972, *Obraz dermatoglicyczny dłoni mężczyzn i kobiet*. Przegląd Antropologiczny.
- Szymanderska W., 1975, *Problematyka socjologiczna w podręcznikach do nauczania biologii w szkole ogólnokształcącej*. Z Metod i Treści Nauczania 3.
- Szymanderska W., 1977, *Postulaty dotyczące doboru i układu treści oraz Podręcznik biologii, w: Z prac nad koncepcją podręcznika dla ucznia powszechnej szkoły średniej*. WSiP, Warszawa.
- Szymanderska W., 1977, *Zastosowanie badania opinii uczniów do weryfikacji podręczników, w: O nowoczesną koncepcję książki dla ucznia i nauczyciela*. WSiP, Warszawa.
- Szymanderska W., 1978, *Badania wdrożeniowe podręczników dla uczniów powszechnej szkoły średniej*. Książka Szkolna 1.
- Szymanderska W., 1978, *Informacyjna i badawcza funkcja podręcznika biologii*. „Biologia w Szkole” nr 2.
- Szymanderska W., 1978, *Sposoby utrwalania wiedzy w podręczniku*. Książka Szkolna kwiecień–czerwiec.
- Szymanderska W., 1980, *Opinia uczniów o podręczniku biologii, w: Z badań nad podręcznikiem szkolnym*. WSiP, Warszawa.
- Szymanderska W., 1985, *Badania wdrożeniowe podręczników eksperymentalnych, w: Badania wdrożeniowe nowych programów nauczania w szkole podstawowej*. IPS, Warszawa.
- Szymanderska W., 1988, *Czynniki wpływające na skuteczność programów nauczania oraz Metoda i narzędzia badania opinii nauczycieli, w: Opinia nauczycieli o zmodernizowanych programach kształcenia i wychowania szkoły podstawowej*. IPS, Warszawa.
- Szymanderska W., 1990, *Postawy proekologiczne absolwentów szkół podstawowych, w: Osiągnięcia absolwentów szkół podstawowych przed i po wprowadzeniu zmian w treściach kształcenia*. IPS Warszawa.

Śnieżek Jan prof. dr

Jan Śnieżek ur. w 1870 r. W latach 1893–1895 był adiunktem Ogrodu Botanicznego w Krakowie. Następnie pracował jako nauczyciel biologii w krakowskich 8-klasowych szkołach gimnazjalnych. Przez wiele lat (co najmniej w latach 1906–1913) uczył historii naturalnej w klasach I, II, III, V, i VI w Gimnazjum Nowodworskiego, czyli Gimna-

zjum św. Anny w Krakowie w wymiarze 16 godz. tygodniowo. Zawiadywał wówczas również szkolnym gabinetem historii naturalnej.

J. Śnieżek żywo interesował się metodami nauczania historii naturalnej, jak również wykorzystaniem środków dydaktycznych, zwłaszcza okazów w procesie nauczania przyrody. Wskazywał na konieczność ich gromadzenia w specjalnych salach/pomieszczeniach szkolnych, czyli gabinetach historii naturalnej. Stan gabinetu historii naturalnej jest jego zdaniem „*odzwierciedleniem zakresu i metody nauczania w danej szkole*”. Zalecał urozmaicanie wykładów pokazami i objaśnianiem okazów przyrodniczych, wdrażaniem uczniów do dokonywania przy tej okazji obserwacji. W przeciwnym razie uczniowie będą poznawać dokładniej „*tylko jeden twór przyrodniczy, a tem jest sam nauczyciel*”. Uważał, że bierne słuchanie wykładów nie prowadzi do kształtowania ich umysłu, a wiadomości bierne przyswajane są nietrwale. Swoje poglądy na ten temat przedstawił 16 III 1917 r. w referacie pt. *Ogólne zasady nauczania historii naturalnej w szkole średniej*, wygłoszonym w Instytucie Pedagogiki UJ w Krakowie oraz jako współautor podręcznika *Historia naturalna* (1918).

Był członkiem Komisji Fizjograficznej, działającej przy Akademii Umiejętności w Krakowie.

J. Śnieżek zmarł w 1924 r. i został pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Publikacje:

Dyakowski B., Śnieżek J., 1918, *Historia naturalna*, Lwów.

Stuchlik-Szczepańska M., Oleszak E., Groby botaników zasłużonych dla Ogrodu Botanicznego UJ na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, <http://www.ib.pan.krakow>.

Sprawozdanie dyrektora c.k. Gimnazjum Nowodworskiego, czyli św. Anny w Krakowie za rok szk. 1906. www.pbc.rzeszow.pl/libra/plain-contant.

Sprawozdanie dyrektora c.k. Gimnazjum Nowodworskiego, czyli św. Anny w Krakowie za rok szk. 1913 www.pbc.rzeszow.pl/libra.plain.

Opracowanie: W. Stawiński

Śpiewakowska Florentyna dr

Florentyna Śpiewakowska ur. się 20 VII 1930 r. w Ostrołęce w rodzinie inteligenckiej. Uczęszczała do Liceum Pedagogicznego w Ostrołęce. W latach 1950–1952 pracowała w Szkole Podstawowej w Kadzidle na Kurpiach.

W 1952 r. podjęła studia w WSP w Łodzi na Wydziale Geograficzno-Biologicznym. Studia ukończyła w 1956 r. uzyskując stopień magistra biologii.

Po studiach pracowała w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Koszalinie jako kierownik Sekcji Biologii (1956–1960). W latach 1960–1962 pracowała w Liceum Pedagogicznym w Koszalinie, a po jego likwidacji w Studium Nauczycielskim na stanowisku kierownika Wydziału Biologii. Swe doświadczenie pedagogiczne pogłębiła pracując (na połowie etatu) w punkcie konsultacyjnym Akademii Rolniczej w Szczecinie. W 1966 r. ukazały się Jej pierwsze publikacje biologiczne i biologiczno-dydaktyczne.

Dalszy kilkunastoletni okres intensywnej działalności dydaktycznej i naukowo-dydaktycznej F. Śpiewakowskiej wiąże się z pracą na stanowisku starszego wykładowcy i kierownika Pracowni Dydaktyki Biologii w WSP w Słupsku (1969–1981). Wtedy bowiem równoległe z pracą dydaktyczną prowadziła badania biologiczne i biologiczno-dydaktyczne oraz opracowywała i publikowała prace z obu tych dziedzin. Badania nad wpływem zanieczyszczeń ekosystemów wodnych na życie zwierząt je zamieszkujących stanowiły podstawę uzyskania w 1976 r. stopnia naukowego doktora nauk przyrodniczych na Akademii Rolniczej w Szczecinie. Podjęła także badania związane z przygotowywaną rozprawą habilitacyjną na temat *Zastosowanie barier ze sztucznego tworzywa do oczyszczenia rzeki Słupi*. Nie zostały one jednak dokończone ze względu utratę wzroku w jednym oku z powodu wypadku samochodowego.

Pod jej kierunkiem zostało opracowanych ponad 70 prac magisterskich z dydaktyki biologii, z których część została opublikowana.

W latach 1981–1992 pracowała w Międzywydziałowym Studium Pedagogicznym Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy na stanowisku adiunkta dydaktyki przedmiotów zawodowych, skąd 1992 r. przeszła na emeryturę. W okresie swej 42-letniej pracy zawodowej aż 35 lat przepracowała w zakładach kształcenia i doskonalenia nauczycieli.

Dorobek biologiczno-dydaktyczny F. Śpiewakowskiej obejmuje około 20 prac publikowanych m.in. w „Życiu Szkoły” i „Biologii w Szkole”, a część wydana została przez IKN w Koszalinie na prawach maszynopisu. Wśród nich na szczególne wyróżnienie zasługują prace z dydaktyki szkoły wyższej. Prace te, zwłaszcza *Wybór ćwiczeń z dydaktyki biologii* służył pomocą wielu pracownikom naukowo-dydaktycznym prowadzącym ćwiczenia z tego przedmiotu studiów. Stanowi przykład wzorcowej organizacji pracy dydaktycznej ukierunkowanej na rozwijanie aktywności studentów i także konsekwentnego dążenia do pogłębiania ich wiedzy teoretycznej oraz kształtowania umiejętności posługiwania się nią w praktycznym działaniu.

Wiele czynników złożyło się na wysoką jakość pracy dydaktycznej i publikacji F. Śpiewakowskiej, w tym doświadczenia zdobywane na wszystkich szczeblach kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli biologii i stałe pogłębianie własnej wiedzy biologicznej, zwłaszcza z zakresu hydrozoologii i ekologii; żywe kontakty z nauczycielami i dydaktykami biologii oraz aktywny udział w pracach Sekcji Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika i jej Zarządu oraz w organizowanych przez Sekcję konferencjach.

F. Śpiewakowska aktywnie uczestniczyła w pracach towarzystw naukowych i społecznych – jako członek Zarządu Sekcji Dydaktyki Biologii PTP im. Kopernika, członek Polskiego Towarzystwa Zoologicznego oraz członek Prezydium Zarządu Wojewódzkiego PCK w Koszalinie i Słupsku. Była odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi< Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem KEN, a ponadto Złotą Odznaką PCK, Złotą Odznaką PTP. im. Kopernika, Złotą Odznaką LOP i Złotą Odznaką ZNP.

Była człowiekiem silnego charakteru – mimo słabnącego wzroku nie przerywała swej pracy dydaktycznej. Stawiała sobie wysokie wymagania. Nie chciała i nie potrafiła reklamować swych osiągnięć. Była człowiekiem dobrym i skromnym. Cieszyła się dużym autorytetem wśród studentów i współpracowników.

Zmarła w Bydgoszczy 15 II 1994 r.

Publikacje:

Śpiewakowska F., 1966, *Niektóre pasikoniki z okolic Koszalina*. Zapiski Koszaliński, 26, nr 2.

Śpiewakowska F., 1966, *Jak wykorzystuję „Biologię w Szkole” do pracy w studium nauczycielskim*. „Biologia w Szkole”, nr 4.

Śpiewakowska F., *Wycieczka na wydmy i brzeg morza – pierwsza praca ekologiczna w Polsce*, „Biologia w Szkole”.

Śpiewakowska F., *Dynamika występowania mszyc na ziemniakach w wybranych miejscowościach*.

Śpiewakowska F., *Wpływ pyłów z elektrofiltrów na zwierzęta słodkowodne*.

Śpiewakowska F., *Przewodnik po Słowińskim Parku Narodowym*.

Stawiński W., 1995, *Dr Florentyna Śpiewakowska (1930–1994)*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Stawiński W., 1995, *Dr Florentyna Śpiewakowska – nauczyciel i dydaktyk biologii (1930–1994)*, w: Pedryc-Wrona M. (red.), *Przygotowanie nauczycieli biologii i ochrony środowiska do samodzielnego rozwiązywania zadań dydaktycznych*, UMCS, Lublin.

Opracowanie: W. Stawiński

Tabacki Antoni dr

Antoni Paweł Tabacki, ur. w 1932 w Katowicach. Kształcił się w Liceum Pedagogicznym w Katowicach, gdzie w 1952 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Studiował na Uniwersytecie Łódzkim na Wydziale Biologii i Nauki o Ziemi. Tam w 1960 r. nadano mu stopień magistra nauk przyrodniczych, a następnie w 1970 r. doktora nauk przyrodniczych. Uzyskał również dyplom nauczyciela języka esperanto w Internacia Esperanto-Instituto (IEI) w Hadze (Holandia) i tytuł Associita Docento-naturscienco – zoologio na Akademio Internacia de la Sciencoj w San Marino.

Pracował jako nauczyciel biologii w Szkole Podstawowej dla Pracujących w Mikołowie (1952–1955) oraz w Liceum Pedagogicznym w Nowej Soli (1960/1961). Następnie był asystentem w Zakładzie Metodyki Nauczania Biologii Uniwersytetu Łódzkiego (1961–1972) oraz starszym wykładowcą w Zakładzie Metodyki Nauczania Biologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i w Cieszynie (od 1972 do emerytury). Prowadził badania dotyczące skorupiaków. Zajmował się problemami biologiczno-dydaktycznymi, zwłaszcza dotyczącymi nauczania treści zoologicznych, zajęć terenowych, ekologii i ochrony przyrody.

Publikacje:

- Tabacki A.P., 1982, *Nauczanie zoologii na podstawie fauny Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku*, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Tabacki A.P., 1973, *Materiały do poznania fauny widłonogów (Copepoda) zbiorników Karkonoszy*, Opera Corcontica 10, s. 203-209.
- Tabacki A.P., 1977, *Positiver Einfluss der Wasserpflanzen auf die Entwicklung der Rinderfusskrebse im Potamoplankton*, Vegetation und Fauna, Yadus.
- Tabacki A.P., 1972, *Fauna Niebieskich Źródeł – widłonogi (Copepoda)*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Seria II, z. 46. Łódź, s. 15-19.
- Tabacki A.P., 1971, *Widłonogi (Copepoda) rzeki Grabi*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Seria II, z. 44. Łódź, s. 31-52.
- Tabacki A.P., 1969, *Widłonogi (Copepoda) słonawych źródeł w okolicach Łęczycy*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Seria H, z. 33, Łódź, s. 41-45.
- Tabacki A.P., 1977, *Materiały pomocnicze do ćwiczeń z dydaktyki biologii*, Uniwersytet Śląski, z. 140, Katowice, s. 63.
- Tabacki A.P. (współpraca z Wandą Marciniak), 1986, *Programowane nauczanie w ogrodzie zoologicznym Instytut Kształcenia Nauczycieli im. W. Spasowskiego*, Warszawa, s. 83.
- Tabacki A.P., 1979, *Przewodnik do lekcji ćwiczeniowych z zoologii w ogrodzie zoologicznym*, Katowice-Łódź, s. 45.
- Tabacki A.P., 1982, *Nauczanie zoologii na podstawie fauny Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku*, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Tabacki A.P., 1984, *Dlaczego szkoła musi źle uczyć?*, Tygodnik społeczno-kulturalny „Odgłosy”, nr 42.

- Tabacki A.P., 1987, *La naturo en la Biblio – Akvo. Evangeliaj kajeroj*, „Ekologio” 2, La Yilledieu du Clain, Francujo.
- Tabacki A.P., 1996, *Esperanto – metoda nauczania programowanego*, Silesia Esperanto Asocio, Wrocław, s. 120.
- Tabacki A.P., 1986, *Malbone „Pri la Atestantoj de Jehowo”*, „Espero Katolika” nr 8, s. 101-112.

Tomaszewski Stefan

Stefan Tomaszewski, ur. 1898 (1999?) r. Uczęszczał do sławnego Seminarium Nauczycielskiego w Łomży, założonego w 1786 r. przez Komisję Edukacji Narodowej. W 1921 r. uczestniczył w opracowaniu Statutu Uczniowskiego Samorządu, był bowiem „Wojskim” tego Samorządu. Swą działalność zawodową, społeczną oraz samokształcenie opisał w obszernym jej podsumowaniu. Informował o tym, pisząc m.in. „Sądzę, że powinienem zostawić jakiś ślad po mojej pracy memu wnukowi” (Tomaszewski, 1973). W latach 1960-1972(?) był kierownikiem Sekcji Biologii OOM w Kutnie. Uczestniczył w krajowych konferencjach organizowanych przez mgr Helenę Sikorską kierownika Sekcji Biologii COM w Warszawie, m.in. w Sulejówku. Uczestniczył w I Ogólnopolskim Seminarium Dydaktyki Biologii w Krakowie (1970), gdzie przedstawił komunikat poświęcony celom, zadaniom i tematyce zajęć w ogrodzie szkolnym z uczniami II i III klasy liceum ogólnokształcącego oraz współpracy w tej dziedzinie nauczyciela biologii z drużyną harcerską. Opracował również szereg projektów sprawności związanych z rolnictwem i ogrodnictwem. Na II Ogólnopolskim Seminarium wygłosił referat na temat współpracy nauczyciela biologii z instruktorem HSPS (Tomaszewski, 1972, 1976).

Publikacje:

- Tomaszewski S., 1964, *Rola działki szkolnej w kształceniu politechnicznym w 8-klasowej szkole podstawowej*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Tomaszewski S., 1972, *Uwagi o roli działki szkolnej w liceum ogólnokształcącym*, w: *Problemy dydaktyki biologii w świetle I Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*. Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej, WN WSP, z.10.
- Tomaszewski S., 1976, *Uwagi dotyczące współpracy nauczyciela biologii z instruktorem HSPS w liceum ogólnokształcącym*, w: *Materiały z II ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*. WSiP, Warszawa.
- Zarys dziejów kształcenia nauczycieli w Łowiczu*, 2009, Roczniki Łowickie.
Opracowanie: W. Stawiński (Tomaszewski S., 1973, List.)

Trembałowicz Eugenia mgr

Eugenia Trembałowicz (z d. Finsterbusz) pracowała przed II wojną światową jako nauczyciel w LO w Tarnobrzegu, a po jej zakończeniu w liceach warszawskich. W latach 1960–1962 była kierownikiem Sekcji Biologii Ośrodka OOM w Warszawie. Jest współautorką *Metodyki nauczania biologii* (1969) (oprac.: cz. I rozdz. 3.1. *Transfer i korelacja w nauczaniu biologii*; cz. II rozdz. 6. *Rysunek nauczyciela i ucznia*; cz. III rozdz. 1. *Botanika w szkole ogólnokształcącej* i rozdz. 6. *Higiena w IV klasie liceum*).

E. Trembałowicz zmarła 29 V 1974 r.

Publikacje:

Frejolak S., 1970, *Z kroniki Sekcji Biologii Okręgowego Metodycznego m.st. Warszawy*, „Biologia w Szkole”, nr 2.

Michajłow W. (red.), 1969, *Metodyka nauczania biologii*, WSiP, Warszawa.

www.nekrologi.baza.pl/nazw/str_html.

www.lo.tarnobrzeg/teksty/pokaz_tekst./nazw./str_t8.html.

Tuszyńska Ligia dr hab.

Ligia Elżbieta Tuszyńska, ur. 1 V 1950 r. w Tomaszowie Lubelskim, córka Mariana i Marii.

Ukończyła Liceum Medyczne Pielęgniarstwa w Biłgoraju w 1969 r., a następnie Studium Nauczycielskie Średnich Szkół Medycznych w Warszawie w 1972 r. Studia rozpoczęła w 1979 r. w Akademii Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach na Wydziale Biologii. W 1984 r. Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie nadał jej stopień doktora nauk przyrodniczych.

Obroniła pracę habilitacyjną pt. *Diagnoza stanu edukacji środowiskowej społeczności lokalnych w wybranych regionach Polski* i uzyskała. stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie nauk humanistycznych nadany Uchwałą Rady Wydziału Pedagogicznego UW 28 kwietnia 2009 r.

Na UW pracuje od 1 kwietnia 1984 r. W latach 2000–2005 była pełnomocnikiem dziekana Wydziału Biologii ds. bloku pedagogicznego. Od 2005 roku do chwili obecnej jest kierownikiem Pracowni Dydaktyki Biologii. W 2008 r. była kierownikiem Podyplomowych Studiów dla Nauczycieli II Przedmiotu Biologia, od 2009 r. i obecnie jest kierownik Podyplomowych Studiów Ochrony Środowiska, od 2007 r. jest członkiem Zespołu Rektora UW ds. Kształcenia Nauczycieli. Od 2010 r. pracuje w Instytucie Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie (prof. nadzwyczajny).

Od 2004 r. posiada uprawnienia egzaminatora maturalnego przyznane przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, tytuł nauczyciela dyplomowanego od 2005 r.

Prowadzone przedmioty zajęć dydaktycznych: dydaktyka biologii i ochrony środowiska, projektowanie i ewaluacja zajęć przyrodniczych, edukacja zdrowotna, edukacja ekologiczna, podstawy nauk przyrodniczych, botanika, metodyka nauczania przyrody.

W latach 1996–2009 prowadziła wykłady na Wydziale Nauk Pedagogicznych w WSP-TWP w Warszawie z następujących przedmiotów: biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, higiena, edukacja ekologiczna, edukacja zdrowotna.

Brała udział (autor 3 pakietów edukacyjnych dla jednostek modułowych) w projekcie MENiS i EFS pt. Przygotowanie innowacyjnych programów kształcenia zawodowego dla zawodu: Technik ochrony środowiska 311[24], koordynowanego przez IBE Ministerstwo Edukacji Narodowej i ITE – Państwowy Instytut Badawczy. Była kierownikiem wielu projektów Funduszu Innowacji Dydaktycznych UW dotyczących opracowania i wprowadzania programów wielostronnego kształcenia nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, kierownikiem projektu naukowego KBN (2005–2008)

pt. „Rola gminnych programów ochrony środowiska w kształtowaniu poglądów i postaw społeczności lokalnych w wybranych regionach Polski”. W latach 2006–2009 kierownikiem projektów finansowanych przez NFOŚiGW programu 13.4 – Wspieranie realizacji programów edukacyjnych poprzez produkcję pomocy dydaktycznych.

Do osiągnięć organizacyjnych Ligii Tuszyńskiej należy autorstwo i realizacja Programu Regionalnej Edukacji Ekologicznej w gminie Warszawa–Ursynów (2000–2002). Program promował edukację ekologiczną społeczności lokalnej, obejmował dokształcanie nauczycieli, uczniów i studentów w dziedzinie ekologii i ochrony środowiska.

Jest autorem i współautorem trzech terenowych ścieżek przyrodniczych w dzielnicy Ursynów – dzięki niej wydano 2 przewodniki po terenowych ścieżkach przyrodniczych i dwa numery „Warsztatów ekologicznych” dla ursynowskich nauczycieli.

Organizacja konferencji: dla warszawskich nauczycieli pt. „Edukacja Ekologiczna społeczności lokalnych w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej”(2004); dla nauczycieli i działaczy spółdzielni mieszkaniowych z terenu Warszawy pt. „Edukacja ekologiczna społeczności lokalnych w programach spółdzielni mieszkaniowych i placówek oświatowych (2005); konferencja dla nauczycieli i uczniów liceów woj. mazowieckiego pt. „Karol Darwin – fascynacja przyrodą” (2009); ogólnopolskiej konferencji dydaktyków szkół wyższych pt. „Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy” (2009).

Jest członkiem Rady Naukowo-Programowej Journal of Ecology and Health (dwumiesięcznik, Wyd. Górnośląska WSP, Mysłowice) oraz Rady Programowej Rocznika Świętokrzyskiego Seria B (PAN oddz. w Krakowie, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet J. Kochanowskiego w Kielcach).

Publikacje:

Tuszyńska L., 2003, *Metodyka nauczania biologii i ochrony środowiska dla studentów i nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Tuszyńska L., 2005, *Matura od roku 2005. Biologia, Ćwiczeniowe arkusze egzaminacyjne*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam.

Tuszyńska L. (red.), 2005, *Edukacja środowiskowa społeczności lokalnych w Polsce i w innych krajach Unii Europejskiej. Materiały z warszawskiej konferencji nauczycieli* (monografia), Wyd. UW, Warszawa.

Tuszyńska L., 2006, *Edukacja ekologiczna dla nauczycieli i studentów*, Wyd. WSP-TWP, Warszawa.

Tuszyńska L., 2006, *Edukacja środowiskowa społeczności lokalnych w programach spółdzielni mieszkaniowych i placówek oświatowych*, Wyd. UW, Warszawa

Tuszyńska L. (red.), 2010, *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Wyd. Wydział Biologii UW, Warszawa.

Tuszyńska L., 2011, *The role of Education for Sustainable Development during the postgraduate studies in the field of Environment Protection*, Rocznik Świętokrzyski, Seria B, PAN, Kielce.

Tuszyńska L., 2011, *Metodyka kształcenia przyrodniczego młodzieży w wieku ponadgimnazjalnym*, w: W. Lenart (red.), *Współczesne wyzwania ochrony przyrody a zrównoważony rozwój*, Wyd. Wiedza, Warszawa, s. 95-102.

Tuszyńska L., 2011, *Nauczyciel dialogu w dobie edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: D. Jankowska (red.), *Pedagogika dialogu – Nauczyciele dialogu*, Wyd. APS, Warszawa, s. 283-290.

Tyczyńska Barbara dr

Barbara Tyczyńska, ur. 17 II 1945 r., córka Stefana i Ireny Le-nartów.

Uczęszczała do LO w Opocznie, studia podjęła na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego, uzyskując tytuł magistra w 1968 r. Pracę magisterską pt. *Badanie stopnia wrażliwości szczepów rodzaju Escherichia coli, Proteus, Shigella i Salmonella na streptomycynę, chloramfenikol, orisul i madroxin* obroniła w Katedrze Mikrobiologii.

Pracę zawodową rozpoczęła w Wojewódzkiej Stacji SANEPiD w Poznaniu. Kontynuowała ją w Busku-Zdroju w pracowni bakteriologicznej szpitala powiatowego. Awansowała na stanowisko kierownika pracowni bakteriologicznej w Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Busku-Zdroju, gdzie pracowała 5 lat.

W 1975 r. rozpoczęła pracę w Zakładzie Mikrobiologii Instytutu Biologii WSP w Kielcach jako starszy asystent, a po uzyskaniu stopnia doktora jako adiunkt. Część doświadczeń do dysertacji doktorskiej przygotowała w Instytucie Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu. Tam też w 1985 r. obroniła pracę doktorską pt. *Wpływ penicyliny G, guinaldofuru i kwasu nalidyksynowego na wzrost wybranych drobno-ustrojów znajdujących w mleku.*

W 1992 r. została kierownikiem Pracowni Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska Instytutu Biologii WSP w Kielcach – funkcję tę pełniła. do przejścia na emeryturę w 1998 r.

Brała czynny udział w konferencjach naukowych o tematyce mikrobiologicznej, a następnie z zakresu dydaktyki biologii i ochrony środowiska. Była współorganizatorką ogólnopolskiej konferencji naukowej, która w 1992 r. odbyła się w Borkowie k. Kielc.

B. Tyczyńska jest autorką bądź współautorką kilkudziesięciu publikacji drukowanych w „Postępek Mikrobiologicznych”, „Biologii w Szkole”, a także w opracowaniach zwartych jako materiały pokonferencyjne.

Najważniejsze publikacje:

Szember A., Królikowska K., Kusy J., Niedzielska J., Tyczyńska B., Wielgosz E., 1981, *Występowanie w glebach Kielecczyzny bakterii niesymbiotycznie wiążących azot atmosferyczny*, w: Maliszewska W. (red.) *Mikrobiologiczne przemiany związków azotowych w glebie w różnych warunkach ekologicznych*, IUNG, Puławy, s. 113-121.

Bassalik-Chabielska L., Królikowska K., Małuszyńska GM., Niedzielska A., Tyczyńska B., 1983. Growth inhibition of staphylococci and streptococci in raw milk. *Acta Microbiologica Polonica*. Vol. 32, no. 3, pp. 305-310

Bassalik-Chabielska L., Królikowska K., Niedzielska A., Tyczyńska B., 1983, *Growth of staphylococci and streptococci in raw milk*, *Acta Microbiologica Polonica*, Vol. 32, no. 3, s. 297-303.

Bassalik-Chabielska L., Tyczyńska B., 1987, *The influence of nalidixic acid on Escherichia coli growth in milk*, *Acta Microbiologica Polonica*, Vol. 36, no. 3, s. 221-228.

Bassalik-Chabielska L., Tyczyńska B., 1987, *The influence of penicillin and quinaldofur on the growth of Staphylococcus epidermidis and Streptococcus faecalis in milk*, *Acta Microbiologica Polonica*, Vol. 36, no. 4, s. 309-316.

Tyczyńska B., 1991, *Środowisko życia, budowa i różnorodność form bakterii. Konspekt lekcji dla klasy V*, „Biologia w Szkole”, nr 4, s. 245.

- Tyczyńska B., 1992, *Wpływ działalności kół młodych ekologów na kształtowanie zainteresowań biologicznych uczniów szkół podstawowych*, w: *Edukacja ekologiczna i zdrowotna dzieci i młodzieży*, Stowarzyszenie „Zdrowy człowiek”, s. 50.
- Tyczyńska B., 1991, *Wpływ kwasu nalidyksynowego na wzrost Escherichia coli*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Tyczyńska B., 1991, *Losy uczniów uzdolnionych biologicznie*, „Biologia w Szkole”, nr 4.
- Tyczyńska B., 1991, *Znaczenie bakterii w przyrodzie i gospodarce człowieka. Konspekt lekcji dla klasy V*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Tyralska-Wojtycza Elżbieta mgr inż.

Elżbieta Tyralska-Wojtycza, ur. 16 VI 1954 r. w Krakowie, jako córka Józefa i Genowefy (z d. Jańczy). W 1973 r. ukończyła I LO im. B. Nowodworskiego, a w 1978 r. – zootechnikę ze specjalnością genetyka na Akademii Rolniczej w Krakowie.

E. Tyralska-Wojtycza po studiach rozpoczęła pracę w Zakładzie Biofizyki UJ w Krakowie w ramach Programu Rządowego – PR6 – Zwalczanie chorób nowotworowych (1978–1980), a następnie w Centralnym Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Drobiarstwa (1980–1983). Była nauczycielem biologii w Szkole Podstawowej nr 7 (1983–1999), a także w XXI LO w Krakowie (1991–1994). W roku szkolnym 1992/93 pracowała jako nauczyciel-instruktor w Centrum Młodzieży im. dr. H. Jordana w Krakowie. W latach 1984–1999 kontynuowała pracę dydaktyczną w instytucjach doskonalenia nauczycieli: IKN w Warszawie – ODN w Krakowie, CODN w Warszawie – CDN w Krakowie, WOM w Krakowie jako asystent i starszy asystent, a po zmianach organizacyjnych doradca metodyczny ds. biologii, a następnie edukacji ekologicznej/środowiskowej dla nauczycieli przedszkoli i wszystkich typów szkół na terenie byłego województwa krakowskiego, a potem małopolskiego. Prezentując swoje osiągnięcia, zwłaszcza innowacyjność w zakresie dydaktyki edukacji ekologicznej/środowiskowej, w latach 1988–1990 uzyskała kolejno I, II i III stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii. W tym czasie współpracowała z LOP i PKE w Krakowie i w Gdańsku oraz innymi organizacjami pozarządowymi w kraju, w Holandii i Niemczech. W latach 1996–1999 uczestniczyła w pracach Wojewódzkiej Komisji Egzaminów Szkolnych przy KO w Krakowie nad realizacją programu Nowa Matura z biologii w Makroregionie Polski Południowej. W 1999 r. współprowadziła szkolenia nauczycieli jako trener programu Nowa Szkoła, a także rozpoczęła pracę jako egzaminator ds. egzaminu maturalnego z biologii, a następnie kierownik Pracowni Egzaminów Gimnazjalnych (PEG), którą pełni do dziś. Była współtwórcą programów szkoleniowych dla kandydatów na egzaminatorów części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego (2000). Od 2003 r. współprowadzi szkolenia kandydatów na egzaminatorów oraz egzaminatorów OKE w Krakowie – bezpośrednio oraz z wykorzystaniem elektronicznej platformy Moodle.

Formy doszkalania i doskonalenia zawodowego: Studium Pedagogiczne (IKN – ODN, Kraków, 1983); Studium Podyplomowe Ochrona przyrody (AR, Kraków, 1987); Studium Przedmiotowo-Methodyczne Biologia (CDN, Kraków, 1990); Kurs Edukatorski

Nowa Szkoła (CODN, 1999); Studia Podyplomowe Przyroda (Uniwersytet Śląski, Sosnowiec, 1999); kurs konstruktorów zadań egzaminacyjnych (CKE, Warszawa, 2000); Studia Podyplomowe Organizacja i zarządzanie oświatą samorządową (Centrum Pedagogiki i Psychologii Politechniki Krakowskiej, 2001); Studia Podyplomowe Przygotowanie kadry do prowadzenia e-learningu (UJ, Kraków, 2009), szkolenie dla egzaminatorów w zakresie e-oceny z wykorzystaniem oprogramowania scoris@ Assessor (CKE, 2011). Uzyskała uprawnienia egzaminatora części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego (2000). W latach 2001–2008 była ekspertem MEN w komisjach egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień zawodowy. W 2002 r. uzyskała stopień nauczyciela dyplomowanego, a także uznanie przez MENiS przygotowania do pracy edukatora.

E. Tyralska-Wojtycza uczestniczyła w wielu krajowych i zagranicznych kursach, stażach, seminariach i wizytach studyjnych głównie z zakresu edukacji środowiskowej/ekologicznej, wygłaszając referaty bądź prezentując autorskie koncepcje dydaktyczne i współtworząc materiały i programy: Århus (Dania, 1988), Svendborg (Dania, 1989), Helsinki (Finlandia, 1989), Örebro (Szwecja, 1991), Zwolle (Holandia, 1992) Wiedeń (Austria, 1995), Niemcy – 5-krotnie (1993–2000), Malmö (Szwecja, 2000). Uczestniczyła w szkoleniach prowadzonych przez trenerów/dydaktyków szwedzkich i brytyjskich w Polsce. Odbyła kurs Przewodników Ekozespołów Global Action Plan for the Earth (GAP) – Polska (1995), a następnie, wraz ze Zdzisławem Nitakiem (założycielem Fundacji GAP-Polska, stowarzyszonej w GAP International) prowadziła szkolenia przewodników ekozespołów w kraju, osobiście prowadziła ekozespoły nauczycielskie (1995–1999) i uczniowskie (1995–1997). W latach 2004–2006 była moderatorem (wraz z I. Feige, Niemcy) polsko-niemieckich warsztatów edukacji ekologicznej – doświadczenia i perspektywy, zorganizowanych przez Ministerstwo Środowiska Polski oraz Sächsische Landesstiftung Natur und Umwelt, Dresden (Chalin). W roku szkol. 2010/2011 współpracowała z Instytutem Badań Edukacyjnych w Warszawie – jako ekspert uczestniczyła w badaniach nad zrównywaniem wyników uczniów części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Prowadziła lekcje otwarte dla nauczycieli innych szkół, była kierownikiem 42 form doskonalenia i doksztalcania zawodowego dla nauczycieli. Prowadziła zajęcia z zakresu dydaktyki edukacji ekologicznej/środowiskowej dla słuchaczy studium podyplomowego Ekologia, etyka, technika, zorganizowanego przez Zieloną Akademię PKE Oddział w Gdańsku oraz Uniwersytet Gdański (2001), a także Politechnikę Gdańską (2003). W ramach współpracy z Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym UW prowadziła zajęcia z dydaktyki edukacji ekologicznej/środowiskowej dla słuchaczy studium podyplomowego Metody i treści w edukacji ekologicznej (1998, 2000, 2001, 2003, 2004). Była recenzentem ok. 90 prac dyplomowych studentów studiów podyplomowych, nauczycielskich innowacji pedagogicznych i programów autorskich. Od 1987 r. systematycznie recenzuje artykuły do Dodatku ekologicznego dla szkół w miesięczniku „Aura – Ochrona Środowiska”, początkowo w ramach współpracy, a od 2000 r. jako członek kolegium redakcyjnego.

E. Tyralska-Wojtycza jest autorką i współautorką 206 artykułów, 69 prac zwartych w dziedzinie dydaktyki biologii, edukacji przyrodniczej i ekologicznej, a także analizy

wyników części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego (dane z 2012). Jest autorką lub współautorką publikacji książkowych, pakietów edukacyjnych, zestawu gier i ćwiczeń przyrodniczo-ekologicznych, opracowań kilkunastu Biuletynów Informacyjnych OKE w Krakowie, dotyczących głównie analizy jakościowej wyników części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego, a także etyki egzaminacyjnej. Była recenzentem, opiekunem merytorycznym, dydaktyczny bądź konsultantem 12 prac zwartych, w tym: polskiego wydania *Ochrony środowiska. Księgi eko-testów do pracy w szkole i w domu* Manfreda Häfnera (konsultacja dydaktyczna wraz z J.H. Graffem), (PKE w Krakowie, 1993); konsultantem merytorycznym i dydaktycznym 3 podręczników *Zieloną ścieżką. Edukacja ekologiczna* (WSiP, 1996); opiekunem merytorycznym polskich wydań opracowania *Woda. Pakiet edukacyjny*, przygotowanego w ramach polsko-amerykańskiego projektu Blue Thumb – Błękitny Kciuk (ROEE, 2000 i 2003); korektorem merytorycznym i konsultantem dydaktycznym pracy Krystyny Mních i Henryka Lacha *Zbiór zadań maturalnych z biologii* (Wyd. Idea, 2004). Była członkiem jury ok. 32 konkursów biologicznych i ekologicznych/środowiskowych, głównie wojewódzkich, rejonowych, oraz 8 ogólnopolskich. W przeważającej części była autorem lub współautorem ich koncepcji i regulaminu.

Od 1990 r. przeprowadziła ok. 130 cykli warsztatów w zakresie edukacji ekologicznej/środowiskowej w różnych rejonach Polski, dla nauczycieli nauczania początkowego, wychowania przedszkolnego, przedmiotów przyrodniczych szkół podstawowych i średnich – na zaproszenia innych ośrodków doskonalenia nauczycieli, organizacji pozarządowych (m.in. WWF – Polska), wydawnictw (Nowa Era) zainteresowanych prowadzonymi przez nią formami i metodami pracy oraz autorskimi rozwiązaniami metodycznymi.

Opracowała programy autorskie dotyczące Zielonej Szkoły pt. *Środowisko, w którym przebywamy* oraz *Bliżej przyrody*, innowacje pedagogiczne w zakresie ekologicznych zestawów dydaktycznych i edukacji środowiskowej w kl. VIII szkoły podstawowej, program edukacyjny *Czysty Kraków*, uwzględniający wprowadzenie zagadnień związanych z odpadami do wszystkich przedmiotów w szkołach podstawowych i średnich, program edukacyjny *Śmieci mniej – Ziemi lżej*. W latach 1991–1996 była koordynatorem projektu *Edukacja* w ramach projektu współpracy Małopolska – Overijssel/Holandia, Międzyregionalna Współpraca Ekologiczna, a kontynuowanej w ramach współpracy FWIE i Natuur en Milieu Overijssel w Holandii.

E. Tyralska-Wojtyca jest współautorką programu *Przyroda* dla klas IV–VI w zreformowanej szkole podstawowej, zatwierdzonego w 1999 r. (współautorstwo z B. Piróg), autorką programu *Edukacja ekologiczna* w zreformowanej szkole podstawowej, za który w 1999 r. otrzymała II nagrodę w ogólnopolskim konkursie zorganizowanym przez MŚ, NFOŚiGW oraz redakcję miesięcznika „Aura”. Była współzałożycielem oraz w latach 1999–2005 prezesem ROEE w Krakowie (funkcję tę pełniła społecznie). W latach 1999–2005 była koordynatorem ds. edukacji ekologicznej na teren Polski w ramach Międzynarodowego Stowarzyszenia IGU (*Internationale Gesellschaft für Umwelterziehung und Umweltaufklärung*), a także członkiem Zarządu IGU. Była współpracownikiem (od 1998) i członkiem kolegium redakcyjnego (od 2000) Magazynu Międzynarodowego Stowarzyszenia Edukacji Ekologicznej (IGU) – „Euro-

eko”, w latach 2001–2005 – członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Biologia w Szkole”. W latach 2000–2009 była ekspertem *Ogólnopolskiego Programu Zielony Certyfikat – przedszkole i szkoła przyjazne środowisku*, opracowanego przez Ośrodek i Fundację Ośrodka Edukacji Ekologicznej EKO-OKO i realizowanego pod patronatem MŚ i MENiS (a następnie MEN), we współpracy z CODN w Warszawie. W latach 2000–2002 sprawowała opiekę merytoryczną i prowadziła zajęcia w projekcie organizowanym przez Ośrodek Doskonalenia Instruktorów Edukacji Ekologicznej przy Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym UW we współpracy z Fields Studies Council – *Edukacja ekologiczna w nowym milenium. Internet w edukacji dla zrównoważonego rozwoju w Polsce* oraz *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Interaktywna strona internetowa*. W latach 1992–2002 współpracowała z Radą Dzielnicy VIII m. Krakowa w związku z organizowanym przez Radę konkursem ekologiczno krajowym dla szkół podstawowych. Od 2000 r. współpracuje z IMGW w Krakowie. W latach 2000–2003 oraz od 2007 r. prowadzi szkolenia Przewodniczących Szkolnych Zespołów Egzaminacyjnych (z tytułu prawa są to dyrektorzy gimnazjów) w zakresie przygotowania, przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego oraz analizy wyników części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego na terenie działalności OKE w Krakowie (woj. lubelskie, małopolskie i podkarpackie). Zaprezentowała ponad 100 referatów i prelekcji, uczestnicząc w ponad 130 sympozjach, konferencjach, seminariach, sesjach głównie ogólnopolskich, a także międzynarodowych.

Za swoją pracę zawodową i społeczną otrzymała m.in. nagrodę Prezydenta m. Krakowa (1999); gratulacje Sekretarza Stanu MEN – w związku z nagrodą w konkursie na najlepsze programy autorskie edukacji ekologicznej (2000); złoty medal nadany przez MEN i Fundację Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi w Krośnie *Nauczającym jak chronić i pielęgnować Ziemię* (2001); nagrodę Ministra Środowiska za szczególne osiągnięcia naukowo-badawcze w zakresie ochrony, kształtowania i użytkowania środowiska oraz jego zasobów za pracę pt. *Jak sobie radzić z powodzią. Materiały dydaktyczne dla nauczycieli*, która powstała w ramach projektu OSIRIS, dotyczącego zastosowania nowoczesnych technik i technologii w ochronie przeciwpowodziowej (redakcja wraz z R. Koniecznym i M. Siudak), (2004); odznakę Prezydenta m. Krakowa Honoris Gratia (2006); Medal KEN za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania (2009); Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej (2012); nagrody dyrektora OKE w Krakowie.

Przykładowe publikacje:

Tyralska-Wojtyca E., Graff J., 1989, *Zajęcia w ogrodzie zoologicznym. Z doświadczeń duńskich*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Mnich K., Tyralska-Wojtyca E., 1989, *Wykrywanie kwasów nukleinowych. Konspekt lekcji dla klasy IV LO o profilu biologiczno-chemicznym*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Tyralska-Wojtyca E., 1992, *Jak człowiek wpływa na życie przyrody. Konspekt lekcji dla klasy IV*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Stojak-Ślęczek E., Tyralska-Wojtyca E., 1995, *Ekospotkanie*. FWIE, ROEE, Kraków.

Tyralska-Wojtyca E., 1995, *Transport. Zestaw dydaktyczny*. Zielone Brygady, Kraków.

Romeyko-Hurko K., Tyralska-Wojtyca E., 1998, *Błękitny Monitoring*. Pakiet edukacyjny dla opiekunów szkolnego monitoringu wód powierzchniowych, ROEE, Kraków.

Tyralska-Wojtyca E., 1999, *Energia w Twoim domu. Pakiet edukacyjny*. ROEE, Kraków.

Tyralska-Wojtyca E., 1999. *Szkoła i jego recykling*. ROEE, Kraków.

- Tyralska-Wojtycza E., 2000, *Bryza – pakiet edukacyjny. Jak chronić środowisko? (część V – Program edukacyjny oraz część VI – Gry, zabawy, ćwiczenia)*. KZGRiCh, Zakład Utylizacyjny Sp. z o.o. w Gdańsku, Gdańsk, Gdynia.
- Tyralska-Wojtycza E., 2001, *Zielona Szkoła. Poznaj swoje środowisko. Program i propozycje ćwiczeń*. ROEE, Kraków.
- Tyralska-Wojtycza E., 2003, *Śmieci mniej – Ziemi lżej. Pakiet edukacyjny*. ROEE, Kraków.
- Mazur-Gawęda R., Tyralska-Wojtycza E., 2005, *Kropla wody dla mnie i dla Ciebie – poradnik gospodarowania zasobami wodnymi w szkole i w domu*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków.
- Tyralska-Wojtycza E., 2006, *Uczciwość poddana próbie*. (W:) Egzamin. Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, nr 7/2006, s. 37-70.
- Kołodziej K., Mazur U., Tyralska-Wojtycza E., 2010, *Analiza wybranych umiejętności uczniów w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego w latach 2002 – 2009*. Biuletyn Informacyjny OKE Kraków, Kraków.

Urbanik Henryk dr

Henryk Urbanik, ur. 23 V 1934 r. Studiował biologię w WSP w Krakowie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym. Po ich ukończeniu i uzyskaniu stopnia magistra pracował jako nauczyciel biologii w szkołach średnich ogólnokształcących, w tym przez wiele lat (1961–1983) w LO im. M. Konopnickiej w Świebodzicach. W trakcie pracy zawodowej mgr H. Urbanik uczestniczył w studiach doktoranckich zorganizowanych w Instytucie Biologii na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP (ob. UP) w Krakowie. Promotorem jego rozprawy doktorskiej pt. *Rozwój popularyzacji i form nauczania ochrony przyrody w Polsce i na forum międzynarodowym w ciągu XX wieku* była prof. dr hab. Jadwiga Gawłowska, pracująca wówczas w Zakładzie (ob. Instytucie) Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Pod jej kierunkiem ten przewód doktorski został w 1987 r. pomyślnie zakończony i H. Urbanik uzyskał stopień naukowy doktora nauk biologicznych. Jego działalność społeczna skierowana była głównie na popularyzację idei ochrony przyrody i ochrony środowiska – organizował szkolne koła LOP. W Świebodzicach bardzo aktywnie pracujące pod jego opieką koło biologiczne w LO im. M. Konopnickiej wydawało własną gazetkę-biuletyn „Magazyn Biologiczny”. H. Urbanik działał we władzach wojewódzkich i powiatowych LOP. W Świebodzicach zorganizował i prowadził Towarzystwo Kulturalno-Przyrodnicze, którego celem była ochrona przyrody i zabytków w regionie. Przeciwdziałał niszczeniu zabytkowych budowli. Redagował poświęcone tej idei kalendarze, ex librisy, a nawet „ekologiczne modlitwy” w polskiej i obcojęzycznej wersji (np. *Gebed voor het vergeven van onze zonde*).

H. Urbanik zmarł 15 XII 2000 r. w Wołowie. Pochowany został w Krakowie.

Publikacje:

- Urbanik H., 1976, *Oznaczanie roślin*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Urbanik H., 2000, *Uroczystość z okazji setnej rocznicy urodzin prof. dr. Stefana Maćko*, „Zielone Brygady”, nr 3.

Opracowanie: W. Stawiński

Walentyńska Irena dr

Irena Danuta Walentyńska, ur. 9 X 1947 r. w Chełmku, jako córka Sylwestra i Anieli (z d. Brewus). Po ukończeniu szkoły podstawowej w Chełmku uczęszczała do liceum ogólnokształcącego w Oświęcimiu. W 1965 r. podjęła naukę w Studium Nauczycielskim w Krakowie na kierunku biologia z chemią. Po jej ukończeniu w 1967 r. rozpoczęła pracę zawodową jako nauczyciel biologii i chemii w Szkole Podstawowej nr 2 w Chełmku. Równocześnie studiowała zaocznie biologię w WSP w Krakowie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym. Dyplom magistra biologii uzyskała w 1974 r. po obronie pracy magisterskiej pt. *Rozmieszczenia wybranych gatunków z rodziny Orchidaceas na terenie Pienińskiego Parku Narodowego, określenie liczebności populacji w zależności od siedliska.*

W 1971 r. złożyła egzamin kwalifikacyjny i otrzymała mianowanie na stanowisko nauczyciela dyplomowanego. Wiedzę uzupełniała w Studium Podyplomowym Biologii w WSP Kraków (1979) i na Studiach Podyplomowych Współczesnej Dydaktyki z Elementami Pomiaru Dydaktycznego w WSP w Bydgoszczy (1990). Uzyskane II i III stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii (1984, 1989) świadczyły o jej dużych osiągnięciach w pracy w szkole. Wysokie lokaty jej uczniów w konkursach przedmiotowych, tzw. olimpiadach, z biologii i chemii, a także inne nagrody w konkursach ekologicznych czy profilaktyki zdrowotnej przyczyniały się do wzrostu uznania jej pracy i dalszego awansu zawodowego. Edukacja przyrodnicza była też okazją do szerzenia świadomości ekologicznej wśród dzieci i młodzieży oraz kształcenia wśród nich i lokalnej społeczności postaw proekologicznych zachowań. Sprzyjały temu różne formy współpracy z nauczycielami przedszkoli i szkół lokalnych, a także z Miejskim Ośrodkiem Sportu i Rekreacji w Chełmku oraz Oddziałem Beskidzkiego Okręgu LOP w Bielsku-Białej i Hufcem ZHP w Chełmku, gdzie pełniła funkcję instruktora.

W latach 1981–1984 odbyła studia na Zaocznym Studium Doktoranckim z Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie, którego organizatorem i kierownikiem był prof. dr W. Stawiński. Tak zaczęła się jej współpraca z Profesorem jako dydaktykiem biologii. Pod jego naukowym kierunkiem przeprowadziła badania, a następnie obroniła rozprawę doktorską w zakresie dydaktyki biologii *Badania nad tematyką i organizacją ćwiczeń z zakresu ochrony przyrody i ochrony środowiska w szkole podstawowej.* Stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych uzyskała w 1992 r. na mocy Uchwały Rady Wydziału Geograficzno-Biologicznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Reforma edukacji była przyczyną do zdobywania przez nauczycieli różnych umiejętności, m.in. uprawnień egzaminatora egzaminów końcowych na różnych poziomach

edukacji szkolnej. Jako nauczyciel biologii w gimnazjum otrzymała certyfikat egzaminatora(2001). W latach 1984–1986 prowadziła wykłady i ćwiczenia ze studentami WSP w Krakowie w zakresie dydaktyki biologii. Prowadziła również lekcje z ochrony i kształtowania środowiska w Zespole Szkół Zawodowych w Chełmku (1987/1988).

Specyficzną formę kształcenia przyrodniczego, środowiskowego, proekologicznego i prozdrowotnego było organizowanie przez I. Walentyńską warsztatów ekologicznych dla uczniów, sejmików ekologicznych („Biologia w Szkole” 1993, nr 5, s. 279), wystaw prac uczniów z okazji: „Dnia Ziemi”, „Dni Przyrody” czy „Sprzątania Świata” itp. dla społeczności środowiskowej. Dla przedszkolaków prowadziła lekcje otwarte z przyrody i ekologii w pracowni biologicznej swojej szkoły, które cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród najmłodszych. Wspierała rozwój idei kształcenia proekologicznego młodego pokolenia i nauczycieli, pracując społecznie w Beskidzkim Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Bielsku-Białej, była członkiem Prezydium Zarządu Oddziału Beskidzkiego LOP w Bielsku-Białej (1996–2006). W tym czasie pełniła również funkcję prezesa Zarządu Oddziału LOP w Oświęcimiu.

W okresie studiów doktoranckich(1986–1989) i później uczestniczyła w badaniach naukowych realizowanych w Zakładzie Dydaktyki Biologii przy Instytucie Biologii WSP w Krakowie pod kierunkiem prof. W. Stawińskiego: prowadziła empiryczne badania w kl. VIII szkoły podstawowej dotyczące działu programu „Ekologia i Ochrona Środowiska” (1991–1992); uczestniczyła w pracach zespołu badawczego w I i II etapie resortowego programu badań MOiW na temat „Kształtowanie Umiejętności Biologicznych Uczniów Szkoły Ogólnokształcącej” oraz dotyczących edukacji środowiskowej (1992–1993) organizowanych przez prof. W. Stawińskiego we współpracy z Ośrodkiem Edukacji Środowiskowej w Wiedniu.

I. Walentyńska brała aktywny udział w wielu seminariach i konferencjach poświęconych problemom rozwoju dydaktyki biologii i kształcenia ekologicznego, m.in. w zebraniu organizacyjnym Polskiego Komitetu Wychowania Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów, na którym opracowano plan działania; w naradach poświęconych edukacji środowiskowej oraz w Ogólnopolskich Seminariach Dydaktyki Biologii, w czasie których przedstawiała doniesienia związane z problematyką obrad, opublikowane w materiałach seminaryjnych (Katowice 1982, Kraków 1985, Białystok 1988, Szczecin 1991, Słupsk 1993). Swoje przemyślenia z zakresu edukacji ekologicznej przedstawiła również w formie posteru „Wychowanie dla środowiska” na II i III Ogólnopolskiej Konferencji „Ochrona Środowiska w Nauczaniu i Wychowaniu”, organizowanej przez Politechnikę Lubelską w Lublinie (1993, 1994).

Uczestniczyła w VIII Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Otwartej Konferencji Nauczycielskiej Miokon’98 nt. „Nauki przyrodnicze i techniczne w służbie środowiska”, gdzie zaprezentowała swoją książkę *Praktyczne przygotowanie do ochrony środowiska*, w konferencji Ekologicznej „Współczesne wymogi edukacji ekologicznej” w Cierlicku w Republice Czeskiej w ramach współpracy przygranicznej (1994) oraz w Międzynarodowym Seminarium Naukowym „Nauka – Społeczeństwo – Dydaktyka” (Kraków 2011; Uniwersytet Pedagogiczny, Instytut Biologii; Zakład Edukacji, Komunikacji i Mediacji Przyrodniczej).

I. Walentyńska była członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Uczestniczyła w pracach komisji konkursów i olimpiad przedmiotowych z chemii i biologii, w których jej uczniowie osiągnęli wysokie lokaty. Sama organizowała warsztaty ekologiczne dla dzieci i młodzieży lub uczestniczyła w innych na zaproszenie organizatorów, np. Fundacji Ekologicznej „Czyste Jutro” (2000) w Bielsku-Białej i SK LOP w Jaworzu. W r. szkol. 1999/2000 rozpoczęła nauczanie przyrody w klasie IV szkoły podstawowej zgodnie z założeniami autorskiego programu, który uzyskał pozytywne recenzje.

Na życiowy dorobek I. Walentyńskiej składają się również publikacje, których myślą przewodnią jest przebieg edukacji środowiskowej i ekologicznej i jej rozwój, a także wykorzystanie różnych niekonwencjonalnych form kształcenia w procesie nauczania i uczenia się, świadczą o tym także jej artykuły w czasopiśmie „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” (2006, 2011).

Za osiągnięcia w zakresie edukacji ekologicznej dzieci młodzieży, szkolenie nauczycieli w tej dziedzinie na Podbeskidziu oraz opracowanie książki *Praktyczne przygotowanie do ochrony środowiska* (1995) i wyróżniającą opiekę nad SK LOP w SP nr 2 w Chełmku została wpisana do „Księgi Zasłużonych LOP” w woj. bielskim (2000: Eko-Bes, Wyd. Beskidzki Okręg LOP w Bielsku-Białej; Biuletyn szkolnych kół LOP i klubów ekologicznych nr 1/1999). Była delegatem Zjazdu Zarządu Głównego LOP w Warszawie. Otrzymała Srebrną i Złotą Odznakę Honorową LOP (1983, 1986) i Złotą Odznakę Honorową „Zasłużony dla ochrony przyrody” (1990) oraz odznakę „Za zasługi dla województwa bielskiego” (1978).

Uhonorowana została wieloma odznaczeniami państwowymi i resortowymi, w tym: Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1995), Złotym Krzyżem Zasługi (1984) i Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1987), Nagrodą Ministra Oświaty i Wychowania (1978, 1988, 2002), Kuratora Szkolnego (1974, 1994), Inspektora Szkolnego oraz Dyrektora Szkoły. I. Walentyńska zna problemy środowiska, w którym żyje i pracuje. Pełniła funkcje radnej Rady Narodowej Miasta i Gminy Chełmek (1969–1984) oraz Rady Miejskiej Chełmek (1990–1994). W latach 1990–1998 pracowała społecznie w Zarządzie ZNP w Chełmku.

Publikacje:

Walentyńska I., 1982, *Propozycje doświadczeń laboratoryjnych i obserwacji z zakresu ochrony naturalnego środowiska człowieka*, w: Poradnik Dydaktyczno-Wychowawczy WRPP, Bielsko-Biała.

Walentyńska I., 1984, *Z badań nad rolą instrukcji do ćwiczeń z zakresu zoologii w procesie nauczania biologii w szkole podstawowej*, w: *Nowatorstwo i postęp pedagogiczny w szkołach*. Poradnik Dydaktyczno-Wychowawczy WRPP, ODN, Bielsko-Biała.

Walentyńska I., Hłuszyk H., 1984, *Z badań nad rolą instrukcji do ćwiczeń z ekologii i zoologii w procesie nauczania*, w: *Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizowania zajęć terenowych*. Materiały V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, z. 1, IKN ODN, Katowice.

Walentyńska I., Hłuszyk H., 1987, *Kształtowanie umiejętności uczniów podczas samodzielnego wykonywania ćwiczeń z ekologii i zoologii według instrukcji słowno-rysunkowych*, w: *Kształtowanie i doskonalenie umiejętności biologicznych nauczyciela i ucznia*. Materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, IKN ODN, Kraków.

Walentyńska I., 1989, *Badania nad rozmieszczeniem wybranych gatunków roślin chronionych oraz określenie liczebności ich populacji w pracy szkolnego koła biologicznego*, w: *Nauczanie biologii*,

hodowle i zajęcia pozalekcyjne. Materiały z VII Seminarium Dydaktyków Biologii, Uniwersytet Warszawski – Filia w Białymstoku, Białystok.

Walentyńska I., 1990, *Słowne i słowno-rysunkowe instrukcje do ćwiczeń z zakresu ochrony i kształtowania środowiska*, w: *Realizacja treści z zakresu ochrony i kształtowania środowiska w toku nauczania przedmiotów biologia z higieną i geografia w szkole podstawowej*, CDN oddział w Krakowie, Kraków.

Walentyńska I., 1993, *Problemy recepcji biologicznych treści działu „Ochrona środowiska w szkole podstawowej w kl. IV–VIII*, w: *Problemy recepcji biologicznych treści. Materiały VIII Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.

Walentyńska I., (1993) *Tematyka i organizacja ćwiczeń z ochrony środowiska w szkole podstawowej w: Innowacje dydaktyczne w nauczaniu biologii w kraju i za granicą (Materiały IX Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii)*, Słupsk ,WSP.

Walentyńska I., 1993, *Szkolny sejmik ekologiczny*, „Biologia w Szkole”, s. 95.

Walentyńska I., 1995, *Praktyczne przygotowanie do ochrony środowiska. Zestaw ćwiczeń z zakresu ochrony i kształtowania środowiska dla kl. IV–VIII szkoły podstawowej*, Fundacja Ekologiczna „Czyste Jutro” w Katowicach i ZO LOP w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała.

Stawiński W., Walentyńska I., 2006, *Udział Szkolnych Kół Ligi Ochrony Przyrody w edukacji środowiskowej*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, nr 3.

Walentyńska I., 2011, *Edukacja przyrodnicza Babiogórskiego Parku Narodowego*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, nr 3.

Walicka Teresa Maria dr

Teresa Maria Walicka, ur. 19 XI 1934 r. w Rozwodówce (pow. Biała Podlaska) jako córka Stanisława i Marii (z d. Mazurek). W 1936 r. rodzice kupili dworek w miejscowości Królewski Dwór k. Parczewa i tam zamieszkali. W okresie okupacji niemieckiej i powojennego terroru sowieckiego uczęszczała do szkoły powszechnej w Parczewie. Lata te, przepełnione lękiem i zagrożeniem, odbiły się negatywnie na jej zdrowiu. Po maturze zdanej w 1952 r. w I LO w Parczewie pracowała przez 3 lata jako nauczycielka w trzech szkołach wiejskich w trudnych warunkach bytowych. W 1955 r. zdała egzamin wstępny i została przyjęta na zaoczne 6-letnie magisterskie studia biologiczne na

uniwersytecie w Łodzi. Mimo trudności z dojazdami ukończyła je w 1959 r. i uzyskała dyplom magistra biologii. Po studiach przez 8 lat pracowała w szkołach podstawowych. Następnie 10 lat uczyła biologii w I LO w Parczewie i jeden rok na Akademii Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej. Potem decyzją kuratorium oświaty została doradcą w Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej.

Dzięki obowiązkowości i wytrwałości zawsze osiągała dobre wyniki w pracy. W latach 1955–1973 równoległe z pracą w szkole była zatrudniona na etacie instruktora biologii w Powiatowym Ośrodku Metodycznym w Parczewie. Do nauczycieli zawsze odnosiła się życzliwie i tak samo ich oceniała. Starła się ich aktywizować do pracy pod względem biologiczno-dydaktycznym i ambicjonalnym. Nauczyciele objęci jej instruktażem zdawali egzaminy kwalifikacyjne z bardzo dobrym wynikiem. Stale pogłębiała swą wiedzę z wielu dziedzin niezbędnych w pracy szkolnej.

W 1973 r. za swoją pracę na temat *Cele wychowawcze nauczania biologii*, zgłoszoną na konkurs ogłoszony przez redakcję „Biologia w Szkole”, otrzymała nagrodę,

a praca została wydrukowana. Odtąd prawie corocznie uczestniczyła w kolejnych konkursach, uzyskując nagrody lub wyróżnienia. W 1973 r. została powołana do Komitetu Redakcyjnego „Biologii w Szkole”, pełniła tę funkcję przez trzy kolejne kadencje. W 1975 r. została przyjęta na 4-letnie zaoczne studia doktoranckie z dydaktyki biologii organizowane na Wydziale Geograficzno-Biologicznym WSP w Krakowie. Na podstawie zaliczeń i pomyślnie zdanych egzaminów (z filozofii na stopień bardzo dobry) został otwarty jej przewód doktorski pod kierunkiem prof. dr. W. Stawińskiego.

Za przedmiot swej rozprawy doktorskiej przyjęła metodykę szkolnych wycieczek ekologicznych. Na podstawie analizy obszernej literatury ekologicznej i biologiczno-dydaktycznej opracowała modelowe konspekty 5 zajęć terenowych poświęconych ekosystemowi pola uprawnego, łąki, jeziora, lasu i sadu oraz dostosowane do koncepcji badań instrukcje ćwiczeniowe i narzędzia badawcze (zestawy testów, formularze ankiet i arkusze obserwacji aktywności uczniów). W ciągu dwu lat zebrała materiał dokumentujący przebieg 100 zajęć terenowych (wycieczek przeprowadzonych z kl. IV przez nauczycieli 20 szkół podstawowych). Obrona rozprawy doktorskiej pt. *Aktywizacja uczniów szkoły ogólnokształcącej na wycieczkach ekologicznych*, przeprowadzona pomyślnie w 1990 r., stała się podstawą uzyskania przez T. Walicką tytułu naukowego doktora nauk przyrodniczych. Nie można jednak pominąć wielu utrudnień i przeszkód ze strony różnych środowisk społecznych, jakie musiała pokonać na drodze do osiągnięcia tego celu.

Od 1973 r. T. Walicka uczestniczyła w międzynarodowych konferencjach biologiczno-dydaktycznych organizowanych przez Sekcję Dydaktyki Biologii przy Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika, stając się jego członkiem, a także członkiem poszerzonego Zarządu Sekcji. W 1981 r. podjęła się prowadzenia 11-dniowej wycieczki niemieckich pracowników naukowych i nauczycieli biologii, poczynając od Krakowa i dalej przez Beskidy i Bieszczady. Udało się zadowolić uczestników tej wędrówki.

T. Walicka zachęcała swych uczniów w Liceum Ogólnokształcącym w Parczewie do pisania prac maturalnych z biologii, wymagających opanowania materiału rzeczowego ze wszystkich działów biologii, mimo że regulamin egzaminu tego nie wymagał. Dwu jej uczniów za swoje prace otrzymało nagrody ministerialne. Za pracę z uczniami przygotowującymi się do olimpiad biologicznych otrzymała od Wojewódzkiego Komitetu Olimpijskiego podziękowanie za dobre ich przygotowanie do studiów. Swoje przemyślenia, doświadczenie pedagogiczne i biologiczno-dydaktyczne, i oparte na nich projekty rozwiązań dydaktycznych przedstawiła w ok. 40 publikacjach, w tym prezentowanych na krajowych, międzynarodowych (Kraków, Przemyśl, Katowice) i zagranicznych (Lipsk i Rostok – 1980 w jęz. niemieckim) konferencjach.

Mimo swego zaangażowania w problemy dydaktyczne biologii, nie stroniła od prac społecznych, np. w ZNP i LOP. W 1990 r. otrzymała wyróżnienie za pracę na konkurs I Programu TVP na temat „Czasy PRL” oraz wyróżnienie z Ministerstwa Edukacji za pracę na konkurs „Jak powstał i działa system wychowawczy w mej szkole”. Po przejściu w 1992 r. na emeryturę dalej uczestniczyła w różnych konkursach, odnosząc sukcesy. Obecnie pisze powieści dla młodzieży licealnej i akademickiej na tematy obyczajowo-psychologiczne. Została odznaczona przez Radę Państwa Srebrnym Krzyżem Zasługi i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Srebrną Odznaką LOP.

Publikacje:

- Walicka T., 1976, *Kierowanie samokształceniem uczniów*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Walicka T., 1976, *Oznaczanie roślin*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Walicka T., 1977, *Wycieczka ekologiczna*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Walicka T., 1978, *Kształcenie osobowości ucznia w procesie nauczania biologii*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Walicka T., 1979, *Wykorzystanie lokalnych warunków środowiska w procesie nauczania*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Walicka T., 1979, *Kontrola i ocena uczniów w procesie uczenia się na wycieczce*, w: IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii, 18-21 czerwca 1979 r., Przemysł, IPS, Warszawa.
- Walicka T., 1979, *Samodzielna praca badawcza ucznia*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Walicka T., 1980, *Cytofizjologia odpowiedzi immunologicznej*, „Biologia w Szkole”, nr 5.
- Walicka T., 1982, *Wycieczki dla kl. IV (instrukcje ćwiczeniowe)*, „Biologia w Szkole”, nr 1.
- Walicka T., 1984, *Nauczyć twórczo myśleć*, „Biologia w Szkole”, nr 2.
- Walicka T., 1984, *Cykl wycieczek ekologicznych w klasie szkoły podstawowej*, w: *Główne kierunki i sposoby przygotowania nauczycieli do organizowania zajęć terenowych*, Marciniak W. (red.), Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, IKN ODN, Katowice.
- Walicka T., 1985, *Koło biologiczne w LO*, „Biologia w Szkole”, nr 3.
- Walicka T., 1986, *Wpływ pracy i postawy nauczyciela na wyniki wychowania ekologiczno-socjologicznego*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Walosik Alicja dr hab.

Alicja Walosik, ur. w Krakowie, gdzie uczęszczała do Szkoły Podstawowej nr 22 oraz do VI LO im. A. Mickiewicza. Studia magisterskie na Wydziale Geograficzno-Biologicznym na kierunku biologia WSP w Krakowie ukończyła w 1979 r., uzyskując tytuł magistra biologii. W tym samym roku podjęła pracę w Zakładzie Dydaktyki Biologii w Instytucie Biologii WSP w Krakowie.

Stopień doktora nauk biologicznych w zakresie dydaktyki biologii uzyskała w 1994 r. W kwietniu 2014 r., na podstawie ogólnego dorobku naukowego i przedstawionej rozprawy habilitacyjnej *Przez edukację do zrównoważonego rozwoju*, uzyskała stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk biologicznych, dyscyplina: biologia, nadany uchwałą Rady Wydziału Geograficzno-Biologicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

Równolegle przez wiele lat (od 1995 r.) pracowała jako nauczyciel biologii w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącym w Krakowie.

W latach 1979–1981 brała udział w badaniach resortowych nad programami, podręcznikami biologii i efektywnością stosowania biologicznych środków dydaktycznych, a w latach 1986–1990 współuczestniczyła w badaniach w ramach problemu resortowego nad unowocześnieniem procesu dydaktycznego i modelem dydaktyk szczegółowych.

W latach 1993–1995 A. Walosik uczestniczyła w badaniach Zespołu Biologii Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich nad programami kształcenia nauczycieli biologii w szkołach wyższych. W 1996 r. była współautorem *Raportu o stanie edukacji nauczycielskiej w szkołach wyższych*. Uczestniczyła też w pracach Komisji Programowej ds. Edukacji Przedmiotów Przyrodniczych, których efektem było opracowanie *Raportu o stanie dydaktyk przedmiotów przyrodniczych w Polsce* (2001).

W roku 2014 opublikowała pracę habilitacyjną: *Przez edukację do zrównoważonego rozwoju*. W pracy tej została zarysowana geneza i główne etapy rozwoju ekologii jako interdyscyplinarnej nauki oraz wiedzy o prawach i prawidłowościach rządzących

gospodarką przyrody. Przedstawiono teoretyczne założenia dydaktyki ekologii i ochrony środowiska oraz konieczność dostosowania ich do nowych wyzwań edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Omówiono koncepcję i założenia zrównoważonego rozwoju, z uwzględnieniem złożoności problemów związanych z realizacją tych idei. Zwrócono uwagę na konieczność systematycznego i stałego konfrontowania teoretycznych rekomendacji, programów unowocześniania pracy szkół z opartą na badaniach naukowych oceną przebiegu ich realizacji i etapowymi oraz końcowymi efektami. Istotną cechą monografii jest dążenie do całościowego, a zarazem wieloaspektowego ujmowania omawianych zagadnień na tle ogólnoświatowych trendów, a także ukazywanie ponadprzedmiotowych powiązań edukacji ekologicznej/środowiskowej dla zrównoważonego rozwoju. Praca przyczynia się do rozwoju teoretycznych podstaw edukacji ekologicznej i środowiskowej, a szczególnie edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Stanowi wartościową pomoc w ich upowszechnianiu i praktycznym wdrażaniu. Autorka, reprezentując niezbyt liczną w Polsce grupę dydaktyków szkoły wyższej prowadzących badania w zakresie biologii i ochrony środowiska, podjęła się zadania sformułowania wymagań programowych dotyczących kształcenia ekologicznego i środowiskowego na bazie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Do tej pory nie opracowano takiego kompendium wiedzy, które obejmowałoby cały proces edukacji ekologicznej w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Tematyka badawcza:

- Uwarunkowania efektywności kształcenia ekologicznego w społeczeństwie wiedzy.
- Cele kształcenia ekologicznego, wymagania programowe a osiągnięcia szkolne i kompetencje uczniów.
- Standardy edukacyjne a dobór i struktura treści kształcenia, ich wpływ na przebieg procesu dydaktyczno-wychowawczego.
- Dobór i transformacja ekologicznych treści kształcenia w świetle standardów edukacyjnych.
- Edukacja dla zrównoważonego rozwoju.
- Ewaluacja i ocena efektów kształcenia przyrodniczego. Pomiar dydaktyczny. Diagnostyka edukacyjna.
- Kompetencje zawodowe nauczycieli w kontekście reformy systemu edukacji.
- Kształtowanie umiejętności biologicznych uczniów i studentów.

Badania A. Walosik koncentrują się wokół problemów związanych z edukacją ekologiczną i środowiskową na wszystkich szczeblach kształcenia przyrodniczego i biologicznego. Przedmiotem zainteresowań jest również świadomość środowiskowa młodzieży i jej aktywność na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz edukacja przyrodnicza i biologiczna w kontekście potrzeb społeczeństwa wiedzy, a także rola i zadania edukacji w procesie integracji europejskiej. Wiele prac A. Walosik koncentruje się wokół problemów dydaktyki szkoły wyższej, kształcenia nauczycieli, podnoszenia ich kompetencji zawodowych w kontekście nowych zadań edukacyjnych. Od 2010 r. uczestniczy w pracach nad konstrukcją planów i programów kształcenia studentów kierunków przyrodniczych w świetle wymagań wynikających z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

A. Walosik czynnie uczestniczyła w ponad 30 krajowych i zagranicznych konferencjach i seminariach z dydaktyki biologii, prezentując komunikaty zawierające informacje o przebiegu i wynikach swoich badań., była czynnie zaangażowana w prace związane z reformą oświaty, uczestniczyła w konsultacjach i warsztatach organizowanych dla nauczycieli przyrody i biologii dotyczących awansu zawodowego i problemów związanych z wdrożeniem założeń reformy systemu szkolnego na różnych poziomach kształcenia. Wyniki tych badań zreferowała również w wielu publikacjach, wydanych w kraju i zagranicą.

Dorobek piśmienniczy A. Walosik obejmuje ponad 120 prac. Są to głównie prace naukowe dotyczące zagadnień związanych z dydaktyką przyrody, biologii i ochrony środowiska, edukacją ekologiczną i środowiskową. Jest współautorką programu przyrody do szkoły podstawowej, podręczników do nauczania przyrody, zeszytów ćwiczeń dla uczniów, a także programu i podręcznika biologii dla liceum ogólnokształcącego, profilowanego i technikum oraz materiałów pomocniczych dla nauczycieli. Jest również współautorką podręcznika akademickiego *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska* (2006) oraz *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności* (2011).

Jako rzeczoznawca przedmiotowy powołany przez MEN (2001) jest recenzentem programów i podręczników oraz środków dydaktycznych z biologii i przyrody.

Jest członkiem zarządu Sekcji Dydaktyki Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodniczego im. Kopernika, Polskiego Towarzystwa Ekologicznego oraz Międzynarodowej Organizacji ds. Edukacji Przyrodniczej i Technicznej – IOSTE i oraz Europejskiego Towarzystwa Badań wz. Edukacji Przyrodniczej – ESERA.

Wybrane publikacje:

- Walosik A., 1995, *Wiedza ekologiczna uczniów szkoły podstawowej w świetle wymagań programowych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.) *Przygotowanie nauczycieli biologii i ochrony środowiska do samodzielnego rozwiązywania zadań dydaktycznych*, WN UMCS, Lublin, s. 115-133.
- Walosik A., 1997, *Przygotowanie nauczycieli do dokonywania innowacji i dydaktycznej transformacji treści biologicznych*, w: Pedryc-Wrona M. (red.) *Dydaktyczne aspekty kształcenia i dokształcania nauczycieli biologii. Przewodnik dydaktyczny*, WN UMCS, Lublin, s. 46-61.
- Walosik A., Stawiński W., 1999, *Environmental education approach under the challenge of the concept of Sustainability*, w: M.Keogh, F. Naidoo (red.), *Proceedings of the 9th Symposium of IOSTE*, University of Durban, Westville.
- Walosik A. Bobrzyńska E., 2000. *Presentation of school handbook „The nature around us”*, w: Science and technology education in new millenium. 3rd IOSTE Symposium for Central and East European Countries. Charles University Praga. Peres Publishers. s.277-279.
- Walosik A., 2001. *Zaznajamianie studentów z procedurą konstruowania i stosowania standardów wymagań programowych*, w: Sternicka A. (red.), *Modernizacja programów dydaktyki biologii i ochrony środowiska oraz ich dydaktycznej obudowy*. Wyd. Uniwersytet Gdański, Gdańsk, s. 69-79.
- Walosik A., Potyrała K., 2002. *Rozwiązywanie problemów środowiskowych w duchu zrównoważonego rozwoju*, w: *Edukacja środowiskowa – założenia i rzeczywistość po reformie szkolnej*. Zeszyty Naukowe PAN, 31, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, s. 247-252.
- Potyrała K., Walosik A., Winiarska-Skowron B., 2004. *Świadomość środowiskowa młodzieży i jej aktywność na rzecz ekorozwoju*. Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, Innowacje. Inspiracje. 2-3, s. 117-120.
- Potyrała K., Walosik A., 2005. *Tendencje w edukacji środowiskowej na tle współczesnych zmian społeczno-kulturowych*, w: Cichy D. (red.), *Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju*, Instytut Badań Edukacyjnych, WSP ZNP, Warszawa, s. 51-57.

- Potyrała K., Walosik A., 2006. *Creating students attitudes during the realization of ecological project*. w: Leal Filho, Walter, Salomone, Mario (eds.) *Innovative Approaches to Education for Sustainable Development. Series: Environmental Education, Communication and Sustainability*. Vol. 25. Published by Peter Lang Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, s. 282.
- Walosik A. 2006. *Dydaktyka ekologii*, w: Stawiński W. (red.) przy współpracy A. Walosik, *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wyd. 2 zmienione. s. 446-469, rozdz. 33.
- Potyrała K., Walosik A., 2007, *Educating towards Sustainability in Poland. Ekogramotnost. Sbornik z Konferencie s Mezdnarodni Ucasti Systemoveho Projektu JPD 3*. M. Svecova & Z. Zakova (red.). Magistrat hlavního mesta Prahy, Klub Ekologické Vychovy, o.s., Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, s. 33-39.
- Potyrała K., Walosik A., 2008. *Osiągnięcia szkolne z biologii i ochrony środowiska w świetle badań na różnych poziomach kształcenia*. Edukacja biologiczna i środowiskowa. Innowacje. Inspiracje. nr 1-2.
- Potyrała K., Walosik A., 2008. *ICT in Biological and Environmental education – from cognition to metacognition*, w: *The Use of Science and Technology Education for Peace and Sustainable Development*. Published by Palme Publications&Bookshops Ltd.Co.
- Potyrała, K., Walosik, A., 2009. *Civilizational challenges for biology and environmental education*. Proceedings of BioEd “Sustainable development, ethics and education for the 2020S: What challenges for biology? IUBS, Dijon – Autun – Auxerre, (France).
- Walosik A, Skrzypek W., 2009, *Świadomość środowiskowa uczniów a media w edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: Tuszyńska L. (red.), *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*. Wyd. Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Potyrała K. Walosik A., 2010. *Social and cultural conditions for biology teachers new competence*. Teacher training in the context of current changes in education. Book Series: EDUCO, No. 10. Tribun EU.
- Potyrała K., Walosik A., 2010. *Information and communication competence of biology teacher in the face of social and educational changes, Socio-cultural and human values in science and technology education*, w: Dolinsek S., Lyons T. (Eds), Proceedings of the XIV Symposium of the International Organization for Science and Technology Education (IOSTE). IRI UL, Institute for Innovation and Development of University of Ljubljana.
- Walosik A., Janczar-Lanczkowska B., 2011, *Potrzeby i możliwości doskonalenia i dokształcania nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, w: Potykała K. (red.), *Kompetencje czy kwalifikacje?: efekty kształcenia studentów kierunków przyrodniczych w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji i badań na różnych etapach edukacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 26-36.
- Potyrała K., Walosik A., 2011, *Krajowe Ramy Kwalifikacji: charakterystyka i uwarunkowania zmian podejścia do efektów kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego*, w: Potykała K. (red.) *Kompetencje czy kwalifikacje?: efekty kształcenia studentów kierunków przyrodniczych w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji i badań na różnych etapach edukacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 5-16.
- Potyrała K., Walosik A. (red.), 2011, *Edukacja przyrodnicza wyzwaniem współczesności*, Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice.

Waniczek Helena (SBP)

Helena Waniczek ur. 4 I 1885 r. we Lwowie, córka Józefa, pedagoga historyka, i Anny (z d. Szalkiewicz). Po ukończeniu w 1904 gimn. klas. we Lwowie, studiowała nauki przyrodnicze na Uniwersytecie Lwowskim, otrzymując w 1910 doktorat filoz. W latach 1915–1919 była tamże asystentem w katedrze Anatomii Porównawczej. W 1912 r. uzyskała dyplom naucz. szk. średnich, w 1939 r. naucz. szk. zaw. W latach 1908–1919

pracowała w szkołach średnich we Lwowie, od 1919 r. w Warszawie. W latach 1928–33 była wizytatorką szk. średnich MWRiOP, w 1939–1951 dyrektorem Liceum Odzieżowego, w 1951 r. naucz. w Lic. Adrain.-Hand. W latach 1951–1958 była redaktorem wydawnictw biologicznych w PWN. Członek PTP im. Kopernika, członek i współzałożycielka Polskiego Towarzystwa Kobiet z Wyższym Wykształceniem, członek i przewodnicząca wielu Komisji Programowych MWRiOP. Odznaczona Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Złotym Krzyżem Zasługi (2-krotnie), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem X-lecia Polski Ludowej.

H. Waniczek zmarła 25 VI 1965 r. w Warszawie, pochowana została na cmentarzu Powązkowskim.

Opublikowała 3 prace naukowe dotyczące zmienności wrotka *Asplanchna girodi* (Lw. 1923), histologii worków powietrznych ptaków (Kosmos 1909) oraz systematyki i morfologii rodzaju *Asplanchna* (Ann. Mus. zool. poi. 1930), kilka prac z zakresu dydaktyki przyr. i 2 podręczniki materiałoznawstwa.

Publikacje:

Plewińska H. (H. Pl.), 1967, *Waniczek Helena (1885-1965)*, w: Feliksiak S. (red.) *Słownik polskich biologów*. Warszawa, PWN.

Stawiński W., 1992, *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*, WSiP, Warszawa.

Autor na s. 57 przekazał następującą, a brakującą w ww. biogramie informację:

„Odzyskanie niepodległości ożywiło prace nad zakładaniem nowych pracowni w szkołach gimnazjalnych. W tej działalności wyróżniły się Haberkantówna, Waniczkówna i Bohuszewicz. [...] W 1921 r. zorganizowano np. w Wilnie centralne muzeum przyrodnicze nazwane Szkolną Pracownią Przyrodniczą. W pracowni tej Waniczkówna prowadziła zajęcia laboratoryjne dla nauczycieli i uczniów z botaniki, zoologii i anatomii. Przy tym muzeum istniał również ogród botaniczny służący celom dydaktycznym. Szkolna Pracownia Przyrodnicza w okresie kilkunastu lat swego istnienia przyczyniła się do unowocześnienia nauczania w szkołach wileńskich. Doświadczenia tam zdobyte umożliwiły Waniczkównie opracowanie poradnika pt. *Jak urządzić pracownię i gabinety biologiczne w szkołach* (1924). Zawierał on wskazówki praktyczne i metodyczne dla nauczycieli przystępujących do organizowania pracowni. Idealne wyposażenie pracowni miało umożliwić prowadzenie indywidualnych ćwiczeń. Zastępcze rozwiązanie polegałoby na kompletowaniu 8 zestawów środków dydaktycznych do pracy w grupach 5-osobowych. H. Waniczkówna podała szczegółowy wykaz niezbędnych w pracowni środków dydaktycznych, a nadto spis wydawnictw zalecanych do podręcznej biblioteczki.

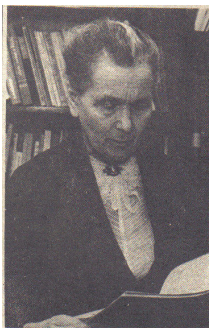
Mater. archiwalne własne autorki, tamże spis wszystkich publikacji H.W.: Arch. 12 PAN rkp. 136, 1485, 1800, 3020.

Opracowanie: H. Pl.

Wąskowa Maria

Wąskowa M., Zdebska J., 1969, *Pracownia biologiczna*, w: Michajłow W. (red.), *Metodyka nauczania biologii*, Warszawa, PZWS, cz. II, rozdz. II, s. 138-248.

Wernerowa Jadwiga dr

Jadwiga Wernerowa, ur. 12 II 1898 r. w Kielmińcach pod Chociem (na Podolu). W 1917 r. uzyskała maturę w Kiszyniowie i podjęła pracę jako nauczycielka wiejskiej szkoły w Gatczyniu pod Petersburgiem, skąd w 1918 r. wróciła z rodziną do Polski. W 1922 r. rozpoczęła studia przyrodnicze na Wolnej Wszechnicy Polskiej, a po otrzymaniu dyplomu nauczycielki szkół średnich i pedagogicznych kontynuowała studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UW. Za pracę *O budowie przewodu pokarmowego u błotniarek europejskich* uzyskała w 1931 r. stopień doktora nauk przyrodniczych. Badania naukowe kontynuowała u swego promotora, prof. W. Roszkowskiego w Zakładzie Weterynarii UW,

a następnie w Muzeum Zoologicznym.

Pamiętny wrzesień 1939 r. zastał J. Wernerową w Katedrze Zoologii UW, gdzie współdziałała w zabezpieczeniu cennych zbiorów przyrodniczych. W okresie okupacji hitlerowskiej pracowała jako nauczycielka biologii na tajnych kompletach, zajmowała się kolportażem prasy podziemnej oraz ukrywaniem i przechowywaniem zagrożonych ludzi. Bazą tej działalności stał się rodzinny dom w Brwinowie k. Warszawy, gdzie powstał również szpital polowy, którym opiekowała się wraz ze swym mężem, prof. Wacławem Wernerem, wybitnym fizykiem.

Po II wojnie światowej objęła stanowisko adiunkta w Muzeum Zoologicznym i współorganizowała wystawę dydaktyczną, którą w zmiennej ekspozycji można i dzisiaj zwiedzać w Pałacu Kultury i Nauki. Od 1948 r. pracowała w Wydziale Oświatowym Polskiego Radia, a w latach 1949–1953 w stołecznym Ogrodzie Zoologicznym, gdzie równoległe z pracami badawczymi organizowała międzyszkolne koło młodych zoologów – uczniów warszawskich szkół. Od 1953 r. do przejścia na emeryturę pracowała w WODKO jako instruktor prac pozalekcyjnych.

W 1931 r. wspólnie z prof. S. Feliksiakiem i prof. J. Kołodziejczykiem przygotowała pierwszy podręcznik szkolny *Poznawajmy przyrodę*, a w 1934 r. *Nauka o człowieku* (aktualny do 1963 r.), opracowany współautorsko z doc. J. Żabińskim. Ponad 50 artykułów i 150 recenzji pióra J. Wernerowej ukazało się w „Problemach”, „Biologii w Szkole”, „Płomyczku” i wielu innych czasopismach.

W 1935 r. wydała pierwszą książkę popularnonaukową *Wędrowcy mroźnej północy*, a w następnych latach m.in.: *Rytmika w przyrodzie*, *Żywe futerko*, *Rudzia*, *Na gorącym uczynku*, *Zbadajmy sami*, *Życie na Ziemi*, *Tu i tam podobnie*, *500 zagadek zoologicznych*, *Sekrety delfinów*, *To i owo o zwierzętach*, *Jeszcze raz o zwierzętach*. Niektóre przetłumaczono na języki obce, wiele ukazało się w kolejnych nakładach. J. Wernerowa publikowała prace innych biologów w tłumaczeniu z języka niemieckiego i rosyjskiego. Jest autorką licznych poradników metodycznych dla nauczycieli. Wspólnie z doc. J. Żabińskim opracowała ponad 200 audycji radiowych, sama pisała scenariusze pogadanek oraz lekcji radiowych i telewizyjnych, inicjowała, organizowała i prowadziła ponad 100 konkursów czytelniczych dla młodzieży szkolnej.

J. Wernerowa była również znakomitą zawodniczką Warszawskiego Klubu Wioślarek. W 1933 r. z koleżanką klubową jako pierwsze kobiety przepłynęły kajakami prze-

łom Dunajca w Pieninach. Po zakończeniu II wojny światowej uczestniczyła w rewindykacji polskich zbiorów naukowych, uczyła w szkołach warszawskich, wygłaszała odczyty dla nauczycieli, pogadanki dla szkół, prowadziła zespoły samokształceniowe.

Pasją J. Wernerowej była pełna prostoty, natychmiastowa i ofiarna pomoc każdemu człowiekowi. Ten społeczny cel towarzyszył jej przez całe życie, wypełnione jednocześnie zdobywaniem i popularyzacją wiedzy zoologicznej.

Za wielostronną działalność J. Wernerowa otrzymała liczne odznaczenia, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1964), Medal KEN (1973) – który szczególnie ceniła, Złotą Odznakę ZNP (1975). Była laureatką Nagrody „Problemów” i wielu innych wyróżnień. Wielu nauczycieli biologii pamięta skromny jubileusz 50-lecia pracy naukowej i pedagogicznej dr J. Wernerowej, zorganizowany jesienią 1968 r. przez współpracowników z Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Warszawie oraz przyjaciół w XIX LO im. Powstańców Warszawy. Jeszcze większa grupa nauczycieli i uczniów zetknęła się z jej książkami, audycjami, konkursami czytelnictwa. J. Wernerowa była również autorką licznych artykułów naukowych z zakresu zoologii i materiałów metodycznych dla szkół. Przede wszystkim reprezentowała jednak osobowość skupiającą w sobie wiele zalet, a zwłaszcza niezwykłą pracowitość, skromność, ofiarność, życzliwość i wyrozumiałość dla innych.

„Dr J. Wernerowi odeszła nagle 22 stycznia 1980 r. w pełni sił twórczych i dalszych projektów, chociaż nieubłagana choroba, z którą heroicznie walczyła, znacznie wcześniej przywiązała dr J. Wernerową do fotela, telefonu i biurka; przy nim nadal pisała i przyjmowała liczne wizyty do ostatnich chwil życia. W tym dniu ukończyła kolejną książkę poświęconą zwierzętom. Nieco wcześniej napisała w liście: »na wszystko nie starczy mi czasu ani sił. Pragnę bowiem skończyć zaczęta już książkę (mam w przepisywaniu przeszło połowę). Chyba to już ostatnia w moim życiu. Obecnie wszystko staje się problemem, przecież nie mogę korzystać z biblioteki zoologicznej, bo moje niegodziwe nogi nawet po mieszkaniu nie życzą sobie chodzić«. Ale i tę pracę konsekwentnie doprowadziła do końca. Polską literaturę popularnonaukową wzbogaciła o jeszcze jedną pozycję wydawniczą.

Z żalem żegnamy dr J. Wernerową tym krótkim wspomnieniem. Jej bogaty dorobek będzie służył polskiemu szkolnictwu długie lata, a Ona wzór oddania ludziom, nauce i szkole – pozostanie w naszej pamięci i historii metodyki biologii; bowiem jak sama często mówiła: »człowiek dotąd istnieje, dopóki inni o nim pamiętają«. Z tymi słowami łączymy pożegnanie wybitnego dydaktyka, biologa, społecznika, przyjaciela i Człowieka”.

Publikacje:

Frejlak S., 1980, *Doktor Jadwiga Wernerowi nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 3.

Opracowanie: S. Frejlak (tekst nieco zmodyfikowany)

Wiśniewski Henryk doc. dr

Henryk Wiśniewski, ur. 28 .XI 1950 r. w Żninie (woj. kujawsko-pomorskie) w rodzinie robotniczej. Tam ukończył SP nr 1 i LO im. Braci Śniadeckich.

W 1968 r. rozpoczął studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMK w Toruniu, które skończył w 1973 r. obroną pracy magisterskiej pisanej pod kierunkiem prof. dr Izabelli Mikulskiej w Zakładzie Zoologii Bezkręgowców. W 1982 r. uzyskał stopień

naukowy dr nauk przyrodniczych w zakresie zoologii na podstawie rozprawy, której promotorem była doc. dr hab. Sabina Wąsowska, zaś recenzentami prof. dr I. Mikulska (UMK w Toruniu) i doc. dr Andrzej Dziabaszeński (UAM w Poznaniu).

Zainteresowania zawodowe H. Wiśniewskiego to: arachnologia i niesporczaki, dydaktyka biologii, higiena i ochrona środowiska, dydaktyka szkoły wyższej i kształcenie nauczycieli. Jego zainteresowania pozazawodowe obejmują: astronomię i kosmobiologię, muzykę poważną i operę zajmowane stanowiska: nauczyciel, wychowawca, nauczyciel mianowany, wychowawca, wykładowca, samodzielny specjalista, adiunkt, kierownik działu, wicedyrektor (CDN ODN, IBiOŚ UKW), asystent rektora, docent.

W latach 1973–74 pracował jako nauczyciel biologii, chemii i fizyki – w SP nr 22 w Bydgoszczy, następnie (1974–1975) nauczyciel chemii i biologii z higieną w VI LO w Bydgoszczy, (1975–1984) nauczyciel biologii z higieną i ochroną środowiska i (od 1982) nauczyciel metodyk w VII LO w Bydgoszczy, (1978–1980) wykładowca biomedycznych podstaw rozwoju i wychowania w Studium Wychowania Przedszkolnego w Bydgoszczy, (1984–1985) dyrektor IV LO w Bydgoszczy. W latach 1985–1990 pracował na stanowisku adiunkta oraz zastępcy dyrektora ds. naukowych, wydawniczych i doradztwa pedagogicznego w Instytucie Kształcenia Nauczycieli (Centrum Doskonalenia Nauczycieli) i Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy. Dalszą pracę zawodową H. Wiśniewski związał z uczelnią wyższą sukcesywnie się rozwijającą i zmieniającą swój status oraz nazwę. Pracował kolejno (1992–2003) jako specjalista, samodzielny specjalista i kierownik Działu Nauki i Współpracy z Zagranicą, potem (1993–1995) Działu Nauki i Wydawnictw w WSP w Bydgoszczy, [1995–1996] adiunkt w Katedrze Biologii i Ochrony Środowiska WSP, (1996–1998) asystent Rektora najpierw WSP, a potem Akademii Bydgoskiej, (1999–2003) adiunkt, kierownik Zakładu Zoologii i (od 2001) kierownik Zakładu Dydaktyki Biologii i Przyrody w Akademii Bydgoskiej oraz (2001–2003) nauczyciel mianowany w Zespole Szkół nr 13 Copernicanum w Bydgoszczy. W latach 2003–2006 przebywał na emeryturze. Następnie (2006–2012) był adiunktem, opiekunem praktyk pedagogicznych i zawodowych studentów, wicedyrektorem Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska oraz kierownikiem Pracowni Dydaktyki i Promocji a następnie (od 2010) docentem w Katedrze Ekologii – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

H. Wiśniewski posiada następujące specjalizacje: naukowa zoologia; specjalizacja dydaktyczna: uprawnienia do nauczania biologii, higieny, ochrony środowiska i ekologii oraz chemii, a także II° specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania biologii (1984) i I^o specjalizacji (1985).

W latach 1991–1997 organizował konferencje i seminaria naukowe oraz dydaktyczne: 5 konferencji (w tym 2 dydaktyczne) i 1 seminarium; a w okresie 1986–2007 uczestniczył w 49 konferencjach i wygłosił na nich 16 referatów.

Jest twórcą scenariusza, autorem merytorycznym i prowadzącym 14 audycji 35-minutowych emitowanych w latach 1986–1989 zajęć Telewizyjnego Technikum Rolniczego sem. III: biologia (biochemia, fizjologia ekologia, ochrona środowiska, genetyka, ewolucjonizm) przez Ośrodek TVP Gdańsk.

W latach 1998–2000 organizował i przygotował budowę leśnej ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej „Zacisze” LPKiW w Myślęcinku.

Jako rzeczoznawca MEN ds. programów nauczania, podręczników szkolnych i środków dydaktycznych z przyrody, biologii, higieny i ochrony środowiska wykonał łącznie 33 recenzje wydawnicze i opinie kwalifikacyjne podręczników dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz 76 ocen i opinii różnych środków dydaktycznych lub ich zestawów, w tym kompletnych wyposażań szkolnych pracowni biologicznych.

Na jego dorobek składają się także prace organizacyjne na rzecz oświaty w latach:

- 1978–2011 organizacja wzorcowej pracowni biologicznej z pełnym wyposażeniem audiowizualnym RTV, wideo, kamerami, aparaturą kinową, stanowiskami mikroskopowymi w VII LO w Bydgoszczy;
- 1997–2004 brał udział w przygotowywaniu programów nauczania i organizacji, a potem koordynował zajęcia z ramienia IBiOŚ na studiach dwuprzedmiotowych na kierunku pedagogika-nauczanie przyrody;
- 1999–2000 organizował Zakład i Muzeum Przyrodnicze w Instytucie Biologii i Ochrony Środowiska WSP w Bydgoszczy,
- od 2000 r. organizował Zakład i Pracownię Dydaktyki Biologii;
- od 2007 organizował – i brał udział – instytutowe prace wdrożeniowe i modernizacyjne nowych planów studiów w związku z nowymi standardami ministerialnymi na kierunkach biologia oraz ochrona środowiska.

Uczniowie H. Wiśniewskiego byli finalistami zawodów centralnych Olimpiady Biologicznej i autorami prac wyróżnionych nagrodą J. Zdebskiej-Sierosławskiej. Za osiągnięcia w tym zakresie został wyróżniony Złotą Odznaką OB.

Publikacje:

Banaszak J., Wiśniewski H., *Podstawy ekologii*, WSP, Bydgoszcz – 1999, Wyd. A. Marszałek, Toruń – 2003.

Wiśniewski H., Jacuński L., 1993, *Zeszyt do ćwiczeń z zoologii bezkręgowców*, WSP, Bydgoszcz.

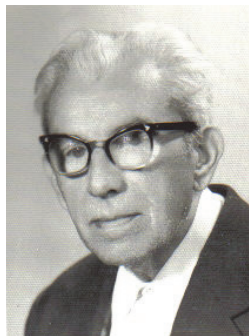
Jacuński L., Wiśniewski H., 1999 *Zeszyt do ćwiczeń z morfologii i anatomii zwierząt bezkręgowych*, WSP, Bydgoszcz.

Umiński T., Wiśniewski H., 1988–2002, *Biologia dla kl. II LO*, WSiP, Warszawa.

Wiśniewski H., Kowalewski K., 1997–2002, *Ekologia z ochroną i kształtowaniem środowiska dla szkół ponadpodstawowych*, Wyd. Amen, Warszawa.

Opracowanie: H. Wiśniewski

Woźniczak Włodzimierz

Włodzimierz Woźniczak, ur. 8 XI 1899 r. w Przemyślu, gdzie uczęszczał do klasycznego gimnazjum i uzyskał w 1919 r. świadectwo dojrzałości. Trudne warunki materialne zmusiły go do podjęcia pracy zarobkowej (1919–1921) w charakterze urzędnika Konsumu Oficerskiego w Przemyślu.

Studia biologiczne odbywał na Wydziale Filozoficznym w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (1921–1927). Wykłady i ćwiczenia prowadzili wówczas wybitni naukowcy: prof. dr W. Szafer, prof. dr M. Siedlecki, prof. dr H. Hoyer jr.

W. Woźniczak ukończył Studium Pedagogiczne w UJ i złożył z wynikiem bardzo dobrym egzamin dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich przed Państwową Komisją Egzaminacyjną (1929). Prace

zawodową nauczyciela biologii rozpoczął w Tarnowskich Górach w Państwowym Seminarium Nauczycielskim (1928–1929), a następnie w Państwowym Gimnazjum Męskim im. ks. Jana Opolskiego (1929–1934). Dalszy okres jego pracy wiąże się ściśle z Bielskiem, gdzie w 1934 r. podjął pracę w Państwowym Gimnazjum Męskim (od 1936 r. Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka J. Piłsudskiego). Przedwojenny okres pracy W. Woźniczaka cechowała wielostronna działalność dydaktyczna. Uczył do 1939 r. biologii w różnych klasach gimnazjalnych i licealnych, szczególnie w klasach licealnych o profilu przyrodniczym. Był opiekunem sekcji przyrodniczej Koła Krajoznawczego, a także samorządu uczniowskiego. Jako kierownik podrejonu bielsko-cieszyńsko-pszczyńskiego Ogniska Metodycznego Przyrodników uczestniczył aktywnie w samokształceniu i doskonaleniu nauczycieli biologii. Duże znaczenie przypisywał samodzielnej uczniów i ich pracy laboratoryjnej. Zaprojektował w związku z tym specjalne, ciekawe zeszyty przedmiotowe dla uczniów. Zostały one opublikowane w 1936 pt. *Sprawozdania z ćwiczeń i obserwacji przyrodniczych, dokonanych w pracowni, w domu i w ogrodzie szkolnym*. Zyskały one aprobatę Wojewódzkiego Wydziału Oświecenia Publicznego w Katowicach.

Okres okupacji przeżył W. Woźniczak w Kocmyrzowie koło Krakowa, pracując jako sekretarz PCK w Krakowie (1939–1940), a od 1941 r. – w polskich szkołach powszechnych. Po zakończeniu działań wojennych z początkiem lutego wrócił do Bielska i 1 kwietnia 1945 roku podjął na nowo pracę nauczyciela biologii w Państwowym Gimnazjum i Liceum Męskim w Bielsku.

W. Woźniczak cieszył się olbrzymim zaufaniem i szacunkiem młodzieży. Był niezmiernie systematyczny, dokładny i zawsze bardzo dobrze przygotowany do każdej do lekcji. Dużo czasu i wysiłku poświęcał na organizację i wyposażenie pracowni biologicznej po zniszczeniach wojennych, a następnie na stałe wzbogacanie jej wyposażenia. Do prac tych włączał wielu uczniów. Mimo liczebnych wówczas klas znaczną część lekcji poświęcał na pracę laboratoryjną uczniów. Dążył do ich stałego aktywizowania. Uderzała bardzo przemyślana organizacja pracy lekcyjnej i właściwe wykorzystanie czasu lekcyjnego. Nie brakowało mu go nigdy na systematyczne przekrojowe powtarzanie wiadomości, w czasie którego uczniowie byli zobowiązani do ilustrowania swych wypowiedzi rysunkiem na tablicy i objaśnianiem okazów bądź obrazów biologicznych.

W. Woźniczak, podobnie jak w latach międzywojennych, brał czynny udział w doskonaleniu nauczycieli biologii, uczestniczył w różnych kursach i konferencjach organizowanych przez Centralny Ośrodek Metodyczny oraz Okręgowy Ośrodek Metodyczny w Katowicach, wygłaszając wykłady dla nauczycieli biologii. Właśnie efektem tej działalności było opracowanie wspólne z mgr K. Pieczką *Podstawowych wiadomości z genetyki* (1958). W. Woźniczak podjął w 1950 r. pracę nauczyciela biologii w mieszczącym się w tym samym budynku Państwowym Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych, a następnie także w Liceum Korespondencyjnym.

W trakcie ponaddwudziestoletniej pracy w średnim szkolnictwie ogólnokształcącym dla pracujących dopracował się wartościowych, aktywizujących uczniów rozwiązań metodycznych, np. w organizacji konsultacji instruktazowych prowadzonych w liceum korespondencyjnym. Ożywił pracę ośrodków metodycznych nad doskonaleniem nauczycieli uczących w szkołach dla pracujących, organizując wiele konferencji i ze-

brań zespołów samokształceniowych oraz prowadząc przykładowe lekcje dla nauczycieli i dyrektorów tych szkół.

W. Woźniczak był wybitnym nauczycielem biologii i wychowawcą wielu pokoleń młodzieży. Pod wpływem jego oddziaływania wielu jego uczniów podejmowało studia biologiczne, rolnicze i medyczne, a następnie pracę nauczycielską i naukową.

W. Woźniczak zmarł 16 IV 1980 r. Pochowany został na cmentarzu na Salwatorze w Krakowie.

Publikacje:

Woźniczak W., Pieczka K., 1958, *Podstawowe wiadomości z genetyki*. Materiały pomocnicze, WODKO Sekcja Biologii, Biuletyn Metodyczny, nr 1, Katowice.

Stawiński W., 1980, *Pracownia biologiczna w szkole ogólnokształcącej*, WSiP, Warszawa.

Stawiński W., 1980, *Włodzimierz Woźniczak*, „Biologia w Szkole”, nr 5.

Stawiński W., 1985, *Włodzimierz. Woźniczak. wybitny nauczyciel i wychowawca młodzieży (1899–1980)*, w: IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii – Przemysł 1979, Warszawa.

Stawiński W., 1992, *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii*, WSiP, Warszawa.

Opracowanie: W. Stawiński

Wójcik Anna Maria

Anna Maria Wójcik ur. 20 V 1970 r. w Lublinie. Studia magisterskie odbyła na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie na kierunku biologia. Od 1996 roku jest zatrudniona w Pracowni Dydaktyki Biologii i Edukacji Środowiskowej tego uniwersytetu – początkowo na stanowisku asystenta, a obecnie adiunkta.

W 2004 roku w Instytucie Badań Edukacyjnych w Warszawie obroniła pracę doktorską *Wiedza i poglądy dorosłych mieszkańców Lublina na temat ochrony i kształtowania środowiska* przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. D. Cichy. W tym samym roku ukończyła na Wydziale Artystycznym UMCS Kwalifikacyjne Studia Podyplomowe w zakresie „Emisji głosu”, uprawniające do prowadzenia zajęć z zakresu emisji głosu dla studentów i nauczycieli. Uzyskała również w OKE w Krakowie uprawnienia egzaminatora egzaminu maturalnego z biologii.

Prowadzi badania naukowe dotyczące stanu i potrzeb edukacji dla zrównoważonego rozwoju w kształceniu formalnym i nieformalnym kształceniu w Polsce i za granicą. Jej działalność dydaktyczna obejmuje przede wszystkim przygotowanie studentów różnych kierunków przyrodniczych do zawodu nauczyciela, prowadzenie zajęć dla osób zdobywających uprawnienia nauczycielskie w ramach kwalifikacyjnych studiów podyplomowych oraz dla nauczycieli poszerzających kompetencje zawodowe na studiach podyplomowych i kursach doskonalących w ramach projektów UE. Współpracuje z Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli, Generalną Dyrekcją Lasów Państwowych, Parkami Narodowymi, Ministerstwem Środowiska oraz organizacjami pozarządowymi, dla których prowadzi warsztaty, szkolenia, przygotowuje opinie naukowe, recenzje i ekspertyzy z zakresu edukacji przyrodniczej, środowiskowej i na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Jest autorką publikacji naukowych i popularnonaukowych, między innymi: monografii naukowych, programów do zajęć pozalekcyjnych, scenariuszy zajęć, poradników dydaktycznych dla studentów i nauczycieli, a także materiałów edukacyjnych dla uczniów.

Najważniejsze publikacje:

- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2012, *Gimnazjalny projekt edukacyjny z zakresu ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju – pakiet edukacyjny*. Stowarzyszenie Ekopsychologia dla Ministerstwa Środowiska, Kraków-Warszawa
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2011, *Edukator zrównoważonego rozwoju odpowiedzią na potrzebę kształcenia zrównoważonego społeczeństwa*, Problemy ekorozwoju – Problems of Sustainable Development, vol. 6, s. 157-164.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M. *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Poradnik dla studentów i nauczycieli*. Immedia Studio, Lublin.
- Wójcik A.M., Gajuś-Lankamer E., 2010, *Audyt środowiskowy jako projekt edukacyjny w edukacji dla zrównoważonego rozwoju*, w: *Research in Didactics of the Sciences. Monograph. Badania w dydaktyce przedmiotów przyrodniczych*. Monografia. Nodzyńska M., Paško R. (red.), Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków, s. 397-400.
- Wójcik A. M., Gajuś-Lankamer E., 2010, *Analiza ciągłości edukacji dla zrównoważonego rozwoju w aspekcie środowiskowym na różnych poziomach kształcenia ogólnego w Polsce*, w: Borys T. (red.), *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok, t. IV, s.137-152
- Grodzińska-Jurczak M., Gajuś-Lankamer E., Wójcik A. M., Pietrzyk A., 2010, *Potrzeby i warunki edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce*. Problemy Ekorozwoju, Vol. 5, nr 2, s. 94-106.
- Wójcik A.M., Gajuś-Lankamer E., 2009, *Współczesny nauczyciel wobec wyzwań społeczeństwa informacyjnego*, w: Rondalska D., Zduniak A. (red.), *Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia. Edukacja XXI w.*, cz. 2, t. 17, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań, s. 352-357.
- Wójcik A.M. Gajuś-Lankamer E., 2008, *Postawy uczniów gimnazjum wobec wybranych źródeł edukacji ekologicznej*, w: Nędzyńska M., Paško J.R. (red.), *Badania w dydaktyce przedmiotów przyrodniczych*. Monografia, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie Kraków, s. 411-416.
- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E. Wójcik A.M., 2007, *Zasady i formy pracy z uczniem z ADHD w gimnazjum*, Wydawnictwo Czelej, Lublin.
- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E. Wójcik A.M., 2007, Proposed application of M.J.A.J.M. Hoes's model of treatment decisions as a response to problems in ADHD diagnosis in pre-secondary teenagers, „Polish Journal of Environmental Studies”, Vol. 15, nr 6B, s. 698-700.
- Tuszyńska-Bogucka W., Bogucki J., Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2007, *Zrozumienie i pomoc dzieciom z trudnościami w nauce – potrzeba współpracy interdyscyplinarnej*. Turowski K., Begier J., Jasik J. (red.). Sectio D, Medicina, Vol. LX, Supplement XVI, nr 8, Annales, Lublin, s. 101-104.
- Wójcik A. M., Gajuś-Lankamer E., Bogucki J., Tuszyńska-Bogucka W., 2006, *Chosen psychoeducational conditioning of computer-aided teaching of biology*. Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków, s. 444-447.
- Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., Grodzińska-Jurczak M., 2005, *Człowiek a środowisko – program edukacji ekologicznej w gimnazjum*. Zielone Brygady, Kraków.
- Wójcik A. M., 2004, *Informal environmental education in Poland*, w: International Research in Geographical and Environmental Education.13, 3: s. 291-298.
- Tarabula-Fiertak M., Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., 2004, *Environmental teaching in higher education*, w: International Research in Geographical and Environmental Education 13, 3, s. 284-290.

Wójcik Włodzimierz dr

Włodzimierz Wójcik w 1976 r. ukończył z wyróżnieniem wyższe studia na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego. Jednocześnie rozpoczął studia doktoranckie w Instytucie Ekologii PAN w Dziekanowie Leśnym. Ukończył je jesienią 1980 r., pracę doktorską, rekomendowaną do nagrody premiera, obronił 11 XI 1981.

W 1996 r. ukończył w Gdańsku, prowadzone przez prof. B. Niemierko, Studium Podyplomowe Pomiaru Dydaktycznego i Egzaminowania.

1 IX 1980 r. rozpoczął pracę nauczyciela biologii w warszawskim XVII LO im. A. Frycza Modrzewskiego, w którym bez przerwy uczy do dziś.

W latach 1985, 1987 oraz 1989 uzyskał kolejno pierwszy, drugi i trzeci stopień specjalizacji zawodowej, a w roku 2001 stopień nauczyciela dyplomowanego.

Od roku 2006 prowadzi dla uczniów na szkolnym serwerze stale rozbudowywaną stronę internetową, wspomagającą uczenie się biologii (dziś jej udostępniane zasoby przekraczają 11 GB).

Na prośbę władz Wydziału Biologii UW, w 1985 r. zaczął prowadzić zajęcia z dydaktyki biologii dla studentów IV roku, a dwa lata później utworzył na Wydziale Pracownię Dydaktyki Biologii, którą – jako starszy wykładowca – kierował do 1994 r., w 1992 r. uzyskując nagrodę Rektora UW.

W tym okresie, lata 1987–1990, pracował też jako adiunkt w Pracowni Biologii w resortowym Instytucie Kształcenia Nauczycieli.

W latach 1990–2000 był konsultantem w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Ciechanowie, a jego praca została doceniona i nagrodzona przez tamtejszego Kuratora Oświaty w roku 1997.

W. Wójcik prowadził zajęcia na studiach podyplomowych, kursach kwalifikacyjnych i szkoleniach:

- w latach 1999–2001 w Podlaskim Instytucie Rozwoju Szkoły w Siedlcach był kierownikiem naukowym Podyplomowego Studium Nauczania Blokowego Przyrody na II etapie edukacji i prowadził zajęcia z zakresu dydaktyki przyrody, edukacji zdrowotnej i ekologicznej, kilkudziesięciu nauczycieli obroniło tam swoje prace dyplomowe pisane pod jego kierunkiem;
- w Centrum Podwyższania Kwalifikacji Nauczycieli w Warszawie (z zakresu dydaktyki przyrody, edukacji zdrowotnej i ekologicznej – kilkanaście prac dyplomowych napisanych pod jego kierunkiem);
- w Centrum Szkolenia Kadr Oświatowych w Legionowie (z zakresu oceniania osiągnięć uczniów oraz tworzenia szkolnych programów wychowawczych);
- w Ośrodku Szkoleń dla Nauczycieli „MEJ” w Warszawie (z zakresu dydaktyki przyrody).

W latach 2000–2001, jako adiunkt Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, prowadził ze studentami IV roku zajęcia z metodyki nauczania przyrody w szkole podstawowej w ramach przedmiotu „Edukacja dzieci w klasach IV–VI szkoły terapeutycznej” oraz zajęcia w zakresie metodyki edukacji zdrowotnej i ekologicznej dla studentów II roku, jak też zajęcia z metodyki nauczania w gimnazjum biologii z elementami edukacji zdrowotnej i ekologicznej – na studiach zaocznych i eksternistycznych.

Współpraca W. Wójcika z MEN zaczęła się w 1993 r. – od tamtego czasu przez kilkanaście lat, do końca funkcjonowania w MEN tego rozwiązania, był rzeczoznawcą Ministra Edukacji w zakresie zalecania szkołom pomocy dydaktycznych do nauczania biologii, ekologii i ochrony środowiska, a później także edukacji proekologicznej i prozdrowotnej, oceniając zgodnie z procedurami MEN setki nowych pomocy dydaktycznych. Recenzował wiele podręczników szkolnych na potrzeby różnych wydawnictw edukacyjnych.

Współpraca z MEN zaowocowała także jego włączeniem się do zespołu „Podstawy Programowej” oraz zespołu „Standardów Osiągnięć Szkolnych” programu Nowa Matura i różnymi pracami na rzecz reformy systemu oświaty.

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat przeprowadził ponad sto kursów w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli – zarówno w zakresie dydaktyki biologii (a także przyrody oraz edukacji zdrowotnej i ekologicznej), jak też wykorzystywania komputerów w nauczaniu, czy wreszcie – wprowadzania w życie reformy systemu oświaty, współpracując przy tym z różnymi ośrodkami metodycznymi w kraju.

W roku 1994 (do 1995) W. Wójcik pracował w Ośrodku Wspierania Rozwoju Zawodowego Nauczycieli w Warszawie, zakładając tam Pracownię Egzaminów Szkolnych i włączając się aktywnie w program MEN „Nowa Matura”.

W latach 2000–2011 dla Kuratora Oświaty w Warszawie ułożył zestawy tematów maturalnych matury majowej i styczniowej – w sumie 24 zestawy tematów wraz z kluczami oczekiwanych odpowiedzi (a w każdym z nich zestaw około 20 zadań typu Nowej Matury w ramach tzw. trzeciego tematu maturalnego – łącznie blisko 500 zadań maturalnych).

W. Wójcik od lat współpracuje też z Okręgową Komisją Egzaminacyjną w Warszawie – najpierw w roli osoby szkolącej przyszłych egzaminatorów maturalnych, a potem jako weryfikator w zespole sprawdzającym prace maturalne, układał też i recenzował arkusze zadań maturalnych dla OKE oraz uczestniczył w standaryzacji zadań maturalnych. Od listopada 2012 r., na prośbę CKE, jest jednym z dwóch recenzentów banku zadań z biologii dla potrzeb egzaminu gimnazjalnego i maturalnego, a od 2013 r., na prośbę OKE w Warszawie – także recenzentem arkuszy gimnazjalnych i maturalnych z biologii do roku 2014. Od listopada 2012 kieruje ogólnopolskim zespołem opracowującym na zlecenie CKE koncepcję i materiały do Matury 2015 (i następnych) z biologii.

Dla kilku wydawnictw edukacyjnych (w tym na potrzeby „Próbnej matury z Opeponem”) oraz dla Agora SA recenzował szeroko publikowane zestawy przykładowych zadań maturalnych.

Dla Wydawnictwa Nowa Era ułożył 230 zadań maturalnych, które ukażą się w nowych podręcznikach tego wydawnictwa, przeznaczonych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych kształconych zgodnie z nową podstawą programową.

Praca dydaktyczna W. Wójcika była wielokrotnie nagradzana przez kolejnych dyrektorów liceów, a w 1990 r. została doceniona i nagrodzona przez Kuratora Oświaty w Warszawie, zaś w 2009 r. otrzymał nagrodę Burmistrza Dzielnicy Śródmieście.

W roku 2008 uczennica Katarzyna Czajkowska została laureatką I miejsca Olimpiady Biologicznej.

Doświadczenia W. Wójcika dotyczą przede wszystkim organizowania i prowadzenia zajęć – z uczniami, studentami, nauczycielami, metodykami, dyrektorami szkół, dla

których opracował setki różnych materiałów. Nie były one jednak nigdzie publikowane, bowiem zawsze przede wszystkim wychodziły naprzeciw aktualnym potrzebom tych środowisk, z którymi aktualnie pracował i nie nadawał im postaci zwartego druku.

Publikacje:

- Wójcik W., 1990, *Genetyka i ewolucjonizm – materiały pomocnicze dla nauczycieli szkół średnich*, WSiP, Warszawa.
- Wójcik W., 1993, *Biologia – ćwiczenia i zadania* (sześć zeszytów ćwiczeń dla klas I–III liceum), Wydawnictwo KORIS, Warszawa.
- Wójcik W., 1993, *Biologia – matura*, Wydawnictwo KORIS, Warszawa.
- Wójcik W., 2000, *Budowanie szkolnego systemu oceniania osiągnięć w nauce i zachowania uczniów**, w: *Poradnik dyrektora i księgowego szkoły*, Wydawnictwo Bohdan Orłowski, Konstancin.
- Wójcik W., 2000, *Budowanie szkolnego programu wychowawczego*, w: *Poradnik dyrektora i księgowego szkoły*, Wydawnictwo Bohdan Orłowski, Konstancin.
- Wójcik W., 2009, *ABC maturalne – Biologia*, WSiP, Warszawa (jako współautor, wraz z J. Filipiką).

Zabłocka Teresa dr

Teresa Zabłocka (z d. Mieszczańska) ukończyła studia biologiczne na Wydziale Biologii i Nauki o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego ze specjalnością zoologia. Pracę magisterską na temat: *Terminy przylotów bociana białego w Polsce w latach 1946–1952* wykonała pod kierunkiem prof. Tadeusza Jaczewskiego w 1955 r.

Na późniejsze zainteresowania badaniami naukowymi, jak i dydaktyką biologii, miał wpływ prof. T. Jaczewski, serdeczny opiekun studentów, jak też mgr Jadwiga Doboszyńska, niezwykle ludzom życzliwa, wieloletnia redaktor naczelna „Biologii w Szkole”.

Pracę naukową T. Zabłocka rozpoczynała w Instytucie Zoologicznym PAN w Warszawie, a kończyła w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN, w którym przepracowała przeszło 30 lat. W Instytucie Zoologicznym zajmowała się awifauną. W ramach prac Stacji Ornitologicznej brała udział w badaniach terenowych, m.in. w obrączkowaniu ptaków na Mazurach. W latach 1959–1962 była też sekretarzem działu wydawnictw Instytutu. Będąc członkiem Polskiego Towarzystwa Zoologicznego aktywnie działała w Sekcji Ornitologicznej.

Pracę doktorską *Widzenie barw u much* obroniła w 1971 r. u prof. Stanisława Dryla w Zakładzie Biologii Instytutu Biologii Doświadczalnej. Następnie, w tym Instytucie, zajmowała się neurofizjologią. Włączyła się w nurt badań rozpoczętych na świecie w latach 70., które dotyczyły deprywacji wzrokowej u zwierząt. Z tej dziedziny opublikowała ponad 20 artykułów i komunikatów w literaturze zagranicznej i krajowej.

Drugi kierunek działalności T. Zabłockiej, to praca nauczycielska i publikacje z zakresu biologii szkolnej. Pracę dydaktyczną Teresa Zabłocka rozpoczynała będąc na III roku studiów, jako asystentka w zespole prof. Jana Bowkiewicza – wspaniałego dydaktyka, w Zakładzie Biologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Warszawie. Już jako studentka II roku zetknęła się z problematyką szkolną i wydawniczą będąc sekretarzem redakcji „Biologii w Szkole”.

W latach 1961–1962 prowadziła wykłady z zoologii i biologii ogólnej w II Studium Nauczycielskim w Warszawie – dla nauczycieli kształcących się w systemie studiów wieczorowych. Była bardzo lubiana i ceniona, zarówno za wysoki poziom zajęć, jak też za serdeczność i koleżeńskość w stosunku do słuchaczy.

W latach 1962–1963 pracowała jako nauczycielka w Liceum Pedagogicznym. Była nauczycielką twórczą i aktywną. Uczestniczyła w eksperymencie nt. nauczania problemowego, kierowanym przez Wydział Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego. W następnym roku (1964) została kierownikiem Sekcji Biologii Okręgowego Ośrodka Metodycznego w Warszawie.

Zainteresowania T. Zabłockiej metodyką kształcenia biologicznego rozszerzyły się, gdy podjęła pracę w Instytucie Pedagogiki (lata 70.). Efektem działań T. Zabłockiej w tym zakresie było organizacyjne i redakcyjne przygotowanie czterech publikacji zbiorowych, przeznaczonych dla nauczycieli zajęć fakultatywnych w liceum o profilu biologiczno-chemicznym.

Najwcześniejszą Jej książeczką była *Pracownia i klasa – Pracownia biologiczna* (PZWS 1967). Chociaż minęło tak wiele lat od wydania tej publikacji, zawarte w niej porady są aktualne i obecnie.

T. Zabłocka miała swój udział w pracy zbiorowej pod red. W. Michajłowa *Metodyka nauczania biologii w szkole ogólnokształczącej* (IP, PZWS 1969) jako autorka części rozdziału III (*Program biologii w Polsce na tle programów nauczania w innych krajach*) w części I; rozdziału III (*Nauka o człowieku w szkole podstawowej*) i V (*Biologia w IV klasie liceum*) w cz. III.

Znaczący jest też wkład współautorski T. Zabłockiej w opracowanie tekstu programowanego „Prace i prawa Mendla” – zawartego w pracy zbiorowej pod red. C. Kupisiewicza *Metody i przykłady programowania dydaktycznego* (PWN 1970).

Pierwszą książką przeznaczoną dla uczniów współautorstwa T. Zabłockiej był podręcznik eksperymentalny *Biologia 6*, WSiP (1980) oraz związany z nim *Zeszyt ćwiczeń*. Praca nad tą publikacją rozpoczęła dalszą wieloletnią, wzajemnie życzliwą i owocną współpracę T. Zabłockiej z Redakcją Biologii WSiP. T. Zabłocka była autorką wnikliwą, bardzo dbała o poprawność szczegółów merytorycznych. Miała duży szacunek dla adresata książki.

Następną książką, której była współautorką, była wielokrotnie wznawiana *Biologia. Podręcznik dla klasy szóstej szkoły podstawowej* – praca zbiorowa, WSiP (wyd. 1. 1983 – wyd. 11. 1999). W 1984 r. wydana została książka przedmiotowo-metodyczna (oprac. zbior.) *Nauczanie biologii w klasie 6*, komplementarna z początkowymi edycjami podręcznika. W 1994 r. wydano 4 zeszyty ćwiczeń z biologii dla klas 5 i 6 współautorstwa T. Zabłockiej.

Ostatnie książki T. Zabłockiej przygotowane w Redakcji Biologii WSiP (1997) to: *Zoologia – jedność i różnorodność zwierząt*, kompendium dla ucznia i *Testy z zoologii dla uczniów szkoły podstawowej* (napisane wspólnie z autorką niniejszego wspomnienia). Teresa Zabłocka była bardzo przyjazna ludziom, dużo pracowała społecznie.

Miała oddaną i kochającą rodzinę, wnuczęta, którym dedykowała jedne ze swych prac – zeszyty ćwiczeń z biologii.

Przyjaźniłyśmy się od bardzo wielu lat, miałyśmy podobne zainteresowania zawodowe. Kilkakrotnie łączyły nas te same miejsca pracy. Przypomnienie Postaci dr T. Zabłockiej uważam za bardzo ważne dla Tych, którzy znali Ją bezpośrednio i dla Tych, którzy znają Ją tylko z publikacji.

T. Zabłocka – naukowiec, nauczycielka, autorka publikacji dla nauczycieli i uczniów, odeszła 27 X 1999 r.

Publikacje:

Koszewska B., 2001, *Wspomnienie o Teresie Zabłockiej*, „Biologia w Szkole”, nr 2–3.

Opracowanie: B. Koszewska

Zajac Karol

Karol Zajac ur. 27 IX 1905 r. w Kostkowicach na Śląsku Cieszyńskim. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego, później Wyższego Kursu Nauczycielskiego we Lwowie i Instytutu Pedagogicznego ZNP w Katowicach.

W latach 1925–1939 pracował jako nauczyciel i kierownik szkół powszechnych w: Smardzowicach, Pszczynie, Łące, Porębie Orłowskiej (Zaolzie). W czasie okupacji był zatrudniony jako robotnik rolny, a równocześnie zaangażowany w nauczanie konspiracyjne. W latach powojennych pracował kolejno w Liceum Pedagogicznym w Pszczynie, Szkole Podstawowej nr 5 w Pszczynie, Technikum Rolniczym w Pszczynie, Szkole Podstawowej w Goczałkowicach, Liceum Medycznym w Pszczynie. Przez wiele lat pracował w Powiatowym Ośrodku Metodycznym w Pszczynie, pełniąc funkcje instruktora biologii/metodyka biologii udzielał się jako wykładowca na kursach nauczycielskich o zasięgu powiatowym, wojewódzkim oraz ogólnopolskim. Był w latach 60. XX. w. konsultantem w Komisji Programowej przy Ministerstwie Oświaty, a także współpracownikiem PAN (Zakład Ochrony Przyrody) w zakresie badań nad roślinnością nieużytków przemysłowych (hałdy górnicze). Karol Zajac zasłużył się jako nauczyciel biologii i wychowawca dziesiątek roczników nauczycieli i pielęgniarek, wielki miłośnik przyrody polskiej, krzewiciel idei jej ochrony – prekursor wychowania ekologicznego. Propagował wśród nauczycieli nowatorskie metody nauczania, także poprzez pracę w ogrodzie szkolnym (sfilmowana została w latach pięćdziesiątych) i w czasie wycieczek botanicznych. Był twórcą oryginalnego sposobu nauczania zwanego metodą „dzienniczek pytań” (1970–1974) wyprzedzającą powstałe później w pedagogice i w psychologii idee nauczania usamodzielniającego i uczenia samoregulowanego. Był czynny zawodowo do 87 roku życia.

Odnaczone: Medalem 10-lecia Polski Ludowej, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką Zasłużonego w Rozwoju Województwa Katowickiego, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, tytułem Zasłużonego Nauczyciela Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Złotą Odznaką Honorową Ligi Ochrony Przyrody.

K. Zajac zmarł 26 I 2001 r. w Pszczynie.

Publikacje:

Zajac K., 1958, *Prowadzenie wycieczek biologicznych w szkole podstawowej*, WODKO. Katowice.

Zajac K., 1965, *Organizacja i metodyczne zalozenia szkolnych wycieczek biologicznych*, w: Praca zbiorowa, *Skolne wycieczki biologiczne na terenie wojewodztwa katowickiego*, ZO ZNP Katowice.

Zajac M.A., 2006, *O czym mowia pytania*, „Psychologia w Szkole”, nr 2.

Zajac M.A., *Jak wykorzystac wiedze potoczna ucznia*, „Psychologia w Szkole”, nr 2.

Opracowanie: M. Zajac

Zdebska-Sieroslawska Janina mgr

Janina Zdebska, ur. w 1909 r. we Lwowie. Tu uczęszczała do szkoły powszechnej i gimnazjum, a następnie studiowała na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu im. Jana Kazimierza, uzyskując dyplom magistra biologii.

Przeszło pięćdziesięcioletnia praca zawodowa J. Zdebskiej była zawsze ściśle związana z nauczaniem biologii i jego doskonaleniem. W latach międzywojennych pracowała jako nauczycielka biologii i wychowania fizycznego w Gimnazjum Towarzystwa Szkoły Jednolitej w Bydgoszczy. W tym czasie złożyła z wynikiem bardzo dobrym egzamin przed Państwową Komisją Egzaminacyjną i uzyskała dyplom nauczyciela biologii szkół średnich. W latach

okupacji przebywała we wsi Czarnożyły w okolicach Łodzi, gdzie zaangażowała się w tajne nauczanie.

Bezpośrednio po wojnie J. Zdebska zamieszkała w Tarnowie, gdzie pracowała jako nauczyciel biologii w Gimnazjum im. Hetmana Tarnowskiego, w którym zorganizowała wzorową pracownię biologiczną i prowadziła przykładowe lekcje otwarte dla nauczycieli biologii. Tak rozpoczęła się jej wieloletnia działalność w dziedzinie doskonalenia i doskonalenia nauczycieli biologii. Wkrótce (1948) nawiązała bezpośrednią współpracę z ośrodkami doskonalenia nauczycieli, a następnie ściśle związała się z nimi, przechodząc przez wszystkie szczeble ówczesnej organizacji doskonalenia nauczycieli – począwszy (w 1950) od funkcji instruktora biologii w Miejskim i Powiatowym Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Bydgoszczy przez stanowisko kierownika Sekcji Biologii w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Toruniu do kierownika Sekcji Biologii w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Warszawie (1962–1974).

Była wybitnym nauczycielem i wychowawcą, dbającym zawsze o wysoki poziom nauczanego przedmiotu i zainteresowanie uczniów biologicznymi treściami nauczania. Dążyła do zapewnienia warunków organizacyjnych i materialnych, nieodzownych dla nowoczesnego laboratoryjnego nauczania biologii i samodzielnego poznawania przez uczniów przyrody. Szczególną uwagę przykładała do organizacji i wyposażenia pracowni biologicznych, początkowo w Tarnowie, a następnie w LO im. L. Waryńskiego i w LO im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy (Zdebska, Wąskowa 1964, 1969) oraz ogrodu szkolnego (Zdebska 1963, 1957, 1974). Duże znaczenie przypisywała wykorzystywaniu hodowli i lektur biologicznych oraz prowadzeniu zajęć terenowych w ramach wycieczek biologicznych. Posiadała szczególnie dar nawiązywania kontaktów z uczniami i nauczycielami oraz ich mobilizowania do samodzielnego pogłębiania wiedzy

biologicznej (Zdebska, Wąskowa 1963).Wieloletnie doświadczenie pedagogiczne, wyróżniająca się praca dydaktyczno-wychowawcza, łatwość nawiązywania kontaktów z ludźmi, systematyczność i dokładność powiązana z pracowitością, zapałem i energią były źródłem sukcesów zarówno w pracy dydaktyczno-wychowawczej, jak i w dziedzinie doskonalenia nauczycieli biologii. Dużą rolę odgrywał przy tym osobisty autorytet J. Zdebskiej. Była szanowana przez swych uczniów i nauczycieli, których doskonaleniem kierowała. Nie bez znaczenia była także jej umiejętność egzekwowania od uczniów i nauczycieli pełnej realizacji wspólnie ustalonych zadań i zamierzeń. Takie podejście budziło wprawdzie u mniej zdyscyplinowanych i zaangażowanych osób pewne opory psychiczne, lecz zobowiązywało je zarazem do wywiązywania się z podjętych obowiązków.

Sekcja Biologii CODKO, kierowana w latach 1948–1962 przez Helenę Sikorską, wyróżniała się wśród innych sekcji przedmiotowych swą żywą i owocną działalnością. Jej przejście w 1962 r. zobowiązywało więc J. Zdebską do równie energicznych i pożytecznych poczynań. Trzeba stwierdzić, że sprostała w pełni temu niełatwemu zadaniu. Potrafiła bowiem pozyskać do tych działań zespół kierowników wojewódzkich sekcji biologii oraz większość instruktorów biologii pracujących w miejskich i powiatowych ośrodkach metodycznych. Doprowadziła do poszerzenia i pogłębienia współpracy z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju. W efekcie pracownicy naukowicy większości uniwersytetów i wyższych szkół pedagogicznych, akademii medycznych i akademii rolniczych, a także różnych instytutów naukowych PAN prowadzili wykłady, ćwiczenia i seminaria na wojewódzkich i centralnych konferencjach przedmiotowo-metodycznych, jak również na wojewódzkich i centralnych kursach dla nauczycieli biologii szkół podstawowych i licealnych oraz instruktorów biologii. J. Zdebska organizowała wspólnie z kierownikami wojewódzkich sekcji biologii, przy współudziale wybitnych specjalistów, bardzo kształcące zajęcia terenowe poświęcone zagadnieniom ekologii, poznawaniu flory i fauny, rezerwatów i parków narodowych czy też aktualnych problemów ochrony środowiska. Inne zajęcia miały na celu zaznajomienie nauczycieli biologii z pracą badawczą różnych ośrodków naukowych (Zdebska 1961a, 1961b, 1961c, 1969).

J. Zdebska-Sierosławska przypisywała duże znaczenie przykładowym zajęciom i lekcjom w ogrodzie szkolnym, wycieczkom, zajęciom koła biologicznego i Szkolnego Koła LOP, stanowiącym żywą ilustrację omawianych na konferencjach i kursach zagadnień (Zdebska 1961a, 1961b, 1961c, 1968). Dużo wysiłku wkładała w przygotowania nauczycieli biologii do realizacji nowo wprowadzanych bądź modyfikowanych programów biologii szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego (Zdebska 1969, 1967, 1970), zwłaszcza do prowadzenia zajęć fakultatywnych w kl. IV LO (Zdebska 1970, 1972, 1976, Zdebska, Stawiński 1969). Z jej inicjatywy i pod jej redakcją opracowane zostały m.in. materiały pomocnicze dla nauczycieli. J. Zdebska-Sierosławska była w tym czasie także autorką bądź współautorką szeregu publikacji ukierunkowujących pracę nauczycieli biologii.

Inicjowała badania Sekcji Biologii COM nad wynikami nauczania w szkole podstawowej w kl. V–VIII (Zdebska 1967, 1968) oraz realizację programu zajęć fakultatywnych w klasie IV liceum ogólnokształcącego (Zdebska-Sierosławska 1976). Bar-

dziej szczegółowe informacje dotyczące głównych kierunków działalności Sekcji Biologii CODKO, a następnie COM (Centralnego Ośrodka Metodycznego) w tym okresie znajdują się także w jej pracach.

J. Zdebska-Sierosławska czynnie uczestniczyła w organizacji i przebiegu VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii w 1985 r. w WSP w Krakowie.

Dalszy rozdział w bogatej działalności J. Zdebskiej-Sierosławskiej stanowi jej udział w organizacji Olimpiady Biologicznej i pracach Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej, działającego przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Przyrodniczego im. Kopernika z upoważnienia Ministerstwa Oświaty i Wychowania.

J. Zdebska-Sierosławska była jednym z głównych inicjatorów idei i koncepcji Olimpiad Biologicznych oraz głównym ich organizatorem. Od 1971 r. do ostatnich chwil życia z wielkim zaangażowaniem i poświęceniem pełniła funkcję kierownika organizacyjnego Olimpiady Biologicznej. Czynnie uczestniczyła w opracowywaniu projektu regulaminu i węzłowej tematyki Olimpiady, organizacji konkursu na emblemat Olimpiady Biologicznej i ostatecznym jego ujęciu. Dzięki jej staraniom organizowano spotkania z nauczycielami – opiekunami uczestników Olimpiady, jak również z samymi zawodnikami. Brała udział w nagrywaniu audycji radiowych poświęconych Olimpiadzie Biologicznej, a także w opracowywaniu komunikatów prasowych. Wiele wysiłku i starań kosztowało ją zapewnienie atrakcyjnych nagród rzeczowych dla laureatów i uczestników zawodów olimpijskich III stopnia. Wreszcie – dużo jej zawdzięczają: organizacja I Międzynarodowej Olimpiady Biologicznej (1985) i przygotowanie kolejnej II Międzynarodowej Olimpiady Biologicznej (1986).

Nie sposób tutaj pominąć całej serii artykułów w czasopismach „Biologia w Szkole” oraz „Wszechświat” poświęconych problemom Olimpiady Biologicznej i opracowań w kolejnych tomach wydawnictwa „Olimpiady Biologiczne” (1975, 1978, 1981, 1984). Dzięki nim powstały bowiem zrezy historyi Olimpiady Biologicznej.

J. Zdebska-Sierosławska inicjowała, przeprowadzała i podsumowywała badania opinii zawodników i nauczycieli-opiekunów olimpijczyków, badania nad wpływem Olimpiady Biologicznej na organizację i wyniki nauczania biologii czy też nad losami laureatów Olimpiady (Zdebska-Sierosławska 1980, 1983, 1984).

Kilkadziesiąt publikacji dotyczących Olimpiady Biologicznej wskazuje na zasługi J. Zdebskiej-Sierosławskiej w pracy nad dokumentacją historii tej formy pracy z uzdolnionymi uczniami, są cennym źródłem informacji.

Z jej osobą związana jest ściśle historia Sekcji Dydaktyki Biologii działającej od 1972 r. przy Zarządzie Głównym PTP im. Kopernika, gdyż w latach 1972–1986 wchodziła w skład Zarządu Sekcji i brała czynny udział w jego pracach, wywierając istotny wpływ na ich kierunek oraz tematykę. Była również kierownikiem Sekcji Młodzieżowej działającej przy Towarzystwie.

Popularyzacji i praktycznej realizacji idei ochrony przyrody i środowiska przyrodniczego poświęciła J. Zdebska-Sierosławska wiele uwagi, czasu i wysiłku w swojej przeszło pięćdziesięcioletniej pracy zawodowej i społecznej. Ważne w tym miejsce zajmowały: współpraca z Ligą Ochrony Przyrody oraz upowszechnianie założeń ochrony przyrody i praktycznych rozwiązań z metodyki ochrony przyrody wśród nauczycieli i uczniów poprzez konferencje, kursy, konkursy, a także artykuły w różnych

czasopismach. Nie można także pominąć jej wieloletniego udziału w pracach nad programami nauczania biologii, w dyskusjach nad ich założeniami i realizacją. Wielostronne zainteresowania i działania J. Zdebskiej-Sierosławskiej ilustruje bogaty dorobek piśmienniczy obejmujący łącznie około 110 pozycji. Oprócz wydawnictw książkowych (18) są to artykuły w czasopismach „Biologia w Szkole”, „Wszechświat”, „Przyroda Polska” i innych. Poprzez swoją różnorodną działalność w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju dydaktyki biologii i nauczania biologii w Polsce.

Za swe zasługi otrzymała wysokie odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi oraz Medal KEN. Przyznano jej także Złotą Odznakę ZNP, Złotą Odznakę Olimpiady Biologicznej, Złotą Odznakę PTP im. Kopernika i wiele innych odznaczeń i wyróżnień.

J. Zdebska-Sierosławska zmarła 17 I 1986 r. w Warszawie, została pochowana w Katowicach na cmentarzu przy ul. Francuskiej.

Publikacje:

Zdebska J. (red.), 1957, *Doświadczenia na działce szkolnej*, PZWS, Warszawa.

Wąskowa M., Zdebska J., 1969, *Pracownia biologiczna*, w: Michałow W. (red.), *Metodyka nauczania biologii*, PZWS, Warszawa, cz. II, rozdz. II, s. 138-248.

Zdebska J., 1969, *Organizacja pracy nauczyciela*, w: W. (red.), *Metodyka nauczania biologii*, PZWS, Warszawa, cz. II, rozdz. X, s. 347-358.

Zdebska J. (red.), 1969, *Rozmnażanie i rozwój organizmów. Materiały pomocnicze do realizacji programu biologii w klasie VIII szkoły podstawowej*, MOiSW, COM, Warszawa s. 44.

Zdebska J. (red.), 1970, *Materiały pomocnicze do realizacji programu zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej*, MOiSW, COM, Warszawa, s. 120 (opracowania autorskie: Wstęp i Plan dydaktyczno-wychowawczy nauczyciela, s. 3-9).

Zdebska J., 1973, *Rozwój dydaktyki biologii w okresie 25-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, w: *Prace z Dydaktyki Szkoły Wyższej*, 10, WSP, Kraków, s. 62-67.

Zdebska-Sierosławska J., 1975, *Organizacja Olimpiad Biologicznych*, w: Sandner H. (red.), *Olimpiady*, Warszawa, s. 9-16.

Zdebska-Sierosławska J., 1976, *Analiza i ocena programu zajęć fakultatywnych w grupie biologiczno-chemicznej w kl. IV liceum ogólnokształcącego w świetle badań Centralnego Ośrodka Metodycznego w roku szkolnym 1970/71*, w: *Materiały z II Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii*, MOiW IPS, WSiP, Warszawa, s. 226-235.

Zdebska-Sierosławska J., 1980, *Olimpiady biologiczne i ich wpływ na organizację i wyniki procesu nauczania i uczenia się*, w: *Problemy nauczania-uczenia się biologii we współczesnej szkole*. Materiały z III Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii, IPS, Warszawa, s. 138-146.

Zdebska-Sierosławska J., 1978, *Olimpiady Biologiczne, i ich historia*, w: Sandner H. (red.), *Olimpiady Biologiczne II*, WSiP, Warszawa, s. 15-29.

Zdebska-Sierosławska J., 1981, *Rola Olimpiad Biologicznych w aspekcie społecznym i gospodarki narodowej*, w: Sandner H. (red.), *Olimpiady Biologiczne III*, WSiP, Warszawa, s. 79-89.

Zdebska-Sierosławska J., 1984, *Komitet Główny Olimpiady Biologicznej w okresie X-lecia jego istnienia w latach 1971–1981*, w: Sandner H. (red.), *10 lat Olimpiady Biologicznej*, WSiP, Warszawa, s. 27-39.

Zdebska-Sierosławska J., 1984, *Współdziałanie Komitetu Głównego Olimpiady Biologicznej z Polskim Radiem*, w: Sandner H. (red.), *10 lat Olimpiady Biologicznej*, WSiP, Warszawa, s. 72-75.

Zdebska-Sierosławska J., 1984, *Laureaci olimpiad biologicznych i ich dalsze losy*, w: Sandner H. (red.), *10 lat Olimpiady Biologicznej*, WSiP, Warszawa, s. 72-75.

Zdebska-Sierosławska J., 1985, *Kontrola i ocena pracy ucznia-olimpijczyka*, w: IV Ogólnopolskie Seminarium Dydaktyki Biologii, IPS, WSiP, Warszawa, s. 308-313.

- Zdebska-Sierosławska J., 1975, *Die Biologie – Olympiade und ihre Aufgabe zum Wecken des Interesses für Fragen des Naturschutzes und der Umwelt*. Mitteilungen der Sektion Schulbiologie der Biologischen Gesellschaft der DDR Berlin 1975, nr 16, cz. III, s. 285-291.
- Stawiński W., 1991, *Wkład Janiny Zdebskiej-Sierosławskiej w rozwój dydaktyki biologii i nauczania biologii w Polsce*, w: Stawiński W. (red.) *Kształtowanie umiejętności biologicznych (materiały z VI Ogólnopolskiego Seminarium Dydaktyki Biologii w Krakowie – wrzesień 1985)*, WN WSP, Kraków.
- Stawiński W., 1986, *Janina Zdebska-Sierosławska (1909-1986)*, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzn”, nr 4.
- Frejtlak S., 1986, *Janina Zdebska-Sierosławska nie żyje*, „Biologia w Szkole”, nr 1.

Opracowanie: W. Stawiński

Zębalska Elżbieta dr

Elżbieta Zębalska, ur. w 1946 r. w Krakowie, gdzie ukończyła Szkołę Podstawową nr 35, a następnie VII LO im. Z. Nałkowskiej. Absolwentka Wydziału Geograficzno-Biologicznego WSP w Krakowie. Od 1970 r. pracowała w Zakładzie Dydaktyki Biologii WSP w Krakowie (następnie przemianowanej na Akademię Pedagogiczną i Uniwersytet Pedagogiczny). Jako nauczyciel akademicki pracowała do 2011 r. kolejno na stanowiskach: asystenta, adiunkta i starszego wykładowcy, prowadząc różne typy zajęć dydaktycznych (wykłady, ćwiczenia laboratoryjne, audytoryjne i terenowe, seminaria) na studiach dziennych, zaocznych i podyplomowych.

Stopień doktora nauk przyrodniczych w zakresie dydaktyki biologii uzyskała w 1976 r. w WSP w Krakowie. Promotorem pracy *Badania nad doborem, zakresem i sposobami interpretacji treści rzeczowych z zakresu zoologii strunowców* był prof. dr hab. W. Stawiński.

Zajmowała się następującymi problemami badawczymi:

- problemy doboru wiedzy, zakresu i układu treści kształcenia na różnych szczeblach nauczania, zagadnienia dydaktycznej transformacji i strukturyzacji wiedzy biologicznej,
- metodologiczne podstawy konstrukcji programów nauczania biologii i ochrony środowiska – konstrukcja podręczników szkolnych i określenie ich funkcji w procesie dydaktycznym,
- problemy dydaktyki biologii szkoły wyższej, np. cele, zadania oraz treści z dydaktyki biologii, przyrody i wychowania zdrowotnego na dwustopniowych studiach nauczycielskich, określenie celów kształcenia zawodowego studentów, opracowania zadań sytuacyjnych dla studentów i ich wykorzystanie w trakcie egzaminu z dydaktyki biologii, przyrody i wychowania zdrowotnego.

Do ważniejszych jej osiągnięć należy:

- udział w badaniach węzłowych RPPB III 30 oraz w pracach nad programami nauczania na różnych szczeblach kształcenia zleconych przez MOiW,
- współautorstwo programu nauczania biologii i ochrony środowiska do gimnazjum,
- współautorstwo podręcznika do gimnazjum kl. I i II,
- współudział w redagowaniu programów studiów biologicznych,

- redagowanie materiałów z Konferencji Dydaktyków Biologii,
- współautorstwo podręczników i skryptów dla studentów,
- współautorstwo opracowań monograficznych.

Łączna liczba publikacji E. Zębalskiej liczy 118 pozycji, w tym artykuły w czasopiśmie i materiałach z konferencji. Pod jej kierunkiem wykonano 63 prace magisterskie i 10 dyplomowych. Była także rzeczoznawcą MOiW ds. programów nauczania, podręczników oraz środków dydaktycznych.

Przez wiele lat była członkiem Komisji ds. Stopni Kwalifikacji Zawodowych Nauczycieli (Kraków), uczestniczyła w Olimpiadach Biologicznych oraz konkursach dla uczniów szkół podstawowych. Prowadziła szereg zajęć szkoleniowych dla nauczycieli biologii w ramach konferencji metodycznych.

W czasie pracy zawodowej czynnie uczestniczyła w konferencjach, seminariach dydaktyki biologii zarówno w kraju, jak i zagranicą.

Żeber-Dzikowska Ilona dr hab

Życiowe motto:

Przejdź przez życie z pasją i poczuciem czynienia DOBRA...

Ilona Maria Żeber-Dzikowska, ur. 29 VIII 1964 r. w Kielcach, córka Jerzego Żeber i Romany (z d. Cisło); mąż: Sławomir Dzikowski (nauczyciel); 27 grudnia 2011 roku obchodzili jubileusz 25-lecia ślubu (Srebrne Gody); córka: Daria (studentka).

Wykształcenie: VI LO im. J. Słowackiego w Kielcach (1983); studia biologiczne w WSP w Kielcach (1983–1988); doktorat w Instytucie Badań Edukacyjnych Ministerstwa

Edukacji Narodowej w Warszawie (1997); uzyskanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (2012).

I. Żeber-Dzikowska pracuje jako nauczyciel akademicki najpierw w WSP, a po przekształceniu w Akademii Świętokrzyskiej, obecnie w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach (asystent 1988–1997; adiunkt 1997–2012). Prowadzi zajęcia z dydaktyki biologii i ochrony środowiska, pedagogiki ogólnej, społecznej oraz z bioetyki, etyki, filozofii przyrody na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych – licencjackich i magisterskich. Promotor i recenzent prac licencjackich oraz magisterskich na kierunkach: biologia i chemia z biologią. W latach 2003/2004 – 2009/2010 pełniła funkcję kierownika Zakładu Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska Instytutu Biologii AŚ/UJK w Kielcach. Przez 11 lat pracowała w charakterze nauczyciela biologii w II LO im. J. Śniadeckiego w Kielcach. Jest autorką wielu prac z zakresu dydaktyki biologii i ochrony środowiska, opublikowanych w czasopiśmie przedmiotowo-metodycznych: „Biologia w Szkole”, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, artykułów w opracowaniach zwartych, oraz w języku angielskim m.in. opublikowanym w Charles University Prague, w Zeszytach Naukowych Polskiej Akademii Nauk. Jest współautorką wielu publikacji książkowych, m.in. *Znaczenie nauczania biologii w kształtowaniu osobowości ucznia*. A także autorką monografii naukowej wydanej

w języku angielskim dotyczącej wykorzystania efektywności zajęć terenowych jako czynnika integrującego treści przyrodnicze w programach szkolnych województwa świętokrzyskiego. Brała czynny udział w wielu ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach, co zostało udokumentowane w publikacjach. Jest współorganizatorem ogólnopolskich konferencji naukowo-dydaktycznych, m.in. na temat: „Kierunki kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli biologii i ochrony środowiska” Borków k. Kielc 15–17 IX 1992 r., „Nauczyciel – 2000 plus. Modernizacja kształcenia nauczycieli przyrody, biologii i ochrony środowiska” Wólka Milanowska k. Kielc 18–20 IX 2000 r., oraz VII Ogólnopolskiego Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych „Przyroda wstępem do edukacji matematyczno-przyrodniczej” Akademia Świętokrzyska 21–22 X 2006 r. Organizator XVII Konferencji Naukowej Dydaktyków Szkół Wyższych i Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych „Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych”, 26–27 IX 2011 r. Ponadto wielokrotnie organizowała konferencje przedmiotowo-metodyczne dla nauczycieli różnych etapów edukacyjnych związanych z priorytetami w nauczaniu – uczeniu się biologii. Pracuje nad przygotowaniem nauczycieli do wdrażania reformy szkolnej. Przygotowała programy z zakresu biologii do następujących grantów finansowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu: „Edukacja przyrodnicza w zreformowanej szkole”, „Przyroda, Człowiek i Środowisko”, „Przyroda – interaktywne metody nauczania”. Jako współautorka opracowała i otrzymała grant z Ministerstwa Edukacji Narodowej pt. „Zajęcia terenowe podstawą kształcenia z biologii w gimnazjum z uwzględnieniem ścieżek edukacyjnych: ekologicznej, prozdrowotnej i regionalnej”. Ponadto opracowuje i aktualizuje programy z zakresu biologii na potrzeby uruchomienia i organizacji studiów podyplomowych dla nauczycieli: „Przyroda w zreformowanej szkole”, „Przyroda w liceum”, „Przyroda w edukacji szkolnej II+IV”.

W 2002 r. prowadziła grant finansowany przez MENiS oraz Kuratorium Oświaty w Kielcach: „Nauczanie biologii w zreformowanej szkole ponadgimnazjalnej”, zrealizowany w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach. Zapraszana jest przez doradców metodycznych z CDN do prowadzenia wykładów dla nauczycieli różnych typów szkół w zakresie projektów dotyczących poszukiwań nowych rozwiązań wprowadzanych w gimnazjum i liceum, oraz oceniania procesu wdrażania dokumentacji programowej w bloku przedmiotów integracyjnych. Przez wiele lat pełniła funkcję konsultanta konkursów biologicznych organizowanych przez Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Współautor programu nauczania „Biologia z elementami ścieżek edukacyjnych: ekologicznej i prozdrowotnej dla gimnazjum”. Przygotowała do tego programu następującą obudowę: podręczniki, zeszyty ćwiczeń, poradniki. Prowadząc konferencje metodyczne organizowane przez Wojewódzkie Ośrodki Metodyczne, CDN itp. I. Żeber-Dzikowska przygotowuje nauczycieli do zrozumienia ważniejszych mechanizmów powstających w toku procesu dydaktycznego, standardów wymagań, kompetencji, sprawdzania i oceny osiągnięć oraz procesu wychowawczego, tj. motywacji, działania, postawy, komunikowania się, współdziałania i interakcji. Jest współautorką poradników oraz sprawdzianów do liceum ogólnokształcącego, profilowanego i technikum – kształcenie ogólne w zakresie podstawowym i rozszerzonym oraz autorką raportu pt. *Stan wiedzy biologicznej uczniów liceów ogólnokształcących*.

nokształcących, współautorką przewodnika metodycznego dla Serbów *Primena aktivizirajućih metoda – predlozi izvođenja pojedinih časova*. Dodatkowym osiągnięciem jest wydana praca pt.: „Tablice WSiP Biologia Chemia”, która została wpisana na listę środków dydaktycznych zalecanych do użytku szkolnego – nr w wykazie MENiS 1633/2004. Współpracowała ze Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w ramach prac wdrożeniowych Szkoły Holenderskiej. Ukończyła kurs pogłębienia wiedzy fachowej „Nauczanie nauczyciela” zorganizowany przez Hogeschool Amsterdam i IPABO Amsterdam oraz uczestniczyła w kursie profesjonalizacji zawodowej ukierunkowanym na samodzielne prowadzenie zajęć doskonalenia nauczycielskiego, zorganizowanym przez Hogeschool van Amsterdam Faculteit Onderwijs en Opvoeding.

Była ekspertem komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, nr w rej. MENiS/1726/ Eks. Ponadto została zatwierdzona jako egzaminator okręgowej komisji egzaminacyjnej organizowanej przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Łodzi, uzyskując kwalifikacje do przeprowadzania egzaminu maturalnego z biologii (Nowa Matura E-MB „3K”/2001). Przez wiele lat była członkiem Rady Programowej Ogólnopolskiego Czasopisma dla nauczycieli „Biologia w Szkole”. W 2006 r. otrzymała nominację do Rady Programowej Redakcji Ogólnopolskiego Czasopisma dla nauczycieli „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”. Od 2007 r. pełniła funkcję wiceprzewodniczącej sekcji ochrony środowiska w Kieleckim Towarzystwie Naukowym; od 2013 r. pełni funkcję przewodniczącej sekcji ochrony środowiska w KTN; ponadto powołana na kadencję 2013–2016 – jako skarbnik w Zarządzie KTN oraz członek Komisji Wydawniczej KTN; do 2012 r. była również członkiem w Sekcji Dydaktyków Biologii w Polskim Towarzystwie Przyrodników im. Kopernika. Obecnie od przełomu kwietnia/maja 2013 r. pełni funkcję przewodniczącej Ogólnopolskiej Sekcji Dydaktyków Biologii Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Posiadane wyróżnienia i odznaki: II Nagroda w zorganizowanym przez redakcję czasopisma „Biologia w Szkole” Ogólnopolskim Konkursie pt. „Biologia w Szkole – inspiracją moich działań edukacyjnych (1997), liczne listy gratulacyjne i nagrody Dyrektora II LO im. J. Śniadeckiego w Kielcach. (1994–2000).

Otrzymała nagrodę indywidualną II stopnia JM Rektora WSP im. J. Kochanowskiego w Kielcach (1997), nagrody zespołowe II stopnia Rektora Akademii Świętokrzyskiej za wyróżniające osiągnięcia dydaktyczne w roku akademickim 2000/2001; 2003/2004. Srebrny Krzyż Zasługi 2003, Medal KEN za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania (2006).

Najważniejsze publikacje:

Żeber-Dzikowska I., 1999, *Integracja wiedzy biologicznej i biologiczno-dydaktycznej studentów w czasie zajęć z dydaktyki biologii*, w: Stawiński W. (red.), *Problemy szczególnej dydaktyki biologii w kształceniu nauczycieli biologii i badaniach naukowych*, WN WSP, Kraków, s. 93-101.

Cichy D., Żeber-Dzikowska I., 1999, *Biologia kl. I gimnazjum*, Wydawnictwo „Debit”, Bielsko Biała, s. 128.

Cichy D., Żeber-Dzikowska I., 1999, *Zeszyt ćwiczeń – biologia 1*. Wydawnictwo „Debit”, Bielsko Biała, s. 80.

- Fudali I., Żeber-Dzikowska I., Buchcic E., 2012, *Współczesne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych na obszarach wiejskich i miejskich*. Monografia. Afilacja Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Wyd. Perpetuum Mobile, Kielce, s. 553.
- Rabczyńska R., Żeber-Dzikowska I., 2005, *Aktivizirajući metodi u radu nastavnika-izabrani predlozi. Metode aktivizirajuće u pracy nauczyciela – wybrane propozycje*. Tłum. na język serbski. Centar Polonijus – Pegaz, Srbija i Crna Gora. Švjentokški centar Fundacije za razvoj lokalne demokracije, Kjelce, s. 59.
- Żeber-Dzikowska I., 2000, *Science teacher training in Poland. Science and Technology Education in new Millenium*. 3rd Ioste Symposium For Central and East European Countries. International Organization for Science and Technology Education. Charles University Prague. Prague, Czech Republic, June 15–18, PERES Publishers, Prague, s. 216-219.
- Żeber-Dzikowska I., 2007, *Szkola środowiskowa inicjatorem i organizatorem systemu wychowania w okrojonej spoleczności lokalnej*, „Problemy Ekologii” nr 6/66, s. 294-299.
- Żeber-Dzikowska I., Bartoszyk J.: 2007, *Znaczenie nauczania biologii w kształtowaniu osobowości ucznia*. Wyd. Akademia Świętokrzyska, Kielce, s. 183.
- Żeber-Dzikowska I., 2009, *The role of school and teachers in the concepts initiation related to the environmental education*. Federal Agency of Education. Herzen State Pedagogical University of Russia Pedagogical Methodology Union Teaching methods council 540100 natural sciences Commission on geology. Herzen geology and geoecology department. Geology, geoecology and evolutionary geography. IX, St. Petersburg, Russia, s. 273-277.
- Żeber-Dzikowska I., 2010, *Using the effectiveness of field activities as the factor that integrates the biology and natural science contents in the syllabuses of Świętokrzyskie Region*. Monografia naukowa wydana w języku angielskim. Wyd. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, s. 259.
- Żeber-Dzikowska I., 2010, *Ekoedukacja młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej w Polsce*. Monitoring Środowiska Przyrodniczego; Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach; Vol. 11, s. 91-95.
- Żeber-Dzikowska I., 2011, *The role of the family in shaping attitudes in favour of nature*, w: *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I (86)*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków, s. 161-179.
- Żeber-Dzikowska I., 2012, *Projekty edukacyjne – propagowanie ochrony przyrody i turystyki. The realization of educational projects at schools as the propagation of nature protection and tourism*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” nr 4, s. 123-131.
- Żeber-Dzikowska I., 2012, *The Journal of Biological and Environmental Education as the didactic means of improving the knowledge associated with the natural science in high schools*, w: B. Wójtowicz (red.) *Natural sciences in educational systems of European countries in the 21st century*. Rozdział w jęz. angielskim; Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON, Kraków, s. 217-235.
- Żeber-Dzikowska I., 2013, *Wiedza studentów o zrównoważonym rozwoju*. Rozdział w monografii w: Szadzińska E. (red.) *Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków, s. 59-80.
- Żeber-Dzikowska I., 2013, *Edukacja ekologiczna i zrównoważony rozwój w klasach I–III szkoły podstawowej*. Rozdział w monografii w: Szadzińska E. (red.) *Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków, s. 99-125.

Podsumowanie

W publikacji *Sylwetki polskich dydaktyków i nauczycieli biologii* zawarto biogramy 117 osób zasłużonych w pracy nad rozwojem w Polsce kształcenia przyrodniczego – w tym zwłaszcza biologicznego – na przestrzeni trzech stuleci, począwszy od czasów Komisji Edukacji Narodowej z końcem XVIII w., poprzez XIX–XX w., a skończywszy na współcześnie działających. Ich działalność staje się zrozumiała, gdy uwzględnimy warunki polityczne i społeczne, w jakich ją prowadzono oraz ówczesny poziom wiedzy przyrodniczej.

Niektórzy z nich, jak np. ks. dr Krzysztof Kluk i dr Paweł Czempiński (Czenpiński), uczestniczyli w XVIII w. w pracach Komisji Edukacji Narodowej. Inni, już w czasach zaborów, starali się ukazać piękno przyrody ojczystej i znaczenie wiedzy przyrodniczej w podnoszeniu poziomu rodzimego rolnictwa i w ogóle gospodarki narodowej. Życie każdego z nich przebiegało w odmiennych warunkach politycznych, gospodarczych i społecznych.

W sposób szczególny w tworzeniu podstaw nowoczesnego nauczania przyrodniczego uczestniczyły osoby – kobiety i mężczyźni – zdobywające na przełomie XIX i XX w. wykształcenie na zagranicznych – szwajcarskich, austriackich, niemieckich czy francuskich, uczelniach, ale także rządowych rosyjskich w Warszawie¹, Moskwie czy Kijowie² i Wilnie, i polskich – we Lwowie i Krakowie.

Ci z terenów dawnego Królestwa Polskiego pracowali w rosyjskich szkołach rządowych i polskich prywatnych, jako nauczyciele i guwernantki dzieci bogatszych ziemian czy przemysłowców, wielu uczestniczyło w pracy niejawnych organizacji oświatowych i tzw. kursów latających. Nauczyciele w szkołach polskich na terenie Galicji mieli znacznie lepsze warunki pracy.

Część przedstawicieli tej grupy zawodowej była zatrudniona w szkołach wyższych, gdzie prowadzili wykłady i ćwiczenia oraz badania naukowe. Nierzadko, zwłaszcza w zaborze rosyjskim, studia i pracę przerywały ich aresztowania oraz wieloletnie zesłania na Sybir za konspiracyjną działalność pedagogiczną czy wojskową.

¹ Np. Wiktor Maszadro (ur. 1837), ukończył pełny kurs nauk farmaceutycznych w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie. Po egzaminie w 1862 otrzymał patent na magistra farmacji. Uczył przedmiotów fizyczno-matematycznych i nauk przyrodniczych w Szkole Powiatowej Ogólnej w Sieradzu w latach 1862–1864. Podobnie Henryk Rackiewicz ukończył Wydział Lekarski Akademii Medyko-Chirurgicznej w 1862 r., ale ze stopniem lekarza. W latach 1862–1873 wykładał historię naturalną i geografę powszechną w Gimnazjum w Suwałkach, za: E. Kula, 2012, *Wizerunek nauczycieli rządowych szkół średnich w Królestwie Polskim w latach 1862-1873*, wyd. UJK, Kielce.

² A. Karpiński, studiował początkowo medycynę w Uniwersytecie Kijowskim, jednak ostatecznie ukończył studia na kierunku przyrodniczym. Dyplom kandydacki uzyskał w 1862 r., a magisterski w 1866, po czym od razu został nauczycielem historii naturalnej w I progimnazjum w Warszawie. Równoległe w latach 1868–1869 był zatrudniony w Szkole Weterynaryjnej, gdzie wykładał zoologię i anatomię porównawczą. W 1869 r. został docentem w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Tam od 1870 r. zajmował stanowisko profesora zoologii i entomologii. A. Karpiński położył duże zasługi dla rozwoju gospodarki rybnej w zaborze rosyjskim. Współpracował z „Gazetą Rolniczą” i „Encyklopedią Rolnictwa i Wiadomości Związek z Nim Mających”, tamże.

Mężczyźni w latach 1914–1918 uczestniczyli w I wojnie światowej, walcząc na różnych frontach, i później w 1920 r., a kobiety – jako sanitariuszki.

Po odzyskaniu niepodległości już w 1918 r. i w latach następnych z wielkim zaangażowaniem włączali się w budowanie zrębów polskiego szkolnictwa i jego rozwój.

Musieli pokonywać rozliczne trudności i bariery, by uwzględnić w opracowywanych przez siebie programach i podręcznikach osiągnięcia nauk przyrodniczych, i dostosować nauczanie przyrody i biologii do nowych zadań i potrzeb.

Wszystkich charakteryzowało umiłowanie przyrody ojczyznej i troska o jej zachowanie. Kierowali się szczytnymi ideami pracy dla dobra ojczyzny i narodu/społeczeństwa polskiego. Dążyli do łączenia nauczania przyrody/biologii z wychowaniem dzieci i młodzieży na dobrych, prawych obywateli.

W 1939 r. brali udział w obronie Polski, a następnie w konspiracyjnej walce z niemieckimi i rosyjskimi okupantami oraz w tajnym nauczaniu. Walczyli w powstaniu warszawskim. Inni byli zmuszani do wyczerpującej pracy fizycznej na terenach okupowanych przez Niemców i Rosjan (byli zsyłani wraz z rodzinami do Kazachstanu, więzieni w sowieckich łagrach i niemieckich obozach koncentracyjnych). Niektórzy dostawali się do wojska organizowanego na terenie b. Związku Radzieckiego. Ci, którzy przeżyli, wracali do kraju i podejmowali pracę w znacznym stopniu zniszczonych szkołach.

Przedwojenni nauczyciele i pracownicy naukowcy zaraz po ustaniu działań wojennych włączali się do powojennej odbudowy szkolnictwa polskiego. Podejmowali działalność w ośrodkach doskonalenia nauczycieli.

Nauczycieli jednak brakowało. Konieczne było wypełnienie luki pokoleniowej wśród nich. W tym celu zakładano liczne licea pedagogiczne, studia nauczycielskie i obok uniwersytetów wyższe szkoły pedagogiczne, mające na trzyletnich studiach dziennych i zaocznych pilnie wykształcić potrzebnych nauczycieli. Jednak po kilku latach, jeśli ci chcieli nadal pracować w klasach licealnych, byli zmuszeni do podjęcia pełnych studiów magisterskich. Po ich ukończeniu niektórzy rozpoczynali pracę naukową, specjalizując się w zakresie dydaktyki biologii, lub pracę nauczycieli biologii.

Przedwojenni nauczyciele przyrody i biologii stopniowo przechodzili lub ze względów politycznych – byli przenoszeni na emeryturę. Dochodziło do ponownej zmiany pokoleniowej. Współcześnie w naszych szkołach pracują osoby wykształcone w końcu XX w. i bieżącym stuleciu.

Wszystkie osoby, których biogramy zamieszczono w *Sylwetkach*, przyczyniły się znacznie do podniesienia poziomu edukacji biologicznej i środowiskowej i jej unowocześnienia.

W niniejszym leksykonie nie zdołano zamieścić informacji o wszystkich wybitnych nauczycielach i dydaktykach biologii/przyrody. Redaktorzy żywią nadzieję, że prace nad gromadzeniem danych biograficznych dotyczących tych osób będą kontynuowane, a ich wyniki publikowane. Niezbędne będzie również uzupełnianie aktualnie publikowanych biogramów. Należy żywić nadzieję, że niedługo ukaże się ich poszerzone wydanie.

Zachęcamy kierownictwa zakładów i pracowni dydaktyki biologii, aby wśród tematów prac licencjackich i magisterskich oraz rozprawach doktorskich i habilitacyjnych, a także podejmowanych w instytucjach doskonalenia nauczycieli były uwzględniane te poświęcone życiu i działalności wybitnych polskich nauczycieli i dydaktyków biologii.